Ivan Merz



LJUBAV I ČISTOĆA

Ivan Merz

LJUBAV
I
ČISTOĆA

Biblioteka RADOST I NADA – 34

Izdavač:
Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove
Zagreb, Jordanovac 110   i
Postulatura za beatifikaciju Ivana Merza

Tekstove Ivana Merza odabrao i komentirao:
Božidar Nagy

Za izdavača
Ivan Cindori, Zagreb, Palmotićeva 33

Lektura
Ivan Jurčević

Kompjutorska priprema
Medijski centar "Glas Slavonije", d.d., Osijek

Tisak
"Gradska tiskara", Osijek

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna knjižnica - Zagreb

UDK 242

MERZ, Ivan
Ljubav i čistoća : tekstovi Ivana Merza o ljubavi, ženi, braku, čistoći i Božjoj ljubavi / tekstove Ivana Merza odabrao i komentirao Božidar Nagy. – Zagreb : Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove : Postulatura za beatifikaciju Ivana Merza, 2002. – (Biblioteka Radost i nada ; 34)

Bibliografija

ISBN 953-6257-89-0

411219020

ISBN 953-6257-89-0

Ivan Merz

LJUBAV I ČISTOĆA

Tekstovi
o ljubavi, ženi, braku, čistoći
i Božjoj ljubavi

Zagreb, 2002.

PREDGOVOR

Što ova knjiga nije, a što jest

Na početku predgovora želimo najprije upozoriti čitatelja što ova knjiga nije: ovo nije biografija Ivana Merza, ni cjelovit prikaz njegova života i djelovanja, niti opis njegove duhovnosti. Nije također ni potpuno izdanje njegova dnevnika.

Sam naslov knjige "Ljubav i čistoća" sugerira odgovor. Na temelju brojnih tekstova Ivana Merza koji su skupljeni iz raznih njegovih spisa, a najviše iz njegova dnevnika, u ovoj je knjizi prikazan samo jedan vid njegove psihološke i duhovne fizionomije. Taj vid uključuje njegov doživljaj ljudske ljubavi, njegove stavove prema djevojci i ženi, njegova razmišljanja o tjelesnom vidu ljudske ljubavi, o spolnosti, njegove nutarnje borbe koje je u sebi proživljavao u svome nastojanju oko moralne čistoće; tu je nadalje njegovo izgrađivanje svoje osobnosti do potpunog predanja jednoj većoj, univerzalnoj, vječnoj ljubavi koju je našao u osobi Isusa Krista. U tome smislu sastavljeni su podnaslovi za njegove tekstove, koji bi mogli biti i drugačiji da se njegova duhovna fizionomija obrađuje pod drugim vidom.

O dnevniku Ivana Merza

U knjizi su samo tu i tamo ostavljeni manji izvadci iz njegova opširna dnevnika (koji u prijepisu ima 800 stranica, a pisan je tijekom šest godina) u kojima Merz govori i o drugim temama, kako bi čitatelj mogao barem djelomično upoznati i ostale

vidove njegova duhovnog lika. Cjeloviti Merz je čovjek širokih horizonata, on razmišlja o svemu što susreće i doživljava. Preko stranica dnevnika možemo ga pratiti u njegovu usponu prema zrelosti i kršćanskoj savršenosti. U njemu, osim toga, kritički analizira i mnoga književna djela pa mu je on bio i kao svojevrsna osobna bilježnica za lektiru. Zapisuje također svoje susrete s ljudima i događajima. Daje o njima svoje ocjene, u prvom redu s moralnoga gledišta.

Veoma su zanimljiva njegova razmišljanja o sudbonosnim europskim društvenim i političkim zbivanjima s početka 20. stoljeća, čiji je bio suvremenik, svjedok i sudionik. Godine 1914., kad je Ivan maturirao, izbio je Prvi svjetski rat nakon ubojstva Franje Ferdinanda u Sarajevu. Sva ta ratna zbivanja nalaze odjeka u njegovu dnevniku. Pokazalo se da su njegove procjene političkih prilika i predviđanja razvoja situacije bili objektivni i točni. Posebno je zanimljiv ratni dio njegova dnevnika. Kroz patnju, suočen svakodnevno sa smrću na fronti, Ivanov se pogled na svijet produhovljuje, njegova vjera jača, on doživljava korjenito obraćenje.

Najopširniji dijelovi Ivanova dnevnika do sada su objavljeni u dvije njegove biografije: D. Kniewald, Sluga Božji Ivan Merz (1988.) i B. Nagy, Ivan Merz – Borac s bijelih planina (FTI, 1971.)

Uspon prema svetosti kroz moralna kolebanja i borbe

Čitajući u ovoj knjizi objavljene dijelove Ivanova dnevnika, netko će možda ostati pomalo iznenađen otvorenošću kojom Merz, za kojega se još od 1958.g. vodi postupak za proglašenje blaženim i svetim, piše o temama ljubavi, o svojim

susretima s djevojkama, analizirajući pritom svoju dušu, iznoseći svoje osjećaje, ne ustručavajući se govoriti o svojim nutarnjim borbama i napastima. Možda će si netko postaviti i pitanje zar tako može i smije pisati jedan budući blaženik i svetac?

Međutim treba imati na umu da Merz nije bio "*rođen kao svetac*"*. On je to tek postupno postajao, vođen nevidljivom Božjom milošću. Za bolje razumijevanje tekstova dnevnika i njegovih misli, uz svaki ulomak dnevnika, osim mjesta i datuma, označena je i Ivanova dob koju je imao kad je određeni tekst pisao. Sigurno da osamnaestogodišnjega mladog Merza, koji je tek u periodu duševnog dozrijevanja, i njegove tekstove iz tog vremena, treba razlikovati od onih koje je napisao u zreloj dobi kao izgrađeni katolički intelektualac, s jasnim pogledima i stavovima o životu, vjeri i moralu.*

No upravo to postupno usvajanje i približavanje kršćanskim stavovima, njegove moralne borbe i sumnje, njegovi doživljaji slabosti, njegovo iskreno priznanje svojih granica, sve ga to čini daleko bližim svakom vjerniku, napose mladom, koji poput njega želi živjeti svoju vjeru i ostvarivati Evanđelje u svome životu.

Svetost koju je i Ivan Merz ostvario u svome životu ne stječe se rođenjem, nego se svetost osvaja, za nju se bori, nju se postiže osobnim trudom, naporom, samosvladavanjem, askezom. Postizanje svetosti nalik je usponu na goru. Mogući su padovi, lutanja, a prije početka uspona moguć je i život koji nije bio u skladu s Božjim zapovijedima prije obraćenja. Neki sveci, koje častimo na našim oltarima, živjeli su grešnim životom prije svoga obraćenja. No nakon obraćenja, vođeni milošću Božjom, uspinjali su se i osvojili

vrhunce svetosti, kao npr. sv. Marija Magdalena, sv. Augustin i mnogi drugi.

Za svakoga kršćanina zanimljivo je vidjeti kako su se pojedini sveci uspinjali prema svetosti, kako su se borili sa svojim slabostima, kako su odolijevali i svladavali tjelesne napasti, kako su kontrolirali seksualni nagon itd. Kod Ivana Merza to možemo posebno slijediti jer nam je ostavio brojne zapise, od kojih su neki po prvi puta objavljeni upravo u ovoj knjizi. Promatrajući njihove nutarnje borbe i padove, kušnje i napasti koje su uspjeli nadvladati, sve to djeluje ohrabrujuće za svakog vjernika i pokazuje da svetost nije nešto što je rezervirano samo za odabrane. Na svetost su svi pozvani. Drugi vatikanski sabor u svome najvažnijem dokumentu Lumen gentium, gl. 5., govori o općem pozivu na svetost na koju je pozvan svaki vjernik snagom svoga krštenja.

Izvojevana pobjeda

Kod Ivana Merza nemamo jedan grešan život koji bi prethodio njegovu usponu prema svetosti, ali ga možemo pratiti u njegovom razvoju i usponu na tome putu najprije do ljudske i kršćanske zrelosti, a onda u osvajanju vrhunaca kršćanske savršenosti. Sasvim je normalno da na tome putu i Merz doživljava lutanja, sumnje, kolebanja i drugo. No upravo ga to čini blizim običnim kršćanima, napose mladima, koji u njemu mogu vidjeti kako se može i treba boriti, i kako se pobjeđuje u toj borbi za moralnu čistoću. U svome nam je dnevniku on sam o tome iskreno progovorio, slično kao i sv. Augustin u svojim "Ispovijestima", premda Merz nije imao takvih grešnih iskustava kao sv. Augustin. Čitajući njegove zapise, možemo vidjeti kako ga je Božja milost na tom po-

dručju rasvjetljavala, ali isto tako kako se on spremno odazivao toj nutarnjoj milosti i svjetlu. Premda Ivan priznaje svoje slabosti na području tjelesnosti, ipak, kako tvrdi njegov duhovnik o. Josip Vrbanek, Ivan nije počinio na tome području teških grijeha. Gdje govori o svojim slabostima, to se uglavnom odnosi na napasti, na osjećaje, ali nikada da bi Merz svjesno popustio strastima i podao se jednom slobodarskom životu, za što je, kako u vojsci, tako za vrijeme studentskih dana u Beču i Parizu, imao razne mogućnosti.

Danas kad su mladi zapljuskivani sa svih strana erotizmom, nemoralom, nekršćanskim shvaćanjem svetinja ljudskoga života, razmišljanja jednoga kandidata oltara, koji je u svoje vrijeme prolazio kroz slične situacije i krize, mogu rasvijetliti i pomoći vjerniku u njegovoj borbi za moralnu čistoću. U Merzovu životu bila je to prava borba. On je vođen i jačan Božjom milošću krenuo u tu borbu hrabro, odlučno i izvojevao divnu pobjedu. Sve što je Merz ostvario na tome području, samo dokazuje da se može živjeti pa načelima Evanđelja i kršćanske vjere.

Nekoliko tematskih skupina Ivanovih tekstova

Tekstovi Ivanova dnevnika koji su u knjizi objavljeni slijede kronološki red. Možemo tako slijediti Ivana iz mjeseca u mjesec kako se razvijao, kako je postupno dolazio do određenih spoznaja i čvrstih stavova na području morala.

Možemo uočiti nekoliko tematskih cjelina kada je riječ o doživljaju ljubavi i njegovim razmišljanjima i moralnim borbama. Tu je doživljaj prve ljubavi prema djevojci Greti, zatim je tu njegova moralna borba za očuvanje čistoće duše i srca i svoga

ljudskog dostojanstva, potom su tu tekstovi i savjeti mladima kako čuvati čistoću srca. I na koncu donosimo tekstove o njegovom zavjetu čistoće kojim je, potaknut Božjom milošću, ljubav svoga srca posvetio Isusu Kristu.

Prva mladenačka ljubav s tragičnim završetkom

Na mnogo mjesta u svome dnevniku Merz se sjeća svoje prve, mladenačke ljubavi, koju je doživio u svojoj 16. godini i koja je nažalost veoma tragično završila, ali ne njegovom krivnjom. Zaljubio se bio u svoju vršnjakinju, protestantkinju Gretu Teschner koja je samoubojstvom tragično završila svoj život. Njezina je smrt duboko potresla mladog Ivana. Još mnogo godina poslije Ivan će se sjećati s tugom i nostalgijom te svoje prve ljubavi. Ovo iskustvo, iako je bilo bolno i tragično, Ivanu je kasnije mnogo pomoglo da je kao apostol mladih mogao bolje razumjeti mladenačke probleme i pomagati im u njihovu nastojanju da žive po kršćanskim načelima.

U nemoralnom okruženju bori se za čistoću

Drugi dio tekstova iz njegova dnevnika odnosi se na moralno područje povezano s razvojem seksualnog nagona koji, kao i svaki mladi čovjek u dobi svoga rasta i dozrijevanja, osjeća s većim ili manjim intenzitetom. U svojim srednjoškolskim i studentskim danima, te u vojsci, Ivan susreće razne ljude, od kojih mnogi nisu bili na moralnoj visini; nalazi se u raznim životnim situacijama punim izazova i napasti koje uspješno nadvladava. O svemu tome donosi svoje sudove, zanimljiva razmišljanja i refleksije. Ivan jasno osjeća da nekon-

trolirano zadovoljavanje seksualnog nagona ponižava i degradira čovjeka u njegovu dostojanstvu. Osjeća u svojoj duši jasne milosne poticaje da svoj seksualni nagon svladava, da svoje afektivne energije stavi pod nadzor razuma. Iz njegova se dnevnika jasno vidi koja je sredstva na tom području upotrebljavao. Tu je molitva, napose Blaženoj Djevici Mariji; tu je primanje svetih sakramenata ispovijedi i pričesti. Tu su njegova osobna svladavanja, asketske vježbe, post, spavanje na tvrdom i drugo, čime je uspio staviti svoje tijelo pod potpunu kontrolu razuma i moralnih načela. Posebno je zanimljivo vidjeti kako Ivan razmišlja nakon svakog susreta s nemoralom u svojoj okolini. On zauzima distancu od samog nemoralnog čina, kritički ga analizira, logički zaključuje i donosi svoj sud o negativnosti takvih čina i načina života.

Savjeti mladima

Treći dio Ivanovih tekstova, koji su navedeni u posljednjem dijelu knjige, jesu plod njegovih zrelih razmišljanja; napisao ih je nakon što si je izgradio čvrste moralne stavove o svim moralnim problemima s kojima se susretao kao odgojitelj mladeži. To su upute i savjeti mladom čovjeku kako obuzdati snagu svoga životnog nagona, kako se oduprijeti napastima. U tu svrhu Ivan je napisao i brošuru pod naslovom "Ti i ona".

Zavjet čistoće

Osjećajući ljepotu kreposti čistoće i života po moralnim načelima kršćanske vjere, Ivan već s 19 godina čini zavjet čistoće do braka kojim se obvezao poštivati šestu i devetu Božju zapovijed i uzdržavati se od nedopuštenih seksualnih isku-

stava. Kasnije, kada je shvatio da Bog od njega traži cijelo njegovo srce, da mu se sav posveti kao radnik za širenje Njegova Kraljevstva, te nakon obavljenih duhovnih vježbi, s 27 godina Ivan je učinio doživotni zavjet čistoće kojim je sve svoje biće i svoju ljubav potpuno posvetio Bogu. Da bi mogao ostati što bolje vjeran ovom obećanju, Merz provodi duboki duhovni život ispunjen molitvom, svakodnevnim primanjem sv. Pričesti i označen raznim svladavanjima i odricanjima, što je razvidno iz brojnih njegovih odluka načinjenih za vrijeme duhovnih vježbi, a koje je savjesno provodio u život. Blažena Djevica Marija posebno je prisutna u njegovu životu; Ivan je zaziva veoma često da mu pomogne očuvati čistoću srca. Oba svoja zavjeta čistoće učinio je 8. XII. na blagdan Bezgrešnog začeća Blažene Djevice Marije.

U zagrljaju Božanske ljubavi

Poznati talijanski duhovni pisac Carlo Caretto u svojoj veoma popularnoj knjižici "Bog koji dolazi" napisao je: "Sve što činimo na ovoj zemlji činimo s jednim jedinim motivom: da nađemo Drugoga. Tražimo ga najprije u stvarima, zatim u stvorenjima sa sve intimnijom povezanošću, sve dok se, u zrelosti vjere, Drugi ne pojavi kao transcendentno biće i dok ne postane nezavisna Prisutnost, odvojena od stvari i od stvorenja, iznad stvari: Apsolutno Biće." (C.Caretto, "Bog koji dolazi", Radosna vijest, Sarajevo 1974. str. 40).

U životu Ivana Merza možemo uočiti sve etape ovoga zemaljskog putovanja, o čemu tako nadahnuto piše C. Caretto. Ivan nije čekao vječnost da potpuno pronađe Drugoga. On ga je već ovdje na zemlji našao u osobi utjelovljenog Božjeg Sina Isusa Krista koji živi u svojoj Crkvi, koji govori pre-

ko svoga Namjesnika, rimskoga biskupa -pape, koji je nazočan u Euharistiji preko koje se Merz s Njime svakodnevno u ljubavi sjedinjuje.

Isus mu je postao jedina ljubav koja je potpuno osvojila njegovo srce i kojemu je on potpuno darovao svoje srce i svoj život. "Srce Isusovo, Tebi posvećujem svoj život" zapisat će Ivan u svome dnevniku 23. III. 1921. još kao student u Parizu. A na kraju svoga života, sastavljajući svoj nadgrobni natpis Ivan će napisati: "Očekujem milosrđe Gospodinovo i vječno, potpuno, nepodijeljeno posjedovanje presvetog Srca Isusova." Ta rečenica zajedno s drugima iz njegove oporuke danas je uklesana na ploči ponad njegova groba u Bazilici Srca Isusova u Zagrebu.

S tim raspoloženjem Ivan je pošao u zagrljaj Božanske ljubavi, koja ga sada usrećuje i ispunja njegovu dušu za svu vječnost. A mi, gledajući sada njegov život kao na dlanu, možemo reći s mladima iz Vinkovaca koji su na bijeloj svilenoj vrpci nadgrobnog vijenca stavili Merzu na grob još 1929. g. ove riječi: HVALA TI, ORLE KRISTOV, ŠTO SI NAM POKAZAO PUT K SUNCU.

Božidar Nagy, D.I.

Dr. IVAN MERZ
1896. - 1928.

Biografski podaci

Ivan Merz rodio se u Banjoj Luci 16. XII. 1896. god. Odgajan je u liberalnoj sredini. Gimnaziju je završio u rodnom mjestu. Nakon mature, 1914. god., pohađa tri mjeseca Vojnu akademiju u Bečkom Novom Mjestu, a potom 1915. započinje studij prava na Bečkom sveučilištu. Prvi svjetski rat prekida mu studij. Mobiliziran je. Proživljava sve strahote rata na fronti u Italiji od 1916. do 1918. Nakon rata nastavlja studij književnosti u Beču od 1919. do 1920. i dovršava ga u Parizu tijekom dvije godine, od 1920. do 1922. god.

Po završetku studija, u jesen 1922. god., dolazi u Zagreb, gdje postaje profesor francuskog jezika i književnosti na Nadbiskupskoj klasičnoj gimnaziji. Doktorirao je 1923. na Filozofskom fakultetu Zagrebačkog sveučilišta radnjom pisanom na francuskom o utjecaju liturgije na francuske pisce. Potom dvije godine, od 1923. do 1925., kao prvi laik u Hrvatskoj studira kršćansku filozofiju i teologiju pod vodstvom isusovaca nastojeći se tako što bolje osposobiti za svoj apostolski rad.

Razmišljanjem, studijem, a osobito u krvi i plamenu rata dolazi do spoznaje o istinitosti kršćanske vjere. Potpuno se daruje Kristu načinivši kao laik zavjet vječne čistoće. Sve svoje slobodno vrijeme posvećuje odgoju hrvatske mladeži u katoličkoj organizaciji "Hrvatski Orlovski Savez" kojoj je dao geslo "Žrtva - Euharistija - Apostolat". Kao

katolički intelektualac riječju i perom oduševljava mlade i odrasle za Krista i Crkvu. Jedan je od prvaka liturgijskog pokreta među Hrvatima. Sustavno u Hrvatsku uvodi ideje Katoličke Akcije Pape Pija XI. Glavna njegova značajka kao katoličkog intelektualca jest ljubav i odanost Katoličkoj crkvi, Rimu i papinstvu, što je nastojao usaditi kod svih s kojima je surađivao, napose kod mladih. Premda mlad i kao laik, smatran je "stupom Crkve" u Hrvatskoj.

Svojim apostolskim radom i svojom opsežnom spisateljskom djelatnošću u katoličkom tisku ostavio je dragocjenu duhovnu baštinu, koja je postala izvor nadahnuća budućim naraštajima. Namjeravao je osnovati svjetovni institut - zajednicu laika koji bi radili za Krista i Crkvu. Nakon njegove smrti ovu je zamisao djelomično ostvarila Marica Stanković, osnovavši žensku Zajednicu suradnica Krista Kralja, kao prvi svjetovni institut u Hrvatskoj. Ime Ivana Merza značilo je, a znači i danas, program života i rada za vjernika katolika koji se želi aktivno angažirati u širenju Kristova Kraljevstva pod vodstvom Crkve i njezinih pastira.

Ivan Merz je bio čovjek žive vjere, iskrene molitve, samoodricanja, dnevne Pričesti, adoracije, predanog trpljenja, široke naobrazbe, bliz ljudima i svakom je čovjeku iskazivao kršćansku ljubav.

Umro je u Zagrebu 10. svibnja 1928.g. u 32. godini života, na glasu svetosti. Na samrti je prikazao svoj život kao žrtvu Bogu za hrvatsku mladež. Njegova žrtva donosi obilne plodove u katoličkim organizacijama koje su nastavile ostvarivati njegovu duhovnu baštinu.

Godine 1958. započeo je biskupijski postupak za njegovo proglašenje blaženim, a 1977.g. njegovi posmrtni ostaci preneseni su u Baziliku Srca Isusova u Zagrebu, u kojoj se redovito pričešćivao, adorirao i molio posljednjih šest godina svoga života. Od 1986.g. postupak za njegovo proglašenje blaženim odvija se u Rimu. Milosti i uslišanja po njegovu zagovoru se množe.

Ivan Merz je ostavio bogatu pisanu baštinu, a o njemu su objavljene i mnoge biografije, studije i članci, od kojih su najvažniji navedeni na kraju ove knjige. Sve ostale informacije o sluzi Božjemu Ivanu Merzu mogu se dobiti na adresi:

Postulatura Ivana Merza,
10000 Zagreb, Vlaška 93
E-mail: postulatura.merz@ffdi.hr
Internet: www.ffdi.hr/ivan.merz

Tužna sjećanja na prvu ljubav

Banja Luka, proljeće – ljeto 1914. g.



Panorama Banja Luke

Svoj je dnevnik mladi Ivan počeo pisati na poticaj svoga srednjoškolskog profesora Ljubomira Marakovića, koji je izvršio veoma pozitivan odgojni utjecaj na njegov duhovni, moralni, vjerski i kulturni razvoj. U dnevniku Merz opisuje sve ono što proživljava u svakodnevnom životu. Kad ga je počeo voditi u veljači 1914. g., nalazio se je na kraju gimnazijskog školovanja, pred maturom; stoga opisuje mnoge doživljaje iz školskih dana, svoje susrete sa školskim kolegama, zapisuje svoja razmišljanja o pročitanim knjigama, tu su njegovi zanimljivi osvrti na dramatična politička zbivanja pred Prvi svjetski rat i tijekom rata itd. Nalazimo i zapise o djevojkama, o ljubavi itd. No nad svime dominira sjećanje na neprežaljenu prvu ljubav.

Za bolje razumijevanje tih sjećanja na prvu ljubav potrebno je dati nekoliko uvodnih informacija. U krugu obiteljskih prijatelja Ivan je u šesnaestoj godini upoznao svoju vršnjakinju Gretu Teschner. Među njima se razvila ljubav, koju je mladi Ivan posebno duboko doživio. Bila je to idealna ljubav kako ju je sam Ivan nazvao. Gretini roditelji živjeli su u Travniku, a ona je pohađala školu u Banjoj Luci. Međutim ta je ljubav tragično završila, ali ne Ivanovom krivnjom. Greta je

bila protestantkinja, laganih životnih nazora. Zaveo ju je u Travniku jedan čovjek i kad ju je ostavio, iz očaja je počinila samoubojstvo 4. VII. 1913.

Njezina tragična smrt proizvela je u duši mladog Ivana veliki lom. Već na prvoj stranici dnevnika, koji je započeo pisati osam mjeseci nakon njezine smrti, Ivan se sjeća svoje prve ljubavi, i to na jedan veoma svečani, gotovo dirljiv način.

Za motto svoga dnevnika Ivan stavlja stihove iz Byronova Manfreda (III.,1), koji nemaju posebne veze s doživljajem ljubavi. Očito da je njegova duša u tim stihovima našla odjeka. U njima ima i nešto proročkoga jer se sve kasnije ostvarilo u duhovnom smislu što je mladi Ivan nosio u svojoj duši kao nejasnu, mladenačku slutnju:

"Za mladih dana želio sam vruće, da srca drugih
svojim prožmem srcem, da svijetlim narodima,
da se uspnem, ja ni sam ne znah kamo…."

Ispod ovih stihova Ivan nadodaje rečenicu:

"To je moj vijenac koji polažem na njezin grob,
svetoj i časnoj uspomeni prve ljubavi koja me je
preporodila."

Nakon ovog svečanog početka Ivan objašnjava zašto je počeo pisati dnevnik i potom nastavlja potpuno prozaično bilježiti svakodnevne susrete i doživljaje iz školskih dana. Postupno počinje opisivati i svoje nutarnje osjećaje i razmišljanja, pa bilježi i svoje uspomene na prvu ljubav, koje su još duboko prisutne u njegovoj duši, premda je od njezine tragične smrti prošlo već gotovo osam mjeseci.

Uvjeren u korist pisanja dnevnika

Banja Luka, 27. II. 1914. *17 g. i 2 mj.*



Ivan Merz, gimnazijalac, Banja Luka

Jučer, u četvrtak, pisali smo školsku zadaću o "Koristi dnevnika". Maraković nam je razjasnio veliku korist ovoga, osobito spominjući Goetheovo doba, za koje je svijet dublje osjećao. To se vidi iz mnogih dnevnika - na primjer Lottin muž pisao je dnevnik i tako možemo usporediti Wertherova pisma s tim dnevnikom. Nalazimo da se fakti skoro svi slažu. - No tijekom sata, a i dana, razmišljao sam o tom i došao do zaključka da Ljuba *(Maraković)* - kao i uvijek - ima pravo.

Sljedećih dana Ivan upisuje u svoj dnevnik najprije ono što je u školi novo čuo od profesora i što ga se posebno dojmilo, da bi postupno počeo bilježiti ostale doživljaje izvan škole, susrete s ljudima. Potom je pomalo počeo zapisivati nutarnja stanja svoje duše, osjećaje, uspomene, razmišljanja o pročitanim knjigama, događajima, osobama itd.

Proživio sam mlade dane s njom jedinom, kakve više nema na svijetu…

Banja Luka, 9. III. 1914. *17 g. i 3 mj.*

Noćas sam sanjao o Travniku… Tražio sam Gretin stan. Kad sam se probudio, lebdjela mi je pred očima njezina slika kako veselo ide sa mnom u kratkim rukavima i domaćem odijelu od kuće u Travniku u dućan. Vesela je bila. Nje više nema, ti-

jela njezinog nema, ali uspomena ostaje. Bože, oprosti njezinoj duši. Moje naslućivanje zašto je počinila samoubojstvo psihološki je obrazloženo. Svijet je nju gledao samo kao djevojku koja erotski privlači, a i ona se ponašala otvoreno, tako da je taj sud o sebi hranila. No glupi svijet nije pravo poznavao tu djevojku dobra srca, iskrenu, prirodno nadarenu, načitanu i mnogo pametniju od njezinih drugarica. U Travniku nije našla tko bi je razumio i bila je nezadovoljna, a da ni sama to nije znala. Dok je bila ovdje, voljela me je, jer je znala da u njoj ne nalazim samo žensku, nego i čovjeka. Nazivala me je prijateljem. Naša duševna veza počivala je - moram priznati gledajući sada iz daleka - na donekle (ne sasvim) erotičnoj bazi. Bog zna bi li tolika ljubav k njoj bila u meni, da se nije stvorila na taj erotični način. Lijepo kaže Sveto pismo: platonska ljubav ne postoji, to je spojeno s ljubavlju k tijelu i osebujnoj duši djevojčinoj. Ova se ljubav smije nazvati idealnom. Proživio sam mlade dane s njom jedinom, kakve više nema na svijetu i s tugom se sjećam njene prilike. Teško mi je na srcu kad si predočim njezin jedinstveni lik i ćud, i mislim: bilo je prah i otišlo. Koliku utjehu mi daje vjera, da ću nju istu, tijelom i dušom opet vidjeti. Nema ženske koja je njoj slična i zato svaki dublji osjećaj, koji se u duši pojavi spram gdjekoje, u klici uništim. Svrha - ideal života bio bi mi da dajem sobom dobar primjer i da u to "mehaničko doba tehnike" i svoj dio pridonesem idealizmu. O njoj i svom duševnom preokretu drugi ću put.

To što za nju osjećam ne mogu kazati, nego suze moje koje teku

Banja Luka, 16. III. 1914. *17 g. i 3 mj.*

Među fotografijama sam tražio njenu sliku da je vidim, ali je nije bilo; sigurno ju je mama spremila. Bio sam žalostan. Tmuran je danas dan i sjetio sam se kako je na takav dan, u proljeće ako se ne varam, ona došla k nama s roditeljima i s kapetanom W. na stari kolodvor. Bio je i König *(kolega)* i igrali smo zaloga. Bilo je veselo i došao je red da brojim zvijezde - i tada sam nju i uopće žensku prvi put poljubio. Nećkao sam se, a opet mi je bilo drago. Ja se spram nje nisam najgalantnije ponašao i ako sam je uvijek volio. Vozao sam se s njom mnogo u fijakeru, dočekivao svaki dan kad je izašla iz škole, pratio kući i na vratima dobio poljubac. Itd. Čitav odnos s njom isprepleten je samim poljupcima. No kad sam se vratio iz Travnika, već sam uviđao, da čovjek nije samo tijelo. Pitao sam se da li sam dobro radio, a kad sam saznao za njenu smrt, nastao je duševni prelom u mojoj duši, ne odjednom nego s vremenom. Ali opet se pitam da onog materijalnog nije bilo između nas, bi li postojao onaj duševni vez? Poljupcima smo se mi i duševno spojili. Ona je mrtva, više je neću nikad vidjeti, nju koja mi je utjeha u životu; i želim iz dna duše da je vidim Tamo, na



Banjalučki željeznički kolodvor gdje je stanovala obitelj Merz

drugom svijetu. To što za nju osjećam, ne mogu kazati, nego suze moje koje teku kad si predočim ovu plemenitu i dobroćudnu Germanku. Moja mladost je, kako mi se čini, s njom legla u grob; svi se mogu smijati iz dna srca, ja ne mogu. Gledam djevojke, sviđaju mi se, ali pomislim li na nju, sve drugo iščezne. Jedinu utjehu nalazim u umjetnosti, koju silno volim i u prirodi.

Banja Luka, 18. IV. 1914. *17 g. i 4 mj.*

Nju ne zaboravljam, sve mi dolazi na pamet Schillerov stih: "Oh, dass sie ewig grünen bliebe, die schöne Zeit der ersten Liebe." *(O, da se vječno ostane zelenjeti lijepo vrijeme prve ljubavi.)*

Borba između Vječnosti i strasti

Banja Luka, 13. VI. 1914. *17 g. i 6 mj.*

Bože, što sam vidio! Gad i gnjusoba…. Kolege, do kojih sam više držao, išli su se sa sluškinjama natezati i druge provocirati i sramotiti. Neki drugi otišli su "dolje". Jadnici! Tako mora biti kad ste životinje. Uvijek govoriti o idealima, a valjati se u blatu.

Banja Luka, 19. VI. 1914. *17 g. i 6 mj.*

Z. je vozio na lađi neku debelu djevojku, što je zovu Barbara. Siđemo dolje, sjednemo do njih, a ona sjedne da joj se je dosta velik dio noge vidio. Teško mi je bilo, nastade užasna borba između Vječnosti i strasti te sam jedva dočekao da sam se prevezao. Strast direktno obustavi logično mišljenje, tako da sam se teško mogao u glavi sabrati o čemu idealiziram: o Ewig Weibliches *(o vječno ženskom)*, Memento mori *(sjeti se da ćeš umrijeti)*, rad za čovječanstvo, estetski osjećaj itd.

Tog dana bio sam kod male *(Franjićke)* i razgovarao… Navečer sam je s Antom htio pratiti, ali uslijed našeg kukavičluka to se je izjalovilo.

Čovjeku je prirođeno da teži k ženi

Banja Luka, 21. VI. 1914. *17 g. i 6 mj.*



Ivan Merz,maturant, Banja Luka

Odem Franjićki u dućan i pričao sam joj o Đalskom, Kumičiću i humoreskama Marakovića na dvoru. Poslije toga sam se šetao s Antom i Šandorom, te Plachom pod njenim prozorom. Ona je gore bila kao Đema. Je li to ljubav? Nije. Ona mene ne pozna. Ja nju ne znam. Do intimnog nije došlo. Ona je zatvorena i ja sam. Nije kao kod Grete, koja svoj osjećaj odmah iskaže; no zašto uvijek za njom letim. Bog zna kako fizički nije lijepa. Izgleda da je dobra. Tolstoj kaže: ljubav je strast. Sva ljubavna literatura se bazira na ovoj. No u mene nema strasti. Ali opet je čovjeku prirođeno da teži k ženskoj. Možda das Ewig Weibliches *(vječno žensko)* vuče ili je to neka sugestivna moć, kako Kleist veli. Zadnje će biti, jer zašto me uvijek k njoj vuče. Ili je ta snažna i otporna muška narav samo polovina bîti i ova traži drugi dio bîti, prirođenu nježnost i milovanje. To ostaje uvijek tajna…

Sada je krasna noć. Neizmjerni svemirski mehanizam stoji nepomično. Ne vide se štrikovi ni prečke, a opet stoji. Kojom li brzinom ta neizmjer-

nost juri i okreće se i prah - čovjek - sve to smisli. Kuda to vodi? Zašto čovjek ima tijelo, kad je on u biti duša? Zašto? Kuda? Vječne tajne…

Misao - iskra - pamet, ta iskrica vječne Istine, do kakvih uzvišenih misli nas dovodi i koliko možemo shvatiti, a što je istom Neizmjernost! Kad se misli, hvata me vrtoglavica… Bljesak apsolutne Istine, koju iskrica ne može podnijeti.

Ubojstvo Franje Ferdinanda u Sarajevu

Banja Luka, 28. VI. 1914. *17 g. i 6. mj.*

Užas! Sljedbeni rad dnevnika prekidam. Franjo Ferdinand, prijestolonasljednik u Bosni - u Bosni – ubijen! Žena također. Gdje si, san Hrvata!? Fatum pritišće. Ideali su porušeni, jadni mladić stoji i tuguje. Ubiše ga "prijatelji" Slavena, Srbi. Njegova žena također mrtva. Barbari!

Banja Luka, 28.VI.1914. *17 g. i 6. mj.*

Sve je još tajno, no saznao sam sve. Čitav je komplot Srba protiv njega (Ferdinanda). Najprije se našla dinamitna patrona na željeznici iz Metkovića. U Sarajevu je eksplodirala bomba i Merici, general, ako se ne varam, bio je teško ranjen. Kad je to Ferdinand saznao, pošao je automobilom u bolnicu da ga pohodi, a najednom kod ćuprije uz Vijećnicu pukoše revolveri sa sviju strana. Najprije je njega ranilo, on se nasloni na lijevu stranu, onda nju rani i ona pade na njega. On je još deset minuta živio. Kaže se da je jedan oficir skočio na đaka Principa koji je pucao, i da se je s njim strovalio u Miljacku, te ga skoro udavio. Bože!… Umorstvo i krajnja podlost!… Komplot ovaj podli je simbol srpske ćudi! Narod je jedan u svojoj biti dobar. Ili nije? Da ne vrijedi i za nj hereditacija? Budućnost će to odlučiti. Zar je ovaj komplot

znak težnje za slobodom? Nipošto. Sloboda je ideal do kojega se dolazi poštenim sredstvima. Da je Ferdinand bio tiran, neprijatelj Slavena, čovjek se ne bi čudio, ali bio je duša. Česi i Hrvati su ga voljeli više nego ikoga, a sad im se nade rasplinuše. Oni koji kažu da su jedno s Hrvatima - Srbi - razorili su sve. Što zaslužuju? Historija će ih već osuditi. Taj prekomjerni egoizam, Nitscheovska narav, bez Vjere, sve će to uroditi zasluženim plodom. Doći će u Bosni doba Francuske revolucije. Ljudi egoisti će pod izlikom oslobođenja pobuniti narod. Nastat će međusobno klanje. Životinje... Čuo sam nadalje, da su se katolici i muslimani - Hrvati - složili i demonstrirali protiv Srba, razorivši Europa-hotel i drugo. Uzorna organizacija Srba raspliće svoje mreže po čitavoj Bosni. I ovdje je neki centrum. Vladika banjalučki dobio je nalog - tko bi ga znao zašto - da bježi odavde. I ovdje kanda se spremaju demonstracije. Vojska je u pripremi.

Prezir još veći mora pobuditi što je jučer bio Vidov-dan. Priredio se je sokolski pokrajinski slet. Vježbalo se od 6 s. ujutro… Imali su svoju glazbenu povorku od kojih 3000 ljudi, seljaka, sokolaša, seljanki, djece, građana itd… Bila je impozantna povorka, ali užasno mrtva. Obično se kod tih svečanosti pjeva. Kad se to saznalo *(ubojstvo Ferdinanda),* raspustilo se sve i seljaci su željeznicom otpremani kući. No, što je najčudnije, svi su imali "Trauerflor" *(žalobni znak).* Odakle im kad su dućani zatvoreni. Nosili su ih već sa sobom. To je bilo tako izvrsno organizirano, da su znali da će se Ferdinand ubiti i zato su došli ovamo, da se možda i pobune. U Brnu je bila također buna. No najveća ironija svega su hrvatske zastave koje su Srbi na vježbalištu i pred kolodvorom izvjesili. Ubiti prijatelja Hrvata, a za znak prijateljstva iz-

vjesiti hrvatske zastave! Ironija! Gdje ostaje iskrenost i ljubav? Iz ovog meteža će istina netaknuta izaći. Gdje je Krist, koga su neprijatelji razapeli i koji daje Svjetlo Istine? Iz meteža će On izvesti sljedbenike svoje.

Historija je borba za Istinom.

Prva je ljubav najdublja i zato mi je uspomena sveta

Banja Luka, 4. VII. 1914. - prva godišnjica Gretine smrti *17 g. i 7 mj.*



Greta Teschner (1896.-1913.)

Zanesen velikom harmonijom, melodijama koje osjećam, a ne čujem, slikama koje poznajem, a nikada ih nisam vidio, mislim na prvu ljubav. Koliki pad iz Vječnosti u prolaznost. No što je na tome bilo zlo i prolazno, nestalo je, a ono uzvišeno i plemenito dalje živi u mojemu srcu, uzdiže ga i daje mu hrane, možda sije i dobro sjeme. Svevišnji, molim Te da bude tako! Možda je ona u to doba izdahnula. Za to nisam ni znao. Žarko sam se molio Bogu da je održi na životu i bio sam uvjeren o uspjehu molitve, ali bilo je prekasno. Već je ona prestala biti. Duša se njezina otresla prolaznosti i otišla je. Kamo? U Vječnost. Ali, Bože, groza me hvata kada pomislim da je sama sebi oduzela život. Život je borba za Istinom, a ona kukavno odustaje od te borbe. Dijete je dva-

desetog stoljeća, laganih nazora. Da je sada živa, možda bi bilo sve drugačije, ili možda ne. Možda bih i ja još bio dijete dvadesetog stoljeća. Tko zna? Svevišnji najbolje uređuje.

Prva je ljubav najdublja i zato mi je uspomena sveta. Na groblje nisam odnio cvijeća, jer čuvstva bi se otupila da se iznesu pred svijet. Otac njen i majka možda plaču, a meni je teško kad si dozovem slike u pamet. Bila je pametnija nego ostale njene drugarice, uvijek je čitala knjige i oduševljavala za se. Ali dubine joj nitko nije dao. Prolazio joj je život monotono, razmišljala je kad dan dođe, dan ode, čeka da i prođe. Možda bi se udala, dobila djece, i umrla. Takav je život. Nije znala zašto živi. Nije možda ni znala da postoji Vječnost i da sve divote svijeta, sva priroda, dovode do spoznaje da je to sve od neizmjernog Duha, od Ideala čovječanstva, od Istine, Dobrote i Ljepote. Prošlo je, a proći ću i ja, kao i sve ovo, ali mi ćemo svi biti. Možda i ona jest! Strah me hvata kad pomislim da je izgubila Vječnost. Bože, predobri Bože, saslušaj molitvu slabašnog crvića koji se straši da Te pogleda, kome vrag srce truje, daj, Bože Vječni, daj Greti Vječnost. Oprosti i meni sve zlo i pokaži mi put pravde!

Vratimo se k ljudima. Život je borba za Istinom i promotrimo ga.

Prošlo je, oplemenilo me… i bez toga se može živjeti!

Banja Luka 8. VII. 1914. *17 g. i 7 mj.*

Svaki dan sam u Salvator ulici, gdje se mala šeće s Vlašićevom. Prolazimo jedno mimo drugog. Zbog matere ne mogu joj se priključiti. Volim je, iako je ne poznam. Sve je ovo prolazno.

Kao Gretu teško da sam što tako duboko volio; i svejedno prošlo je, sjećam se, oplemenilo me je, ali se i bez toga može živjeti. Dnevnik mi je jedino sjećanje na poeziju u ovome glupom radu. Ići ću na more. Kamo, ne znam. Najradije bih išao onamo, gdje se govori samo francuski.

Djetinjstvo je prošlo... proći će i život

Banja Luka, 11. VII. 1914. *17 g. i 7 mj.*

Finis finaliter. Maturirao sam. Riješio sam se brige, ali... plakao sam u podne. Tko bi znao zašto. Novi korak. Djetinjstvo je prošlo. Počinju velike dužnosti. Ideali postaju realna pitanja. Proći će i život.

Nagon bi svu moju ideologiju mogao baciti u blato

Opatija, 22. VII. 1914. *17 g. i 7 mj.*

Ustao sam u 9 s., sunčao se jako, da sam pocrnio. Na kupanju na me jako djeluje erotični momenat. Vidim da je nagon zao, gadan, da bi svu moju ideologiju mogao baciti u blato i svejedno se



Maturanti banjalučke gimnazije 1914.g.
Ivan Merz u donjem redu, drugi s desna

opet pojavi. Kad pozovem u pomoć Djevicu, pomogne mi mnogo, ali opet se javi. Boravak je ovdje za tijelo ugodan, ali čovjek previše misli na tijelo. Sva misao je kad će jesti, kad spavati, kud sad i kud kasnije ići. More je izvanredne ljepote, ali sâm ga uživati nije lako; kad bi tko bio tko bi čovjeka razumio. Sjećam se uvijek Grete. Kad vidim kakvu djevojku gdje se smije s mladićem, meni je teško. Onakvo što kao što je Greta, neću naći. I da se nađe, opet bi uspomena na Gretu ovaj odnos pomrčala i ne bi čovjek mogao biti tako iskren.

Molio sam ga da prestane

Opatija, 23. VII. 1914. *17 g. i 7 mj.*

Spavao sam do 5 popodne i šetajući sretnem M.P. Bilo mu je drago a i meni, kad je vidio ratnu lađu… Erotično je počeo govoriti i molio sam ga da prestane…

Narednih dana Merz opisuje u svome dnevniku političke prilike pred Prvi svjetski rat. Nakon ubojstva Ferdinanda u Sarajevu, Austrija je najprije predala ultimatum Srbiji koji je ona odbila, a onda joj je navijestila rat. Sva ta predratna situacija i psihoza nalazi odjeka u Merzovu dnevniku; o svemu ostavlja zanimljive zapise te svoje moralne ocjene i sudove što ovdje samo djelomično navodimo.

Politika srpskih vođa je brutalan egoizam

Opatija, 25. VII. 1914. *17 g. i 7 mj.*

Danas sam se kupao i pekao na suncu. Pocrnio sam prilično… Poslije kupanja dođem na ručak, a gospojica koja do mene sjedi reče da će biti po svoj prilici rat. Grom iz vedra neba. Na politiku sam bio sasvim zaboravio. Rat sa Srbijom… Poslije ručka odmah odletim i kupim "Neues Wiener Jo-

urnal". Krupnim slovima piše da je predan ultimatum. Unutra ima dosta fraza, ali mnogo i mnogo dubokog i opravdanog uvjerenja. Da je politika srpskih vođa brutalan egoizam, kojemu su žrtve prijestolonasljednici i drugi, to je očito. Šteta što je u narodu Srba, koji je plemenit dok mu je Kraljević Marko ideal, a vila Ravijojla ga dobrim djelima inspirira, taj egoizam prodro i ovi ga smatraju svetinjom… Krist se ne sluša iako živi kod dubokih. Naša monarhija ima mnogo krivnje…

"Figaro" *(francuski list)* sam čitao i užasno je šovinističan. Na strani je Srbije … On se grozi Austriji da je ona *(Francuska)* i Rusija uz Srbiju i neka suoče rogove. No da oni znadu, a možda i znadu, kako je velikosrbizam užasan, da hoće tuđu zemlju - u Bosni je većina Hrvata - da otmu i da na najstrašniji način svoju politiku vode, i to atentatima, širenjem pamfleta, razašiljanjem bombi, bezobraznim podučavanjem mladeži. - Popodne sam ležao i otišao slušati glazbu. Sreo B. a kasnije i njegovu braću - bludnici! No uvijek sam razgovor sveo na drugo. S B. sam se šetao kod glazbe i dopalo nam se.

Egoizam naroda dovodi do svjetskog rata

Opatija, nedjelja, 26. VII. 1914. *17 g. i 7 mj.*

Čudo nečuveno. Već je rat. Nitko se tomu od Austrije nije nadao. Tako energično. Sigurno je grof Tizza po srijedi. Pravedno jest da se egoizam i brutalnost Srba kazni, ali to je Europa mogla učiniti. No nekultura 20. vijeka veća je od kulture. Namjesto da se to za nekoliko dana riješi, to je sva prilika da će egoizam naroda dovesti do svjetskog rata. Iz ovog će rata Istina izaći neoskvrnjena. Sve će proći - ali "moje Riječi neće proći". No doći će



Ivan Merz (prvi s lijeva) nakon mature na odmoru u Opatiji, srpanj 1914.

mnogo novih zala. Opet će se poslije toga boriti jedni za pravedna prava, radit će to zlim sredstvima, te Jovo na novo. Novo zlo valja orati plugom, koji duboko zadire, a ne ralicom koja se skliže po površini (Turgenjev). Jutros pođoh u crkvu, ali kako je bila puna, svijet je vani stajao. Nisam izvana ništa mogao pratiti i zato sam otišao. Dakle dvije nedjelje bez svete mise. Tu ima i u meni dosta krivnje. Mogao sam ranije otići…

Demoliranje velikosrpskih propagatora u Zagrebu

Zagreb, 2. VIII. 1914. *17 g. i 8 mj.*

Na povratku iz Opatije Ivan se zaustavio u Zagrebu i posjetio Gretinu majku koja je trenutačno ondje boravila. Nakon objave rata u Zagrebu su već započeli nemiri. Merz je bio neposredni svjedok što se toga dana zbivalo pa to opisuje u svome dnevniku. Donosimo skraćeni izvadak opisa toga dana.

Odmah pođem gospođi Teschner, da joj javim da ne ode u Opatiju. S gospođom Teschner odem na šetnju. U Ilici najednom viknuše: Srbi demoliraju. Mi se prestrašismo, a onda rekoše da Srbe demoliraju… Mi poletimo k Jelačićevu trgu, gdje se je svjetina bila skupila i vidimo, kako iz Nikolićeva dućana vatra izbija, a fakini kamenjem i nogama lupaju u dućan…Doleti vojska i svi pobje-

gnu. Kad vidješe da ništa ne čini, masa vikaše: Živila vojska. Tada odoše k narodnoj kavani, pobacaše stolice u hrpu, izlomiše vrata i zapališe to… Onda ode svjetina uz viku dječurlije: "Dolje vlaške ubojice" k banci i Ćuku. Ćuk je bio začas razrušen... Kad su izlili gnjev, doleti vojska i svijet se je već skupio kod Srpskog sokola i velikim kamenjem udarao u zatvorene kapke prozora. Nekako su uspjeli doći unutra i sve nove stolice, klavir i ostalo pokućstvo porazbacali su na hrpu i zapalili. Tako je sve izgorjelo… Ja u prvi mah nisam odobravao postupak demoliranja, a sad vidim, da je to izljev iskrene naravi Hrvata. Oni znaju da je komesarijat uveden zbog Srba, da su ljudi koje su oni demolirali velikosrpski propagatori, kod kojih se je našlo bombi i svoj su gnjev izlili tako da su im materijal uništili, da tako izraze negodovanje. Doduše bilo je tu i ljudi, koji su gledali da džepove napune. Ljudima samim nisu učinili ništa nažao. Oduševljeni su bili za borbu i vikali: Živio hrvatski Kralj Franjo Josip, živila vojska i živila hrvatska vojska i dr.

Erotika vodi prema životu bez svrhe

Zagreb, 2. VIII. 1914. *17 g. i 8 mj.*

Kad sam po kiši pratio gospođe *(gđu Teschner i gđu Supanek),* prošla je jedna žena i digla suknju da se je dosta vidjelo. Pošto sam se instinktivno okrenuo, počele su govoriti o erotičnom, da ću se promijeniti itd. Bilo mi je teško da to baš čujem od Gretine mame, koju dosta volim, a vidim da je ovaj erotski element u odgajanju i u kćeri ubio prirođeni religiozni život, tako da se mogla odlučiti na samoubojstvo. Ili, točnije rečeno: puštam erotične misli, živim iz dana u dan, bez molitve i misli na vječnost, pa život postane bez svrhe. U času

rezignacije i neraspoloženja pita se tada čovjek zašto se ne bi ubio, i to može učiniti...

Svijet gori - vrag trijumfira

Banja Luka, 6. VIII. 1914. *17 g. i 8 mj.*

Svijet gori - vrag trijumfira. Oduševljen sam jer se borim za svetu stvar. Mi smo Srbiji rat navijestili radi vlastite obrane - inače bi oni nas u nutrini razrovali. Politika ruskih nacionalista, kojima je nacionalizam vjera, pristaju uz politiku Srba, koja bi monarhiju htjela rastrovati…

U nastavku toga dana Merz zorno opisuje kako se rat rasplamsava. Francuzi su već napali Njemačku, Engleska je navijestila rat Njemačkoj jer je njihova vojska prošla kroz Belgiju. Njemci su već ušli u Rusiji. Uz Austrougarsku su Rumunjska, Turska i Japan. Italija je neutralna.

Napasti navale užasno, no molitva me diže

Banja Luka 30. VIII. 1914. *17 g. i 8 mj.*

S malom se katkad sastanem. Sve više uviđam da nije za me. Ona je dobrih svojstava, ali nema onog duševnog elana, onaj široki pogled na svijet koji tražim. S Gretom sam mogao čitati Schillera, razgovarati o historiji i uopće o svemu, ona je sve razumjela i dapače je neke stvari bolje znala nego i ja. Bila je načitana i bila je slobodna u svijetu. Takvih je djevojaka malo.

Mislim da će se veza *(s Franjićkom)*, ako se to zove veza, polako razvući. Za njom sam letio, ne - gledao sam da je nađem, pa da se razgovaram, a kad smo se sastali, govorili smo o stvarima bez ikakva značenja. Danas poslije mise - ne znam ni sam zašto - reče mi da imam tanke noge kao Šan-

dor. Čudnovato glupo. Baš se od nje nisam nadao da će početi o tijelu govoriti…

Napasti navale užasno, no molitva me diže. U svetinji nad svetinjama (Rabindranath Tagore) - u srcu mom, nepokolebljiva je vjera. Skepse ima. Vječit je boj. Znam da nisam savršen, ali grijesi me bodu i ne znam koji su. U času kad zlo učinim, vidim da je zlo, ali kasnije opet zaboravim i isto učinim. Da je ovdje kakav inteligentan ispovjednik, da mu se saopćim da me on razumije i da me upozori! Gledat ću otići na ispovijed prije polaska *(u Vojnu akademiju)* i da primim Tijelo za okrepu u budućem životu...



Beč, katedrala sv. Stjepana

Borba za čistoću u nemoralnom okruženju

U Vojnoj akademiji
Bečko Novo Mjesto, jesen 1914. g.

Nakon završene gimnazije i položene mature Ivan, po želji roditelja, polazi u Vojnu akademiju u Bečko Novo Mjesto. Kako nije imao poziva za vojničko zvanje, ostaje ondje samo tri mjeseca, do Božića 1914. Boraveći u akademiji, upoznao je svu moralnu pokvarenost tamošnjeg društva i svoje okoline. Bili su to pravi stresovi za čestitog, nepokvarenog mladića kao što je bio Ivan. Sve te dramatične momente i susrete, te svoju borbu za očuvanje svoje moralne čistoće, Ivan opisuje u svome dnevniku.

Život nije uživanje nego žrtva

Bečko Novo Mjesto, 21. IX. 1914. *17 g. 9 mj.*

Već sam u životu skok učinio. Budući da sam stupio u Vojnu akademiju, znači da moram postati dobar vojnik. No sa mnom je to sasvim drukčije. Volju za vojništvo nisam nikada imao, ali da olakšam život roditeljima, stupio sam ovamo… Vojnik sam rado, ali ovdje nisu pravi vojnici. Ideal njima nije nikakva nedostižna stvar, nego život za cara. Da car radi krivo, oni bi bili njegovo oruđe, njima ideal nije Bog. Uopće oni religiju preziru i to je naravna stvar, jer je oni ne poznaju… ne misle na prolaznost, na Stvoritelja tih krasnih prirodnih zakona.



Ivan Merz
pitomac Vojne akademije
u Bečkom Novom Mjestu

Već sam mnogo pisao i neke karte su ispunjene mržnjom k ovome. I ja sada vidim užasnu stranu ovoga, ali zagristi u sve neću. Vjera moja izgleda da je slaba, misao no ono lijepo, uopće religiozni život kao da umire. To je zato što nemam društva, s kim da se o višim stvarima zabavljam. Ispovijed koju bih toliko želio, kao ni Pričest ovdje ne mogu primiti… Jedan se akademičar ubio. Nije čudo da se samo jedan ubio. Njima je ideal biti vojnik, zašto, kako, o tome se ne misli. Kad taj ideal iščezne, ne znajući što je svrha životu neće više da živi. Život nije uživanje, nego žrtva.

Vojna akademija - ognjište nemorala i propasti Austrije

Bečko Novo Mjesto, 15. X. 1914. *17 g. i 10 mj.*

U najuzvišenijim časovima najbolje izbija niskost ljudi. Bio je "Ausmusterung" *(polaganje prisege).* Oficiri se zakleli da će sve svoje žrtvovati Bogu, caru i domovini, a svi se kolege napiše kao životinje. Tu se psuje Bog na hrvatskom, govore se svinjarije, bljuje se i pljuje po podovima. Nekoliko ih sjedi na podu i iz boce loču šampanjac. Da, to su oni isti, koji su mi se jučer rugali što latinski učim, što težim za nematerijalnim. No kako je ovdje, ne mogu sve opisati. Da sam mogao redovito

voditi dnevnik, vidjelo bi se kako sam u početku trpio i plakao zbog ove pokvarenosti. Najveće zlo je nonšalansa *(nemar).* Da se iz svojih zala iskopaju, ja bih ih tjerao da neumorno rade. Rad je potreban… Ovdje postoji samo zlo. Ognjište je nemorala i propasti Austrije. Ne držim da će se ljudi popraviti. Da se makar plemenito uzdrži ono što još sada vrijedi, valjalo bi stvoriti snažne i jake klerikalne organizacije. Bez njih nema ništa.

Pokvarenost će iz gradova ući u sela i zbogom, Hrvatska!

Bečko Novo Mjesto, 24. X. 1914. *17 g. i 10 mj.*

Evo me u zatvoru. Baš me je neki kapetan izgrdio što sam mu rekao da je dozvoljeno ovdje jezike učiti i on mi je uzeo Dim, Lohengrine i Brunetijera, što sam ponio da ovdje čitam. No svejedno, opet sam ga nasamario, jer u hlačama imam "Die Kunst zu beten" *(Umijeće moljenja)* i čokolada. Tim se baviti nije mnogo ni dva dana. Moliti se i sjediniti s Bogom, to je djelo čitavog života…

Jedino se rastužim i teško mi bude kada uvidim da nešto zlo učinim. Netko me ljuti i ljuti, a ja u ljutnji za njim bacim stolicu i sam ne znam kako to, nazovem ga svinjom. – Bože, daj da se tako što ne dogodi. Onda sam jednom slagao - i to se neće, ne, ne smije nikada dogoditi…Bilo je i mnogih drugih stvari i osjećam da bih trebao otići na ispovijed, da težinu grijeha saspem i želja, vruća želja me vuče Onome koji je tako dobar i pravedan, tako mio, i da ga blagujem…

Ali da, u vojsci sam. Što je vojska? Ona treba da je nosilac patriotizma!? Svakako ne onoga koji svoje strasti ne može pobijediti! Mila moja i muška Austrija: ako i nadalje takvi budu bili no-

sioci patriotizma, mi idemo stopama Rimljana... A što mi radi moja mila Hrvatska? Žalibože gledam, gledam. Svjetska povijest ne uči da pesimistički gledam iako u svjetskoj povijesti vidim samo jedan religiozni borbeni motiv: Borba za pravednost i istinu. Borba za i protiv Boga, borba zlog i dobrog elementa, kako mitologije kažu. Narod Hrvatske, te Bosne, još je nepokvaren. Nadamo se o njemu najboljemu. Dobri i pošteni ljudi. Folklor mu je lijep. Narodne pjesme prve su na svijetu. Ali gradovi Hrvatske i Bosne pokvareni su strašno. Iz Europe mnogo zla dolazi. Dapače, hrvatska narodna umjetnost se zaražava erotičnim, bolesnim, modernim strujama… Pokvarenost će iz gradova ući u sela i zbogom, Hrvatska. Ne, u crven-bijeli-plavi ako upletemo gorući križ koji će sve zlo uništiti, a dobro rasvijetliti, onda će Hrvatska svoju ulogu u svjetskoj povijesti izvršiti. Daj Bože…

Ljudi za koje su djevojke samo živine

Bečko Novo Mjesto, 7. XII. 1914. *18 g.*

Dosta sam u misli druge prorešetao i dosta dugo sam živio umišljen, da sam ja ovdje jedini dobar, dočim sam se spram njih ponašao dosta egoistično. Ako sam štogod dobio od kuće, sakrio sam da oni ne bi iskali.

Jučer sam bio u Beču… Sastao sam se s Hrvatskašima *(članovima katoličkoga studentskog društva "Hrvatska" u Beču)* i shvatio onu vezu koja sve njih veže. Milota je doći iz društva u kome se samo uživljuje u erotično, živi samo za erotično, među ljude, muške i ženske, koji rade samo za jednu misao i koji žive pošteno i plemenito. Da, ne treba da govorim o veličini i ljepoti kršćanskog života…

Sviralo se na tamburice i pjevalo. Jedna divna gospojica, kestenjaste kose u zelenkasto-modroj bluzi, blijeda lica, sjedjela je nasuprot meni. Uistinu bila je lijepa. Duševna ljepota djevičanstvena ponosa, blagost, izbijala je iz svakog pogleda.

Bože, kako to da sam ovdje *(u Vojnoj akademiji)* među ljudima bez srca, za koje su djevojke samo živine!

Mirni rad, odgoj samog sebe, geslo je čovjeka

Bečko Novo Mjesto, 8. XII. 1914. *18. g.*

Danas je Bezgrješno Začeće. Bio sam ujutro u crkvi… Bezobraznost spram svećenika je velika *(od strane pitomaca akademije).* Kad on čita Evanđelje, kašljuca se i galami, a on je prisiljen da prekine čitanje, dok se smire… Poslije mise otišao sam u grad optičaru i naručio jedne naočale. Užasno su mi slabe oči. Astigmatizam desnoga je tako velik, da se ni s mojim sadašnjim naočalama slike ne pokrivaju…..

Opazio sam da se manje griješi kad je više posla. Pjevao bih himne radu, tjelesnom i mehaničkom radu, jer se na zlo ne misli; ali se ni na vječnost ne misli.

Naš sav rad mora da je Faustovsko usavršavanje, težnja za spoznajom. Ono malo što mehanički radimo mora biti sredstvo k usavršavajućem radu…

Učeći tehničke znanosti, moram se diviti veličini Stvoritelja, koji je izveo tako divne zakone, a ne samo učiti ono što ćemo upotrijebiti da mile nam i nepokvarene narode koji će svijet preporoditi, na milijune ubijamo. Ratu tom su krivi tirani, koji ugnjetavaju narode, koji vjeru ugnjetavaju, i čovjek bi postao nihilist da ne zna da je toliko mi-

lijuna inteligencije isti takav tiranin, egoist kojemu je "ja" sve, a drugi ništa. Poradi toga je mirni rad, odgoj samog sebe, geslo čovjeka.

Danas je slobodan dan. Mnogi *(pitomci Vojne akademije)* su otišli u bludilište…

Prvi poljubac, zlatno smeđe kose….

Bečko Novo Mjesto, 11. XII. 1914. *18 g.*

Srce je moje uzburkano čuvstvima. Uspomena na Gretu… - Prvi ples, prvi sastanak. Naše šale i sve slično. Šetnja po brdima i čitanje Schillera. Večera u njihovoj kući, scena kod pijanina, prvi poljubac, zlatno-smeđe kose... Ono što bijaše gadno - prošlo je. Jedina je uspomena koja živi; ona šesnaestogodišnja i ja toliko. Da, 18. ovog mjeseca bit će joj osamnaest godina. I ja sam dio njenoj smrti pridonio. Bio sam životinja. To će biti i dublji uzrok što se je otrovala. Poradi zlog odgoja, te poradi toga što u njoj viđahu samo životinju, dočim je u nje bilo mnogo i mnogo lijepih svojstava i mnogo inteligencije. Iznenađivala me je svojim poznavanjem povijesti i književnosti. Kadno je jednom došla u Banja Luku, sastali smo se pred Božićevom kućom. Bio je i Pajić. Upravo mi reče da je pročitala "Frühlingsfluten". Čini mi se, to je bio zadnji naš razgovor. Smrt - grozna smrt - ju je odnijela.

Svevišnji, veliki Bože, molim Te, daj da grešnica, koja je dosta trpjela na ovome svijetu, koja je žrtva pokvarenosti društva, vidi bar djeličak Tvoje ljepote i nek nije za nju gubitak nade.

Da, pisat ću njenim roditeljima i njenoj dobroj, zloj materi. Žena, koja ima "esprit-a", kako je neki gospodin o njoj rekao, ali žena bez moralne podloge. Lijepa je negda bila, a i sada je, ne pravi si

kućnih briga, iako teško bolesna, svejedno je sve uvijek vesela. Da, ona je poglavito kriva smrti i videći njena užasno zla svojstva, sve me uvijek nešto njoj vuče; poklonio bih joj se, poljubio bi joj ruku. Gretina je mama. Ona je svoju kćerku još najbolje poznavala. A otac? Germanski div, ali slabić. Žena od njega radi što hoće. Više on trpi i utjehu - kako sam čuo - nalazi u vinu.

Da, kadno sam na ekskurziji 1913. prošao kroz Travnik, htio sam baciti kapu u njihovu bašču. Da, Grete više nije bilo. Spavao sam u kupeu. Najednom rekoše: Teschnerovi su vani. Spavajući izletim van i vidim Gretine roditelje prvi put iza njene smrti u društvu. Mama je njena nabrala poljskoga cvijeća za njen grob.

Laku noć, Gretice.

Pričali su čitavo vrijeme o cijeni ove i one ženske…

Bečko Novo Mjesto, 13. XII. 1914. *18 g.*

Sjećam se na prve dane ovdje *(u Vojnoj akademiji)*. Bilo mi je jako teško. Sjedeći s onima iz drugog tečaja kod jednog stola bio sam prinuđen slušati stvari koje si nikad nisam ni mislio. Razbacivajući se kruhom, pričali su čitavo vrijeme o cijeni ove i one ženske, o strašnim svinjarijama. S nekom strašnom ljutinom otišao sam od stola, plakao sam što sam prisiljen živjeti u takvom društvu. Pod takovim dojmom pisao sam kući i prijateljima očajna pisma. Da, privikao sam se na sve to.

Više me ne bode toliko kad čujem gdje se psuje Bog, kad se govore svinjarije: iako me strašno uzruja, to ipak o svemu razborito sudim i mislim si što je uzrok ovom zlu. Odgoj… Karakterističnu pjesmu sam čuo: On nju zavede, pa pjeva: "Du bleibst eine Hure, nur ich bleib' ein Mann." *(Ti*

ostaješ pokvarenica, samo je ostajem čovjek.) Dakle muški ima privilegij da bude razbludan, a žena ne. Žena je dakle životinja? Tako je to žalibože u svijetu…

Venera, Diana, Marija

Bečko Novo Mjesto, 13. XII. 1914. *18 g.*

Venera je ideal zemaljske ljepote. Ona je ljepota, koju je priroda rodila (iz pjene). Marija posjeduje taj ideal prirodne ljepote. No Venera je moralni izrod. Stari grčki duh – ono što u njemu teži - htjelo je nešto moralno čisto: To je Diana. Diana je ideal morala. Marija ima ova svojstva. Marija ima razum. Palas Atene. Iz ovog se već vidi da je ona iskra u čovjeku, koja dokumentira bivstvo jedne Istine. Grčka mitologija je kaos kontrasta; ona ne može zbog toga biti vjera. Oni su možda osjetili u sebi sve ono pravo - Istinu - no nisu znali uočiti njenu jedinstvenost, nerazdjeljivost. Ostalo je sve ono što bijaše dobro, ono upravo što se slaže s jedinstvenim kršćanskim nazorima. No u kršćanstvu je to nešto nerazdjeljivo: Ljepota, Istina, Dobrota to se ne da razdijeliti i sve što je od toga bilo kod pogana, slavimo.

Majko, označi mi pravi put!

Bečko Novo Mjesto, 14. XII. 1914. *18 g.*

Majko moja dobra, najveća, molim Te, napuni moju dušu lijepim osjećajima i plemenitim mislima, uvijek mi označi pravi put, pa makar mi i bilo teško slijediti ga.

15. XII. 1914. *18 g.*

Da, Č. i P. bijahu jučer kano životinje pijani. Ostali bijahu u bludilištu i pričahu o raznim tamošnjim životinjama užasne stvari…

Razderao sam je!

Rođendan, 16. XII. 1914. *18 g.*

Jučer mi htjede jedan nataknuti na nos pre... Danas mi donesoše sliku jednoga golog akademičara, koju je imala neka kelnerica. Razderao sam je. Nazvaše me popom. Noćas su četiri akademičara slavila s bludnicama orgije. Prvi je ležao 6 mjeseci zbog teške spolne bolesti u bolnici. Drugi je u jednu takvu "zaljubljen" (tako bar veli). Te životinje zarađuju samo time. Samo fakta nabrajam. Konsekvencije više ne vučem. Europa ili bludnica…

Jutros je bila vježba, a po podne ples. Osobito volim plesati. Ritam je tako lijep. Latinski sam dosta radio. Od kuće još nije prispjela čestitka. Jedini Ante piše: "Čestitam ti budući rođendan". Slučajno je baš na rođendan prispjelo…

Uvijek vidim sliku Madone s djetetom

Bečko Novo Mjesto, 19. XII. 1914. *18 g.*

Da, jučer je imala rođendan *(Greta)*. Bilo bi joj osamnaest godina. Djevojka u sjaju ljepote. Mir prahu njenu! Ako Bog da, skoro će biti kraj animalnom životu.

Da, kad čujem da se gadno govori, kad se u moju dušu hoće uvući gadne slike, uvijek nepromijenjeno vidim sliku Madone s djetetom, onaj lijepi majestetični i blagi izraz, ono usredotočenje svega uzvišenog.

Molim Svevišnjega da mi pokazuje put k Čistoći, svemu Najvišemu i Vječnomu!

Bečko Novo Mjesto, 22. XII. 1914. *18 g.*

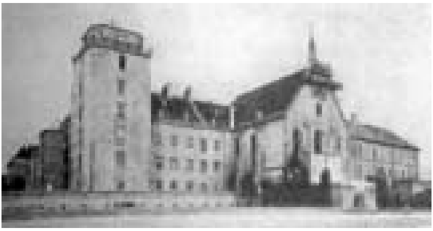
Zaključujem dnevnik u akademiji. Slušao sam što su djeca radila i što još rade u nižoj realci. Rade užasne stvari. Roditelji čine zločin, ako djecu od

sebe u takve škole daju, gdje učitelj samo predaje i kad iz razreda izađe zaboravi da je još učitelj. To je upravo strašno.

Pepino me je osobito zavolio. Mnogo se je mučio i propatio, dok se je iskristalizirao iz blata u kojem je doduše i on; još nema one dubine koja promatra sve sa svoga stajališta. Svom dušom se zanima za egipatsku povijest, znade hijeroglife i želi postati egiptologom… Osobito je čuvstven… Makar je jedan uvidio veličinu ideje za kojom težimo. Iako on još ne zna da je to samo katolicizam, polako će već uvidjeti. Bilo mu je - a i meni - drago, kad je mogao iskazati nekome svoje osjećaje… Obećao sam mu da ćemo se dopisivati.

Dnevnik završavam i nadam se - molim Svevišnjega, koji je odredio put suncu i zvijezdama, smjer svakoj stabljici i zadaću svakom mravu - da i meni odsada pokazuje put k Čistoći, Velikoj umjetnosti, svemu Najvišemu i Vječnom. Neka se opet i opet probudi Faust, koji je ovdje kano zaspao.

Brige, teške brige. Hoću li još na Badnjak biti kod milih roditelja? Najljepša svečanost, najljepše uspomene se bude u djetetu kod borovog mirisa i svijeća. Bog.



Bečko Novo Mjesto – Vojna akademija u kojoj je Ivan Merz proboravio tri mjeseca 1914. g. (U toj istoj građevini, koja je nekad bila carski dvor, bili su zatočeni prije svoga smaknuća Petar Zrinski i Krsto Frankopan.)

Što je ljubav?

Filozofske analize i razmišljanja o ljubavi, studij u Beču 1915. g.

U siječnju mjesecu 1915.g. Ivan polazi na studij u Beč. Po želji roditelja upisuje se na pravni fakultet, premda je želio studirati književnost. Taj period njegova života ispunjen je širenjem kulturnih vidika. Muče ga vjerski i moralni problemi. Puno razmišlja o vjeri, i napose o moralnim pitanjima, o ljubavi, o svome odnosu prema ženi. No iznad svega dominira njegova težnja prema umjetnosti, prema ljepoti. Zato češće nalazimo u dnevniku spomen na doživljaje lijepoga u susretu s umjetničkim djelima. Religioznost je u ovom stupnju njegova duhovnog razvoja još usko povezana s umjetnošću, koja dominira njegovim duhovnim interesima i horizontima.

Molitva Neoskvrnjenoj da ga u Beču prati na svakom koraku

Beč, 17. I. 1915. *18 g. 1 mj.*

Moja molitva sada ide Neoskvrnjenoj: neka me u ovom gradu prati na svakom koraku. Svaki moj hod i korak neka bude usmjeren lijepom. Uopće, hoću da se ovdje naslađujem samo u lijepom. Mislim najprije na kazalište. Prijavit ću se za opere i nastojat ću da se u sve uzvišeno zanesem. Isto je sa svim umjetnostima. Deviza je moja Keatova: A thing of beauty is a joy for ever. *(Lijepa stvar je trajna radost.)* Samo se Ljepotom dolazi do Izvora.

Beč, 18. I. 1915. *18 g. 1 mj.*

Neko čudnovato uživanje imam u slikama. Madona i Isus su osobito lijepi. Ona kaplja krvi na glavi je užasna. Svakako su religiozne slike opet najdublje.

Majko vječna, daj da i nadalje mogu primati darove ljepote!

Beč, 22. I. 1915. *18 g. 1 mj.*

Pišem, a ne vidim što pišem. Dadoše mi na klinici atrofina. Zabrinut sam za svoje oči. Krasno je ovdje. Gazdaričina kćerka je inteligentna. Da oslijepim, bilo bi strašno. Bože sačuvaj. Sav svoj duševni svijet sam si stvorio gledanjem - i to da nestane! Za glazbu nisam toliko. Gledat ću da vježbam gdjegod glasovir, da učim komade napamet, jer tko zna... Majko vječna, Ti koja si utjelovljenje Poezije, svega lijepog i vječnog, daj da i nadalje mogu primati darove ljepote!

Ne mogu shvatiti da će u Pričesti neizmjerni Krist biti moj

Beč, 27. I. 1915. *18 g. 1 mj.*

U nedjelju je Pričest. Ne mogu shvatiti, da će Krist, Bog stvoritelj, Onaj za kojim sve teži, koga čovjek u snu i na javi osjeća, Onaj jaki i svemoćni, koji je dao kretnju svemiru, Onaj koji bdije nad svakom travkom i nad svakim crvićem, - da Krist, kojemu su čavle kroz noge i ruke probijali, na koga su pljuvali, Onaj koji je mrtve oživljavao i djecu volio, te kod svoje vlastite smrti sunce zamračio i zemljom potresao, da će On tad biti moj, da će se razgovarati sa mnom, čovjekom, za koga samo ja pravo znadem. Po tome baš vidim, da je to On, jer pokazuje u tome svoju neizmjernu ljubav…

Požudni pogledi na bečkoj ulici

Beč, 27. I. 1915. *18 g. 1 mj.*

Šećem se na korzu po rasvijetljenoj Kertnerici. Razni svijet, dame s golemim šeširima, crvenim kapicama i bijelo-crnim cipelama, oficiri sa sjajnim dugmetima se šeću. Svaki čas prolaze automobili, sad opet bicikli, autobusi i drugi. Sumnjive dame, stegnuta pasa u kapicama, crvenkasto-plave kose preko ušiju, nekako se eklatantno vrzu među publikom. Neki mladić, u kabanici s pucetima otrag, sivom šeširu i štapom s bijelom kvrgom ide za ovima, baca na njih požudne poglede. One ne gledaju, nego se nehotice k njemu katkad okrenu i vrzu se dalje - mladić za njima...

Sad sam uistinu vidio da ljubav postoji

Beč, 31. I. 1915. *18 g. 1 mj.*

Ivanov školski kolega još iz banjalučke gimnazije, Rudolf Plach, posjetio ga je u Beču i u njegov dnevnik mu je upisao za uspomenu na odlazak u vojsku nekoliko misli:

Mili *(Ivane)*, sjeti se mene i moje prve ljubavi i ove večeri na kojoj sam Ti pročitao pisma, koja za mene ostaju vječna. Za spomen ti ostavljam riječi moje Emilije: "Rudolfe! Zašto si tako daleko, sve mi suze na oči naviru kad pomislim kako si daleko od mene. Ah! Kako bih željela da se pretvorim u vilu ili lastavicu, da se iznenada stvorim kraj tebe. Čini mi se da bi ti imala puno toga kazati, a da dođe do toga opet bi mi se srce steglo, i ne bi ti mogla ni riječi odgovoriti, zato ti crnim slovima na bijelom papiru piše: Rudolfe, ja te ljubim! Ta ljubim te i ponosim se Tvojom ljubavi, te molim Boga, da te moja ljubav usreći i prati. Tvoja E." *(Citat iz pisma Emilije Rudolfu Plachu, Merzovu prijatelju.)*

Uistinu sam sav iznenađen toplinom i uvjerenjem ljubavi Emilije k Plachu i obratno. Ja, čini mi se, nisam sposoban tako dubokim čuvstvima. U mene, žali Bože, mnogo više radi razum, kritičko razglabanje i odgoj. I ono što ja uviđam da je u meni plemenito, to meni moguće nije iz čuvstva, nego razum mi kaže, tako je dobro i tako radi. Uopće, komplikacije u čovječjoj naravi, onaj vrag koji se u najdublje i najplemenitije stvari umiješa, toliko učini, da čovjek u ono posumnja, što si je u duši velikim trudom sagradio. Bio sam jutros u crkvi. Popodne u "Hrvatskoj" *(hrvatsko katoličko studentsko društvo u Beču)* ... Poslije toga je Rudolf Plach došao k meni. Otkrio mi je ljubav k Emiliji. Sad sam uistinu vidio da ljubav postoji, da su te sve ljubavne fraze izljev čudnovatog, meni nepoznatog čuvstva. Rudolf je primljen u vojsku. Za uspomenu mi je napisao iz Emilijinog pisma nekoliko vrlo lijepih rečenica. Život je krasan! Još ću prekosutra na Pričest.

Tužne uspomene na Gretu

Beč, 9. II. 1915. *18 g. 2 mj.*

Na Gretu sam mislio. Rado bih otišao u stan njenim roditeljima da vidim pokućstvo, a osobito glasovir. Tužne se uspomene vežu. - Bio sam u društvu ZFV, komu je geslo "Omnes unum in Christo" *(svi jedno u Kristu).* Profesor luteranske teologije raspravljao je pitanje "Krieg in Christentum" *(Rat u kršćanstvu)*. Protiv rata je. Ja ne znam, da li sam za ili protiv. Mislim naime samo na ratove za oslobođenje. Današnji rat je bio - kakav je sad - izbježiv.

Meni je ljubav sfinga

Beč, 18. II. 1915. *18 g. i 2 mj.*



Ivan Merz,
student književnosti

Meni se sada poput Bazarova nameće pitanje, postoji li ljubav, da li to nije nešto fiziološkog, tjelesnog. Tolstoj niječe ljubav k ženskoj, koja je do sada opjevana. Turgenjev u "Oci i djeca" prikazuje Bazarova, kojemu poput Tolstoja razum kaže, da je ljubav samo animalna… A osjeti na sebi, da je ona nešto drugo, neka čovjeku nepoznata strast, kojoj animalizam nije povod, nego strast koju prouzrokuju neke duševne, tajanstvene ženske osobine. Meni je ta ljubav sfinga. Razum mi kaže da ona ne postoji, a mislim li na Gretu, velim da ljubav postoji. Doduše, kod mene je imala animalne konsekvencije *(životinjske posljedice).* Ipak, ja Gretu sada ljubim, a kako se osjećam iza njene smrti regeneriran, čini mi se da sad živi, ja bih kleknuo pred nju, molio bih ju za oproštenje što sam je smatrao za životinju, no to je prošlo i ljubav me k njoj vuče. Ta ljubav nije prijateljstvo, to je nešto drugo što se ne da izreći. Sfinga?!…

Održao sam predavanje u "Hrvatskoj". Nije bilo nikakve debata. Ti ljudi nijesu na svom mjestu. Oni psuju, ganjaju djevojke i ne razlikuju se od ostalih. Ne znam zašto su furtimaši *(članovi katoličke organizacije)*, kako misle obrađivati novo tlo

na katolički način, kad su djelom ne-katolički. Uopće nemaju onog dubljeg naziranja na svijet. Ne proživljavaju probleme nutarnje borbe i nutarnjeg usavršavanja.

Skapavam od žeđi za ljepotom

Banja Luka, 28. II. 1915. *18 g. i 2 mj.*

Sutra se vraćam u Beč. Nezadovoljan sam. Evo u koji osjećaj sam se prenio: Uživam u slici, uživam u Wagnerovoj operi. U svemu lijepom uživam i skapavam od žeđi za ljepotom. Iza svakog užitka prenem se, vidim nisam ništa uradio, a tu je toliki posao. Hoću rad, silni rad, koji će me obuzeti da ništa neću misliti. Moguće sam rad može dati zadovoljstvo; to jest on ne daje da se u čovjeku diže svijest nezadovoljstva. Radi, muči se i radi sve uvijek. Ne misli! Budi mašina.

Teško je proniknuti u bit žene

4. III. 1915. *18 g. 3 mj.*

Danas direktno osjećam da duša postoji. Čudim se da je moje ja, ono što mene čini, zatvoreno u tijelo, po kojemu svijet mene poznaje. Imao ja koje god tijelo… ostajem onaj isti. Promatrajući ljude, ne bih uopće smio gledati na vanjštinu, nego bih trebao proniknuti u dušu… Kod promatranja ženskih silno je teško proniknuti u njihovu bit, jer magnetizam lijepih formi kvari čovjeku čisti pogled. Morao bi se čovjek istom probiti do one visine, da kad promatra svaku žensku nema ni najmanji osjećaj da gleda žensku. Istom onda se može otkriti Ewig Weibliches *(vječno žensko)*. Prije ne.

Nešto mi veli: stani, zlo činiš!

Beč, 10. III. 1915. *18 g. 3 mj.*

Svijeća gori na mome stolu. Skoro će ponoć. Još čujem glazbu, vidim mrtvog Werthera i zimski pejsaž. Bilo bi zanimljivo opisati dojam Werthera, analizirati ga, ali analiza samoga sebe mi se čini za ovaj čas mnogo važnija. Radi se o ovim rečenicama iz Rainer Maria Rilkeovog djela o Rodinu.

Slijedi opširan citat iz toga djela u kojem Rilke opisujući Rodinove kipove, govori o tjelesnoj privlačnosti i ljubavi bez ikakvih moralnih ograda i normi. Radi se samo o udovoljavanju nagonu. Merz potom nastavlja:

Pristanem li na ove misli, znači, da svu svoju ideologiju bacam i da si počinjem graditi novu. Ove riječi drmaju egzistencijom morala. Drmaju li? Krasna su gola tjelesa Rodinova. Istina je da je nagon k ženi prirodni nagon. No, Bože, je li ovaj više umjetničke naravi? "Ist wie ein Schatzgraber" *(kao kopač blaga)*? U noći tiho ustaje, šulja se do njena kreveta. Lijepo izgleda... Krasna igra prirode. Ali zašto gledati; treba to sam doživjeti. Zamislim se, da se ja šuljam krevetu... Ali jao, što je u meni: demonskom silom me vuče k njoj, a nešto mi opet veli, stani, zlo činiš. O ove dvije stvari se radi, hoću li otići k njoj i u zagrljaju naših tjelesa piti slasti… I u toj slasti živjeti, umrijeti… I ni u ovoj slasti neću naći zadovoljstvo. Ovaj silni, demonski užitak nas drži, a najednom se dignemo. Čujem: Memento mori - sjećaj se da ćeš umrijeti. To, što te toliko drži, proći će, samo nešto će ostati i poslije tebe, ali ono što će ostati nije u ovim demonskim časovima uživalo. Ne uživati, znači boriti se proti prirodi, dapače zanijekati je. Osjećam tvrdo da jest poslije smrti život i da ovaj demonski život s onim veze nema. On postoji samo radi

principa pravednosti. Pravednost nije princip, nego je iskra u nama i veli, ako nešto hoćemo postići moramo pregarati. Rodinovi kipovi su krasni, sjajni, bukteći život i čim su veći i sjajniji, to je za nas veća dika, ako smo veličinu toga prolaznoga sjaja suzbili, poradi onoga za sada još neosjetljivoga sjaja vječne ljepote.

Svladavati zavodljivost ženske ljepote

Beč, 10. III. 1915. *18 g. 3 mj.*

Uopće sam došao do zaključka da je borba proti modernim nazorima u meni, čini mi se, dovršena. Život mora da nam je žrtva, da mnogo lijepoga ni ne gleda. Sad se mora dakle osuditi što sam u operi gledao lijepu dekoltiranu damu, da se je čak zarez vidio. Činjenica je da ženska ljepota ima nešto očaravajuće, lijepo na sebi, i poradi tih prolaznih trenutaka gledanja moramo zauvijek zatvoriti oči i gledati samo na vječni sadržaj. Živjeti je silno teška borba koja traži pregaranje, ne gledanje lijepoga. Radi ove borbe ima i čovjekov život viši sadržaj. Boriti se protiv nagona k divnoj ženi, svladati ga i uspeti se do visine čovjeka, koji nagon više i ne osjeća, nego na ženu gleda kao na sebi ravna muškarca, znači izvojštiti najveću pobjedu. Mnogo ljudi je stradalo jer ih je pridobila demonska ljepota žene. Možda je i mene skoro. Ali od sada velim, oči zatvoriti i ne tražiti ovaj princip ljepote koja je samo ovdje, da uspostavi borbu kojoj je nagrada vječnost…

Princip Rodinove umjetnosti je "l'art pour l'artizam" *(umjetnost zbog umjetnosti)*. Ovaj nije opravdan, jer je glorifikacija vraga, glorifikacija one ljepote, koja je vidljivi, časoviti, sjetilni užitak. Glorifikacija je prolazne prirode koja razarajući

gradi. Umjetnost ima glorificirati uspjelu borbu proti ove ljepote, ali ako li već ovu ljepotu obrađuje, ne smije biti tendencija njena glorifikacija, kao da druge nema, nego se onda treba prikazati kao jedno zlo, koje proizvodi dobro.

Ovdje susrećemo Ivanov izraz "demonska ljepota žene". Kako treba shvatiti taj izraz? Kad se on čita u kontekstu, može se jasno uočiti da Ivan nije protiv ženske ljepote kao takve, ta sav je čeznuo za ljepotom i umjetnošću! Nego ženska ljepota za Merza je u toliko "demonska" ukoliko čovjeka zavodi na moralno nedopušteno maštanje, traženje veze s njome, što može završiti u grijehu bludnosti. Kad je upotrijebio taj izraz "demonska ljepota žene", Ivan je sigurno imao pred očima one Isusove riječi iz Evanđelja: "Tko god s požudom pogleda ženu, već je s njome učinio preljub u srcu"(Mt 5, 28).

Da li je opravdano prikazivanje aktova i seksualnosti u umjetnosti?

Beč, 12. III. 1915. *18 g. i 3 mj.*

Je li opravdano da se u umjetnosti glorificira sjetilnost, pa makar i u najblažim crtama? Ili, smije li se slike iz sjetilnoga - slobodno da kažem seksualnog - života uzeti u pomoć ako se hoće simbolizirati ili prikazati koji duševni osjećaj, koja ideja? Tolstoj veli, da su sve umjetnosti samo izraz sjetilne čežnje, i da je poradi toga ona neopravdana. Donekle on ima pravo. Ples, kiparstvo, slikarstvo, glazba i književnost to su bile. O arhitekturi dvojim. Ples, kako rekoh, doveo je do izroda. On je postao čistim tjelesnim užitkom (stari Rim). Ovakav je ples svakako neopravdan. No u današnjim se salonima igraju plesovi koji nisu užitak, ali koji najrafiniranijim pokretima iz-

ražavaju želju za užitkom. Cilj je jednostavno sjetilnost. Ali iz toga ne izlazi da je ples neopravdan. On mora predočiti vanjskim gibanjem duševne situacije, dapače prikazati prijateljstvo, ljubav i.t.d. Kod toga se čovjek mora tijelom poslužiti; ne bi čovjek smio ni zamjeriti, ako bi jedna točka toga plesa bila i poljubac. Ovaj može izraziti solidarnost duše. Ples je umjetnost, izraz težnje k vječnoj ljepoti, a ne sjetilnost. Je li u kiparstvu opravdan akt *(golo tijelo)?* Sam si glede toga nisam načistu. Čini mi se da jest. Ali akt se sam ne smije upotrijebiti za prikazivanje sjetilnosti, nego - uzet ćemo opet ljubav - on treba da je sredstvo za prikazivanje duševnih veličina. Rodinov Poljubac ne prosuđujem kao Rilke koji veli da je ovdje prikazana ljubav, koja muški spol vuče k ženskome; tu je prikazan izraz ljubavi u duševnom smislu. Svako se duševno stanje odražava na vanjštini, tako se ta privrženost u Rodinovom Poljupcu odražava i u aktovima. Moguće da imam krivo.

(Nastavak u sljedećem odlomku.)

Zašto je prirođena stidljivost u čovjeku?

Beč, 12. III. 1915. *18 g. i 3 mj.*

No uzmimo Sindingov Poljubac. Sinding je dubinu ljubavi bolje prikazao, samo što ne raspolaže tehničkom vještinom kao Rodin. Rodinov akt bi moguće još gdjekoga pobudio na sjetilnost. Sindingov nikada. Uopće, zar grčki kipovi bude sjetilnost? Nikada. Zato velim akt u umjetnosti je opravdan, samo ovisi o tendenciji zašto se upotrebljava. Ako bi čovjek htio, mogao bi napraviti lice koje budi na sjetilnosti. Ali ovo je pitanje izazovno: zašto je prirođena stidljivost u čovjeku. Ako je akt dopušten i ne pobuđuje na sjetilnost, zašto uviđam da djevojka koja bi mi se otkrila, zlo

čini. Ovo skroz naravno pitanje pobija sofizme i u korist aktova. Ni do čega nisam došao, završavam to pitanje za sada velikim upitnikom. Vrijeme će već svoje pridonijeti.

Činjenica je da jedna Madona lošijeg slikara mnogo više oduševljava i ostavlja jače reminiscencije nego akt Velasqueza. Ovo već prikazuje što je prava umjetnost. Mi ljudi se uvijek bavimo tim nesretnim pitanjima o duši i tijelu. Nikad kraja i konca. Čovjek ne može povući granice jer je oboje.

Miciki se Rilke sviđa: "Man muss nicht so engherzig sein" *(čovjek ne smije biti tako uskogrudan),* veli ona kad sam joj rekao da se moji nazori o svijetu ne slažu s Rilkeovim. Ako ona drži da je životinjski nagon čovjeka heroizam i prirodna ljepota - princip dobroga - to bi ona morala biti nemoralna. A uistinu nije takva. Današnje doba je sama oprečnost.

Beč, 17. III. 1915. *18 g. i 3 mj.*

Jučer sam se zavjetovao sv. Anti da dva mjeseca - do 15. svibnja - neću jesti kolača, samo da mi se oči unormale. Daj, Bože!

Sustav protekcije i nemorala mora stradati

Beč, 4. IV. 1915. *18 g. i 4 mj.*

Na veliki petak pohodio sam neke crkve. Sunce je sjalo, lijepo i žalosno. Na svim licima, na svakom podsmjehu ljudi raznih kategorija, bilo je nešto žalosnoga. Danas sam bio na Pričesti. Poslije podne u Badenu. Već sam se bio zaželio prirode... Po parku je divno. Krasan je pogled na valovita brda, prethodnike Alpa… Pošao sam na stijene, gledao u dubinu, dolje na cestu i obuzela me je

bila želja da imam krila pa da lebdim iznad toga bezdana.

Na ratištu je zlo. U glavnom se taboru toči šampanjac! Mostar i Sarajevo se ispražnjuju. Premisl je već u ruskim rukama. I to je uistinu sve zbog onoga gospodina u "Zločin i kazna" što je tako bezobrazno stao pokraj klupe i gledao na pijanu djevojku koju su muški obukli. Mi nemamo kruha. Philistar hoće kolača, imaju brašna. Još jednom: U glavnom taboru se pije šampanjac… Sustav protekcije, nemorala mora stradati. Toliki narodi će proplakati i u crno se zaviti; namjesto da se užive u rastu biljaka, u letu zvijezde, u ljepoti Madone, ljudi bludniče po cijelom Beču. Patriote, pobijedit ćete - nadajte se!

Tražio sam nešto žensko…

Beč, 8. IV. 1915. *18 g. i 3 mj.*

"...No u svem što sam razmišljao, u svem što sam osjećao, tajila se na pola osjećana, stidljiva slutnja nečega novoga, neizrecivo slatkoga, ženskoga..."

(Turgenjev: "Prva ljubav")

Moguće, da slično osjećam, jer sam sav pod dojmom Turgenjevljevih čuvstava. Mislim, da ću sutra moći započeti pisati o Turgenjevu. Toliko sam djela pročitao da su mi se mnoge scene u glavi ispremiješale, no čini mi se da je plan zgodan. Najprije prikazati odraz Turgenjevljeva života u njegovim djelima, onda analiza triju grupa (ljubavne, individualističke i socijalne), a na kraju izvesti opće karakteristike Turgenjeva, kao sliku moderna, svestrana čovjeka…

Umoran sam pošao Petroviću. Upravo - da istinu rečem - ne njemu. Vuklo me je... Tražio sam nešto žensko... Pa i našao sam. Lijepa nije ni naj-

manje, ali one riječi, smijeh... sve uopće me je podsjećalo na Gretu. Dapače joj je ona nalik. No drugi put o njoj! Silno mi se sviđa upravo zato što je puna svega onoga ženskoga, stidljivoga, tajnoga...

Zavjet sv. Anti nisam točno držao. S kime se ja šalim? Stvar je ovakva. Od kuće sam primio kolača, a ja ih jedem da kruha ne moram kupovati inače ih ne jedem. Držim da nisam krivo učinio, jer u zavjetu je da ću nastojati što manje jesti. Bože, daj da nisam zgriješio.

Narodna umjetnost i erotični elementi

Beč, 15. IV. 1915. *18 g. i 4 mj.*

T. mi je pričao dirljivu scenu iz bludilišta. Jedna je tamo, valjda ju je siromaštvo onamo natjeralo. Kada se podaje, uvijek plače. Uistinu i među ovim ljudima ima plemenitih čuvstava. Evo izvatka iz nekih karakterističnih narodnih pjesama. *(Slijede citati iz narodnih pjesama.)* Krasne su to pjesme iako u sebi kriju mnogo erotičnoga. No sam plašljivi i lijepi karakter djevojke u njima se krasno zrcali. Naravna stvar, nije to ona prava ljubav koju je kultura oplemenila, nego je naivno naravna, u koje su duševna svojstva tijesno vezana s tjelesnim činima. Kod toga čovjek opet ne smije misliti na najgore. To su poljupci, zagrljaji, i milovanja. Narodna umjetnost je svakako velika.

U parku na svakoj klupi jedan par….

Beč, 17. V. 1915. *18 g. i 5 mj.*

Život mi je veliki upitnik. Od dana do dana se gubi moja djetinja vjera. Ono prijašnje razlikovanje između dobra i zla mi nedostaje. Pitam se je li ono što sam prije držao dobrim uistinu dobro. Što je to uistinu dobro, postoji li dobro? Svi ovi na-

zori o svijetu, nisu li oni samo predrasuda. I uvijek tako živim i pitam se. Samo ono što pred sobom vidim, uviđam da postoji. Evo što vidim: Šećem se na večer po parku i gledam gdje je na svakoj klupi po jedan par, gdje se jedno uz drugo stišću, gdje se sretno smiju, ljube... Faktično ovaj prirodni zakon postoji, zakon ljubavi. (Riječ ljubav sada upotrebljavam u smislu sjetilnog nagnuća muža i žene). Na ove parove ne gledam više prijašnjim okom. Negda sam držao da je to strast, da je to slabost, ljudska nekarakternost koja se podaje užitku sjetilnog. Ovako na taj temeljni prirodni zakon više ne mogu gledati, iako znam da sam se u časovima kada sam promotrio taj život iz bližega (akademija!) gnjusio toga gada i blata. Za opravdanje ovoga principa moram se pitati postoji li Bog ili ne? Onda što razumijem pod imenom Bog? Faktično je da On postoji, da ga osjećam oko sebe u sebi, tu, ovdje, ondje, svagdje. Njegove melodije drže i napunjaju sav svemir. Svaki čovjek ćuti dah nečega većega i vječnijega, upravo kako razum pridomeće vječnoga u oba smjera. Dakle Bog postoji. Onda se pitam što je taj Bog, kakav je? Možemo li se moliti? Je li on osoban? Na ta pitanja nam odgovara naša nutrina u pojedinim jednostavnim slučajevima… *(Nastavak u sljedećem odlomku.)*

Naša vjera mora biti putokaz života – ili katolik ili ništa!

Beč, 17. V. 1915. *18 g. i 5 mj.*

Kad Bog postoji, već slijedi da naš život ima svrhu. Onda treba još pomisliti na nešto na što ljudi ne misle i što bi ih moglo lako dovesti do prave spoznaje: da ćemo umrijeti. Nekoga silno volimo i taj umre. Nikad, nikad ga više nećemo vidjeti. Pa

mi sami puni smo misli, sumnja, težnja, mnijenja, cio duševni svemir, naše Ja je sredina oko koje se sve okreće, koja prima i razvrstava dojmove; sve mi to doživljujemo, katkada se mučimo i patimo… i sad najednom umremo. Zašto bi sve ovo? Zašto toliko misli i težnja, kad je sve uzalud, kad propada u ništa, kad duša nije zaseban element, koji je zatvoren u bocu poput duha u "Diable boiteux-u". No, to ne može biti. Kada je u prirodi sve tako sjajno uređeno, mora biti i vječnost našega života u smislu pravednosti. I uistinu to je, i u to vjerujem i u času kada ovo djetinjom vjerom osjećam, kada se gnjusim zla i kada se topim u molitvi, ostaje u dnu duše opet ona sumnja; onaj veliki upitnik zadnjeg Adama. Zašto? Što? I opet uza svu sumnju vjerujem!

No, nije dosta samo vjerovati. Naša vjera mora biti sustav, mora biti putokaz života, zato da ne radimo proti principu pravednosti i vječnosti. Religije daju sustave. I ja kažem: "Aut catholicus aut nihil" *(ili katolik ili ništa).* U ovom pogledu nije u meni nikada postojala ni najblaža sumnja. Znam i osjećam da je katolicizam jedina prava vjera. O drugima nisam nikada ni mislio da bi bile bolje od katoličke… *(Nastavak u sljedećem odlomku.)*

U ženi tražiti samo ono što je vječno

Beč, 17. V. 1915. *18 g. i 5 mj.*

I sada je krajnje vrijeme… da pomislim da je Netko poradi Istine umro za me na križu. I trgnut ću se i vidjeti da su te djevojke u parku, ti muževi i lijepe forme, samo gadna strast, da to nisu ljudi s težnjama i bolima, nego da su jednostavne živine, koje se od ostalih ne razlikuju. I ja ne smijem takvo što opravdavati, jer znam da je onaj princip na-



Beč -Schönbrunn, carska palača

gnuća muža k ženi samo poradi naše duše ovdje, jer naša duša je mi - koja se usavršava i diže. Ovaj negativni princip ljepote, to zabranjeno drvo raja je svojom ljepotom ovdje samo da stvara od nas ljude. I gledat ću da se probijam da na ženu ne gledam kao na lijepo tijelo i k njoj me njezina vanjština ne smije vući. Othrvat ću joj se i u njoj ću tražiti samo ono što je vječno.

I doista, sad opet osjećam da vjerujem, da vjerujem katolički, da Majka Božja nije Venera i da sam sav sretan što sam opet došao na pravi put. I promatrajući život znat ću što je plemenito, što nije, što je moral, a što nije.

I ovako sam proveo čuvstvenu analizu, a da sam se držao svete rečenice "Po plodovima se zna kakvo je drvo", došao bih načinom razuma, znanosti, umjetnosti i poglavito historije do rezultata, da jedna stanovita istina postoji, da se ona kroz cijelu historiju vuče i da su sve ljudske težnje i bludnje upravo lutanje oko katolicizma, kojeg je malo tko pravo osjetio. I uz ovo sve što vjerujem, čovjek sam i sumnja na dnu duše ostaje i ona me jača, jer je uzrok duševnoj borbi i provjeravanju koje kao čovjek proživljujem.

Gledajući tjelesne forme, zaboravljamo na duševno

Beč, 19. V. 1915. *18 g. i 5 mj.*

Kod muslimana je skrivanje žena sjajna uredba. Bit će to da ima svoj duboki razlog… Žena se treba skrivati ako neće da navede na grješnu pomisao. Gledajući uvijek tjelesne forme, zaboravljamo na duševno. Nehotice čovjek uvijek gleda žensku. Poradi toga se moramo probijati, na nju gledati isto kao i na muško; treba dotjerati do toga da pred sobom ne vidim ženu s tijelom, nego nju s njezinim duševnim sposobnostima. Mnogo to stoji truda i borbe, dok se čovjek probije do tako uzvišenog stajališta.

Ljubav izmiješana sa sjetilnim užitkom

Beč, 21. V. 1915. *18 g. i 5 mj.*

Evo me upravo s Wagnerove opere Tannhäusera. On je dijalektičan, čovjek je. Ljubav ne promatra jednostrano. Njegov duh teži za vječno ženskim, za Jelisavetom, ali se on zaustavlja na realnosti. I ljubi ženu poput čovjeka. Njegova je ljubav izmiješana sa sjetilnim užitkom. To je tragika čovjeka; potone u najveće dubine, a onda opet iz ovih teži gore, čak do Marije. Ova se dva principa bore i princip duševni, vječni, pobjeđuje lijepi svijet prirode i strasti. Bog trijumfira. Jelisavetina vječno ženska ljubav je uništila Veneru: pomolila se za Tannhäusera, svoj vidljivi život položila je za nj na oltar i otkupila je Tannhäusera.

Wagner nam je dao u Tannhäusera sveopću ljudsku borbu: borbu spolova, borbu koju iz dana u dan proživljujemo, borbu koja nas uvijek diže i usavršava. I Jelisaveta je pobijedila; tu nam je po-

kazao kamo čovjek treba težiti ako hoće da bude čovjek...

Nije li čistoća predrasuda?

Beč, 22. V. 1915. *18 g. i 5 mj.*

Cijelog dana sam razmišljao zašto smo na svijetu, zašto je Bog našu plemenitu dušu stavio u gnjusno životinjsko tijelo. To ja sve znadem i mučim se i vrijeđam Madonu, vrijeđam svijet, a opet se borim. Pojam idealne ljubavi, ideala djevojke sve tone gledajući oko sebe realnost: gnjusnost i plitkost toga svijeta, koji podaje sve na vanjštinu. Te žene s probijenim čarapama, nategnutim haljinama, da se svaka forma vidi, tako da bude živinski osjećaj. Pojam idealnog je žalibože samo pojam; ne nalazim ga u svijetu koji me sada okružuje. Oh, ta sumnja, prokleta sumnja! Zašto da je čistoća upravo dobro? Nije li to predrasuda. Pa što je uopće "Dobro", o kojem se toliko govori. To su te sumnje, no svejedno osjećam u mom svetištu - srcu - uvijek čuvam i osjećam iskru nečega, nedokučivoga, nevidljivog, nepojmljivog, Velikog…

Cijeli dan me mučila grozna strast

Beč, 25. V. 1915. *18 g. i 5 mj.*

Jučer me je cijeli dan mučila grozna strast, sve me je tjerala da letim i da se proti nje borim. Ideale mi moje ona kalja i u blato vuče... čistoću moralnu - duševnu. Katkada me tako rekuć blamira. Na večer sam uvijek pun tako sjajnih misli, tako plemenitih namjera; ćutim direktno nešto nadzemaljsko, osjećam da ono postoji. Kad se pojavi bijeli dan, zaboravljam sve lijepe odluke, sva okolina, sve vidljivo na se vuče pozornost, tako da se

čovjek vlada instinktivno - većinom dosta zlo. Moja molitva ide Svevišnjemu, te sv. Anti, da mi se smiluju i oči poboljšaju, samo da mogu čitati i raditi koliko mi srce teži. Mnogo, jako mnogo toga ima što trebam saznati. Modernih, učenih je neprijatelja sa sviju strana, a treba se proti ovih boriti dubokim sredstvima. Bože, svoje oči ću upotrebljavati samo za gledanje lijepoga i za uzvišene svrhe, pomozi mi zato, molim te!

Beč, 27. V. 1915. *18 g. i 5 mj.*

Oči, jadne moje oči. Vidim da se moje gledanje svijeta opet produbljuje; živinske nagone sam jako potisnuo, tako da sam ih i zaboravio. Ideal žene se opet jasnije razvija.

Čini mi se da sam zaljubljen u Rozu

Beč, 7. VI. 1915. *18 g. i 6 mj.*

Ivan je posjetio rodbinu s očeve strane u Plzenu u Češkoj. Ondje je upoznao jednu svoju daljnju rođakinju Rozu, koja se školuje u jednom samostanu časnih sestara.

Jutros sam došao iz Plzena. Od četvrtka do nedjelje na večer od 3. do 6. VI. 1915. bio sam ondje. Rezultat je da sam, čini mi se, zaljubljen u Rozu. Moguće bi valjalo da svoja čuvstva analiziram i da pokušam izlučiti bit ljubavi. Najprije se pitam: Je li ljubav grješna? Odgovor je težak. Prije sam naime držao da je ljubav onaj isti osjećaj koji postoji između brata i sestre. No, to nije tako. Što bi ona drugo bila? Neki je čudnovat osjećaj koji nas vuče k ženskom, ne pitajući mnogo razum da li biće kojemu smo skloni posjeduje duševne ljepote o kojima smo toliko sanjali. Kada je tako, slušajmo što veli Bazarov: ljubav je fiziološki proces... Po tome je naš odnošaj, tj. nagon muža k

ženi skroz životinjski. Tako sam i ja prije mislio, no to nikako ne mogu pomisliti. Čovjek nije životinja, moj je princip, no ipak osjećam neku sklonost, ljubav k djevojci, a da mi je kod toga misao kano biser čista. Doduše ovaj duševni osjećaj ima tjelesnu podlogu. Ona mi se sviđa jer je lijepa lica, a i tijela. No ljepota lica, bolje reći izraz očiju, stvara u nama simpatiju, on je donekle izraz nutrine. Nije velik prijelaz od ovog duševnog odnošaja prema životinjskom: Prisloni li se samo tijelo, već i nehotice elektrina ide kroz čovjeka... Moguće je to još zbog nesavršenosti. I kod doticaja tijela moralo bi nam tijelo ostati ravnodušno. "Moramo biti kao jedno od onih malenih".

Moguće da sada shvaćam ljubav, ženu, kao sredinu kulture svih vjekova. Ovaj duševni odnos je stvar velika djela, on je u planu Božjem. Naravno pjesnici su korak učinili i držali da je ljubav onaj sjetilni užitak, oni trnci što čovjeka prolaze. No svakako su se prevarili; ono što daje čar njihovoj poeziji je ono duševno, vječno što su opjevali, dapače ono vječno što prolazi kroz sjetilni užitak, držeći da je ovo ljubav, dočim je ona ono nevidljivo, nepojmljivo u njoj…

Treba krvave borbe da se ne potone u običnom svijetu

Beč, 7. VI. 1915. *18 g. i 6 mj.*

Jednom sam pohodio Rozu; u subotu sam je doveo iz samostana Chotieschau-a ovamo. Samostan je povoljno utjecao na njen duševni život, dobra je kršćanka. No znam, dok iziđe iz samostana, rasplinut će se ovo. Lako joj je govoriti o uvjerenju u kršćanskom samostanu. Dok dođe u svijet i naiđe na zapreke, podleći će. Treba krvave borbe,

da se ne potone u običnom svijetu. Lijepo govori francuski, svira glasovir i violinu. Produbljene inteligencije baš nema, no posjeduje smisao za ljepotu. Željna je znanja, rado bi studirala glazbu. Jako je volim. Kad je išla sa mnom ispod ruke, kad smo skupa gledali slike, napokon, kad mi je ona dala oproštajni poljubac, bili su to lijepi časovi za me. No ona ne zna za moje osjećaje, a ona me voli, no što imam od toga, kad to nije ljubav… Samostan Chotieschau je krasan. Časne sestre su sama duševna ljepota. Grofica Kleist, kneginja Lobkowitz, slikarica, umjetnica na glasoviru i violini i drugih ima. I sve su tako ponizne i pokorne. Roza nema altruističkog odgoja. Velika šteta.

Što je napokon ljubav?

Beč. 9. VI. 1915. *18 g. i 6 mj.*

Gledajući u umjetnosti gdje se dvoje ljubi, čini nam se naravno. O tome valjda i ne razmišljamo: kao da to mora biti. Što je napokon ljubav? Zašto postoji ljubav između muškog i ženskog? Da ljubav nije utopija? Da, naime, ljudska narav koja u sebi ima to nagnuće da sve poljepša, da nije i običnu strast pretvorila u ljubav? Kad sam sebe promatram, čudim se i pitam nije li ta moja ljubav samo izmišljotina, mora li to tako biti? Sâm sam sebi smiješan kad bih si rekao da sam zaljubljen: da se osjećam privučen k drugom biću. Ljubav bi valjalo studirati, kod pjesnika - ponajprije kod Shakespearea, jer je on silno ozbiljan: Hamlet! Bar njegova Ofelija i Hamlet su od svih kazališnih komada do sada učinili na me najdublji dojam (Zagreb!), - onda kod filozofa, napokon kod ljudi (tzv. dobrih i zlih jer tko mi kaže da dobro ili zlo nije predrasuda?), i na samome sebi.

Problem ljubavi je zanimljiv

Beč, 12. VI. 1915. *18 g. i 6 mj.*

Vidim da sam se probio do priličnog stupnja visine. Život promatram i pitam se uvijek, za uzrok svega što pokreće. Problem ljubavi je osobito zanimljiv. Već poradi toga je moje gledanje ženske već prilično visoko, što moja strast više skoro ne govori, nego objektivno, hladno sve promatram.

Ljubav - obična fiziološka pojava?

Beč, 15./16. VI. 1915 *18 g. i 6 mj.*

I nakon završene mature Ivan Merz je ostao u vezi sa svojim srednjoškolskim profesorom hrvatskog jezika Ljubomirom Marakovićem koji je na njega od svih profesora najpozitivnije odgojno djelovao. Za vrijeme studija s njime je nastavio opširnu korespondenciju o književnim, moralnim, umjetničkim i vjerskim temama. Ovdje donosimo izvadak iz jednog Ivanova pisma u kojem govori o problemu ljubavi.

Dragi gospodine profesore! "Oblačje zastire nebo; kiši nema svršetka. Ja ne znam, što s' u meni budi, namjeru ne poznam Njegovu. - Dublje munja prevlači mrak preko oka i srce tapka za stazom, na koju glasovi zovu ga noćni. - Svjetla! O, gdje je svjetlo? Raspali na čežnji ga gorućoj vatri. Grmi, vjetar zavijajuć' kroz prazninu se baca. Mrka je noć, crna ko' kam. U tami nemoj da satovi prođu. Životom svojim svjetiljku zapali Ljubavi." (Gitanjali!)

Držim da svaki čovjek katkada ovo proživljuje. Grozne sumnje hoće da razore cijelu zgradu duševnog svijeta, koju si je čovjek tolikom mukom sagradio. Sretno je ova strašna oluja prošla i sunce se pokazalo u do sada neviđenom svijetlu. Sad se istom mogu podičiti da sva moja ideologija nije preuzeta od drugih, nego da sam ju krvavo

izvojevao.- Znam da nutarnje borbe još nisu dovršene, no svim zlim vanjskim i nutarnjim utjecajima prkosim; jer sam uvjeren da samo boljemu vode…

Prilično me naime zaokupilo, da ne kažem mučilo, pitanje ljubavi (obične!). Uvijek kod toga mislim na Basarova i pitam se nije li ona obična fiziološka pojava. Razum mi kaže, da nije, jer iz povijesti, književnosti, a osobito iz narodne umjetnosti (Niebelungen Lied) izlazi, da je ona nešto duševno, koje je jedino prava ljubav. No, ovo je tako reći samo na papiru, to još ne osjećam živo, kao mnoge druge stvari. Tumačim si ljubav tako: Duša muža je u jednom smjeru nedovršena, a u drugom opet savršenija od ženske duše. (Mužu naime nedostaje "das Ewig - Weibliche", a ženi ono samosvjesno, borbeno u muža "Ewig - Männliche" bismo mogli nazvati!) - Poradi te nesavršenosti jedno teži za drugim i ta čežnja je ljubav. Zanimljivo je to, da ima mnogo pjesnika (osobito Musset), koji su posve nemoralno živjeli (sa Sandovom osobito) a opet su nam dali tako veličanstvene ljubavne pjesme. Ovim se je pjesnicima činilo da je ljubav, taj sjetilni osjećaj, pomiješan s nečim duševnim, dok su njihove pjesme stvarno velike, jer izražavaju samo ono duševno i vječno kod ljubavi. Sam sebe promatrajući, osjeti se tako nešto slično, bar se dnevno obistinjuju riječi Goethea: "Das Ewig-Weibliche ziet uns hinan" *(vječno-žensko nas privlači).*

U prolaznoj ljepoti tražiti ono što je vječno

Beč, 18. VI. 1915. *18 g. i 6 mj.*

Uglavnom sam veseo, dobre volje, osobito po danu. Veselim se svjetlu. U noći rano izlazim. Zle misli me kao furije gone; naime, ovaj Beč je

užasno frivolan grad. Na večer se vidi - bar ja tako vidim - samo plićinu, gadne, grešne poglede…

Prekjučer sam dobio od Ljube *(Markovića)* pismo. Izvanredno me je razveselilo… Njegovi nazori o umjetnosti su sjajni iako još nisam na čistu s njima. Znam da je Dobro, Lijepo i Istinito u metafizičkom pogledu jedno: Bog. Vidim da je Rodin lijep, no nije istinit, a glede dobrote indiferentan. Druga su djela opet istinita a zla, neka opet lijepa a zla itd. I veza bi se morala naći. Istina je da se ovdje radi o prolaznim ljudskim djelima i da je naše poimanje ljepote jako promjenljivo. Poradi te prolaznosti ove se tri stvari ne slažu. Mi moramo biti zato oprezni i u prolaznoj ljepoti tražiti ono što je vječno i ove vječne tri stvari će uvijek i praktično biti u harmoniji. No takva je donekle Rafaelova Madona: istinita, dobra i lijepa…

Umjetničko djelo treba biti sklad istine, dobrote i ljepote

Beč. 18. VI. 1915. *18 g. i 6 mj.*

Rodin je lijep, no pravo Ljuba *(Maraković)* kaže - on je laž. Kad vidimo da je lijep, moramo znati da ima unutra i istine i dobrote. Uistinu ima toga. Onaj tjelesni nagon, koji je Rodin prikazao ima faktično i nešto duševnog u sebi. Nije to samo životinja k životinji (Baiser - Poljubac), nego je težnja muža k ženi, prava ljubav. To je ono istinito unutra i zato je ovo djelo donekle dobro i lijepo. Ljepota izradbe nadmašuje dobrotu; djelo nije harmonično. Umjetničko djelo mora biti jedan sklad istine, dobrote i ljepote. Sinding mi se činio bolji. Njegov Poljubac je bio istinit (nije prikazana strast nego težnja), zato je dobar. No nije tako lijep kano Rodinov. Dakle ni ovo nije umjetničko djelo.

Rodin je veći čovjek nego Sinding, zato što je bolji tehničar, majstor (stvara lijepo), nego što je Sinding dobar (istinit); poradi te individualnosti je za sada Rodin od veće vrijednosti. Buduće generacije - doba kad dođe jedan umjetnik koji će biti velik i veći od Rodina, a bolji od Sindinga, reći će: Do svoje sam umjetnosti došao po Rodinu i Sindingu (ili tko drugi). Potonji me je upozorio na ideju, sâm sam se razvijao. Tražio sam istinu i u ovom sam životu osjetio s Bogom nagon stvaranja. Stvarao sam i te ideje ulio u Rodinove forme. Pred Bogom više vrijedi onaj kao Sinding, jer me upozorio na Ideju, Vječnost. Rodin je bio čovjek ovoga svijeta: studirao je samo vanjštinu bez pomisli na Vječnu Volju. On je zlatna posuda - prolazna - u koju sam ulio Vječnu ideju.

Prava umjetnost treba imati dublji sadržaj

Beč, 28. VI. 1915. *18 g. i 6 mj.*

Uvijek se moram diviti tim ljudima renesanse. Nije u njih samo vještina forme, nego sav njihov rad ima dublji sadržaj. Ima pokoju ideju za podlogu. Michelangelova umjetnost nije grijeh kao Rodinova, jer on ne obožava sjetilnost, nego upravo obratno, forme daju da izraste "carstvo misli", koje kod čovjeka igra najveću ulogu. Kad pomislim na Michelangela, vidim da je i on grandiozan i snažan poput Mojsija…

Lijepi časovi provedeni s Gretom

Beč, 29. VI. 1915. *18 g. i 6 mj.*

Kiša šiba prozore. Tmurno je i žalosno i kiša sve šiba i šiba, sad jače, sad slabije. I u duši je tmurno, žalosno i ona bi plakala, a ne zna zašto… Tužno je ovo doba. Kano da je jesen: čovjeku se ne

mili da izađe van, nego uživa kad uzme kakvu knjigu pa zaroni u svijet misli. Ovo je najpogodnije doba za duboki, ugodni rad. Za ovih kišovitih dana sjećam se Grete. Onih lijepih časova, kad sam sjedio u njenoj sobi i čavrljao...

Molitva Bogu i Mariji

Beč, 3. VII. 1915. *18 g. i 7 mj.*

Bože i Djevo, koja si uvijek i uvijek blaga i čista, molim vas pomozite jadnom crviću, koji želi dobro izvršiti svoju zadaću koja mu je kano čovjeku namijenjena!



Beč - Gradska vijećnica

Zagonetnost ženske duše

Banja Luka, ljeto 1915. g.

Ljetne praznike 1915. g. Ivan provodi kod roditelja u Banjoj Luci. U dnevniku nastavlja opisivati svoja nutarnja razmišljanja, doživljaje, analizira književna djela. Upoznao je jednu djevojku, Poljakinju Dulku, koja privlači njegovu pozornost. Sva zapažanja o njoj zapisuje u dnevniku.

U društvu s Dulkom

Banja Luka, 19. VII. 1915. *18 g. i 7 mj.*

Sad sam kod roditelja i vrijeme tratim na tenisu i u društvu s gospođicom Dulkom. Vrlo je zgodna djevojka, osobito me veseli, što ona znade za duševni život, za borbu i gledanje. Naravno, ima još u nje mnogo toga što nije baš najkorektnije, no to će možda iščeznuti.

Smije li fratar ići s djevojkom po ulici?

Banja Luka, 20. VII. 1915. *18 g. i 7 mj.*

Opet sam igrao tenis. Po podne šetao s fra Ivićem oko Vrbasa. Kasnije smo susreli Dulku i pošto smo se malko šetali, Ivić reče da neće s njom ići. Da li je imao pravo? Kod toga ne mislim na njega kao osobu, nego on može biti simbol za sav stalež. U narodu vladaju predrasude da fratar ne smije ići s djevojkom (na ulici) a kada to čini, izazove skandal. To je predrasuda i proti predrasuda moramo se boriti. Ali nije li ova predrasuda opravdana? Nije, naime, zadaća fratara da idu sa ženskim svijetom. Oni su položili zavjet čistoće i

njihov rad se proteže u narodu. Poradi toga je za fratre dobro da ne idu sa ženskom. No, iz principa ne ići s njima, - kao što se to danas misli - je uvreda za ženu. To je pokazivanje da je ona nešto drugo nego čovjek: to je samo gledanje na njenu vanjštinu, na njenu tjelesnu ulogu žene, uvreda je za njen duh, koji je čovjek, kano i mi muški. Ivića ne osuđujem, jer bi on išao da to ne čini skandala… Sam opažam da mi moj duševni život postaje sve plići. S Dulkom sam često.

Ženski duševni život je posve drukčiji nego muški.

U dnu ženske duše tražimo Madonu

Banja Luka 29. VII. 1915. *18 g. i 7 mj.*

Cijelu sam ovu nedjelju uživao igrajući tenis i u društvu s Dulkom. Ne, Bože moj, već je prošlo ono doba kad se govori o ljubavi. Ljubav ne egzistira, kako ju svijet i književnost slika. Jedno je prirodni zakon i njegovo buđenje svijet nazivlje ljubav. Koketerija, i slično, to je obična sjetilnost. Daleko sam već od toga. No drugo je ovdje, čisto od svake tjelesne primjese i tjelesne simpatije iako se ova kadikad nastoji ušuljati. Težim upoznati duševni život jedne ženske, koja je duševno već mnogo proživjela. Da, ženski duševni život je posve drukčiji nego muški: svaki, i jedan i drugi, ima svoje ljepote i čovjek ne teži samo da zaroni u svoju dušu i da iz nje izluči kristale Vječnosti, nego on traži i prijatelja u duši ove ili one ženske. I u njenoj duši muško nalazi mnogo toga, jer u dnu duše je nešto od Madone i ovu mi u njoj tražimo. I moguće da je ovo traženje onih vječno lijepih iskrica čeznuće i ljubav. Plan se Božji tako krasno izvršava. U braku, kojemu je svrha širenje čov-

ječanstva, dolazi do spoja na posve duševni način: na prirođenoj religioznoj težnji - traženju dijelova Njega i Madone.

Eto, što je lijepo na Dulki: …Oduševljava se za razne ideje, marljivo čita, studirala je dapače filozofiju, zanima se za glazbu… Međutim, brak joj nije ideal…

Duševni svijet Dulke

30. VII. 1915. *18 g. i 7 mj.*

S Dulkom sam razgovarao. Ona uskoro odlazi u Krakov. Već je sva sretna da će u domovinu. Pričala mi je kako ju je Maraković namjeravao zaprositi, no ona se je izvlačila, jer se ne će da udaje, ili bi htjela Poljaka za muža i živjeti u Poljskoj, ne u Bosni.

31. VII. 1915. *18 g. i 7 mj.*

Sutra je Pričest... Prekjučer i danas sam proveo dan u Slatini. Danas je osobito lijepo bilo. Bio sam s obitelji Irzykovski. Imao sam opet jako malo prilike da se zagledam u duševni svijet Dulke. Pričala mi je o zarukama svoje sestre i nabacila je kako joj je najgore, kad se ljudi cmakaju... Fausta sam joj čitao u šumici, a ona mi je dala pismo da joj ispravim, koje piše nekom Andriću.

Na Gretinu grobu u Travniku

Banja Luka, 10. VIII. 1915. *18 g. i 8 mj.*

Bio sam u Travniku na Gretinu grobu. Stoji natpis:"Selig die reinen Herzens sind, denn das Königreich Gottes gehört ihnen". *(Blago čistima srcem jer je njihovo Kraljevstvo nebesko.)*… Cvijeće cvate: jednu maćuhicu sam si ponio. Najradije bih dalje ostao na grobu i ondje razmišljao, no nasto-

jat ću da se i bez groba uživim u problem smrti. Travnik je lijep grad: nosi pravi bosansko-katolički ili bolje reći južnohrvatski karakter. Ženske u dimijama i spuštenih kosa, a muški u čakširama…

Ljubav postiže u braku pravi duševno-tjelesni izražaj

Banja Luka, 10. VIII. 1915. *18 g. i 8 mj.*

Slušao sam kako Dulka razgovara s Oskarom o problemu ljubavi. Ona to dublje prosuđuje negoli Oskar. Posljednji miješa ljubav, nabacuje simpatije i prijateljstvo i postavlja samo tvrdnje, bez logičke veze; namjesto da postupa deduktivno i da izlazi iz Boga ili ideje da sve ima svoju svrhu, te izvodi što je ljubav, koju vezu ima s Logosom i kako ona dolazi u braku do duševno-tjelesnog pravog čovječjeg izražaja. Za uspomenu mi je Dulka nešto u dnevnik napisala… Dobila je pismo od Ljube. Stvari koje nam je iz njega čitala pokazuju kako ju on od srca voli: no ona hoće samo Poljaka i želi da živi u svom narodu, a ne u Bosni... Tragično jest iako je Ljuba mnogo, mnogo čišće i razvijenije duše, negoli ona. Još ona naime nije prozrela mušku dušu koja teži za kultiviranjem i promicanjem samoga sebe.

Zagonetna duša Dulke

Banja Luka, 14. VIII. 1915. *18.g. i 8 mj.*

Dulka mi je zagonetka. Katkada se zabavlja i razgovara ozbiljno da čovjek zaključuje na dublji duševni život. No danas se vuče ispod ruke s Oskarom i cmače se (ne mislim doslovno, nego nateže usta itd.). Nisam ni najmanje proti hodanju ispod ruke, ali očito da je na dnu te slobode i

veselosti ipak sjetilnost. U Oskarovu dušu mogu mnogo dublje zaviriti. On je upravo sada u dobi cmakanja: hvata za kosu, vuče za ruku, uživa u hodu ispod ruke itd. To je kod njega Pagenlust iako znam da mu na dnu duše nije ni najmanja gadna pomisao. No, svejedno, podloga tome je dječja sjetilnost. Ne osuđujem ga. S Rozom sam i ja još nedavno težio da idem ispod ruke. Sâm sam sebi govorio o nečem duševnom iako to, kako sad vidim, bijaše prikrivena sjetilnost. U razgovoru je na dnevnom redu spiritizam. Mama je bolesna: bojim se za nju.

Dulke mi je silno žao

Banja Luka, 17. VIII. 1915. *18 g. i 8 mj.*

Dulka prekosutra ide. U Beču će odsjesti kod moje gazdarice. Meni je žao...

18. VIII. 1915. *18 g. i 8 mj.*

Dulke mi je silno žao. Držim, da je spram nje već oplemenjeno prijateljstvo. Ni stisak ruke nije tu postajao koji bi mi ulijevao svijest da sam muško. Bogu hvala, samo da ide naprijed.

19. VIII. 1915 - 1 s. po podne *18 g. i 8 mj.*

Dulka je otišla. Jedva sam suzdržao suze u očima. Zahvalila mi se na svemu i otišla. I sada bih bez prestanka plakao. Život je strašan. Jedva čovjek lijepo sanja, odmah sve prođe kano da nije ništa ni bilo. Znam, vrijeme će sve izbrisati i možda ću na nju sasvim zaboraviti. No, kod te pomisli već me groza hvata. Upravo sam u nekom Stimmungu *(raspoloženju)*, kao kad je Lavrecki ostavio Lizu (no, mi nismo zaljubljeni...!) i on, da ubije to čuvstvo tuge, otišao je da radi za narod. I

ja ću gledati da na to ne mislim i radit ću mnogo i mnogo za druge i za se. Bog bio s njom.

Banja Luka, 22. VIII. 1915. *18 g. i 8 mj.*

Sad se Dulka vozi u Krakov. Pratio sam je na cijelome putu. Već se njen individualitet pomalo gubi pred mojom dušom, a slika Vječno-ženskog se javlja.

Molitva Majci Božjoj uzdiže dušu

Banja Luka, 25. VIII. 1915. *18 g. i 8 mj.*

Prekjučer sam se krasno molio Majci Božjoj. Zbliženje je bilo veliko: naravno i u toj silnoj blizini bila je težnja za još većim zbliženjem. I u toj žarkoj molitvi, opet je bila praznina i vruća težnja za Njom.

Nemoguće izbrisati razliku između muškog i ženskog

Banja Luka, 25. VIII. 1915. *18 g. i 8 mj.*

Od kako ovdje nema Dulke meni je teško. Mnogo radim, a uslijed kiše ni ne izlazim iz kuće. Slabo, veoma slabo spavam, pa sam silno oslabio. Vrzu mi se neprestano misli u glavi i uvijek mislim na Dulku: što ona radi, što bih joj pisao, rekao itd. Ja sam sebe ne razumijem. Tà, ljubav prema njoj ne postoji. Meni je draga, kao svi ostali ljudi lijepe duše. No, ona je žensko i to je opet nešto sasvim drugo. Iako sam mislio izbrisati tu razliku između muškog i ženskog uviđam da je to nemoguće. I muško i žensko je čovjek: svatko sa svojim osobinama i svojom životnom svrhom.

S Buconjićem sam raspravljao o "urođenim" idejama. Ja velim: da sve ideje nisu urođene ne

bih vjerovao da Bog jest. On sumnja. Pitanje je li monogamija etički princip također je zanimljivo.

Iz Zagreba i Beča već sam dobio karte od Dulke.

Sumnje, kolebanja, konfuzni osjećaji…

Banja Luka, 5. IX. 1915. *18 g. i 9 mj.*

Da se opet povjerim svom najboljem prijatelju! Bio sam cijeli dan u groznom duševnom stanju. U crkvi se nisam mogao pravo sabrati, uvijek su navaljivala na me pitanja, da li se ja sam ne zavaravam i opsjenjujem, nije li to samo umišljanje. Uz to se je pridružio grozni konflikt s prirodom. Sam se naime sa sobom tu ne slažem. Razlike naime između muškog i ženskog nema, a ja se nasmijem nehotice pokojoj ženskoj. Grozne uvrede. Tim je snizujem na životinju - pa i samog sebe - jer pokazujem da mi nismo isto. I sam brak: Nije li to glupa predrasuda? Zar se ljudi moraju uzimati, a muško da traži žensko? Znam, abnormalno je to pitanje, jer razum mi moj govori o zakonima prirode i metafizike, koji i kod braka djeluju. No, taj kržljavi razum. Srce opet ne zna što je na stvari, desperatno je, da muško ne može biti samo i da traži još nekog. I to opet govori da postoji uopće nešto duševno, a toga se čovjek boji. Ta to je glupost, duševno; uopće ništa ne po-



Župna crkva u Banjoj Luci gdje je Merz kršten

stoji. Najbolje je sve zanijekati. Aut Caesar, aut nihil - Ili katolik ili nihilista opet kažem. No, zašto su tu te grozne sumnje, to cjepidlačarenje samoga sebe? Uz to je u čovjeku egoizam da se moram sam sebi gaditi. Doduše, sada sam već malo izišao iz tih konfuznih osjećaja. Slika Madone u purpuru mi je pred očima.

Ljubav bez materijalne podloge nije ljubav

Banja Luka, 9. IX. 1915. *18 g. i 9 mj.*

Večeras mi je Ljuba *(Maraković)* pričao o svojim namjerama, o svojoj raspravi o koru i kako misli uskrisiti hrvatsku dramu… Preporučio mi je da čitam Imitatio Christi *(Nasljeduj Krista)*. Na kraju smo debatirali o ljubavi. Mišljenja je da je ostvarenje ljubavi brak. Ljubav bez ikakve materijalne podloge nije ljubav. I ljubav u poeziji (Dante) bila je težnja za tim ostvarenjem. Ljubav romana je neplodna, jer je brak za njih filistarstvo *(malograđanština).* To je stvarno dobro i onaj metafizički odnošaj između Boga i Madone kod toga se ni malo ne mijenja. Do sada sam držao da je ta "naša" ljubav bez ikakve materijalne podloge - skroz duševna stvar, a sada vidim da je u planu Prirodne Volje, da je ovaj duševni odnošaj spojen s težnjom za ljepotom, za ujedinjenjem duša u djetetu. O tom se još mora misliti!

Raspravljanja s profesorom o ljubavi

Banja Luka, 13. IX. 1915. *18 g. i 9 mj.*

S Ljubom *(Marakovićem)* sam sljedećih dana poslije večere najviše razgovarao o ljubavi. Drži da se ona od sjetilnosti (fine naime!) ne da sasvim izlučiti. Mi dotičnu *(ženu)* volimo i zbog nje same, zbog njenih kosa, očiju; pa inače katkad dođe gušt

da se poljubi (humoristično on shvaća!). To je sjetilnost. Današnje je doba anti-duševno. (Država i brak. Brakovi su sada tragedije!) Čovjek, veli, treba da se oženi, da ima koga kome bi se sav povjerio. Djecu voli, ali to ga ne zadovoljava. Da, tako je, ali to je suviše konvencionalno. U samu bit ljubavi nije - kako mi se čini - kušao prodrijeti.

Da li se rat vodi za etičke istine?

Banja Luka, 18. IX. 1915. *18 g. i 9 mj.*

Danas saznadoh da ću opet na stavnju. Ne veselim se baš najviše. Stvarno, ja bih više želio mir i nisam uvjeren da se rat vodi za etičke istine iako mu je podloga etička. Žrtvovati svoju krv mogao bi čovjek kad bi bio duboko uvjeren o ideji...

Ljuba *(Maraković)* je iz dana u dan sve finiji. Savršen nije, ali je divan. U duši mi je praznina i plićina: naravna vjera fali.

Religiozni život sam strašno zapustio

Banja Luka, 21. IX. 1915. *18 g. i 9 mj.*

Gadan sam sâm sebi. Grozno sanjam o čemu po danu nikad ne želim ni misliti. Grozna plitkost vlada u mojoj duši. Vječno to učenje latinskog već mi je dosadilo. Već sam umoran, zaželio sam se prirode i umjetnosti. Večer je tako kršćanska, spremna za svaku veliku misao, a kada dan svane, sve se to raspline, čovjek se pokaže slabim i ne može ni sve shvatiti o čemu je navečer razmišljao. Već sam se zaželio Pričesti. Doduše, moram priznati, religiozni život sam strašno zapustio. Rado bih studirao Kristov život, čitao bih misli velikih ljudi o Njemu i topio bih se u tom oduševljenju proučavajući Njega.

Sve ima svoju svrhu, ljubav također

Banja Luka, 24. IX. 1915. *18 g. i 9 mj.*

Držim olovku u ruci. Ispustim je. Padne na zemlju. Odvrnem dugme, električna svjetiljka se upali. Ima li ikakva smisla da se pitam postoji li olovka, postoji li gravitacija, postoji li svjetlo. Nema. Trebamo samo zalaziti u njihovu bit i tražiti im smisao.

Koji je smisao da se pitam postoji li ljubav, kad vidim da jest. Ne smijem biti toliki egoist da je poričem iz straha, da si ne priznam da sam i ja običan čovjek koji se pokoravam Svjetskoj Volji. Glavno nam je samo pretraživati njenu bit; dapače se ne moramo pitati, je li to dobro da se mi svemu podvrgavamo. Jest, moramo biti uvjereni da je sve dobro što opstoji, zato što sve ima svoju svrhu. A i ljubav slično opstoji i ima svoju svrhu. I zlo opstoji, ima svoju svrhu kao i dobro: jer dobro ima da stvara.

Krasna mjesečina. Šećem s Ljubom i Mihaćem šuteći. Puna glazba struji prirodom. Stvoritelj ovoga je još ljepši.

Sve prolazi… ali na kraju Resurrectio

Banja Luka, 1. X. 1915. *18. g. i 10 mj.*

Vani je tama. Crni, gusti oblaci. Dolaze čudne misli i sam ne znam kako se sjećam Dulke. Sve je san. Upoznao sam je - i to je prošlo. Proći će i roditelji i sve će izgledati kao san, dok i ja ne zađem u tamnu, groznu ulicu. Ne, nije tamna ni grozna, nego svijetla, puna nadnaravnog sjaja. Tamo se slavi Resurrectio *(Uskrsnuće)*!

U mislima na Gretinom grobu - ljubav i smrt

Banja Luka, 16. X. 1915. *18. g. i 10 mj.*

Jučer sam se opet sjećao Grete. Sjedio sam na njezinu grobu - činilo mi se - i čitao njeno ime:

Greta Teschner. Čudno, grobni natpis! I u tom grobu je ona, što je svirala uz glasovir, a ja do nje stajao; to je ona koju sam ne znajući volio. I vidio sam da je to bila ljubav. Smiješno mi se čini, jer sam ne znam što je ljubav, i suviše sam egoist da bih se svojevoljno i bez ikakvog filozofskog opravdanja tome osjećaju pokorio - prava, žarka prva ljubav. Čini mi se da će ova sve preživjeti. Da, da je ona živa, sebe cijeloga bih joj dao, sva latentna ljubav bi strujala k njoj, kao tisuću glasova iz orgulja…

Ne, dosta je, nje nema i ostavimo mrtve na miru. Mrtve? Što ta riječ opet znači? Leži djevojka na divanu, kose su joj zlatne: jest, ona ista što je tako lijepo pričala ne miče se. Dolazi majka, miče joj glavu, zove je. Ništa, ne miče se. To tijelo se odnese i zakopa. Pa eto to je biti mrtav. Nepojmljiva ceremonija. I mi na nju mislimo. Ona živi u srcima našim i ono nešto što je bilo u nje to još jest: svagdje, gore, dolje, oko nas i u nama i to je vječno. Tu ćemo stati. O vječnosti ne ćemo misliti nepripravni.

Mistički osjećao pretvorbu

Banja Luka, 25. X. 1915. *18. g. i 10 mj.*

Sjajna su neka mjesta iz Ivanova evanđelja o Pričesti. Kod zadnje mise mnogo sam o njima razmišljao i tako se uživio, da sam zbilja mistički osjećao pretvorbu i da je ondje prisutan Krist, kojemu se moramo klanjati. Jest, velim, onome Kristu, koji je negda živio mi bismo se klanjali, a jadnici ne znamo da je tu Onaj isti, još ljepši.

Život je lijepa i velika tajna

Studij u Beču, jesen 1915. g., priprema za vojsku, zima 1916. g.

Nakon ljetnih praznika 1915., provedenih kod roditelja u Banjoj Luci, Ivan u jesen nastavlja studij u Beču. U međuvremenu je pozvan u vojsku i pod konac 1915. vraća se u Banju Luku, gdje očekuje polazak u vojsku koncem veljače 1916. I u tom periodu Ivan još uvijek razmišlja o problemima ljubavi. U duhovnom životu načinio je važan korak: za blagdan Bezgrešnog začeća Blažene Djevice Marije 8. XII. 1915. položio je zavjet čistoće do ženidbe. Vrijedna je pohvale njegova borba i nastojanje za očuvanje moralne čistoće. No time napasti i problemi na području osjećanja ljubavi i njezina tjelesnog vida neće prestati. Ivan će ih ipak uspješnije nadvladavati. Završava taj period svoga života znakovitim riječima zapisanim na kraju dnevnika prije odlaska u vojsku: Čistoća i vječno čistoća treba da je geslo!

Ljudsko tijelo - najljepši cvijet i ures prirode

Beč, 23. XI. 1915. *18. g. i 11 mj.*

Čovjek bi pomahnitao gledajući krasne aktove Tiziana. Neka žalost se uvuče u srce, kad se gledaju ta krasna, lijepa, gola ljudska tijela, koja su tijesno srasla s prirodom, koja su najljepši cvijet i ures prirode. Ako li koga spopadne samo ikakva gadna misao, mora mu se reći da je on pokvaren, a ne slika. Ne, Bože, ljudsko tijelo je kao neka vanjska slika duše. Kao što je svijet kano ideja Božanstva, umjetničko djelo, jedan svijet umjetni-

ka, tako isto i vanjština čovjeka odgovara toj nutarnjoj harmoniji. "I Bog stvori čovjeka, na sliku i priliku svoju". Magnificat Dominus! *(Neka se veliča Gospodin).*

Ne može se izreći što se osjeća kad se On s nama sjedini

Beč, 24. XI. 1915. *18 g. i 11 mj.*

Na kultiviranju svoje duše u zadnje sam vrijeme nešto intenzivnije radio. "De Imitatione Christi" *(Nasljeduj Krista)* čitam i razmišljam. Velika je knjiga, puna mistike koja meni i treba. Čovjek vidi u svakom času kako je malen, a kako je velik Onaj koji je umro za nas; koji Kruh - Bože, samoga Sebe daje, svu onu veličinu, onu Ljubav. Ne može se izreći što se to osjeća kad se On s nama sjedini; ne, želja za još više i više, za Kristom cijelim, za Svjetlom vječnim, za Bogom Stvoriteljem, za kojim srce snažno, eruptivno teži. Da, i svakog časa čovjek podlegne jednom mišlju; jednim pogledom, jednim ništa, i opet svagdje teži i usuđuje se tražiti ono što sluti da je kao iza nekoga zastora u duši čovječjoj, što katkad baci svoju zraku i svrhunaravnim sjajem rasvijetli stanovitu stranu nutrine. To bi htio čovjek u svoj veličini, htio bi biti netijelo, i spojen s tim Sjajem.

Odakle je ljubav?

Beč, 24. XI. 1915. *18 g. i 11 mj.*

Pročitao sam Björnsonovu seosku novelu Synnöve Solbakken. Zgodna stvar. Hvalospjev je seoskoj ljubavi. Kad glavna junakinja na brdu pjeva čuvajući stado, pričinja se da čujemo pjesmu slavuja, koja se ori u šumi, koja sada jasnije sad slabije odzvanja, miješajući veselje s boli i čež-

njom ljubavnika. I ori se ta tužna pjesma kroz šumu, ta pjesma ljubavi.

Opet bi čovjek zapitao što je ljubav. Jedan aksiom koji pokreće život, prirodu i nas ljude i najbolje bi možda bilo ne gubiti se u spekulacijama. Providnost je tako naredila, i mi joj se moramo pokoriti, ne smijemo bazarovski u sebi zatajiti čežnju za ženom koja je u našemu srcu. Doduše, kada odem u plesnu dvoranu, gledam kako su se tu muški i ženski našli i ni jedan ne će jamačno priznati da ga je protivni spol ovamo privukao, nego će reći da je došao da se rastrese. Plešu, riječima se igraju i draže; prava ljubavna igra vrabaca i slavuja. Promatrajući to, čudim se što je to ljubav, odakle je to, pa zar se i ja tome pokoravam, pa si kažem ne, promatram sa strane ovu igru ljubavi. No, dotle je i u meni želja za ljubavlju; ne samo transcendentalnom nego i za običnom ljudskom, želja za razumijevanjem, za toplim čuvstvima. Mnogo puta se sjećam Dulke - Bože moj, Greta je kano već i zaboravljena! - i sam si moram priznati, da bi se mogao u nju zacopati. Istina, ona je daleko, iz njene duše se je iskristaliziralo u mojoj uspomeni samo vječno - žensko, pa je to jamačno uzrok zašto toliko na nju mislim.

Ženski je element u mojem životu odigrao ulogu - zavjet čistoće

Banja Luka, 12. XII. 1915. *19 g.*

Baš je čudan dan. Noćas sam žalosno snivao o Anti, a sada sam opet vidio Gretinu sliku - možda drugi put iza njene smrti. Bože, Bože moj, strašno. Greta, mila, draga Greta. Kad sam vidio one oči, mile i blage, onu spuštenu glavu, kose, ah, koje sam toliko puta gladio, sjetim se da bih joj morao ostati uvijek vjeran; da bi mi ona kroz cijeli život

imala biti idol, koji bi ja opjevavao. I svaki čovjek si ima naći taj idol. Izgleda da je to za me otkrivenje: izmiren sam možda zauvijek s prirodom. Ženski je element u mojem životu odigrao ulogu koju mora. Sa ženskima više ovdje nema posla. Zaljubljivati se neću; moglo bi se izroditi u sjetilnost. Ostale ženske neka igraju u mome životu ulogu muškog, osobito finog muškog prijatelja. No, strašno mi je kad pomislim da ću se uvijek morati kretati u društvu punom sjetilnosti.



Kip Majke Božje iz banjalučke župne crkve pred kojim se Ivan Merz često molio

Neki dan sam zavjetovao Bl. Djevici čistoću sve do ženidbe; možda će to trajati i do smrti.

Lahku noć, Gretice. Vergiss mein nicht *(ne zaboravi me).*

Banja Luka, 18. XII. 1915. *19 g.*

Kako se čovjek mijenja... Čitao sam neke listove iz lanjskog dnevnika i mogu lijepo prosuditi duševni napredak na nekim poljima. No na nekim sam zaostao… Danas bi bilo Greti 19 godina. Djevojka...

Sav je život lijepa i velika tajna

Banja Luka, 27. XII. 1915. *19 g.*

Kad bih se sastao s kakvim bezvjercem, ne bih mu znao reći što je Euharistija, ne bih mu znao dokazati što osjećam. Dapače, kad sam gdjegod u

vedroj, svijetloj, sunčanoj prirodi, pa pomislim na svoje osjećaje kod Pričesti, čudno mi je, kano da je to bio neki san, tajanstven čudan lijep san, neki osjećaj, neka atmosfera, koju sada nemam, a kad sam u tome osjećaju zaboravim sve, samo me nešto vuče, neodoljivo vuče, molitva vuče drugu, želja, čežnje, neprestana težnja, da upravo treba naprezanja da se prestane osjećati težiti onamo. - Sav je život lijepa i velika tajna.

Banja Luka, 4. I. 1916. *19 g. 1 mj.*

Zvijezdice, mile zvijezdice, što ste se tako lijepo prosule po nebu, skoro sam i zaboravio da vi postojite: vi svjetovi, bezdani, neizmjernosti. Kako čovjek brzo zaboravi na vječnost. Noć je pravi dan: istom onda može pravo tražiti Njega.

Opet tražim žensko društvo

Banja Luka, 7. I. 1916. *19 g. 1 mj.*

Dobro znam da je ljubav prirodni zakon, jako vezan s finom sjetilnošću i svejedno opet tražim žensko društvo; delikatne razgovore vodim s Vlašićevom (sjećam je jučerašnjeg plesa, kažem joj da se udaje pa će proći lupanje srca i dr.). Gledam, skoro bih rekao koketiram s Oberhoferovom; (strašno mi je kod te riječi, prati je izraz koji kaže da je smatram za nešto drugo nego što sam ja, smatram je valjda skoro za životinju, jer tu jamačno nema ništa duševnoga, a odnošaj muža i žene morao bi biti duševan!) O, nesretna priroda. Sam se sebi rugam kad pomislim da bih se mogao zacopati, a uostalom to je slabost, tražiti žensko društvo. No što je onda priroda? To je potrebno za uzdržavanje roda. Skoro bih rekao Jao, kad pomislim da sam životinja. No opet vlada Veliki Smisao svagdje u prirodi; pa to mora da je onda do-

bro. Ah, tko bi ga znao što je dobro. Strah je tu da čovjek ne upadne u duševnu plitkost, u sjetilnost, a onda je i slaboća grozna tražiti ženu. Zašto ona mene ne traži? Doduše možda to i čini prikriveno! Tako je. No svejedno: gledat ću koliko mognem - znam da neću uspjeti - da se othrvam tom nagonu ljubavi. Pa inače sam i sebi postao nevjeran. Držao sam da je žensko odigralo svoju ulogu u mom životu i mislio sam da će se ono vječno u meni iskristalizirati, a ja tražim novi živi ženski ideal. Preda mnom je slika Sikstine uvijek.

Da je Greta živa, čini mi se, ostavio bih cio svijet zbog nje

Banja Luka, 9. I. 1916. *19 g. 1 mj.*

Pogledao sam opet Gretinu sliku. Strašno mi je teško. Čini mi se, da je živa, ostavio bih cio svijet zbog nje. Čudna stvar je život. Tu nekako težim za ljubavlju, a opet znam da nju najviše volim i da uopće neću više moći nikada tako iskreno, djetinje ljubiti. Već sam izrovan idejama vjekova, koje kritiziraju svaki čin i mig. Svagdje je onaj veliki strah da bih mogao postati sjetilan. Nehotice uvijek čovjek osjeti svoju slabost; govori li o čemu god uzvišenom, s kakvom djevojkom, ne misleći, pridiže se sjetilnost. Strašno je. Ne bih ni smio izaći pred kakvu djevojku, sa strahom da se nehotice ne pojavi trunka ove tjelesnosti. Ta, to znači ponižavati je, a bome i sebe. Kada će čovjek biti tako jak, da bude naivan i iskren kao dijete?

Salijetaju me pitanja o bîti života i svijeta

Banja Luka, 14. I. 1916. *19 g. 1 mj.*

Kod kuće mi je dobro. Gotovo nikada nije bilo toliko zadovoljstva, tolika suglasnost i veselje kao

sada. Mama se uvijek smije i mene mazi. Tata ozbiljno čita, ali uvijek štogod lijepog progovori iz lista ili Doriana, kojega sada čita. Materijalno sjajno ide. Mogu reći ovdje je skoro idealna slika obiteljskog života. Sve se bojim da ne će dugo trajati. Jednom nešto dođe, sve je prošlo, svatko ode svojim putem. Dođe smrt ili što drugo.

Doduše meni je već dosadno ovdje. Ta, nisam stroj. Sviram i čitam; a cilja pred sobom nikakva nemam. Nema dana, mogu reći sata, kad me ne salijetaju pitanja o biti života i svijeta i slično. Ja faktično čvrsto, bar dosta teoretski, bolje reći samoživo, vjerujem, no ipak se svemu čudim. Tu je vani aleja, pa sunce sja, pa iza toga svemir, i ja živim i ovaj, te onaj. Pa to uistinu jest.

Pa i zemlja se kreće, postoji rat, historija i to nije samo zamisao mašte; nego to sve opstoji, realno je. I uvijek se pitam što je to realno. Razum znade; no srce se uvijek iznenađuje. A onda kad se srce zaleti u mističke predjele, osjeća čarobnu žeđ, koja je to golemija, čim je bliža Izvoru, bolje reći slutnji Izvora; a kad se čovjek šeće, čudi se svemu tome. Tajna je život.

K tome je još ona oholost, vražja nadutost u čovječjoj naravi. Sam sebi bih priznao grijehe, a kad mi drugi napomene, ja se ljutim umjesto da sam mu zahvalan. Onda ona težnja za religijskom reformom svijeta više je u meni neka težnja da se uzoholim. Može čovjek biti ponosan jer zna što je istina; no tu se uvijek pomišlja na trijumf i kako ću ja na kraju imati pravo; namjesto da se pokoravam Istini, koja je pobijedila. Poniziti se treba često i onda će istom čovjek biti na svom mjestu. Mnijenja ljudi valja prezirati u tim slučajevima.

Od poljubaca sam već silno daleko

Banja Luka, 19. I. 1916. *19 g. 1 mj.*

Šetao sam s Viktom. Vodimo čudne razgovore, kano da smo na putu zaljubljenosti. Raditi mi se nije dalo i ne priznavajući sebi, išao sam je tražiti. Meni je to muka, malo mi se glupo čini voditi takve besmislene razgovore. Moglo bi se zalaziti u dušu, i proučavati čudnu psihu ženske. Ali kako će čovjek početi. Kad je uz nju, kano da je nečim opsjednut, sugeriran, pa govori samo u istom tonu i ma koliko se naprezao da udari ozbiljnijim tonom, ne može se ničemu dosjetiti. A onda je i ona vražja čežnja za poljupcima... Ja to uopće ne razumijem; ta to je sjetilnost. Dobro, uzmimo, da ja nju volim duševno, ali toga duševnog si u nje nisam ni najmanje svjestan. Poštena je, ali to je više odgojem dobila, nego iz filozofskog uvjerenja. Pa i inače je vrijedna. No i druge su takve. Moguće da baš na nju sada mislim, jer se nije nitko drugi našao prema kome bih isto osjećao. Prvi osjećaj prema Greti mora da je bio isti; samo što sam onda bio netaknut od kulture i jednostavno vukao konsekvencije te ljubavi. Ovdje ne mogu. Draga mi je, ali tko zna da ovo nije samo osjećaj, koji se bazira na prikritoj sjetilnoj podlozi. Da se je našao tko drugi, spram koga sam mogao biti tako slobodan, moguće bih isto osjećao. A onda od poljubaca sam već silno daleko; uopće, ne bih si nikad priznao da ljubim. Neće se moći ni razviti do ljubavi jer suviše cjepidlačarim i što se baš od ovog tjelesnog žacam; ljubav mora ergo (*dakle*) umrijeti.

Sebe još ne poznam

Banja Luka, prije vojske, zima 1916. g.

Proživljavam neku čudnu borbu

Banja Luka, 23. I. 1916. *19 g. 1 mj.*

Htio bih biti ponizan! Silno ponizan! Svu ovu prirođenu oholost uništiti i ponizno težiti za istinom; samo zbog te same istine, a nikako ne misliti na ljude, što su oni uradili, što oni pročitali i biti u tom pogledu suvremen. Duboku, temeljnu naobrazbu tražim, a ne množinu pročitanih knjiga. Svejedno sam silno nezadovoljan i žalostan. Znam da ne bi smjelo biti ovako. Bio sam pače na Pričesti danas; ono nekoliko časova u crkvi bijah sav sretan i još više, kad mogoh donekle zaroniti u ovaj misterij. No brzo iza toga nasta čuvstvo nezadovoljstva; možda je to zato jer proživljavam neku čudnu borbu, koje sâm još nisam svjestan. Od onog oduševljenja i samosvijesti koja je bila u meni polako odustajem, približavam se silnim naporom kršćanskom poimanju i uviđam da u mnogo tome imam krivo. Dapače, da još nemam temeljnih filozofskih (etičkih) principa. *(Nastavak u sljedećem odlomku.)*

Sebe još ne poznam

Banja Luka, 23. I. 1916. *19 g. 1 mj.*

Tà, cijeli život je zagonetka, najveća sfinga, tako da ne mogu iz najdubljeg uvjerenja afirmativno teoretski potvrditi, (u praksi sam dušom i tijelom katolik) ni najjednostavnije aksiome života. Tà možda (srce veli, a ne razum) je drukčije,

možda je sve ostalo predrasuda po čemu ljudi misle i sude. Tà, toliko su najrazličitijih misli ljudi iznijeli. Od Krista do Nitzschea, Arzibasera tako u biti suprotnih, da (*čovjek*) nehotice misli sumnjajući i ako znade da je Krist Istina. Kao Kranjčević osjećam kano da je cijelo čovječanstvo došlo u mali mozak na sijelo. Divim se ljudima koji su uvjereni u svoje principe, pa makar bili i krivi… Najbolje je šutjeti, jer bi čovjek mogao skandalizirati duše koje tvrdo vjeruju. Bog bio s njima.

Sebe još ne poznam. Znam da bih mogao kakvom filozofskom spekulacijom doći do nemoralnih zaključaka i teorija za život; a nikada ne bih sam bio nemoralan, dapače bih prezirao i gadio se od nemoralnih ljudi.

Kršćanstvo mi još nije zašlo u krv

Banja Luka, 28. I. 1916. *19 g. i 1 mj.*

Nekako sam u duši smiren, no ipak uviđam da sam silno daleko od ikoje savršenosti. (Mislim na relativnu savršenost i to biti bolji od svoje okoline). Jako me to boli. Tu si umišljam nešto na svoj dobar primjer i vidim da sam samo na jeziku kršćanin, ali na djelu ne. Kršćanstvo mi još nije zašlo u krv. Nema ništa težega nego biti dobar kršćanin... Tu mi Gusti predbacuje - s pravom - neku bezobzirnost, surovost. Jesam takav uistinu i nastojat ću da u duši postanem što nježniji, što ponizniji. Oh, Bože, samo još sam ne znam kako ću. Uz to uvijek kod kuće mnogo jedem, kasno ustajem, ne gimnasticiram. Cijeli život je protiv mojih želja. Slabost, slabost. Trebao bih se dulje moliti Bogu, da ne izgubim onu mističnu vezu s njim, da ga osjetim u svakoj misli, kod svakog pogleda i posla. A ovako se pomolim jutrom i večerom, zapravo misli mehanički izgovaraju

svete riječi. Trebao bih dnevno čitati makar pola sata evanđelje, razmišljati o tome, pa onda u podne i za Zdravo Marijo predočiti sebi neke transcedentalne stvari i tako cijeli dan, cijeli život provoditi u tom mističnom svjetlu stvarajući od svoje duše remek-djelo i tražeći Istinu - Svrhu.

Kad bih se mogao zaljubiti!

Banja Luka, 30. I. 1916. *19 g. i 1 mj.*

Gdje je moja mladost? Tako se osjećam starim, tako preživjelim. Kad bih se mogao zaljubiti! Kad bih se mogao za nešto potpunoma oduševiti, bez ikakvog cjepidlačarenja! Oh, mi moderni ljudi, strašni smo. Starci prije reda. Samo da se je otresti svih knjiga, svih tuđih, otrovanih mnijenja i živjeti naravno i dobro kakve nas je Bog stvorio. Mislim da će mi još jednom sinuti vrijeme oduševljenja, rada, društvenosti; doba puno ideala i prijateljstva. Samo da prođe taj nesretni rat i započne sav naš kulturni život.

Da li je opravdano opisivanje seksualnih scena u književnosti?

Banja Luka, 5. II. 1916. *19 g. i 2 mj.*

Ivan opširno prikazuje Maupassant-ovo djelo "La Vie" (Život), potom daje svoju kritiku.

Bit će mi dosta teško dati objektivnu sliku djela "Une vie" (Jedan život) od Maupassanta. Uzrok je tome što sam prvi put naišao na opis sjetilnih djela, i drugo što je Maynialova monografija o Maupassantu vrlo neobjektivna. Tu je detaljno opisan razvitak njegove bolesti, a o njegovu seksualnom životu, koji bi mnogo toga mogao rastumačiti u njegovim djelima, nema ni govora.

Ponajprije nam se valja pozabaviti nekim problemima. Da li ovo djelo dobro djeluje? Ne, opisi

onih sjetilnih akata ne spadaju u opseg umjetnosti. Umjetnost nas mora dizati u viši svijet, oduševljavati nas. Mi moramo u njoj uživati. No, recimo da pjesnik kaže da je ovaj socijalni problem, koji je ovdje naslikao, morao tako prikazati. Tu je sentimentalna djevojka, puna cvjetnih nada. Želja je u nje za ljubavlju. Dobro! Dolazi neki mlad čovjek i oni se ljube. Objektivno je slikano, mi unaprijed ne znamo je li to prava, iskrena, nesebična ljubav između dvoje. Ožene se. Pjesnik nas vodi u bračnu sobu… (*i opisuju se intimne scene*).

Tu prvi put osjećamo da je s njegove strane samo sjetilna ljubav i da je to ona instinktivno u tome času osjetila. To je činjenica. Mi unaprijed slutimo da će taj brak biti nesretan. No Maupassant ovu scenu nije smio iznijeti na vidjelo. Dovoljni su oni poljupci na Korzici, te njihovi razgovori, koji s njegove strane ništa dubljeg ne otkrivaju, da nam rastumače njihov odnos i nesreću. Mogao je Maupassant otići još dalje, mogao je nastojati dati nam naslutiti kako joj se on zgadio...

Vidjeli smo da ovaj opis nije bio potreban. No pitanje je, zašto se to nije smjelo opisati? Ta oni su bili oženjeni i njihov postupak nije bio grješan; to je svagdanji kruh ženidbe. Upravo zato što je svagdanji kruh ne spada u umjetnost. Svatko bi se zgrozio kad bi čovjek pjevao pjesmu torti, grahu ili drugoj hrani, jer to nije poezija, to se ne tiče duševnog, to je samo poradi uzdržavanja našeg tijela. Ima pjesama vinu. To je granica. No ne glorificira se ono jer ugađa jeziku, nego što djeluje na dušu, prenaša nas u neki sivi psihički svijet, razveseljuje nas duševno, oduševljava. Ono može biti kobno i ovo kobno djelovanje vina, glorificiranje pijanstva i posljedica nalazimo samo u deka-

dentnim pjesmama… Iz istoga razloga što se torta, grah ne opjevava, ne spadaju ni bračni akti u područje umjetnosti. Oni su potpuno tjelesni, samo poradi uvećavanja ljudskog roda i radi tjelesne naslade, bez ičega duševnog. To ne spada u umjetnost i socijalni se problemi moraju riješiti veoma lijepo bez toga.

Što je s poljupcem? Taj mi se pričinja kao vino. On je neka težnja za ujedinjenjem duša, može čak da oduševi i smije se kao takav pozajmiti za umjetničke svrhe. No i tu čovjek mora biti silno oprezan. Sam Goethe pjeva poljupcu, ali kad se radi o bračnom aktu (Brautnacht) i on - sjetilan - zatvara oči. A Maupassant je tu dao cijeli kodeks senzualnog života. Tu su sjetilni poljupci, akti, maltuzijanizmi.

Skroz je krivo mnijenje da je cijeli život "kunstfähig" (*prikladan za umjetničko opisivanje*). Tim se cijelo značenje umjetnosti rastvara. Aksiom je da samo lijepo spada u umjetnost i tu se ne smije dirati. Moral treba također respektirati. Umjetnost ne smije fotografirati kao što to čini Maupassant. Ljudi onda ne bi trebali nikako čitati romane; neka idu u svijet, pa svojim očima gledaju romane. Kod Maupassanta opažamo nekakvu silnu nervozu rada. Nije opisivao život jer je ovaj njega oduševio ili silno interesirao, nego zato što je u njemu bila potreba da piše.

Umaknuti požudnim pogledima nezrelih djevojaka

Banja Luka, 24. II. 1916. *19 g. i 2 mj.*

Htio bih se lijepo pripraviti za ispovijed. Moguće je i zadnja. Naravno, nisam u takvoj sredini gdje se moje grješke pokazuju uslijed borbe, ipak naslućujem mnogo toga. Osim toga još sam u ne-

suglasici s Tomom Kempencom. Svagdje veli "turbam declinare" (*izbjegavati mnoštvo*) i "de solitudine" (*o samoći*) itd. Upravo zahtijeva kloniti se svijeta. Ja jako volim tišinu, mir, mogu razmišljati, mogu misliti na misterij Euharistije, zapadati u nepomično začuđenje, mogu se dugo moliti. No sve je to naprezanje, duševni rad; a čovjek treba odmora. Taj nalazi u društvu, ako mu je nezgodno zaći u prirodu.

Uzmimo onda jednog socijalnog radnika. Tome je zapravo dužnost zalaziti u sve klase, zle i dobre, i proučavati život. Iskreno govoreći, meni je drago kad se s kakvim prijateljem mogu umaknuti požudnim pogledima nezrelih djevojaka i kad ne moram gledati na one lijepe dame, gdje čedno stupaju, a prolazeći pokraj kakvog zgodnijeg muškarca zatrepću od strasti. Čovjek ih skroz vidi. Tko se njima rado ne uklanja, kome nije drago, da ne gleda ono rastrovano koketiranje oficira i dr... Ljepše je u samoći, ljepše je zavući se u tamnu crkvicu i kod treptanja vječne svjećice, za zadnjih traka sunca, tiho moliti krunicu, i diviti se, vječno i vječno se diviti Euharistiji, tome sjaju, toj neizrecivoj Ljubavi... A ipak treba sve to vidjeti, valja se zavući i u najgnjusnije kuće i studirati te bijedne ljude, kojima je pomoć potrebnija, negoli svim materijalnim siromasima. Kako bi im čovjek pomogao, teško je pitanje. Samoodgojem moguće. Opazio sam naime, da se neke tajne niti - misteriji! - vuku, koji prema moralnoj snazi dotičnoga djeluju na okolinu, pa makar čovjek i šutio. Klasičan je primjer sv. Franjo, gdje je ruke zavukao pod rukave i ponizno šećući se, bez ijedne riječi propovijedao. To je prvo, a sve ostalo je u drugom redu.

Duševni svijet noći i molitve realniji od svega što postoji

Banja Luka, 28. II. 1916. *19 g. i 2 mj.*

Prije odlaska u vojsku, još ću napisati koju riječcu. Time naime završavam ovaj dnevnik, kojim htjedoh odgajati svoju unutrašnjost i stvoriti od svoje duše remek djelo. Osjećam da sam još silno daleko od cilja, da sam još pravo dijete, koje ne zna što je život…

Bio sam jučer na pričesti i tako sam veseo i zadovoljan, tako da se, čini mi se, neću nikada žalostiti, pa makar mi i teško bilo. Žalost truje srce, uvlači u nj onaj duh očaja da si čovjek uvijek nameće pitanje čemu živi, pa još dalje zašto sam začet. Pogubne ove misli moraju iz glave, čovjek mora uvidjeti svoju slabost, koja mu kaže da sve ne spada u njegovu glavu. Zadaća života nije očajavati, nego tražiti suglasnost u ovome i veseliti se nad veličajnošću uređenja. Da, ovo mora biti aksiom: sve je najbolje, pa snašla nas kakva nesreća, bijeda, mislimo na to, makar i ne razumjeli "zašto"! Čovjek je ovdje samo putnik, njegovo pravo određenje nije ovdje, na toj zemlji, nego je on izabran za nešto više. Uistinu, kad se čovjek zavuče u samoću, u tamu, sve, sav realni svijet, svi drugovi, prijatelji, sva čarobna priroda mu se čini snom. Osjeća tada čovjek da je ona nerealna, a da je misao prava realnost da je duševni svijet, svijet noći i molitve, realniji od svega uopće što vidljivo postoji. Treba samo težiti za tim životom, za ovom realnošću. Jest, još sam slab. Uživam u Euharistiji i u tom duševnom životu, ali vidim da je to ništa, da treba još dublje i dalje zaroniti u taj veliki svijet. Sada upravo razumijem velikog papu Pija X. što je izrazio želju za čestim, pače i sva-

kidašnjim blagovanjem Gospodina. Time završavam svoj dnevnik i pun radosti pjevam Gaudeamus igitur...

Ideal djevojke još mi lebdi pred očima

Banja Luka, navečer, 28. II. 1916. *19 g. i 2 mj.*

Još mi je buka u glavi; smijeh i vika djevojaka, savjet Vikte i hohotanje Ljube. Pitam se je li mi žao svih tih ljudi? Jest, opazio sam da me mnogi zavolješe. Moguće se mnoge od ženskog svijeta i malo ljute, što sam spram svih veseo i ljubazan, a opet ih ledenom rukom od sebe odbijam. Mogu reći da sam Viktu lijepo zavolio; mnogo smo i o ozbiljnijim pitanjima života čavrljali; ona mi se je dapače i povjeravala. Pa eto, draga mi je, kao kakva sestra. Nježna, puna lijepih djevojačkih čuvstava iako ne velike naobrazbe. Pa Vera. I s njom je bilo vike i galame, smijeha i besmislenih očitovanja, da sam se osjećao kao kakvo dijete. Upravo tako, kada pomislim, da u samoći o tim stvarima nikada ne razmišljam. Eto, i ona mi je draga. No kad pomislim što će od svega toga ostati? Proći će, zaboravit ću. Onaj ideal djevojke nepoznate, a opet tako poznate još mi lebdi pred očima. A uz to je misao na Greticu tako živa, da mi je nemoguće i pomisliti na ljubav. *(Nastavak u sljedećem odlomku.)*

Čistoća i vječno čistoća treba da je geslo!

Banja Luka, navečer, 28. II. 1916. *19 g. i 2 mj.*

No čega mi je ovdje najviše žao to je dr. Rebac. Nismo mnogo razgovarali, no sve je puno životne snage, puno ljubavi i neke čudne, zapravo mistične čistoće. Kako takav čovjek djeluje na drugoga. Sam osjećam, da me se ma kako inteligentan čovjek ne bi mogao nikada tako dojmiti kao

čisti. To je činjenica i baš mi to potvrđuje istinitost kršćanskih moralnih načela. Čistoća i vječno čistoća treba da je geslo!

Tako gubim starijeg prijatelja koji je dosada mnogo toga uradio. I jamačno će za svoj narod praktično dobro djelovati; osjećam direktno kano da je čovjek određen po Providnosti. I Ljube je šteta; no iskreno moram reći da osjećam u Repca mnogo više moralne snage iako je Ljubina duša kao takva mnogo razvijenija i odgojenija od moje. Bože zdravlja, pa će sve. Samo treba naći kakvih zgodnih djela za studij Svetog pisma.

Grüss Gott, Gretchen! Vielleicht auf baldiges Wiedersehen". (*Zbogom Gretice! Možda do skorog viđenja*.)





Banja Luka. Ivan Merz je odrastao u multietničkoj sredini. Hotel u središtu grada (gore); Ferhad-pašina džamija (desno).

Boj svjetla i mraka

Na vojnoj obuci
Graz, Slov. Bistrica, proljeće 1916. g.

Dobivši poziv za vojsku i oprostivši se od Banje Luke, roditelja i svojih prijatelja, početkom ožujka 1916. Ivan polazi najprije na osnovnu vojnu obuku u Lebring kraj Graza, potom na daljnje vojno usavršavanje u Graz i Slovensku Bistricu. Budući da je imao završenu maturu i tri je mjeseca već pohađao Vojnu akademiju, poslan je u Mürzzuschlag na časnički tečaj. Nakon položenog časničkog ispita, Ivan je upućen na talijansku frontu te je boravio u raznim mjestima današnje sjeverne Italije (južni Tirol) vršeći kao časnik razne službe. Svakih šest mjeseci dobivao je dopust koji je provodio uglavnom u Banjoj Luci kod roditelja ili kod očeve rodbine u Češkoj. Problemi ljubavi, djevojke, žene i nadalje zaokupljaju njegov duh. Oštro pak reagira na nemoralno okruženje u kojem je prisiljen živjeti. S druge pak strane osjeća u sebi velike poticaje za religioznim životom. Sve to u njemu proizvodi nemir, napetost, nutarnju borbu kao što se vidi u zapisima njegova dnevnika.

Svijet bez dubljih duševnih potreba

Graz, 7.III.1916. *19 g. i 3 mj.*

Nemam toliko vremena da o svemu razmišljam. Pisat ću samo činjenice. Lebring je jedan veliki grad, u kojemu su barake pravilno poredane. Žuta voda i blato. Grozno je za vojnike. Ovdje je dosta lijepo. Tjelovježba godi. Tipovi su zgodni.

Inače svijet bez dubljih duševnih potreba i liberalci.

Graz je zaseban grad, dosta intimnog njemačkog karaktera. Ženske su zaseban tip, svojim nevinim pogledima, spuštenim očima, blijedo ružičastom bojom sjećaju na viteško doba u Njemačkoj, na izraz Kriemhilde i Elisabette (Tannhäuser). Pravi njemački tipovi.

Otkada sam u vojsci izgubio sam vezu s Onim

Graz, 18. III. 1916. *19 g. i 3 mj.*

Velika je vjerojatnost da ću i ja na frontu. Iskreno govoreći, ja se smrti ne bojim, tamo gore je ono pravo carstvo. Samo se još nisam pomirio s tom mišlju da ću ja zaista onamo i nisam sebi svjestan da vodim krepostan život. Ta otkada sam u vojsci, izgubio sam vezu s Onim, te sam i prestao na sebi raditi. Nisam razmišljao što bih mogao na sebi popraviti i nisam si na čistu jesam li ja zaista u službi dobre stvari… Na posljetku me spopada i pomisao jesam li ja zaista trebao prisegnuti (*kao vojnik*); drugim riječima svečano obećati, da ću se boriti proti onima koje gospoda u kancelarijama odrede. Ta uvijek sam bio protiv rata; sve bih ljude najradije izgrlio i pomirio između sebe…

Preporuka Čistoj Majci

Graz, 20. III. 1916. *19 g. i 3 mj.*

Bio sam u crkvi "Maria Trostu". Velika barokna crkva… Kad sam stupio unutra i preporučio se Čistoj Majci te vidio svijet koji moli i ustaje sa svojih klecala suznih očiju, kano da mi se ponovno otkri onaj svijet koji mi se sada toliko udaljio. I sva ona mistika crkve, ono treptanje vječnog svjetla i bezbroj svijeća, obuzima dušu kano neki nadna-

ravni miris. Opis je nepotreban; svatko znade kako blizina Euharistije krijepi.

Moram postajati praktičnim katolikom

Graz, 23. III. 1916. *19 g. i 3 mj.*

Gladan sam vječno… Uvijek osjećam da je to nekakva slabost volje podati se ovome sjetilnom užitku. Čovjek ne bi trebao uopće misliti na jelo, nego jesti ono što mu se donese… Osjećam uvijek potrebu da uz običnu hranu nešto slatko pojedem. To je, moguće, jedna navika kao pušenje, morfium i slično. Gledat ću da se od ovoga s vremenom odučim… Moguće ovako prozaična stvar ne spada u dnevnik, no u mome sadašnjem životu igra ulogu. Ne radi se meni sada više o teoretskom kršćanstvu; već sam postao članom društva i moram postajati praktičnim katolikom, a taj se, čini mi se, najbolje očituje u ovim svakidašnjim sitnicama.

Silno sam slab čovjek... upravo sada trebam crpiti iz svesilne moći Euharistije

Graz, 27. III. 1916. *19 g. i 3 mj.*

Tako čudno zvuči ime "Greta Teschner". Kano da se u njemu krije smisao moga života, kano da u



Ivan Merz na početku vojne obuke u Grazu, gornji red, drugi s desna

njegovim tajnim zvucima leži sakrivena "vječno-ženska" duša. Od dana do dana sve više padam; svakog se časa osjećam slabim čovjekom; pače što mi je najgorče, to je da sam tzv. "Durchschnittsmensch" (*prosječan čovjek*). Svakog časa osjećam kako sam prožet plićinom svoje okoline; da nema gotovo ništa što bi me izdizalo nad nju i pokazalo mi da sam individualitet, duševno neovisan od sredine… Silno sam slab čovjek… Malo sam stupio u život i već sam se iznevjerio svojim načelima. Ta, na jelo dosta mislim i možda se i često prejedem. Onda nisam najtočniji u svemu. Površan sam. No što je najveća muka, ne nađoh ni jednom priliku da prisustvujem sv. Misi. Nonsens *(glupost).* Trebao sam žrtvovati i prilika bi se našla. O, to upravo sada trebam duševne snage, trebam crpiti iz nepresahnjivog vrela Ljubavi, iz one svesilne moći Euharistije, koja napunja dušu rasvjetom, koja je svjetlija od dana, koja ju pretvara u duševno zadovoljstvo, koja miruje u osjećanju nečeg nepoznatog, neizmjernog. Silno, svesilno bih htio opet tome Vrelu. Deus, adiuva me! (*Bože, pomozi mi*).

Slov. Bistrica, 16. IV. 1916. *19 g. i 4 mj.*

Iza dugog vremena bio u crkvi. Sjajno. Tako sam danas pun nekog svjetla, pun oduševljenja i ljubavi. Onaj mistični život, kano da se je za trenutak povratio. Mater dolorosa, mater amabilis (*Majka žalosna, majka ljubazna*) - kako je dobra.

Pričest ulila u dušu neizmjerno blago sreće

Slov. Bistrica, 24. IV. 1916. *19 g. i 4 mj.*

Ovo je drugi Uskrs koji sam proveo u tuđini. Na uskrsnu nedjelju - jučer - primio sam sv. Pričest i to mi je dalo snage i ulilo u dušu neiz-

mjerno blago sreće. No nekoliko sati iza toga, kano da se javila neka grozna reakcija. Iako u to nisam sumnjao; svejedno nisam osjećao veličinu toga misterija i jednom riječju čuvstvo groznog duševnog nezadovoljstva zavladalo je u meni. Bit će zbog toga što sam grozno slab; "abstinentia vera pax invenitur" (*pravi mir se nalazi odricanjem*) čini mi se veli Kempenac, a i ja se u teoriji slažem s njim. No koja razlika između teorije i prakse. Slabo sam dijete; uvijek se brinem za hranu i gubim energiju. Morao bih po danu misliti, pa makar bio umoran, gladan ili drugo. U noći valja spavati. A ja cijeli dan prospavam. Sve ide spavajući, bez energije, mehanički. Gledat ću da svoju volju osnažim, da ne radim kako mi nagon svjetuje, nego kako volja zapovijeda. Bože, pomozi!

Osuda nemoralnog ponašanja članova katoličke udruge

Slov. Bistrica, 10. V. 1916. *19 g. i 5 mj.*

Grozno: ne zato što robujem tijelu, nego što gledam kako u našim redovima vlada gad (*nemoral*). Eto, B. Babić je nemoralan, sjetilan, i Bog zna što. Pa uza nj mali Bel. u javnoj gostioni tapka po jednoj kelnerici. Eto, Babić se na stidi kazati da je u "Domagoju" (*hrvatsko katoličko društvo*). Zaista grozno. Doduše, iako su kako bih rekao po naslovu - furtimaši (*članovi katoličke organizacije*), gori su nego i najslobodoumniji. Grozno i grozno. Istjerati ih treba svakako iz saveza, već zbog ugleda.

Teška borba koja vječno traje - težnja za sjedinjenjem s Bogom

Slov. Bistrica, 10. V. 1916. *19 g. i 5 mj.*

Mnogo je prošlo u ovo zadnje vrijeme kroz moju glavu. Tu je ona borba proti tijelu, ono na-

stojanje da se umom dignem nad sve ovo i da se sjedinim s prirodom, pa s Bogom. Teška je borba koja vječno traje. Uz to bijahu ovdje roditelji, pa sam se kroz nekoliko sati osjećao onim starim, koji silno voli te ljude što me iznad svega vole. I vidio sam kako se Providnost za sve brine; kako sve ima svoj smisao, pače i moje vojništvo. Da toga nije bilo, ne vjerujem da bi se mama vratila Bogu i eto, sad je učinila. Moja najvruća molitva se je ispunila. Pa i otac kaže, kad je ovdje zašao u divotnu prirodu, spopalo ga je čuvstvo molitve.

Bože, Bože, koliko te ljubim, koliko ti se zahvaljujem, što mi dušu sada napunjaš čudnom, punom slašću. Kako se moja duša diže, kako leti tebi, htjela bi nadčovječnom snagom razbiti ova prsa i otići gore da se s tobom vječno sjedini.

Kad je Ivan zapisivao gornje misli i molitvene zazive, bio je 10. svibnja. Nakon dvanaest godina, točno na taj isti dan, 10. svibnja 1928., Ivan će umrijeti, ostavit će ovaj svijet i poći će u Vječnost da se s Bogom trajno sjedini, kako je to osjećao i naslućivao toga dana kad je zapisivao te retke!

Sjetilnost me muči…

Sl. Bistrica, 4. VI. 1916. *19 g. i 6 mj.*

Malo sam se danas razvedrio čitajući Nazorove "Istarske priče". Nisam znao da u Hrvata ima tako modernih i lijepih pripovijesti, koje u mnogom pogledu mogu stupati usporedo sa Lagerlofovim. U stvari Hrvati su slijepi; ne vide kakvu veliku kulturnu epohu proživljuju, kako velikog pjesnika imaju, kao što je Nazor. Kada on umre, istom onda će vidjeti da je bio velikan... Duša mi se kvari. Sjetilnost me muči; one najbrutalnije misli me svaki čas spopadaju.

Boj svjetla i mraka

Slov. Bistrica, 12. VI. 1916. *19 g. i 6 mj.*

Čovječja duša - pa i najkatoličkijeg čovjeka - nije jednostavna i primitivna. U njoj uvijek traje boj "svjetla i mraka" (*Nazor: Pjesni ljuvene*) i mnogo je mučniji posao u svojoj duši braniti osvojeno kršćanstvo negoli se uspeti na taj vrh.

Problem žene me najviše zanima

Slov. Bistrica, 13. VI. 1916. *19 g. i 6 mj.*

Osjećam se slabim i uvjeren sam da u ovom promatranju života ima mnogo egoizma; no sada ću uznastojati stvoriti sud sebi o tim dojmovima života - jest velikog i lijepog života. Problem žene me najviše zanima i kao da osjećam da se u tom pogledu dobrano približavam Istini.

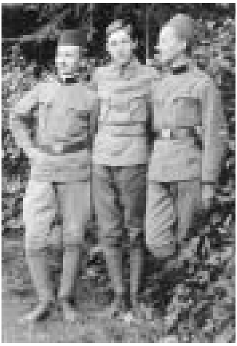
Prije sam držao ljubav u duševnom smislu za jedinu težnju des "Ewig-Männlichen" zum "Ewig--Weiblichen" *(vječno-muškog prema vječno-ženskom).* Kano da je to nekakav simbol onog međusobnog odnošaja između Madone i Boga ili kako "Pjesma nad pjesmama" uspoređuje: odnos Jahve prema izabranom narodu. No kano da ovdje igra veliku ulogu jedna treća stvar - dijete Isus. Ovako bih to tumačio (doduše zadnji uzrok tome ne znam!): Stvoritelj, stvorivši cijeli svijet, muško i žensko, poradi duševna veza između njih izlučio je (nije dobra ova riječ) jedan dio svoje Milosti i stvorio Madonu, koja kano utjelovljena Milost jedino teži (mistička ruža molitve!) Izvoru. I kano što je iz težnje Istine k Ljubavi izišla Inspiracija (Duh Sveti), koji je i Ljubav i Istina (sve je u jednome), tako je iz tog odnosa Stvoritelja i Madone proizašla ona težnja za Trećim, djetetom. Ovo izgleda suviše rastrgano, no jedno je; a ovaj život je

samo simbol onog drugog. No i sam uviđam da je ova spekulacija suviše perverzna i da je potrebno pobrati više ideja, ako si čovjek želi stvoriti jedan istiniti metafizički sistem.

Razmišljanja o ženi i ljubavi u umjetnosti i životu

Slov. Bistrica 14. VI. 1916. *19 g. i 6 mj.*

Ideologija žene smjera materinstvu u jednom isključivo duševnom pravcu. Ovaj materijalni dio je samo simbol onog duševnog. Svi pjesnici su ljubav opjevali i skoro svaki je drugačije shvatio; jedan je kao Rodin - (pjesnik u širem smislu riječi) ovjekovječio onu težnju muža k ženi i obratno; težnju koja je podloga ovome svijetu. Naravno da se ova težnja onda u prisutnosti očituje i u potezima i formama tijela. Držim da njegov Baiser (*skulptura Poljubac*) nije loš, nego je tu prikazana samo ona duševna želja, a ne živinski egoizam. Jer zaista platonska ljubav, koja zazire od svake sjetilnosti i od onog nesvjesnog instinkta žene k materinstvu, mora umrijeti. Istom onda će obična žena htjeti otkriti sebe, kad je muž u tom pogledu shvati.



Ivan Merz (prvi desno) u vojsci

Do toga bi zaključka čovjek došao promatrajući Babića i njegovu zaručnica Rosetlievu. Bit će da je barem Babić suviše zašao u svijet sjetilnosti. Uvijek se cmače, grli, ljubi i nateže: kaže da mu dođe želja da se s njom cio duševno i tjelesno sjedini. (I u nje je jamačno ova želja!). Ne može

dočekati brak da ovo postigne. Pitao sam ga bi li mogao uz nju izdržati nekoliko mjeseci, a da je se ne dotakne, nastojeći samo da zaroni u dubinu njene duše, gledajući kako ona - ženska - sudi o ovome, na koji način osjeća lijepo i prosuđuje etiku današnjeg društva. O umjetnostima valja s njom govoriti, jer je u žene tako fin estetski osjećaj, da bi mogli mnogo toga u tom pogledu od njih naučiti. Eto, ja držim da je ovo ona prava ljubav uzevši u obzir ono duševno svojstvo materinstva, da je žena inspiracija umjetnika i radnika. Ona je kao neka majka njihovih djela. Ona je u sjetilnom pogledu samo simbol duševnog. Takva ljubav je moguća samo kod vrlo jakih ljudi gdje su oboje uspjeli svladati tijelo - i samo za ovim težiti. To je za nas ideal; jer se u momentima kada smo sa ženom, kad joj gledamo u one čudne oči, naše tijelo nastoji uzbuditi. Zato i veli Sveto Pismo da je prijateljstvo sa zlim mužem bolje, nego s dobrotvornom ženom. Uzrok nije u ženi, nego u nama. Time je i razumljivo kako su veliki pjesnici - Musset, Vigny, Baudelaire (pa Nazor) došli do zaključka, da je žena monstrum itd. Krivica je to njihova, koji su mislili na ljubav prema "nekakvom idolu", a dotle je to bila sasvim obična žena sa ženskim osobinama, koja je od njih tražila da je razumiju, a ne obožavaju. A kad oni osjetiše kod nje nešto protuslovno tome idolu, zapadoše u ekstrem.

A šta veli Nagel?! Poput njega sebe raščlanjujem, gledam si protumačiti ljubav, a kad bi me ona zahvatila, morala bi umrijeti, jer ona i ja nećemo imati one duševne snage da se bez ikakve sjetilnosti, poljubaca i.t.d. otkrijemo jedno drugome; a sve ovo ću ja odbiti jer me odviše spaja sa životinjom i ljudstvom, koje ovu težnju ujedinjenja tako

gadno i brutalno izrabljuje, čineći sebe samim životinjom.

Babićeva schöne Clärchen - kako je nazvah - pravo je djevojče… zanima se za sve što je lijepo. Kad je s nekim sama, rado zalazi u dublje razgovore. Tisuću puta vrjednija od svoga budućeg muža, koji ne zna cijeniti njen ponos i njenu dobrotu. Doduše, kad je ona uza nj, oplemenjuje ga i držim da će ga ona nehotice dići iz duševnog blata u koje je zapao. Tome se i on nada.

Najbolja knjiga za život

Slov. Bistrica 30. VI. 1916. *19 g. i 6 mj.*

Najbolja knjiga za život je "De imitatione" *(Nasljeduj Krista):* "Tko se ne slaže s tobom, popusti mu zbog tvoga i njegova mira. To drži za veliku mudrost ako ništa ne držiš do svoje mudrosti. Gdje je spremna poslušnost, ondje je radosna savjest. Gdje je poniznost, ondje je mudrost. Gdje je mir i sloga, ondje je Bog i sva dobra. Gdje je svađa i razdor, ondje je đavo i sva zla."

Tvoja se duša u meni iskristalizirala

Slov. Bistrica, 5. VII. 1916. *19 g. i 7 mj.*

Nisam Te zaboravio, Gretice. Ti si mrtva, a ja te se još malo sjećam. Ne bih više znao opetovati Tvoje riječi, no znam kakva si. Tvoja se duša u meni iskristalizirala, postala si mojim idolom, koji više volim negoli ijednu djevojku. Totes Gretchen, schlafe ruhig, vielleicht auf Wiedersehen. *(Mrtva Gretice, mirno počivaj, možda doviđenja!)*

Bol, bol, bol me obuze ljut i crn... Ne mogu toliko misliti, vrućina, umor, nervoza, buka - sve ubija čovjeka.

Daleko sam od savršenosti

Na časničkom tečaju, ljeto-jesen 1916. g.

U dubini čovječje duše egoizam

Slov. Bistrica, 19. VII. 1916. *19 g. i 7 mj.*

Tišina nijema... Tako sam i ja sada miran. Sve bih se dugo i dugo molio; s bolju u duši samo da mi Onaj gore iščupa iz srca sve što me veže s vremenitošću; sav onaj brutalni egoizam, koji uvijek na sebe misli; oh, siromašni su ljudi, koji ne mogu biti osamljeni. U vrtlogu života se prilijepi ono blato, da čovjek neopazice počne živjeti u tom vremenitom.



Ivan Merz, časnik austrijske vojske 1917.

Teško je biti bogat; tu je nužnost dati drugome sve, ne samo to, nego se mi moramo veseliti kada nekome nešto dajemo, pa makar onaj bio i bezobrazan... A onda ja dadnem, a u dubini je još onaj egoizam, koji žali, koji se ljuti na onoga što je iskao i.t.d. Zaista grozno. Cijela duševna zgrada se ruši, pada i praši...

Da, život je više negoli umjetnost, književnost; on je za nas ljude jedina veličina, izvor svega. Kako sam sretan kad uzmognem isplivati iz tih svagdašnjih križića, pa uživati u mislima na ovo divotno uređenje makrokozma i mikrokozma. Tu zemlja kano da visi u zraku, u silnoj udaljenosti

oni gordi svjetovi, sve živi i vrije. Pa onda tu oni sitni ljudi, što rade, (sada žanju i snopove vežu), a uz to skakavci se po poljima natječu... *(Nastavak u sljedećem odlomku.)*

Život je sjena, jedna realna hipoteza

Slov. Bistrica, 19. VII. 1916. *19 g. i 7 mj.*

Onda je tu ljubav; mladić se okreće za djevojkom, a ona se pretvara kano da ne gleda. Sve se miče, živi, vrije - svuda je život; a ja u ovoj ljetnoj prirodi, punoj plodova, kano kakav stari filistar *(malograđanin)* ljutim se na one koji zatraže koju krunu ili u obijesti galame.

Oh, Bože, Bože, iščupaj sve to iz mene, pa stvori od mene čovjeka, a ne žabu, koja uvijek gmiže u ovome blatu. Kad pomislim, da je ovaj život samo sjena, jedna realna hipoteza, i ništa više, to se sebi najviše čudim. Kad na večer legnem, pa se zadubim u ono sivo, tamno, pa mi se učini da uopće ništa u meni nema, pa sve više i više u ono ronim i svukuda tražim. I ništa ne mogu naći. Sve je neodređeno; a sam ne znam, bez ikakve misli je tu ona silna želja za kruhom, za onom malom Hostijom. Ništa ne znam tada, sav razum spava, a moja bi usta, sva moja nutarnjost bi htjela Hostiju da se s njom spoji.

Daleko sam od savršenosti, gadno blato visi još na meni

Slov. Bistrica, 19. VII. 1916. *19 g. i 7 mj.*

Skoro će meni ispit, no uvijek vidim, kako sam daleko od savršenosti. Uvijek nastojim biti gospodarom situacije oko mene; želim upoznavati ljude i gledati njihove čine, kano da se mene to tiče, a katkada se u me ušulja neki mali strah, strah pred

ispitom. Koja li slabost kad pomislim kolike su generacije umrle, a da se za njih ne zna, a mene prođe jeza. Blato, gadno blato visi još na meni. Trebat ću još dugo posla dok ga operem. Ta zašto sam takav; kad pomislim da će i smrt doći i ovo tijelo strunuti, a ono što ćutim besvjesno, ono tamno, duševno koje jedva osjećam, postati ogromno veliko, puno svjetla i perspektive, te zapremati cijeli prostor.

Želim da vječno uživam u religiji, pa ne ide

Mürzzuschlag, 15. VIII. 1916. *19 g. i 8 mj.*

Bol, bol, bol. Ili sam bolestan, ili je to opet pomanjkanje društva da se ne mogu od srca nasmijati. Bio bih sav sretan kad bih mogao poput malena djeteta plakati, ili biti veseo i oduševljen za kakve mladenačke ideale. Uvijek me muči problem života: zgadi mi se gledajući u ovaj, a uza sve napore želim da vječno uživam u religiji pa ne ide. Rano sam ustao, otišao na Pričest i nastojao sam se zadubiti u taj misterij. Čini mi se da sam dosta duboko zaronio u sama sebe i u onaj svijet. Ne, nisam vidio sve, no kano da sam osjetio kano u nekoj magli one zakone, ono nešto koje pokreće sve, pa iza toga Madonu s Djetetom, a uz to Ono još veće, koje sve skupa što sam osjetio ujedinjuje u Hostiji. To su samo časovi, a ono uvjerenje da bih mogao u nekakvom samostanu naći potpuno zadovoljstvo, nije se obistinilo. Nemir me iza toga neprestano tjera: jednostavno osjećam da bi moralo nešto biti što će me zadovoljiti. *(Nastavak u sljedećem odlomku.)*

Duševno nezadovoljstvo, osjećaj slabosti, dezorijentacije

Mürzzuschlag, 15. VIII. 1916. *19 g. i 8 mj.*

Uviđam svoju slabost, svoju ovisnost. Čudim se kako sam nekada mogao biti oduševljen za umjetnost i slično. Kano da je to bilo samo zavaravanje samoga sebe. Život je više od svega, a ja živjeti ne znam i ne nalazim sreće u životu. Eto, tražim zadovoljstvo. Kad bih pomislio na neki rad, na stvaranje jednog umjetničkog djela koje god vrste, dođe mi pomisao da to nije ništa. Čovjek je u stvaranju, to je kano precjenjivanje samoga sebe, dok je on u istinu grozno skučen, vezan za društvo i što je najgore za svoj genus. *(Nastavak u sljedećem odlomku.)*

Sve me vuče da vidim lijepo žensko lice… sve mi je upitnik

Mürzzuschlag, 15. VIII. 1916. *19 g. i 8 mj.*

Koliko bih se rado odavao ljubavi uviđajući da ona služi raširenju ljudi, koliko si dana poduzmem ne pogledati djevojku, samo da me ne bi snašla misao oplođivanja, to me opet sve vuče da vidim lijepo lice i da govorim s njom. I to me grozno muči. Znam da mi ni žena neće dati zadovoljstvo, a opet me neka vulkanska sila tjera k njoj. Ono što mi se gadi kod drugih, ovisnost od drugih u pogledu cigareta, vidim na sebi. Zgražam se kad slušam kako kolege sjetilno govore o ženskima, a zaista je u dnu duše moje ono isto. Osjećam kao Whitmann onu želju za sjedinjenjem s djevojkom. Gadim se sam sebi, ne znam ništa, sve mi je upitnik. Bilo bi još toga za reći u pogledu moje iskrenosti. Malo sam nenaravan i.t.d. No moram naći ženskoga društva, pa ću

možda opet naći oduševljenja za život i umjetnost, pa će mi možebit i nestati one sjetilne misli. Bol, bol, bol me obuzeo ljut i crn.

Glad za istinom

Mürzzuschlag, 26. VIII. 1916. *19 g. i 8 mj.*



Ivan Merz (u sredini) s kolegama vojnicima u Prvom svjetskom ratu

Vječna je borba: vječna glad u meni. Uvijek tražim istinu. Veselim se kad otkrijem kakvu novu misao. Da, ogromno je to veselje. Samo što ih ne nalazim. - Svakako je najzanimljivija sredina u kojoj živim. Najradije bih sve nazvao prosjacima, i to u zlom smislu. Cijeli dan jedan od drugoga nešto prosi; a pitanje cigareta zapravo pokazuje onu ogromnu slabost moderna čovjeka (u koje i ja - mea culpa - spadam). Upravo se vidi ono poniženje i onaj osjećaj slabosti dotičnoga koji neprestano prosi. Kod jela se potom vidi onaj ogromni egoizam, kako svaki zagrabi bez obzira na drugoga. Pa tipovi kao W. koji u svoj kaplarskoj djetinjoj taštini zaustavljaju kolegu što ne pozdravlja. Doduše ni ja nisam bolji… *(Nastavak u sljedećem odlomku.)*

Mogao bih skoro poginuti

Mürzzuschlag, 26. VIII. 1916. *19 g. i 8 mj.*

No najvažnije pitanje za čovjeka je problem smrti. I ovaj me mora sada ponajviše interesirati jer bih za dva mjeseca već mogao biti daleko od

nada ove zemlje. Zapravo sada vidim da mi život nema čvrste podloge. Sazdao sam si svoju ideologiju na budućem životu, na budućoj zemaljskoj sreći, pa sada ne mogu pojmiti da bih mogao skoro poginuti. I ova me misao katkada navede na pomisao da bih morao dulje misliti na smrt, tako da u svakom času svoga života na nju budem spreman. A što je ona? Tako si predstavljam: odem na frontu, pogodi me kakva kugla za juriša (oh, Bože, na koga ću jurišati!) i ja se srušim mrtav. Tako su sve nade, svi ideali prestali biti, a zemlja i zvijezde nadalje jure. A duša? Moram prestati s pisanjem iako u nekim momentima vidim onaj divni prijelaz iz ovog grozno ograničenog svijeta u onu daleku širinu. Drugi put o tome. *(Nastavak u sljedećem odlomku.)*

Seksualni nagon nije bît čovječjeg života kako misli Whitmann

Mürzzuschlag, 26. VIII. 1916. *19 g. i 8 mj.*

Seksualno se zapravo još nisam posvema umirio; no čini se da sam Whitmanna već prebolio. On je, poput Rodina, vrlo plitko shvatio samo ovaj materijalni svijet i njegovu psihu. Činjenica je da je sve opravdano što jest, no sve nije dobro. On uživa u krasnom skladu u prirodi, u ljepoti oplodnje i rađanja generacija, u krasoti čovječjeg tijela itd. Ali on time zaboravlja jedan sasvim drugačiji i mnogo veći svijet: svijet čovječje duše i svega onoga što ona obuhvaća. Da, za Whitmana ne egzistira nemoral; no, neka zaviri u psihu ljudi što se muče, što boluju od duševne borbe koji su izgubili nevinost, pa će vidjeti da ovaj seksualni nagon nije bit čovječjega života, i da priroda nije kao sfinga, koja se sama rađa, nego da je u njenoj dubini Stvoritelj, koji podaje život duši stvari (Sv. Augustin). Znanost,

umjetnost sve je to za Whitmanna podređeno; jedini instinktivni, seksualni život rađanja je za nj sve. Da, nastojao sam neko vrijeme uživati u lijepo građenoj djevojci, u onoj punoći njena zdravlja, pa sam u sebi proživio od poljupca sve do akta oplodnje, pa se je, kako Whitmann veli, u onom osjećaju kopule *(tjelesnog sjedinjenja)*, onog velikog procesa prirode, pokazao neki osjećaj opojnosti. Da, priznajem i to spada u život, no kako bi to izgledalo kad bih kod svake ljepše žene pomislio na taj seksualni akt. Ta, lako je o tom teoretizirati. To bi razrušilo ne samo mene i cijele države, već sam moral u sebi. Kakva bi to država bila kad bi se svi ljudi s tim mislima susretali?! To bi uvrijedilo prirođeni čovječji ponos, koji se opire poimanju životinje. Pače, onaj svijet koji postoji iza ovoga sjetilnog je onaj pravi, mnogo veći; ovaj vanjski život je samo simbol onog duševnog.

Lebring, 10. IX. 1916. *19 g. i 9 mj.*

U Mürzzuschlagu sam uslijed interesa za probleme života, a osobito uslijed ovih seksualnih muka studirao Whitmanna i sv. Augustina. A sada osjećam da je nastala stagnacija u duši, jer sam toliko među ljudima da tumaram između ovih baraka, kao kakav u se povučeni filistar.



Ivan Merz (označen bijelim krugom)
na časničkoj obuci u Prvom svjetskom ratu

Kroz bol čovjek sve vidi drugačije

Na ratištu 1916. i 1917. g.

Nakon završene časničke obuke Ivan dobiva dopust koji provodi u Banjoj Luci, Beču i Pečuhu u mjesecu rujnu i listopadu 1916. Potom se vraća natrag u vojsku i upućen je na taijansko bojište. Za cijelo vrijeme boravka na dopustu, i potom na ratištu, Ivan živi intenzivnim duševnim životom. Mnogo čita, vodi svoj dnevnik gdje bilježi događaje u kojima sudjeluje i svoja razmišljanja o njima, donosi svoje sudove i procjene, kritički analizira ratnu situaciju. Susret sa svim vrstama trpljenja u vojsci i na ratištu kod njega produbljuje pogled na život i svijet. Misao na Boga, vječnost, prolaznost ljudskog života sve je prisutnija u njegovu duhu. Trudi se da ne zanemari molitvu, premda je to u vojsci bilo teško provedivo. Osjeća također veliki poziv na moralno usavršavanje, na težnju za kršćanskom svetošću, a s druge strane doživljava svoju slabost da se uspne na te vrhunce. O svemu tome ostavio nam je dragocjene zapise u svome ratnom dnevniku koji se smatra posebno vrijednim od svega što je do tada napisao. I ovim izvadcima iz njegova dnevnika dajemo podnaslove koji odgovaraju glavnoj tematici ove knjige, premda bi se mogli i drugačije formulirati ukoliko bi ovi dijelovi dnevnika bili obrađivani pod drugim kutom promatranja i proučavanja Merzova lika.

Po stoti puta svladavam sjetilnost

Banja Luka, 20. IX. 1916. *19. g. i 9 mj.*

Kako vrijeme ludo prolazi. Sav je život rastrgan, nigdje se ne mogu sabrati. Ne mogu jed-

nu cijelu rečenicu potpuno napisati, a kamoli štogod temeljito pomisliti. Eto već to, što sam bio u subotu na ispovijedi, a u nedjelju ne odoh na Pričest, pokazuje onu rastrganost koja mi je u duši. Uz to mi je nezgodno došla lektira Hamsunova Glada s nekim suviše erotskim mjestima. Trebao sam štogod što će mi dušu sjediniti u Jednomu i dići, a ne rastrgati i siliti da proživljavam i po stoti put svladavam sjetilnost.


Predio Dolomita
gdje je Merz bio na ratištu

Ovaj obiteljski život mi ne godi. Tiranija je to strašna. Ustaje se - proti prirode - kasno, jede vječno, a živi svakim danom jednako kano stroj. Dočim kad sam sâm, pa makar i gladan, osjećam da bar nešto svladavam, kako se borim i dolazim sve bliže Savršenstvu. Tamo barem duša živi i promatra, dok ovdje ne osjećam tako jasnu razliku između tijela i duše.

Žena nije samo zbog ljubavi

Banja Luka, 20. IX. 1916. *19. g. i 9 mj.*

Sebi sam gadan kad pomislim kako sam se razgovarao sa Zorom. Uvijek sam imao volju da je se dotaknem dlanom u dlan, samo da elektrine iz nje prođu kroz mene ili sam htio kakav sličan pogled. Čudno, osjećao sam uza se više žensko; nisam ni pomislio da ona ima iste duševne interese kao i ja, da želi biti slobodna, da bi studirala; da je zanimaju prirodne znanosti, umjetnost i.t.d. Oh, koliko sam ju vrijeđao.

Da, život je više nego sve knjige. Tu znam analizirati sve vrste ljubavi i njenu bit, a kad dođem u

doticaj sa ženama ponašam se po predrasudama svoje niske sredine kao i najobičniji bludnici.

Kako rekoh, pročitao sam Hamsunov Glad; moderna pripovijest koja je moju nesretnu krv suviše uzbunila. Razumijem da Hamsun prikazuje moderna čovjeka - sebe - u svim svojim slabostima, pa otkriva i nešto iz seksualnog života, kao vrlo važan faktor; svejedno, po učinku zaključujem da ovo nije za nas obične ljude. Mene jedan lijepi Tizianov akt neće ni najmanje dirnuti, ali - koliko opazih - najmanji opis ovih stvari me uzruja. A mora se računati da nema mnogo čistih čitatelja.

Hamsun u svojim djelima uvijek opisuje sebe - moderna čovjeka - pa tako i tu. Dakle prikazana je psiha tog bezvjerca u časovima gladi i ludila… Hamsun je prikazao kako je ljubav jedna sila sasvim neovisna od sredine, vanjskog izgleda itd. Hajali se je u nj zaljubila i gotovo. Pa ga je odmah i poljubila; dočim je prosjak, otišavši njoj u stan bez razmišljanja otvarao haljine. Dopuštala si je; kao da se time pokazuje koliko je ljubav nužno vezana uz materiju, kao da ova bez one ne bi mogla opstojati. I kada ona nije dopustila ono zadnje, opet je taj čovjek, koji nikad nije ni mislio na etičke principe, nego instinktivno radio dobro i zlo, osjetio da je zlo pošao. Mislim da je takva ljubav presjetilna; u životu bi mi se to zgadilo. I žena nije samo poradi ljubavi tu i ona je "animal religiosum" *(religiozno biće)*. Treba samo pomisliti na duševnu veličinu časnih sestara i njihov veliki rad.

Kad mislim na prolaznost, ne mili mi se nikakav studij, nikakva djevojka…

Pečuh, 22. X. 1916. *19 g. i 10 mj.*

U čovjeku je ona težnja da nešto stvara, da ga jedna stvar zaokupi, oko koje se, kano oko jezgre

minerala, sve koncentrično skuplja. A ne ovako; zažmirim, mislim o procesu mišljenja i tražim da zaronim u onaj svijet, pa tražim onaj prijelaz, razliku između obadva. Pa onda, gledam u ovo čudo svemira, kako to sve visi i juri, kako se sve miče u toj praznini, iz ničega; pa onda me spopane strah pred paklom. Najednom osjetim kako taj život nije ništa, samo prolazna faza u onaj trajni, pošto se je ono što uvijek u nama kuha i vrije oslobodilo i pošlo u onaj svijet - za sada mi se čini dosta tamne, no silno duboke perspektive - da tada nastaje ono pravo. Misleći na ovu prolaznost, ne mili mi se nikakav studij, nikakva literatura, nikakva djevojka; uopće ništa. Jedini asketski, monaški život u obožavanju Euharistije možda podaje zadovoljstvo. Drugo, čini mi se, ne.

Kojim pravom uživati u umjetnosti kad toliki gladuju

Pečuh, 22. X. 1916. *19 g. i 10 mj.*

Kako bih imao npr. veselje skupljati umjetničke slike i slične stvari, kad toliki svijet strašno gladuje. Kako bih smio željeti živjeti sam u svojoj sobici, kad bih time sam sebe zavarao, ne idući među svijet, gledajući mu muke i upoznavajući njegovu psihu. Koje pravo da uživam u umjetnosti i svemu tome, kad je borba za kruh, i život u svoj svojoj osebujnosti, sa svim mukama, porazima i pobjedama izvor sve poezije, pače i nužna potreba, ako hoćemo shvatiti ovaj život kao pripravu, kano jedan mučan posao, čija je nagrada onaj Veliki. - Ne znam, moram izaći iz te dileme, čini se, najbolje će biti kompromis, jer jamačno je naša dužnost i u ovom malom skladu što se zove civilizacija, kultura ili drugačije raditi oko spoznaje. Možda je spoznaja dobra i zla, težnja za

Vječnosti svrha čovječanstva, pa sve uz svrhu materijalnog života i uzdržavanje ljudi ima svaki čovjek zadaću da u svojoj grančici (struci) radi oko te spoznaje. Jedna struka više, druga manje; no, mislim da kod svake struke mora da je bol izvor svega; gdje toga nema, mislim da je plod, ako ne zao, barem uzaludan, jer nije u harmoniji sa svrhom ovoga života. A sav rad, sve mora biti u harmoniji s idejom Svega.

Razlika između hodže i klerika

Banja Luka, 31. X. 1916. *19 g. i 10 mj.*

S Jusufom sam išao u Medresu. Mladi hodža, dobro zna arapski, ima silesiju kitaba *(vjerskih knjiga).* No uz svu svoju religioznost i zaista naivnu dobrotu ne može biti kao naš klerik. Dosta puši, pa onda se oprosti i prostodušno kaže da ide ašikovati. Bio je jedan Arapin, krasnih crnih očiju, oštar čovjek… Po izgledu je i on neki filozof, jer se uvijek sjeća smrti i misli o tajni života.

Gretice, gdje si?

Gretice, da mi te je vidjeti!

Lebring, 11. XI. 1916. *19 g. i 11 mj.*

Plakao bih od ljubavi. Gorko, gorko; oh, Gretice, da mi te je vidjeti, da budemo skupa i da skupa plačemo, dugo, dugo, dugo. Gdje si? Hodi da Te vidim, pokaži mi se! Ne znam što ištem od Tebe? Već sam daleko od svake sjetilnosti, i znam za što je ljubav, ali opet moja duša Tebe traži, tebe treba; roni u mrak za Tobom čezne i na putu plače. Gdje si, Gretice? Da skupa budemo i da plačemo - dugo, dugo, dugo.

Noćas sam snivao o njoj; bili smo skupa, pričala mi je u sobi za goste uzrok svoje smrti. -

Oh, što si to učinila, Bože moj? - Veli, nije imala ovdje prilike da se ujedinjuje s Bogom... Armes Gretchen *(siromašna Gretice)*; onaj hladni kamen s natpisom Grete Taschner - grozno ime i mali kamen, gdje jedva koji cvijet pupa, zar je to sve što je od Tebe ostalo?... Budi Bog s Tobom!

Sad valja opet u onaj mutni zrak, na mokro polje i muštrati jadne ljude; oca i sina skupa. Strašno. Kako ljudi iskvariše život. Generacija za generacijom tako umire.

Gdje nema boli tamo se vide etičke zablude

Seewiesen, 23. XI. 1916. *19 g. 11 mj.*

Prekjučer je car umro. Requiescat in pace. *(Počivao u miru).*

Život je izvor svega; bol je najpotrebnija bit života. Ona duboko ore dušu i dokumentira bivstvo etike. Gdje nema boli i gdje je sve sito, tamo se upravo najjasnije vide etičke zablude: Nietsche i slično. Lako je teoretizirati o jakosti individua, kojemu moraju slabiji podleći, kad dotičnom individuu ne prijeti nikakva opasnost. No, neka ode u jednu nekulturnu zemlju, gdje svaki čas čovjeku visi glava o koncu, instinktivno će težiti za jednom etičkom organizacijom, gdje će uz jake individue biti i slabiji, koji će zajedničkim silama, svaki po svojoj sposobnosti, raditi oko pojedinosti te etičke organizacije. *(Nastavak u sljedećem odlomku.)*

Moralna pokvarenost suvremenog čovjeka

Seewiesen, 23. XI. 1916. *19 g. 11 mj.*

Zastranio sam; hoću naime da što prije navedem pričanja jednog modernog čovjeka: H. Š. hvaljeni liričar itd., poznat s Jorgensenom i dru-

gim velikim ljudima, agitator mira (na fronti nije bio!) socijalni demokrat (piše u katoličkim listovima), koji nalazi uzrok ratu samo u nekim individuima. Jučer, kad smo ležali u krevetima, stao je pričati historiju svojih ljubavi i u svezi s tim postanak svojih umjetničkih djela. Ne smijem opetovati te njegove riječi, samo moram podsjetiti na razne seksualne perverznosti staroga Rima. Pače, ukoliko je kultura odonda do sada napredovala, u istoj - ako ne većoj mjeri - su se ova seksualna draženja rafinirala. Da - kako on veli - sva su draženja izljev ljubavi, i žena, draga, zaručnica je tim sretnija čim joj muž može pomoću tih perverznosti što bolje utišati njenu strast.



Na talijanskoj fronti u Prvom svjetskom ratu

Ne znam da li je uopće dopušteno opisati te perverznosti; uvjeren sam da ih ni Noldin *(poznati rimski profesor morala)* ne poznaje… Tvrdi kroz primjere kako on uspije najdulje za tri dana da ženskima "otvori oči". Najprije joj priča kako će skupa poetizirati, onda - pošto nemaju vani prilike, odu u hotel, no on joj obeća da je neće ni dirnuti - jedino ako ona sama ne zatraži. U hotelu pričajući o "krasoti i kratkoći života, o duljini smrti", te iza nekih zasebnih poljubaca i dugih draženja, ona sama zatraži cohitus *(spolni odnos).* Onda dolazi točan opis ovoga, razne načine "izlijeva ljubavi", koji ženu usreći. Ispričao je zatim s kim je sve imao posla i na kakav način…

Dosta o tome; pisao sam dosta blijedo, a ne htjedoh ni da oživim sve, škodilo bi meni i drugo-

mu. Da, kad sam slušao te opise "izljeva ljubavi", kako je imao posla sa ženama, došlo mi je u svijest da on opisuje svoju, moju i svačiju majku, svoju sestru i dr. Zgrozilo mi se je. Bože moj, kako čovjek može tako duboko pasti... postati zvijer, živinče i ništa više. Ne samo on; nego i cijelo moderno društvo je takvo. O braku i materinstvu tu nema govora, tu postoji samo tzv. "optimistički nazor života", razumijevanje i ljepota života i kao najveći izražaj ti "izljevi ljubavi". Iz ovog pričanja dobih kompaktnu, upravo snažnu sliku našeg društva, od običnih jednostavnih gradskih gospojica spuštenih očiju, do aristokratske "dobro oprane" male ženice, koje nisu zaslijepljene "pozitivnom religijom", što je "glupost", nego što su "progledale i razumjele smisao života". Sve oko mene je slično… Da, to je bila duša jednog modernog čovjeka, koji hoće da reformira društvo...

Still ruhen oben die Sterne und unten die Gräber. *(Tiho miruju gore zvijezde, a dolje grobovi.)* Zar ne znaju da opstoji svemir, tako velik i krasan, a da je Onaj, koji je to zamislio veći od svega toga... Da, da, on će umrijeti, nestat će sa svim svojim ljubavima…

Sve kulturne vrednote jesu produkt boli

Seewiesen, 26. XI. 1916. *19 g. i 11 mj.*

Jučer se je jedan srušio i ostao mrtav. Danas sam se pričestio i kod toga dođoh do uvjerenja, da je sva historija krvlju ispisana; da su sve kulturne vrednote produkt boli. Religija je nastala i potrebna uslijed boli; bol je spašavala čovjeka od mlitavosti; ona mu je uvijek ulijevala strah pred nepoznatom, još većom boli!

Tko hoće razumjeti kulturu, mora da je trpio; ne samo duševno, nego i tjelesno. Teško, grozno. Gospoda teoretičari što sjede u toploj sobi, mogu se rugati svemu i nijekati Boga; ali neka stupe u život i neka trpe tjelesno i duševno, pa neka reknu je li glupo stajati u studenoj crkvi i gledati "kerefeke" tihe mise. I opet se tu strpljivo stoji i uviđa da je bol potrebna i da ona zaista nije ništa obzirom na Krista, koji je pokazao, da u pogledu na vječnost, to nije ništa.

Kroz bol čovjek sve vidi drugačije

Seewiesen, 17. XII. 1916. *20 g.*

Uvjeren sam da sve ima svrhu: ovaj rad, te moje male patnje. Kroz bol čovjek sve vidi drugačije i dublje razumije gorku riječ život. Tu misao potvrđuje mi Kempenac: "Evo, u križu se sastoji sve i u umiranju počiva sve." *(Nasljeduj Krista, II., gl. 12, r. 15.);* i osim toga mnoga mjesta iz Evanđelja, kao npr.: "I govoraše Isus svima: Hoće li tko za mnom, neka se odrekne samoga sebe, neka danomice uzme svoj križ i neka ide za mnom." (Lk, 9,23),te one silno dirljive riječi: "Reče mu Isus: Lisice imaju jazbine, ptice nebeske gnijezda, a Sin Čovječji nema gdje bi glavu naslonio." (Lk, 9,58).

Koliko me ove riječi sjećaju na ovo ratno doba gdje ljudi trpe poput Krista, a ne bi moralo biti. Sve je to zbog loših ljudi, koji uskraćuju noćište, koji produžuju rat…

Većina čovječanstva trpi; jednom više, drugi put opet manje, ali trpljenje je uvijek tu. Da njega nije, mi jednostavno ne bismo mogli razumjeti zašto ljudi idu u hramove, te studene mračne prostore, pa se mole. Jest, život, trpljenje, njih ovamo nesmiljeno tjera i govori da tijelo nije ništa i da će

doći grob, pa instinktivno osjećaju da s tim dolazi i naplata. A baš ljudi, koji su trpjeli najbolje će znati što je to bol, patnja…

I zato volim ovu sadanju generaciju, jer je trpjela i uvidjela da je život ozbiljna stvar, a ne igračka i da živjeti znači ratovati. Jest, volim naše ratnike, jer su oni prozreli život. Nova je ovo, duboka generacija; život nije više onako instinktivan, umjetnost i znanost dobiva duboke hrane. Svemir više nije mašina što se bez svrhe okreće, a čovjek proizvod slučaja; no sve ima svoj smisao, sve je uređeno i točno izračunano. Čovjek stupa kroz prirodu kroz to "otvoreno čudo", kako veli Carlyle, i divi se ovome svemu što ga okružuje i sveti ga strah spopada pred tim velikim i divnim djelima i ničice pada i ponizno se moli. Ta poniznost - mistički cvijet - plod je ovoga rata…

Tajne niti grijeha ispreplići se oko moderna društva

Seewiesen, 17. XII. 1916. *20 g.*

Novo je to doba s novim ljudima, koji proživljavaju veliki život. Jest, život je izvor svega; u pogledu na "savoir vivre" *(znati živjeti)* su umjetnost, znanost i svi ostali proizvodi ljudskog duha sporedni. Život je njihovo vrelo i njihova hrana; veliki ljudi su neiscrpivo vrelo poezije i oni su nosioci historije. A takvih velikih ljudi je bilo razmjerno mnogo, oni su stvorili kulturne tečevine kojima se mi koristimo. Zato sebi i svima stavljam memento: proživljavajmo dubok i velik život i svakog trenutka si budimo svjesni da mi zaista opstojimo i da se ne suprotstavimo ovoj harmoniji, koja vlada u svemiru. Ovo tjelesno zapravo nije život; život je ono tamno, nevidljivo, puno dubine i per-

spektive, što se u odabranim časovima još više proširuje, da osjetimo onaj drugi svijet, one neodoljive sile koje djeluju i pokreću sve ovo. I upravo da što bolje mognemo zaroniti u taj neizmjerni svemir, te uz to mnogo objektivnije promatrati vanjski život što nas okružuje, moramo ubiti u nama svaku strast i težiti asketskom životu. Tko je barem malo pokušao ići tom cilju, vidjet će, uz poteškoće, svijet oko sebe u sasvim drugačijem svjetlu, osjetit će bolje one tajne niti grijeha, koje se ispreplići oko moderna društva, pa se s ovim igraju kao mačka s mišem. Velim vam, to je jedna velika istina, i čim je život više asketski, tim nas oni tajni glasni glasovi sve jače upućuju u misterij opstanka.

Goethe je trebao Fausta poslati na frontu da shvati smisao života

Seewiesen, 18. XII. 1916. *20 g.*

"Habe nun auch Philosophie, Juristerei und Medizin und leider auch Theologie, durchaus studiert mit heissem Bemühen itd." *(Prostudirao sam također i filozofiju, pravo i medicinu, nažalost i teologiju sa žarkim trudom…)* (Goethe, Faust). Dragi Fauste, mogao si ti prostudirati još više i nikad nećeš ovim putem doći do sjemena koje sve drži. Faustov rad je samo rad mozga, koji sam po sebi mora napokon doći do spoznaje Božanstva, ali to je više "siva teorija". Goethe je trebao Fausta poslati na frontu pa bi se on jamačno vratio s dubljim nazorom o životu. Lako je umirati pomoću otrova iz starodrevne fioke; ali podnašati tjelesne muke i uvidjeti da je rat i muka temeljna boja historije i napretka, da je bol podigla milijune ljudi na noge i srušila prijestolja, da je bol Kristova čovještva pokazala temeljni smisao života i rodila



Ivan Merz (u sredini, s bijelom kapom na glavi)
na talijanskom ratištu

Divinu Comediu, to bi morao mudri Faustus uvidjeti.

Još jednom, kad bude prošao taj rat što stvara velike ljude (o zlim posljedicama valja na drugom mjestu nešto reći), ne smijemo se zavući u svoje tople sobe i uz čašu vina pričati o junačkim događajima. Moramo si uvijek biti svjesni kratkotrajnosti življenja i da je to samo minimalna faza u vječnosti, pa si gledajmo zasladiti i ovo kratko doba asketskim životom; zakunimo se poput trapista da ćemo se uvijek sami usavršavati, pa budimo uvjereni da ćemo stvoriti i velika djela.

Beendet am Tage von Gretchens Geburtstage 1916.g.*(Završeno na Gretin rođendan 1916. g.)*

Vrijeme je od mene stvorilo sasvim drugačijeg čovjeka

Seewiesen, 18. XII. 1916. Gretin rođendan 20 g.

Danas Ti je dvadeset godina. Bože moj, kako si lijepa i zdrava. Pa trebala bi se udati; možda si već našla muža, a ja jadnik poput onog junaka u

Immensee-u dolazim Tebi u pohode i na oslabljenim ti rukama čitam da me još ljubiš. Pa koga bi drugoga? Sjećam se kad si rekla svojoj majci iza buke oficirskog društva, da od sviju još najviše voliš mene, šesnaestogodišnjeg dečka, koji nije ni mislio na ljubav nego se sav instinktivno (možda i previše) podao toj nepoznatoj sili. Sada da se s Tobom, Gretice, sastanem, ne bih te smio više onako žarko poljubiti. Možda bih sjeo do Tvojih nogu i postavio svoju glavu u Tvoje krilo i tiho plakao. Vrijeme je od mene stvorilo sasvim drugačijeg čovjeka; ovaj život više nije izvor svih radosti, nego prije suzna dolina. Da, Gretice, i Ti bi plakala i uvidjela da je život jedna velika tajna, kojoj je konac onaj tamni grob. Oh, da, Ti već tamo ležiš unutra, možda si sva istrunula, sve je prošlo, kao da nije ni postojalo.

Oh, Bože, smiluj se, kako je to grozno! Zašto sve to propada, nestaje, zašto i mi onda ginemo i za nama opet generacije!? I onda opet ista igra, pa opet smrt. Jest, Bože moj, ja te razumijem, život - veliš - je kratka teška kušnja, i tko ovu preboli, istom stupa u život pun sjaja i boja. Draga Gretice, moli za mene.

Na večer dolaze duboke i bogobojazne misli, a sa svjetlom dana se onaj mistički život gubi i čovjek skoro izgubi onu tajanstvenu vezu sa svrhom života i provodi instinktivno životarenje, namjesto da si je svakog časa svjestan svoje ovisnosti s harmonijom svemira.

Najbrži put do savršenosti

Seewiesen, 28. XII. 1916. *20 g.*

U "Osterreichische Rundschau" nađoh članak od Dr. Z. Hadine. Nađoh ovdje vrlo karakteri-

stične rečenice Meistera Eckharta, glavnog njemačkog mistika (1300.g.): "Zapamtite vi svi, koji razmišljate, najbrži konj koji će vas dovesti do savršenosti, jest trpljenje. Ništa nije tako žučno-trpko kao trpljenje i ništa nije tako medeno-slatko kao kad sam trpio. Najsigurniji osnov za savršenstvo jest poniznost. Samo onaj će svojim duhom uzletjeti do najviših božanskih visina, čiji je tjelesni čovjek ovdje bio ponižen do najniže nizine." To je samo zgodan dodatak za Mysterium crucis *(otajstvo križa)*. A Mysterium zaista jest. *(Nastavak u sljedećem odlomku.)*

Susret sa Zorom - sačuvati moralnu neovisnost unatoč osjećajima ljubavi

Seewiesen, 28. XII. 1916. *20 g.*

Preko Božićnih blagdana Ivan je dobio kratki dopust koji je proveo u Banjoj Luci. Opisuje svoje dojmove i sjećanja na susrete s osobama koje je susretao.

Još sam sustao od puta. Dopust *(u Banjoj Luci)* bio je prekrasan, a prošao je toliko brzo, da ne mogoh sve dojmove proživjeti. Dojmova je bilo silno: primitiae *(mlada misa)* Bilogrivića, sv. Pričest kod Trapista i razgovor s njima, te napokon, što je zaista ostavilo dubok dojam u meni, je nekakvo čuvstvo k Zori, koje me je dovelo do poljupca. Stare se rane otvaraju: Kako sam se amo tamo šetao po mračnoj aleji, spopalo me je čuvstvo da bih je najradije bio zgrabio i izljubio. Sav sam bio izvan sebe; i ona je takva bila. Osjetio sam da je i ona jedva čekala da to učinim iako joj je samoj ta stvar bila nenadana. Žensko je uvijek pasivno. Uvidio sam da žensko počne ljubiti kad joj se dade povod. Pričala mi je o svojoj osamljenosti i o njenoj neprestanoj čežnji za ljubavlju, te za nekim koji bi je umio voditi. Nikoga zapravo nije imala tko bi je

vodio, pače ni pravu majku. Od djetinjstva je - veli - radi toga zato tako povučena sama u se i svoju dušu - koja je nekad u religiji tražila utjehe - ogradila zidom neke rezignacije i bešćutnosti.

Bio bih spreman, da je uvedem u naš pokret, da tu nađe veselja i oduševljenja za rad. No i ja sam sâm teoretik, pa je jamačno ne bih zadovoljio. Nju je oduševilo moje pričanje o životu i misteriumu boli, te o mojim davno usnulim planovima o svečanoj hrvatskoj drami. Da, to najviše jednu ženu osvoji kad je uvjerena da muž umije stvar i da bi je umio voditi. I meni je opet drago da ima tko me razumije i povjerljivo sluša. Ne znam zapravo da li je to ljubav, ali mislim da bi bez sjetilnosti sve propalo. Mislim da Greticu ne bih nikada toliko volio, da se nismo upravo eruptivno ljubili. Tako je do poljupca moralo doći, samo da pokažem - iako sam sa sobom nisam na čistu - da neću ravnodušno odbiti taj osjećaj. Da li je to ljubav - veliko je pitanje; strah me je da je bila puka sjetilnost. Svakako držim da bi se iz ovoga mogla razviti ljubav; to samo o njoj ovisi...


Ivan Merz (prvi s lijeva) u baraci na talijanskoj fronti

U čovjeku je zaista ona težnja za ženom, pa zato neću ni zanijekati taj osjećaj. Čudno je samo to, da je to isti osjećaj koji sam gajio prema Gretici, pa sam ga prenio na Zoru. Upravo to pokazuje da za ljubav treba da je nešto živo, tjelesno. Još nisam stalan na koju ću stranu; ili ostati Greti vjeran i s njom nadalje voditi duševnu vezu. Neću za sada ništa poduzimati, pustit ću neka se razvijaju do-

gađaji po miloj volji; glavno je samo sačuvati moralnu neovisnost.

Gdje Boga nema, nema ni veselja

Zingarella, 15. IV. 1917. *20 g. i 4 mj.*

Vani snijeg i kiša. Pravog osjećaja za prirodu nemam otkad se moram s njome boriti. Uz to je ona slabost - strah da čim okopni snijeg - da me ne bi bacili satniji. Zadnje vrijeme ni sam ne znam kako živim. Veza s Bogom je popustila. Suviše sam se veselio dolasku Bošnjaka pa sam se razočarao. Bili smo dugo rastavljeni u svijetu, pa su se naši nazori i sva naša ćud razišla. Ražalošćen sam bio, jer Bože, tamo gdje Tebe nije, tamo ni veselja nema. Snage, snage, snage!!! Koga bih se bojao kad smo putnici ovdje, a za nas je dika probijati se kroz život i gomilati blago za onaj veliki život. Snage, i opet snage Te molim!

Došljaci smo i putnici

Zingarella, 17. IV. 1917. *20 g. i 4 mj.*

Talijani su dosta pucali. Kada top grune, mislim da mi propovijeda sv. Franjo: advenae et peregrini sumus *(došljaci smo i putnici)*. Vidim da u toj vojsci dušu gubim. Imam li ja pravo da se silom oprem onomu, što hoće da mi dušu kida? Revolucija je dakle opravdana?

Ljubav nije prolazna strast, nego su uz nju vezane i dužnosti

Zingarella, 17. IV. 1917. *20 g. i 4 mj.*

Prikaz romana "Ponor" od Gončarova. Potom Ivan iznosi svoje mišljenje i kritiku.

Pravi ruski naturalistički roman. Glavna junakinja je ovdje Vera (drugi naslov "Verina ljubav"). Vera ne živi kao ostale. Ona ispituje svoje biće i

sve tradicionalne nazore suvremenog društva. Vječno osamljena, sa svojim knjigama u zasebnom starom dvorcu i u prirodi, dolazi ponajprvo do gorkoga zaključka, da dan-danas žena nije slobodna. Svaki ju promatra samo fizičkim pogledom, gleda i špijunira je, a ne dopušta da živi sama za se i sa svojim nazorima… Prijateljstvo između muškarca i žene je škakljiva stvar (Bazarov!); tako se u Vere iz simpatije razvije strast, a iz strasti dođe do pada. Pisac je upotrijebio svu svoju moć psihološke analize da prikaže brutalnu moć strasti. Strast ne poznaje logike ni sofizama, ne zna što je predrasuda, pristojnost, društvo, odgoj, ljepota karaktera. Ona je tu i traži svoju žrtvu…

Vera, tražeći problem žena i ispitujući nazore društva sastane se s Markom. Ovaj je potpuni nihilist… Za nj je ljubav jedan prirodni zakon, koji neko vrijeme traje, pa opet prođe. To on otvoreno priznaje Veri i tvrdi da je brak, obitelj, cijelo društvo puno glupih prozaičnih predrasuda. Njega se ne tiču babuškini nazori, on traži od Vere slobodu ljubavi. Uslijed naravnog ženskog osjećaja ona to odbija; ona traži slobodu, ali i vječnost ljubavi. U tome je sva kolizija. U opreku dolazi naravni osjećaj (a to je uvijek žena) s modernim nenaravno-stvorenim nazorom o slobodi ljubavi. Kamo ovaj dovodi i koji je istinit, to nam Gončarov pokazuje na temelju života. Vera je pripravna da pođe za to čudovište - za Marka, a on tvrdi, da je ljubav prolazna strast.

"Ono" se je dogodilo, (pjesnik to ne slika poput Maupassanta). Tako je strast pobijedila sve logike, misli i dr. Nastaje u Verinoj duši reakcija; ni sama ne znajući zašto, osjeća da je zgriješila. Duševno trpi, skoro umire. Posljedica grijeha svom si-

lom traži žrtvu i dokumentira, da ljubav nije prolazna strast, nego da su uz nju vezane i dužnosti...

Suviše sam zaljubljen u ovaj svijet

Zingarella, 20. IV. 1917. *20 g. i 4 mj.*

"Ima drugih koji su posijani 'u trnje'. To su oni koji su čuli riječ, ali svjetske tjeskobne brige, varavo bogatstvo i požude za svim ostalim navale te uguše riječ, i ostane bez ploda." (Mk, 4, 18-19) Najzgodnije je primijeniti ove riječi na mene. S jedne strane je bilo ono oduševljenje za umjetnost, kojem sam žrtvovao sav religiozni život u svoje doba, a dosta i danas. Zapravo bi ovaj poput jela morao biti temeljna nit u životu, a ono ostalo ima da se samo naniže. Ali suviše sam zaljubljen u ovaj svijet, ne pomišljajući da smo advenae et peregrini *(došljaci i putnici)* pa čitam sve do pretjeranosti. Nastojat ću da od sutra pomognem momcima njihov križ nositi; ići ću češće k brigadi.

Bože, Bože, oprosti mi što sam te ostavio. Daj mi opet snage da Te svagdje i u svačemu spoznam, da Te svagdje osjećam, a da se ničega ne strašim (jer smo advenae!).

Zar je svrha života uživati, popustiti strasti?

Zingarella, 18. V. 1917. *20 g. i 5 mj.*

Naši su topovi gadno gruvali. Sva se baraka strese kad onaj od 15 cm zagrmi… Bol, patnja, pogled na tolike tisuće iznakaženih, mrtvih i ispaćenih ljudi, jamačno pere s čovjeka sve prolazno i velikom mu energijom sugerira smisao života.

Ono malo boli što pretrpjeh, onaj prvi skok pred puščanim tanetima i šrapnelama (*na putu k brigadi*) govorile su mi uvijek Gospodareve riječi: "Što se bojite? Zar još nemate vjere?" Pa čemu se

bojati? Tà, On gore već znade je li bolje za me da poginem ili da dalje živim. Pa čemu se bojati kad On moje putove određuje? Valja živjeti i Njega vječno hvaliti, a za smrtnu se opasnost ne brinuti.

Što je život? Neki dan je jedan ležao kod groblja, izvrnuo se i leži kao klada. Kano da živio nije. Zar je onda svrha života uživati, popustiti strasti? Čudna li smisla, kad smrću sve to nestaje. Zašto je u meni toliko težnje za usavršavanjem samoga sebe, za zbliženjem s Onim najvećim, zašto neka nadnaravna sila uvijek govori posti, ne jedi previše, budi nadčovjek?

Crkva - vrhunac i središte kulture i cijelog čovječanstva

Zingarella, 4. VI. 1917. *20 g. i 6 mj.*

Gledao sam s Monte Cuca na Roanu. U dolini se vidi grad s crkvom. Crkva, Bože moj, vrhunac i središte kulture i cijelog čovječanstva. Kako se divim čovječanstvu koje izgrađuje gradove i ujedinjuje to ljudsko djelo s Božjom idejom; poput slike Kristove. Onamo dolje me vuče srce; zaželio sam se ljudi i rada, kolorita raznih jezika i umijeća, boja, šarenila, raznolikosti. Zaželio sam se kulturnih ustanova, raznih društava, raznih redova, koji djeluju u čovječanstvu. Središte svega neka bude naš Gospodin Isus koji je posvetio cijelu prirodu i djelovanje u čovječanstvu u Crkvi, njegovu živom tijelu.

A grad dolje stoji prazan. Crkva, simbol religije, nekakav je memento pokoljenjima. A odozgor siplju geleri i vojnici tužno onamo gledaju. Svi su proti ratu, a nitko nema snage da se opre i stvori normalno stanje u prirodi - slogu.

Hoću prodrijeti u misterij života

Na ratištu 1917. g.

Ivan je na ratištu, u punom jeku borbi i raznih trpljenja što ga donosi život na fronti. Ipak uspijeva naći vremena za čitanje, razmišljanje i vođenje dnevnika. Ostavio nam je dragocjene zapise iz tih dana u kojima je još više pročišćavao svoj pogled na život i svoj odnos prema njemu.

U smrtnoj opasnosti prepuštanje u Volju Božju

Zingarella, 12. VI. 1917. *20 g. i 6 mj.*

Kroz san čujem pucanje i zviždanje topovskih taneta. Talijan započeo bubnjarsku vatru; granate eksplodiraju pokraj naših baraka. S momcima se došuljam do Komande i odatle se je dobro razabirala eksplozija zračnih topova koji su tresli zemljom. Silna galama, huka, buka, zviždanje, prasak. Svi mogući tonovi na kojima se je vrag u obijesti balansirao kao na kakvoj gumi.

Naši momci zapravo nisu fatalisti, oni se prepuštaju Božjoj Volji, jer vele, da će oni živjeti koliko im je on upisao, koliko se naime Njemu bude svidjelo. Tako i ja osjećam, pa me nije niti strah; samo se molim da mi grijehe oprosti.

Ova silna galama, eksplozija granata, mina, onda tišina i glasovi pušaka, u zraku, zvrka aeroplana, mrtvi i ranjenici, sve je to živa historija.

Iznad svega lebdi bijela velebna pojava Krista: Ja sam donio mač. Istom sada razumijem slikovi-

tost ovih riječi: Ako me ne budete slijedili, ako budete mislili svi samo na se, otrgnut ćete se od moga Tijela i nastat će između vas nesloga, rat sa svim svojim strašnim fazama. "Ja donosim mač" uvijek mi zvuče njegove riječi. Lijek ovomu: Revenons à l'Eglise *(vratimo se Crkvi).*

Hoću prodrijeti u misterij života - filozofija života me zanima

Zingarella, 17. VI. 1917. *20 g. i 6 mj.*

Polako gine mladenačko oduševljenje. Sve više padam na nivo obična, slaba čovjeka. Nekad sam mislio da ću naučiti nekoliko jezika, a sada ne znam ni toliko francuski koliko sam nekada znao. Uopće, sve one estetske i literarne misli kano da više ne egzistiraju; na površinu su stupila druga, etička pitanja. Filozofija života me najviše zanima; čitam Solovjeva (Duhovni temelji života), Sveto Pismo, Pellica i hoću da prodrem u misterij života. Ah, Bože moj, kako ću u ovaj prodrijeti kada imam odviše slabu volju pa neprestano griješim, osobito u jelu.

Potresni prizori na fronti: "To je život, to je povijest!"

Zingarella, 20. VI. 1917. *20. g. i 6 mj.*

S uzvišenog mjesta - iznad Regimentskommande promatrao sam bubnjarsku vatru na Monte Zebio. Zemlja vrije, u cijeloj jednoj pruzi se dižu mlazovi dima, bijeli, tamno crni, crvenkasti, neprestano; na drugim mjestima šikne u vis taj mlaz. Onda koja granata doleti iza linije, zapraši i digne crni mlaz. Buka grozna… Od pucnjave mi prozori popucaše. Aeroplani, kao kakva mornarica dolazili su dostojanstveno u određenom redu.

Iznad nas se raziđoše i bacaše bijele bombe. Jedna je pala kojih 100 koraka od nas, potresla zemlju i digla ogromni crni oblak dima. C'est la vie; c'est l'histoire *(to je život, to je povijest)*.

Gledajući mrtve na fronti zaključuje: askeza je jedini pravi životni postupak

Zingarella, 22. VI. 1917. *20 g. i 6 mj.*

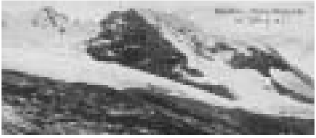
Gledao sam oko 10 mrtvaca što su poginuli kod ovih zadnjih bojeva. Leže pokriveni "zeltovima"; dobro se razaznaje da su trupla, nekoja bez noge, nekoja bez glave. Jednome je provirivala žuta noga, kojoj je koža poput pergamene izmežurana. Eto, to je život. Neću sentimentalizirati, jer je to slabost, ali je to najkruća zbilja koja dovikuje: Ne daj se, pobijedi smrt! Krist nad ovim lebdi: "Tko bude u me vjerovao, neće znati što je smrt". Askeza, promatranje života i rad jedino u tom smjeru, bez ikakvih koncesija "ovoj" zemlji, jedini je pravi životni postupak. A tko danas tako živi? Sve se to odigrava; a ljudi i ovdje instinktivno žive, kao i u pozadini. Kad zapuca, sakrivaju se u kavernu, a kada je prestala pucnjava, ogovara se koji se više bojao, koji je dulje bio u kaverni itd. Ni ja nisam bolji. Koliko li se razlikujemo od kršćana.

Htio bih blagovati Gospodina, koji me voli više nego itko i koji mi je draži od svega na svijetu. Samo ga nisam dostojan, slab sam odviše da bih se i bez najmanje pomisli žrtvovao za Presv. Hostiju. Pravo veli Kempenac: uživati u Hostiji smo pripravni, a kad nam valja križ nositi u veselju, očajavamo.

Vrijednost dobrih knjiga koje se mogu uvijek čitati

Zingarella, 5. VII. 1917. *20 g. i 7 mj.*

Jedino su one knjige velike, vječne, koje se mogu uvijek čitati. Čovjek koji živi i proživljuje traži velike duhove, koji shvaćaju ideju svijeta i života i nehotice ga svojim djelima tumače. Zašto je Kempenac (*autor knjige Nasljeduj Krista*) tako dubok? Jer nam svaki momenat života tumači, svaki poriv u samome sebi poznaje. Solovjev je isto takav. On je jamačno među prvima koji dovodi u sklad pitanje o Bogu i prirodi, i pokazuje smisao ovoga odnosa. Čitajući ovo osjećam se kao oslobođen...



Alpski predjeli talijanske fronte

Za nas zapadne kršćane je također i ovaj svijet neka mala domovina, jer je Bog u njoj i djeluje u njoj; samo što si toga još nismo posvema svjesni. No, dok se s vremenom Kraljevstvo Božje bude u našim srcima dizalo, shvatit ćemo sve dublje da se ono mora i u prirodi ostvariti, da se sva priroda mora preporoditi.

Iz istoga razloga volim Tolstoja, Dostojevskog, Turgenjeva. Oni vide svijet na poseban način i indirektno nam ga tumače. Radi toga je svaka umjetnost pedagoška, jer umjetnik prikazujući svoju temu i gledajući na nju na svoj način, nju nam tumači. Pomislim li na mnoga prikazivanja Krista, skoro u svakoj je slici izražen kršćanski nazor o svijetu…

Bože, prožmi moju prirodu atomima vječnosti!

Monte Rasta, 9. IX. 1917. *20 g. i 9 mj.*

Svete Euharistije nema. Živim ovdje kao poganin ili kakva zvijer. Kao da Agnus *(Jaganjac)* više

nije u središtu kozmosa, kao da Ga uopće nema. Bože, Tješitelju, dođi da moju prirodu prožmeš atomima vječnosti, pa da tako sličniji Tebi razumijem tijek bivovanja.

Za rum se brine moderna država, a sv. Euharistija je sporedna stvar. Gdje su vojni svećenici? Zašto napuštaju svoja stada upravo onda kada im je Bog najpreči?!

Kritika Goetheovog Fausta koji traži rješenje životne zagonetke

Monte Rasta, 17. IX. 1917. *20 g. i 9 mj.*

Strašnih li časova kada se Duh Sveti nekuda povuče, pa u nutrini zavlada tama. To su oni časovi u kojima Faust i moderno društvo očajava, jer je izgubilo savez s Praizvorom. Naravno da filozofija, pravo, medicina i teologija ne mogu biti same sebi svrha i ne dovode do Istine. A i "život" (Faust!) onakav instinktivan isto je bezuspješan trud. Zato se i Faust naposljetku približava Istini čineći dobra djela kao praktičan čovjek.

Predbacuje se Goetheu što je Faust izabrao praktično zvanje, ne nalazeći zadovoljstvo u umjetnosti. Psihološki bi to bilo nerazumljivo. Goethe nije došao do pojma Božanstva, bio je neke vrsti panteist. Kao takav se nije mogao zadovoljiti znanošću, jer u kakvom logičkom savezu je ona s Panteusom? Ili drugim riječima: Što je zadnji "Zašto" u pogledu na znanost? To panteist ne može odgovoriti. Da imitira prirodu, prozre ili shvati ovu?! Ali to još nije zadnji "Zašto" jer, kao što i Faust sam dokazuje, to samo sebi ne može biti svrha. Isto je tako i s umjetnošću. Zar može umjetnost sama sebi biti svrha? Zar jedan konsekventni slikar ne će baciti kist, pitajući se zašto sli-

ka, zašto hoće prikazivati neke ideje, možda i krv svoga nutarnjeg života. On ne može to raditi, jer to njemu godi. Napokon i ovaj samo užitak prestaje. Faust dakle logično nije mogao postati umjetnik, iako je njegova narav umjetnička, jer Goethe nije došao do Boga… Apsolutno zadovoljstvo je samo u Bogu i da se je Goethe još dalje razvijao i došao do Boga, onda bi Fausta usrećila umjetnost. Istom tada bi ona dobila onu pravu vrijednost; istom tada bi Faust razumio kamo trebaju smjerati filozofija, pravo, umjetnost: ad maximam Dei gloriam *(na najveću Božju slavu).* Da je Faust postao benediktinac, gdje se gaji hieratična *(sveta)* umjetnost, ili da je napokon postao dubok religiozan umjetnik ili tzv. "Kunstliebhaber" koji djeluju u svijetu, a uživa u umjetnosti, jer je ona neko predvorje k nebesima, gdje je sve izvanredno lijepo, Faust III. dio bi bio istom pravo rješenje koje bi čovjeka i literarno zadovoljilo.

Tužno sjećanje na prvu ljubav nakon Gretine smrti

Monte Rasta, 5. X. 1917. *20 g. i 10 mj.*

Draga Greta! Dan je kišovit. Ja sjedim u svojoj polutamnoj sobi. Obuhvaća me turobnost. Uzeo sam olovku i pokušao sam napisati Tvoje ime, koje već godinama nisam napisao. Greta Teschner! Što sve sadržava ovo ime: Koliko se uspomena koje paraju srce, veže na melodiju ovih riječi! Preda mnom se opet pojavljuje Tvoja plava kosa i Tvoje lice, tako puno života i zdravlja. Mi nismo znali što je to ljubav. Nikad nije ta riječ prešla preko naših ustiju. Ali kad sam nejasno saznao da si Ti teško bolesna, proveo sam noć u molitvi. Molio sam Boga da Te ostavi na životu, a drugog dana saznao sam da si već bila mrtva. Mrtva! Tecite,

suze, tecite u vječnost, jadikuj, dušo, pecite oči - Gretica je mrtva. Ona leži na krevetu nepokretna. Moja zaručnica. Onda su je odnijeli na groblje. A kad sam nakon nekog vremena i ja došao onamo, našao sam na križu napisane tužne i strašne riječi: Greta Teschner. Mene još uvijek peku moje oči koje su pune suza. Sva se moja unutrašnjost uzdiže k Tebi, koja lebdiš iznad vidljivih svjetova. Sklad moje duše hoće da prijeđe u Tvoju. Tebe nema više ovdje, a približava se i moja starost. I moj će život proći i nestati. Nova pokoljenja dolaze i prolaze, i našoj ljubavi neće ovdje više biti spomena, kao da nikad nije ni postojala. Tako ja i dalje ovdje životarim. Gone me želje, potkapa me borba i nestalnost. *(Nastavak u sljedećem odlomku.)*

Kad ćemo vidjeti uskrsnulog Jaganjca i sjaj njegove vječno lijepe Majke?

Monte Rasta, 5. X. 1917. *20 g. i 10 mj.*

Kad će konačno doći vrijeme kad neće više biti nikakve odvratnosti, nikakve noći i nikakvog grijeha? Kad će doći vrijeme vječne slave, vječnog osvjetljenja? Kad ćemo vidjeti uskrsnulog Jaganjca i sjaj njegove vječno lijepe Majke, koji se proteže iznad svih svjetova? Kada, kada ćemo biti ujedinjeni u pjevanju nebeskih korova, kada ćemo se izgubiti u vječnom pjevanju Sanctus, Sanctus, Sanctus, obavijenom božanskim sjajem? Kada će doći vrijeme da se neće morati jesti, kad se neće morati boriti za najmanje dobro djelo. Oj, Adame, nisi mislio što radiš. U našem je tijelu zakon sasvim drugačiji od onoga koji je u našoj duši. Sva je priroda pokvarena, sve je zlo i naša duša zapada u tamu. Kada ćemo sami sebe biti svjesni, kad će naša duša samu sebe razumjeti, kad će zbiljski oćutjeti svoj savez s Bogom? Apstinencija

i Euharistija su putovi koji nas onamo vode. Post i Pričest, dvije oprečnosti. Post zadaje muku i lišava nas užitka, a Pričest nam daje neizmjerni užitak i pretvara naše tijelo u božansko tijelo.

Tko zna da li ću ostati živ?

Monte Rasta, 5. X. 1917. *20 g. i 10 mj.*

Čudni su putovi čovjeka. Tko zna da li ću ostati živ? Otići ćemo na Korušku, odakle će započeti navala. Bog vodi sudbinu naroda; On znade što je za me najbolje. Bit ću zadovoljan sa svime i primit ću zahvalno sve što mi on dosudi. Ako se rastuže moji roditelji, proći će i ta bol. Ta nije li "suzna dolina" naša domovina. Razmišljam: kako su sretni ljudi u samostanu koji se uvijek mogu baviti molitvama i dobrim djelima; gdje čovjek nema slobodne volje, nego onako radi kako drugi odrede. Abnegatio sui ipsius *(zatajenje samoga sebe)* i utopljenje jedne duše u sve, tako da ona sama na se zaboravi...

Narod bez religije spada u zoologiju

Santa Maria, 18. XI. 1917. *20 g. i 11 mj.*

Nastala je panika na cesti. Topovi udarahu u naš stranu i razoriše jednu bateriju. Kapetan Huber je poginuo. Svijet misli na medalje, na čast pukovnije i druge gluparije. Talijani, koji se htjedoše predati, bijahu svi ubijeni. Ne znam što je patriotizam, čast i dr. Ubijanje i mrcvarenje mi se gadi i gledajući na ovo svi se apstraktni pojmovi gube. Volim čovječanstvo, volim male, nepoznate ljude koji na svojim leđima nose teret historije. Narod bez religije spada u zoologiju. Ne misli na smrt, pljačka i jede. Kada ga optereti bol, malodušan je i prijeti Bogu. I ja sam izgubio vezu s

Njim… Gledajući mrtvog Kunca, Hercegovca, kako je poginuo kod juriša, ranjene Talijane što uzdišu "o mia mamma", a krv im se cijedi iz rane, postao sam bolji uvidjevši da život nije ništa, da se sav smisao sastoji u duhovnosti - samostanske misli, težnja za samostanskim životom, gdje čovjek živi s Bogom, koji je uvijek nepromjenljiv i realan. Slava, medalje, … budalaština su. Poniznost, samozataja, šutnja i dobra djela jedina su realna sada i nakon smrti.

Virgo Maria, adiuva nos. *(Djevice Marijo, pomozi nam!)*

Izgubili smo mnogo ljudi od vlastitog topništva

Rocca, 18. XII. 1917. *21 g.*

Gretin rođendan!

Noć bijaše mirna. Oko šest izjutra grunu dreisiger i bubnjarska vatra započe. Sve je ječilo. Otišao sam u Cismone postavljati Relais Posten. Jedna mala talijanska granata zaletila se i pala oko 80 koraka od nas… Cismone je sav razrušen. Dolovi su ječali, a visoko u zraku lajalo je više od tisuću pasa… Dolažahu zarobljenici oko 800; slabašni ljudi, zakaljani žutom zemljom vrlo potišteni. Naši su se ranjenici u istom stanju vukli za njima. Vele da smo prodrli, ali smo izgubili mnogo ljudi, najviše od vlastitog topništva.



Hrvatski vojnici na talijanskom bojištu u Prvom svjetskom ratu u akciji na planinama.

Započeti novi, preporođeni život

Na talijanskom bojištu 1918. g.

Rat ide prema kraju. Ivan ozbiljno razmišlja o svojoj budućnosti, što će biti u životu. Do mnogih novih spoznaja došao je tijekom boravka na ratištu. Premda će biti još kolebanja i kušnji Ivan je jasno shvatio da samo život po načelima kršćanske vjere ima smisao. Upravo iskustvo rata proizvelo je kod mladoga Merza temeljito obraćenje Bogu i katoličkoj vjeri kojoj nakon rata posvećuje cijelo svoje biće. U tome smislu posebno je zanimljiv odlomak iz Ivanova dnevnika od 5. II. 1918. u kojem donosi ozbiljne odluke za svoj budući život na temelju svega onoga što je u ratu vidio i doživio.

Božić na fronti

Incin, 25. XII. 1917. *21 g.*

Prvi je to Božić koji provedoh u tuđini. U prirodi je sinoć bilo onog štimunga koji je tako karakterističan za Badnjak. Nebo je bilo pokriveno maglom, koja je svojim zagonetnim bijelim sjajem osvjetljena od mjeseca bacala svoje reflekse na brda koja bijahu dijelom snijegom pokrivena. Na suprotnom brežuljku, s one strane Cismone tinjale su vatre (Lagerfeur). Božić, tu svetkovinu djece, dočekao sam poganski. Nisam ulovio niti priliku da se savršeno pokajem i da započnem snažniji duševni život… A kako je istom onima gore na Monte Tossolone. Put do gore obasiplju dan i noć granate. Sklizavica i strmina…

Težnja za Bogom i savršenijim životom

St. Gregorio, 27. I. 1918. *21 g. i 1 mj.*

Život je težak; težim za apstinencijom *(odricanjem)*, pa ne ide tako lako. Nastojim da se odučim zajutarka i popodnevnog jela. Spavam već nekoliko dana na zemlji i kušat ću da ustajem ranije nego obično (barem oko 6 h) pa da se mogu više sam s Bogom pozabaviti. Odviše govorim, suviše sam u društvu, slab sam u patnji. Kada naša pukovnija ode gore u "Stellung", javit ću se drage volje da odem s njima i da se malo priviknem na dočekivanje smrti. Gospode pomozi!

Među veselim djevojkama

Fonzaso, 2. II. 1918. *21. g. i 2 mj.*

Po treći put sam u ovome gradu, među veselim djevojkama. Pjevaju o ljubavi, o vitezovima, o zaručnicima što su u ratu, o smrti, i temama koje su zajedničke svim narodnim pjesmama i te melodije uza sav južnjački kolorit pune su sjete, tuge. Ove djevojke jedino žive poradi ljubavi i smijeha. Glazbu i igru vole; ljubav je jača od svega, što više i od roditeljskog čuvstva. Nešto viteškoga je u tome; one su u stanju da uteku, da prevare svoje roditelje, samo da drugome ugode. I kako lijepo pjevaju: soprani i altovi uvijek složno… U nas iza duga školovanja ne bi djevojke tako točno pjevale. Dvije pjesme sam si zapisao.

Započeti preporođeni život u duhu novospoznatog katolicizma

Odluke za život nakon završetka rata

Fonzaso, 5. II. 1918. *21 g. i 2 mj.*

Izišao je proglas po kojemu bih mogao dobiti tromjesečni dopust za nastavak studija. Strah me

je toga. Bojim se gladi i držim da se neću moći posvema posvetiti studiju. Gledat ću ponizno vršiti Božju volju, da ne budem odviše pohlepan za znanjem i da radim toliko, koliko mogu. Nauka ne smije biti sama sebi svrhom, ona mora da uza svu ljepotu, koju sama u sebi krije pridonese nešto Kraljevstvu Božjem na zemlji. Mislim zato da uza svu ljubav k svojoj struci, svaki čovjek mora socijalno živjeti, potpomagati one koji trpe. Jer nauka je produkt trpljenja; tehnika olakšava čovjeku materijalne nezgode, a umjetnost promatra mukotrpni život ljudi i povlači idejne konsekvencije…

Mislim kao đak raditi u društvu Sv. Vinka - internacionalna religiozna pozadina - i u "Hrvatskoj" *(katoličko društvo hrvatskih studenata u Beču),* nacionalna religiozna pozadina. Nastojati valja da samo dva puta dnevno jedem, tako sam materijalno slobodan. Iz principa ne jesti u ostalo vrijeme, pa makar netko i ponudio. Na svladavanje tijela ne smijem zaboraviti. Tvrd ležaj, rano ustajati, katkad strogo postiti, tako da u svakom momentu mogu raditi sa svojim tijelom što je meni volja.

Njega zdravlja i tjelesne ljepote isto je važna… Nova generacija mora biti zdrava, vesela, lijepa. Ono što je ružno posljedica je grijeha. Zato se treba čovjek svladavati i njegovanje zdravlja i ljepote smatrati kao sredstvo da sebe svlada i da ojača volju.

Boga nikada zaboraviti! Težiti neprestano za ujedinjenjem s njime. Svaki dan - ponajbolje zoru - upotrijebiti jedino za razmišljanje, molitvu i to po mogućnosti u blizini Euharistije ili kod sv. Mise. Taj sat mora biti izvor dana, u tome satu valja

čovjek zaboraviti na cijeli svijet, izgubiti sve brige svijeta, svu nervozu života, biti miran kao u kolijevci. U tome satu se moraju stvarati planovi za budući dan, tu se svladava sva slabost.

Bilo bi grozno, kada ovaj rat ne bi imao nikakve duševne koristi za me! Ne smijem onako živjeti, kao što sam prije rata živio, moram započeti novi preporođeni život u duhu novo spoznatog katolicizma. Jedini Gospodin neka mi pomogne, jer čovjek sam iz sebe ne može ništa!

Svladavanje neumjerenosti u jelu

Casara Bolzano, 14. II. 1918 *21 g. i 2 mj.*

Društvo: rakija, vino, dim, nije društvo za me… Bože, pomozi mi da svladam samoga sebe.

Casara Bolzano, 20. II. 1918. *21 g. i 2 mj.*

Odvratno je gledati čovjeka proždrljiva; čovjeka, koji bi cio dan jeo! Moram se čuvati proždrljivosti, jer je to moja velika slabost. Dosta bi bilo jednom dnevno jesti! Kod prve prilike pokušat ću. Sjećam se jednog trapista, koji je vrlo malo jeo. Bilo je to god. 1916. o Božiću. Nina je slavio mladu misu. Kao jednog dobrovoljca došavši iz Seewiesena na trodnevni dopust, pozvaše i mene k ručku. Imao sam tek i mnogo sam jeo. Jedan stari trapist od svega je samo malo uzeo. Čudio sam se. Nisam ga razumio. Sada ga razumijem! Samo onaj koji radi, ima pravo da jede. Vrsta rada je sporedna!

Čitam "Arbeiter Zeitung" *(Radničke novine).* Mnogo istine ima u njima. Klasa što trpi, najrealnije misli. Položaj je očajan. Nijemci su machiavelisti; ako narod ustraje u svojoj nadutosti, propast će.

Kritika svojih postupaka

Beč, 9. IV. 1918. *21 g. i 4 mj.*

Život je sve... a meni prijeti opasnost, da opet zagreznem u širi teoretski život knjiga. Idem sutra na sv. Pričest da opet upijem snage za borbu. Ovih zadnjih dana sam dosta popustio. Bio sam polijen, neuredno sam jeo, malo se molio, nimalo trpio, ljutio se, bio i poškrt... i izgubio zato vezu s Onim...

Nema ništa velebnijega od kršćanske obitelji. Onaj duh, koji vlada među članovima, ona iskrenost, jednostavnost u najpožrtvovnijim (inače kompliciranim) djelima prožeta je neopisivom duševnošću. Češće mislim na obitelj Jović *(hrvatska katolička obitelj iz Banje Luke iz koje su potekla dva isusovca).*

A što ću ja biti? Pitanje koje me muči već dulje vremena!

Beč, 9. IV. 1918. *21 g. i 4 mj.*

A što ću ja biti? To je teško pitanje, koje me muči već dulje vremena. Zanima me književnost i umjetnost iako sada više ne uživam toliko u njoj. Izgubio sam ono mladenačko potpuno oduševljenje za nešto... jer smo na ovome svijetu samo provizorno... za čas nismo tu, a ovaj život ima samo u toliko smisao ukoliko je priprava za drugi. Tako je i sa životom naroda i čovječanstva. Svršim li filozofiju i postanem profesorom, ženit ću se. Jer držim, tko misli ostati neženja, (bar studirati) neka primi sv. red i u apsolutno mističkom životu djeluje. Tko nije studirao, neka stupi u samostan. Težit ću za svetošću, za ujedinjenje s Gospodinom Bogom i molit ću ga da mi da otporne snage u životnoj borbi i energije u stvaranju. Sve je to lako

reći, ali hoću li ja kao profesor sa ženom i domom moći djelovati i izvan obitelji? Strah me je, jer je profesorski položaj veoma ovisan i materijalne brige bi mogle razbiti najljepše snove. A nama ne treba blijedih teoretičara, propalih profesora, takvih individua ima u nas i previše. Potrebni su zdravi, praktični ljudi, a ja i sam uviđam da je u nas profesor najveći teoretičar, jer je odviše skučen apsolutističkim sistemom. Majka ima pravo što se boji toga zvanja. A mene drugo toliko ne zanima kao umjetnost i književnost. Odrastao sam u takvoj sredini gdje se prati svako novo izdanje, čita svaki časopis, kupuje novoizišla umjetnička karta, pa onda čovjek teško pregori ovu bolest da se laća nečega sasma novoga.



Ivan Merz pri kraju Prvog svjetskog rata

Biti praktičnim katolikom mora mi biti svrha

Beč, 9. IV. 1918. *21 g. i 4 mj.*

Istina je, književnost nije sve; literatura, umjetnost su samo detalji u tom velikom djelu Kraljevstvu Božjemu. I plug i postolar i mesar i pravnik i stražar svi su oni radnici na toj velikoj zgradi. Ne pita se mnogo što se radi, nego kako se radi. Sve struke imaju pred Bogom jednaku vrijednost; samo se mora raditi po Njegovoj volji. I opet bih toliko volio studirati literaturu i umjetnost. No, ako je potrebna žrtva da obratim svoju majku, što je mnogo i mnogo važnije negoli sve znanosti svije-

ta - jer grozna mi je to pomisao, da bi ona koju toliko volim, morala biti odijeljena od Njega i trpjeti u vječnim mukama. - Grozne li pomisli! - Zašto se ne bih sam zatajio, ponio svoj križ i pridonio tu žrtvu svojoj majci. Lako je teoretizirati o kršćanstvu i ushićivati se za Gospodina Boga kad On ništa od nas ne traži, ali biti praktičnim katolikom mora biti moja svrha.

Bože moj, prosvijetli me, da ubrzo dođem do čvrste odluke. Svagdje neka se vrši volja Tvoja - jer smo ovdje samo provizorni pa se u našoj pravoj domovini neće mnogo pitati da li sam bio profesor ili zidar. Ali nešto valja biti!

Bludni grijeh uništava egzistenciju duševnog čovjeka

Beč, 11. IV. 1918. *21 g. i 4 mj.*

Noćas bijah svjedokom jedne grozne stvari. Već sam ležao u "postelji" kada u obližnju sobu dovede jedan čovjek prostitutku koja se je ponajprije smijala, čuli su se neprestani poljupci, a onda skoro dođe do sloma. Ona je tržila više od 40 kruna. Bi nešto prepirke, onda opet započe plaćeni smijeh, plaćeni poljupci i druge stvari... U meni se je - bio sam radoznao (grijeh!!!) uzburkala krv i priznajem da još ni izdaleka nisam umrtven. No to uzbuđenje je za čas prestalo kada sam iz govora i glasova osjetio onaj grozni položaj u kojem se nalazi prostitutka, gdje sama kaže da od nečega mora živjeti. Kod prepirke bila je ozbiljna (imala je djetinji glas), a kad joj je obećao plaću, počela se opet smijati - no nije to bio raskalašeni smijeh, nego više tužan i prisiljen. A čulo se je kako neprestano - kao kakva strojna puška - cmaka, i tu i tamo nešto besmisleno progovara, da sam osjetio onu duševnu prazninu koja vlada u onoj sobi, ono nešto ne-zajedničkog sa životom, ono odcjep-

ljenje, crnilo, bezbojnost. Ne mogu opisati tu za me sasvim novu predodžbu; najlakše je izražavam tako da sam osjetio grozotu gdje se odigrava jedna gigantska čovječja tragedija u naravi, u životu (ne na pozornici), koja uništava egzistenciju duševnog čovjeka, koja ga iz nepregledne visine čovječjeg dostojanstva titanskom snagom baca u besmislenost, ne-razum, gdje stvara nov pojam, koji više nije ni u kakvoj vezi s čovjekom. Najradije bih bio pozvao djevojku sebi, da joj bar nekako pomognem. Netko mi reče da se tu odigrava veliki smisao prirode, da je to ljubav, jedan veliki životni princip ili slično! Duševno je to siromaštvo, praznina, grijeh. Izvanbračni cohitus *(spolni odnos)* s bračnim općenjem nema u sebi ništa zajedničkoga. Kod prvoga nedostaje svaka duševnost. Čovjek postaje samo zvijer.

Talijanske žene

Blizu Feltre Vilago, 25. IV. 1918. *21 g. i 4 mj.*

Talijanske žene! Nisam ništa vidio, ali opažam, a i po pričanju drugih, ne biraju mnogo. Kad su Talijani ovdje, mora da je "to" običaj. Sve su jednake... I naši časnici svi o tome govore i ne žacaju se tako postupati sa ženama, majkama. No i one nisu mnogo bolje, iako su razmjerno dosta lijepe, zdrave i snažne. Ne znam kakvu budućnost ima taj narod. U nas se je još sačuvao tip poštene, nepokvarene djevojke. Treba svom silom nastojati da taj ostane neoskvrnjen.

Misterij života - krvlju obliven čovjek

Monte Fontanel, 7. V. 1918. *21 g. i 5 mj.*

Mjesec svibanjske Kraljice.

Gore lijeva kiša, a ja sam zaposlen taktičkim proučavanjima kao nikada prije. Robovanje… Lijepa su to brda, no posvuda izrovana…

Monte Fontanel, 20. V. 1918. *21 g. i 5 mj.*

Sanitetci pronesoše ispod prozora na nosilima krvlju oblita kuhara. Dekom pokriven, a lice crveno, crveno, crveno. Krv, krv, krv, a da se ne mogu ni prepoznati crte lica. Kuhar je kod jedne kompanije. Cijelo popodne puca se granatama od 15 cm u dolinu Cinespa i na Fontanel. - Mysterum vitae *(tajna života)* - krvlju obliven čovjek. Od Adama do danas su milijuni ljudi to prepatili i prepatit će do sudnjeg dana.

Bolje je umrijeti negoli biti mekušac, igra strasti

Fontana Secca, 28. V .1918. *21 g. i 5 mj.*

Slab sam… Iz dana u dan padam. Slabić sam. Čitam "Il Santo" od Fogazzara… Sa svih strana zijaju ždrijela kaverna. Novi jarci niču, novi topovi pucaju…

Vele da će oko 15. VI. započeti ofenziva. Naš narod stradava od gladi.

Bože pomozi, daj mi milost da postanem bezuvjetni gospodar tijela. Bolje je umrijeti, negoli biti mekušac, igra strasti.

Svibanjska Kraljica neka mi oprosti što na Nju tako rijetko mislim. Bože, Bože, više mističnog svijeta!

Dramatično stanje na fronti pred ofenzivu

Fontana Secca, 8. VI. 1918. *21 g. i 6 mj.*

Jutros je opet kao plamena kugla sletio naš avion. Pao je u pravcu Giarona. Na cesti što u serpentinama vodi na Grappu, mnogo stotina Talijana radi kaverne. Zijaju na sve moguće strane... Radi se marljivo sve u obranu svoje domovine...Da, da u obranu svoje domovine. Oko 11. VI.

započet će, vele, velika ofenziva iz predjela Frenzella, Cima, Ecker, Col del Rosso. Austrijanci se oboružaše do zuba; nebrojeni topovi od 42 cm i od 30,5 cm smjestili su se u Val Frenzelli. Silne divizije pješadije spremne su na udarac. Vele da su Talijani u silnome strahu. Strah ih je otrovnih plinova. Svakog se dana nadaju ofenzivi. U nas se je sve pomamilo za zecom u šumi. Kapetan hoće zlata i novca, platna i čarapa za svoju ženu; drugi vrebaju na sukno, a gladni momci, gladni iz dana u dan, već vide konzerve i talijanski kruh gdje im leti u usta.

Bože, uspije li prodor, sačuvaj me od svake lakomosti, udijeli mi Tvoju Milost, zdravlje roditeljima i meni, pa neće biti bogatijih ljudi na svijetu.

Ofenziva i njezine teške posljedice

Fontana Secca, 13. VI. 1918. *21 g. i 6 mj.*

Sutra počinje ofenziva. Silna je vojska ovdje... U noći počinje bubnjarska vatra, u podne se nadaju biti kod Mt. Mesta.

Fontana Secca, 19. VI. 1918. *21 g. i 6 mj.*

Na 15. lipnja izjutra u 3 sata započe naša bubnjarska vatra. Bio sam gore na vrhu Fontana Secce i sjedio sam u električno rasvijetljenoj kaverni s divizijonarom Le Beauom, s njegovim zastupnikom i drugim. Igrahu se karata sve upotrebljavajući francuska imena. O događajima koji su imali slijediti, o mrtvima ni govora. Igrahu neprestano do 2 sata i 59 min. Prestadoše, a vani već započe koturanje topova. Iziđemo van. Sijevaše nebo i zemlja i cijeli orkestar niskih i visokih tonova pratio je to svestrano velebno sijevanje oblaka, brda i dolina. Popeh se gore i promatrah sijevanje granata, što se rasprskivahu po talijanskim brdima. S

raznih strana dizahu se iz talijanskih jaraka vatrometi, koji spuštajući se polako, rasvjetljivahu svu okolinu s raznim kalibrima; to ne očekivasmo, držali smo, da će biti sve baterije otrovane plinom a i plinskim granatama. Moradosmo se poslužiti gasmaskom. U 7.40 zastade bubnjarska vatra, a u 7.50 dođe vijest da je Solarol, Porta di Sallone u našim rukama. Pola sata stiže vijest da je Borojević prešao Piavu. Stade napredovati i naš bataljon za njima. Dolaze prvi ranjenici, dolaze Talijani, časnici, momci. Saznajemo da je sila naših izginulo, da su se Talijani dobro branili. Topništvo nije ubilo Talijane, nije uopće pogodilo u rovove... Tako naše komande besmisleno žrtvuju ljude. Kartaju se u najvažnijim situacijama, a ne brinu se za najelementarnije principe navale.

Stigosmo u vatri do sadašnjeg mjesta i zakonačismo se u kaverne. Stigoše vodnici što su vodili jurišne patrole; krasni ljudi, odvažni što umiru bez ikakva straha. Krasan li je naš svijet, samo da ga ima tko voditi! Ležao je ovdje jedan teško ranjeni talijanski časnik. But mu je bio poput pršuta razrezan; jaukao je i roktao od boli. "Quanto male Manfredi" opetovao je po 20 puta... Više od sata je tako uzdisao. Dadoh ga prenijeti nazad do kote 1580, gdje bijaše jedan mali "Hilfplatz". Neću nikada zaboraviti njegov zahvalni pogled, stisak njegove krvave ruke. Bijaše krasan mladić. Učiniti djelo ljubavi čovjeku što trpi najveća je stvar na ovoj zemlji. Temelj je to svakog duševnog života.

Zastala je ofenziva. Vele iz političkih razloga. Karakteristično je za nered što vlada u Austriji. Talijanski su rovovi puni naših mrtvaca. Grozne su slike. Grozan smrad. Jarci su im duboki, slabi i neuredni. Boravišta su vlažna, kaverne slabe. Vele

da je Krndelj pokopan u Rosanu. Strahota! Ono nasmijano lice, puno idealizma i života, da nas je za tren oka ostavilo?! Bože, smiluj mu se!

Bože, sažgi plamenom svoga milosrđa sve parazite grijeha u mojoj duši!

Solarol, u kaverni, 13. VII. 1918. *21 g. i 7 mj.*

Granata je dohvatila našu baraku; Šimi odbilo glavu, Šobrta i druge teško ranilo, a Klapca je diglo u zrak i bacilo ga je za nekoliko metara. Gledao sam gdje aktivni kapetan, 40-godišnji muž plače što je izgubio momke. I drugi bijahu svi zaprepašteni. Zahvaljujem molitvi majke i mojih zlatnih prijatelja što živim, jer ja - iako mnogo mislim na Boga - zapravo malo molim. Po cio dan ležim u kaverni, nešto jedem, pomalo pišem, pa se ne mogu sabrati i zaroniti u ogromno mistično more.

Neki dan vidjeh svećenika; najradije bih poljubio ruke koje držahu Krista u rukama. Trebam li zaželjeti bolje dane, kada ću i ja onamo kuda je Šimo otišao? O, Bože, da sam već kod Tebe najbolje bi bilo! Sažgi plamenom svojega milosrđa sve parazite grijeha što su se usukali u moju dušu pa da dobar i svet stupim u Te; ili barem da u životu budem nadahnut svetom radošću i nadčovječnom voljom. Lako je pisati, ali teško je sveto živjeti.

Solarol, 2. VIII. 1918. *21 g. i 8 mj.*

Govorio sam sinoć s civilom, jednim mladim nizozemskim slikarom Fabritius-om. Dobro radi. Mnogo je pričao s Jave. Zanimljivo je ondje: osobito je odnos spram žene svet. Ples je zabranjen, a djevojka se ne smije ni dirnuti. Poljubiti djevojku pred ljudima je skandal...

Biti gospodar nagona svoga tijela

Solarol, dne 3. VIII. 1918. *21 g. i 8 mj.*

Ovo je za me jedino aktualno za sada: "Katkada treba i silu primijeniti i odlučno se oprijeti požudi osjetila, i ne obazirati se na ono što bi tijelo htjelo, a što ne bi htjelo; nego valja više nastojati oko toga da se makar i protiv volje podvrgne duhu. I valja ga tako dugo obuzdavati i siliti na posluh, dokle god ne bude spremno na sve i dok se ne navikne biti s malim zadovoljno, uživati u jednostavnosti i ne mrmljati ako mu što ne prija." *(Iz Nasljeduj Krista, III. dio, gl. 11, r. 10-11)*

Veličajnih, snažnih li riječi. Kao da je tijelo jedna sasvim druga osoba, s kojom duh barata po miloj volji. Da mi je doći do te snage ne bih se trebao toliko gnjaviti sam sa sobom.

Predah nakon ofenzive

Rozalte blizu Belluna, 23. VIII. 1918. *21 g. i 8 mj.*

Krasno li je ovdje. Prvi dan se ne mogoh ni snaći. Mirisno cvijeće na stolu, blistajući se u raznim bojama, bjelina dana i svježa ljetna priroda pričiniše se kao kakva sanja. Ili ne, učini mi se, da sam snio grdan tmuran san o nekakvom životu u mračnoj, vlažnoj kaverni, o kamenitoj prirodi, do koje niti sunce niti blagoslov Božji ne dospijeva... Prošla je ta ružna sanja i zahvaljujem Bogu što će mojim roditeljima nakon dugog teškog bolovanja odlanuti...

Bože, kada ću zemljom stupati pročišćen?!

Rozalte blizu Belluna, 23. VIII. 1918. *21 g. i 8 mj.*

Zaljubljeni čovječe: slanina, sočni kruh, mnogo, mnogo žderi, siši sok nek se sve cijedi niz grlo i napunja trbuh! Život! Smisao svega! Hoćeš da

budeš dobar, da sjajiš kud prolaziš, a da si rob svog vječno gladnog želuca, koji sve traži nešto snažno i sočno. Sutra ćeš umrijeti, čovječe. Umrijeti! Da, i komis i špek i sve drugo će još tu biti i ležati na stolu i tebe ne će biti, ni tvog trbuha i kao da nisi ništa; gledaj da Ti duh bude slobodan, da trbuh izgubi vlast nad tobom, kukavico jedna!

Bože, daj mi urnebesnu snagu, da sve svoje strasti skupim u šaku, da ih zahvatim desnicom rukom i topovskom snagom hitnem o stijenu, da se kao staklo razbiju i razlete na sve strane. Bože, Bože, kada ću to moći, kada ću zemljom stupati pročišćen. Pomozi mi Bože, jer je bolje ne živjeti, nego tako živjeti.

Memento mori *(sjeti se da ćeš umrijeti)* - slanina u kutu vreba. Tko veli da je post glupost, taj ne zna ništa. Bez posta nema pravoga duševnog života. Čovjek onda nema sam nad sobom autoritet. A to je glavno. Daj mi Bože silnu volju, pa makar bio gol i bos, jer ako sam već na svijetu, svejedno je da li imam zvijezdu pod vratom ili da mi proviruju košulje na laktu, glavno je veliko ja, sloboda duha, koji se ni smrti ne boji, a ostalo je sve sporedno.

Čovjek se gadi samom sebi zbog svojih neukroćenih strasti

Cidalchis kraj Tolmezza, 10. X. 1918. *21 g. i 10 mj.*

Poredak mora biti u svemu. Trpljenje je podloga životu... Apstinencija (odricanje) je put k Bogu, a trpljenje, koje uslijed ove nastaje, mora pojačati energije života i stvarati od nas snažne ljude, ne samo u etičkom pogledu, nego ljude potpune za život: učenjake, radnike itd. Apstinencija ne samo da nije zapreka naučnom radu, nego mora i da je

baza ovome. Danas mi je tako snažna volja, da te nazore provedem u praksu - jer zaista čovjek se gadi samom sebi zbog svojih neukroćenih strasti.

Pozitivan duhovni ishod boravka u ratu na fronti

Pod konac rata pisao je Ivan ocu ove riječi:

Zahvalan sam Bogu što sam sudjelovao u ratu, jer me je rat naučio mnogomu što ne bih nikada inače spoznao. Želim živo da opet postanem slobodan i da uskladim svoj život prema onome što sam spoznao da je pravo.

(Pismo ocu s fronte 23. VIII. 1917.)

Do kakvih je saznanja Ivan došao za vrijeme rata u susreta sa svakodnevnim trpljenjem, te živeći neprestano u smrtnoj opasnosti, pokazao je njegov daljnji život. Mnogo toga dade se zaključiti iz njegova dnevnika, gdje se jasno opaža da su Bog i katolička vjera od sada stupili na prvo mjesto u njegovoj duši.



Bolzano – Bozen, grad na sjeveru Italije na čijem području je Ivan Merz boravio za vrijeme Prvog svjetskog rata. Često je s vojnih položaja u brdima na skijama silazio u grad da prisustvuje sv. misi u crkvi. Tu je dobio naziv "borac s bijelih planina."

Kult ljepote i ljubavi vodi u katastrofe

Zapovjednik rudnika Maslovare, studeni i prosinac 1918. g.

Prvi svjetski rat je završio. Austrougarska Monarhija se raspala. Ivan se vraća s ratišta kući u Banju Luku. Njegov nazor na svijet je promijenjen. Na prvom mjestu u njegovoj duši jest Bog i katolička vjera. Po dolasku u Banju Luku Ivan se stavio na raspolaganje Narodnom vijeću, koje ga kao časnika šalje za vojnog zapovjednika u bosanski rudnik Maslovare da smiri nezadovoljne rudare. Ondje s uspjehom obavlja zadatak i ostaje nekoliko tjedana. Usput čita i vodi dnevnik. Iz tih zapisa u dnevniku vidi se kako je Ivan već duboko ušao u svijet vjere. U siječnju mjesecu Ivan polazi u Beč i nastavlja studij književnosti na Bečkom sveučilištu.

Bože, posveti mi tijelo i dušu

Maslovare, dne 14. XI. 1918. *21 g. i 11 mj.*

Kristov život je odviše uzvišen, pa se teško dovinem do tolike visine da ga mogu razumjeti. Životi svetaca, koji nisu na tolikoj visini, za me su razumljiviji i oni su neki posrednici koji čovjeka uvode u shvaćanje Kristove veličine. Čitam sada život svete Elizabete Turinške; vrlo ga rado čitam. Otvara mi se svijet katoličke književnosti, koja predočuje velike ljude - nadljude, dočim profana književnost slika život kakav jest, bez pretenzije na posvećenje života. Zapravo se crta - i u tome Zola ima pravo - ljudska zvijer, koja djeluje onako

kako joj tijelu godi, a kada poduzima kakva etička djela, to je samo zato, jer grijeh rađa bol i smrt i da se ove uklone, prisiljen je i nereligiozan čovjek da si stvara neke etičke principe, koji su danas formulirani u pravoj znanosti... Bože, molim Ti se za Milost, da sažgeš moju lijenost i sjetilnost, i podaj mojemu duhu nadmoć nad želucem, koji me hoće da pokori. Posveti mi tijelo i dušu!

Jedva sam se svladao da ne poljubim neku učiteljicu

Maslovare, 21. XI. 1918. *21. g. i 11 mj.*

Jedva sam se svladao da ne poljubim neku učiteljicu Irmu, s kojom sam se dovezao iz Banje Luke. Držao sam da sam već u tom pogledu čvrst; a ono žensko nepostojano ponašanje, hodanje amo tamo, približavanje, micanje usnama, zatim govor u isprekidanim riječima, sve je govorilo: Dođi, poljubi, zagrli me. Nije mnogo falilo i Božjom pomoću sam se svladao. Kasnije sam joj točnije promatrao lice, sjaj nosa, tanke plave žilice iznad nosa, fino zagasita boja ispod očiju; sve odavaše da njena duša nije djevičanska, da je prošla dosta studentskih cmakanja. U svemu tome je bilo dosta grijeha i već zli sni iza toga odavahu tragiku ovoga grijeha. Pomišljao sam osim Boga i na Zoru, pa sam uvjeren da bi ona mnogo junačnije odbila takvu napast. Inače sam izgubio dosta nutarnjeg veselja koje je najbolji dokaz za Milost Božju.

Sveci – svjetla stvorenja, puna veselja i sreće, idealna bića

Maslovare, 23. XI. 1918. *21 g. i 11. mj.*

Oh, idealan život! Koliko li borbe, koliko li traženja kod starih kulturnih naroda za idealom

života; kolike li blizine Istini kod Platona, Aristotela i kolikih li grješaka. I mi moramo biti sretni i presretni, jer imamo Kršćanstvo sa svojom legijom svetaca - Krista izuzimljem, jer je odviše visok - koji u najšarolikijim zgodama predstavljaju ideju života, koja u sebi dosiže visinu harmonije s cijelim makrokozmom, tako da im se sve pokorava, kao i prvom Adamu.

I Alban Stolz je napisao klasično djelo: život sv. Elizabete. To je najbolji život sveca koji sam dosada čitao. Obično se prikazuju sveci kao grozni, mračni ljudi, ljutita mršava lica, koji sebe bičuju, a zapravo su to svijetla stvorenja, puna nutarnjeg veselja i sreće, čija se ljepota tim samim zrcali na njihovom tijelu. To su idealna bića, nadljudi u pravom smislu riječi; oni su luči i stupovi Crkve, koji u toliku nedostižnu visinu mogu izrasti na jednome stablu. Kod svih vjera i konfesija može biti u katoličkom smislu svetih ljudi; ali do tolike visine kao što su sv. Terezija, sv. Elizabeta i sv. Franjo Asiški mogu izrasti samo na stablu mističnog tijela Kristova, sišući tako rekuć Duha Svetoga direktno i materijalno.

Suprotnosti između suvremene i katoličke književnosti

Maslovare, 23. XI. 1918. *21 g. i 11. mj.*

Knjiga A. Stolza o sv. Elizabeti jest put jednoj novoj, velikoj umjetnosti - katoličkoj. Djelo je plod njemačke katoličke književnosti i putokaz nama. Puno je vječnih motiva: za slikarstvo, za glazbu, za skulpturu; a što je bitno i najglavnije - za život. Ova knjiga posvećuje i stvara ljude, koji će biti opet nosioci velikih djela i koji će potom oploditi bilo koju granu kulture i stvoriti opet velika djela. Veliki, sveti ljudi su izvor svemu; oni su začetnici

Kraljevstva Božjeg na zemlji… Ne, u modernoj književnosti nema ljubavi spram bližnjega. Moderna djela su pisali ljudi koji su pustili maha svojim instinktima uživajući, ne razlikujući se mnogo od životinja, ili pak ljudi što su trpjeli, ali svoju bol ne umješe prožeti vrhunaravnim shvaćanjem i posvetiti je… Upravo ono što čini čovjeka čovjekom - sveto biće predodređeno za Gloriju *(nebesku slavu)*, kao što je poniznost, samozataja, ne vidi se kod naših umjetnika... Da je takva umjetnost bolesna i pogubna, razumije se.

Apsolutna snaga duha je nepoznata današnjem umjetniku. Koji bi iole proživljavao borbu za svetost, bio bi pun neiscrpivih motiva. To bi sve bujalo i buktjelo. A današnja umjetnost je gola: Kult akta, mesa i životinjske slobode - te posljedice tih grijeha - gadni životi, siromašni, skučeni bijeli robovi to je njen sadržaj. Velika umjetnost, sveta umjetnost! Onaj čin sv. Elizabete, gdje prelazi preko potoka i jedna je prosjakinja, koju je prije nadarila, baca u vodu, jer je nosila nekada srebro i zlato, pa ne samo što joj oprašta, nego joj se u svojoj djetinjoj duši od srca zahvaljuje, jer je zaslužila tu kaznu, više vrijedi nego sva Moderna.

A život svetih duša su umjetnine nad umjetninama, nadvisujući ljudski razum, nebeske pojave na zemlji, pred kojima valja kleknuti i plakati od neizmjerne radosti, dok će milijuni glasova Anđela u svim tonovima od najviših soprana do najzvučnijih basova pjevati: Glorija, Glorija, Glorija *(slava, slava, slava).*

Stvaranje nove države Srba, Hrvata i Slovenaca

Maslovare, 27. XI. 1918. *21. g. i 11 mj.*

Vele da je Kralj Petar imenovan kraljem Jugoslavije. Pokoravam se, ako to utanači Korošec u

koga imam povjerenje; silno mi je žao da nije republika, do koje će napokon i doći. Osim toga mi Karađorđevići nisu najsimpatičniji. Uostalom, ako bude država demokratski uređena, da kralj bude samo štafaža *(ukras)*, a ne bude imao pravo odlučivati o ratu i miru, i ako mu se oduzme veto, onda je dobro.

Vodim silno udoban život; mogu reći da je to idealan život. Radim za se i čitam do mile volje. Preslušavam narod, a osobito žene. Silan je nemoral zavladao. Žene su ogrezle u bljutavost i tvrdoglavost…Inače mnogo druge kritiziram, a sâm sam grozna kukavica. Bojim se vukova, pa sam malo prije pucao u psa gazde Urbaisa i srećom nisam ga dohvatio. Ovdje je zgodna prilika da praktički vježbam vjeru; da idem u mrak na strašiva mjesta. Bože, Bože, pobijedi u meni taj nesretni kukavičluk.

Ne trebamo kraljeve i hegemonije, hoćemo pravednost i ljubav!

Maslovare, 29. XI. 1918. *21 g. i 11 mj.*

Zaista je mentalitet Srba sasvim drugačiji od hrvatskoga - katoličkoga. U njih vlada silno oduševljenje; toliko veselja i sreće kao da su na nebesima. Uzurpirali su narodnu volju i proglasili Petra kraljem iako su muslimani i katolici protiv



Pogled na Banju Luku

toga. Zapadaju u one iste grješke u koje zapade Austrija: svoju moć grade na sili.

Hrvati - katolici dobiše eto slobodu, a zapravo su svi potišteni. Upravo je to radi toga što osjećaju da imaju sada mnogo manje slobode, nego što je prije imaše. Ako Petar zaista zavlada i Srbi budu nastojali silom pokoriti sve, rađat će se otpor, koji će srušiti Karađorđeviće. Ne trebamo kraljeve i hegemonije; hoćemo pravednost i ljubav.

Katolici se ne mogu toliko oduševiti, jer je u njima i nesvjesno onaj kozmopolitički značaj koji ne poznaje neprijatelje, koji su samo zli, ili prijatelje što su ideali dobra. Katolički mentalitet je nesvjestan u našem svijetu; oni ne će nikada pokazati u sebi toliko revolucionarne tendencije, koja iziskuje i nevine žrtve. Katolička evolucija je polagana i milosrdna. Reći će mi se, da bez revolucionarne tendencije ne bi došlo ni do ovoga prevrata, ni do slobode. Ne bi tako brzo. Ali to je zapravo samo formalna sloboda, koju narod ni ne razumije; inteligencija se opaja veseljem i alkoholom, a dotle seljaci propadaju materijalno i najviše moralno. Srpski seljak je moralno duboko pao. Našega još ne poznajem. Sloboda je zaista krasna; ali učinci slobode se još ne osjećaju kao što bi trebalo biti.

Kult ljepote i ljubavi vodi u životne katastrofe

Maslovare, 16. XII. 1918. *22 g.*

Stadler (*sarajevski nadbiskup*) je umro... Imao je mnoge protivnike; nazivahu ga austrofilom, bogatašem, trgovcem... Osjećao sam da to mora biti izvanredan čovjek, dok ga toliko proganjaše...

Slijedi prikaz književnog djela Andre del Sarto od A. Musset-a i potom Merzova kritika.

To je vrlo živahna lirska drama i čita se sa zanimanjem. Ona nosi subjektivni, lirski karakter i Musset-ov mentalitet koji se sastoji u obožavanju žene, ljubavi, ljepote s rafiniranom erotičkom pointom *(naglaskom)*. On je ovaj sadržaj proživio i historijska priča Andre del Sarta samo je ruho: Musset je u Andre del Sarto i Cordiani. Djelo je apologija ljubavi, žena i ljepote.

Tako je romantika ponovo oživjela čuvstvo i uspostavila prekinutu vezu s religijom. Musset je stao na pola puta. Sva njegova ideologija je helenska, on je lirski epigon renesanse. Onaj svemoćni kult ljepote i ljubavi, koji je igrao tako važnu ulogu u Mussetovu životu, isti je kojim se zanašahu klasični umjetnici za kojega su živjeli i umirali. To apsolutno obožavanje žene, upravo je nama danas nerazumljivo, a postojalo je zaista. I taj životni nazor, iako u sebi krije velike istine, nije sam u sebi ideal kojemu se mora sve podrediti; etički dosljedno mora prouzročiti katastrofe u životu. Velike kršćanske ideje o samozataji i žrtvi jedine su u stanju da uveličaju zdravu ljubavnu težnju. Apsolutno se odati toj ljubavi, kao što to čine Mussetovi junaci, grozan je zločin. Badava svako idealiziranje osoba i motiva, zavodnik žene ostaje slabić i nevrijedan čovjek, ma koliko se oni platonski i voljeli (ali u Musseta je to skopčano s tjelesnim, kao što to i ljudska narav traži.).

Teško je etički raščlaniti cijelu dramu; ona je sazdana na sasvim neopoganskim temeljima i plod je jednog lirika koji je prožet kultom ljepote i ljubavi (l'art pour l'art – *umjetnost zbog umjetnosti*) iz prirodnog instinkta, bez ikakve filozofske podloge. Kršćanstvo bi motiv ljubavi k ženi riješilo sasvim drugačije i etički bi zadovoljilo sve strane. Protekle bi mnoge suze, trebalo bi žrtve i ju-

naštva... i to krije u sebi silnu poeziju. Ali Musset nije pisao za život, njegova djela nemaju nikakve pretenzije da grade. Musset je još idealist, ali ova drama je po svojoj temi i filozofiji putokaz modernoj naturalističkoj drami koja i za život povlači konzekvence iz ove filozofije: sloboda ljubavi u najširem je smislu geslo moderne drame i moderna života.

Rafinirana erotika - jedina realnost za dekadentnu poeziju

Maslovare, 17. XII. 1918. *22 g.*

Prikaz i analiza djela "Les caprices de Marianne" od A. de Musset-a.

U ovoj drami su dva prastara literarna motiva: Ljubav k mladoj ženi što ima starog muža i motiv plahog ljubavnika. Etički nedostaci i odviše subjektivno shvaćanje umjetnosti utjecahu i na ovo djelo, pa zbog toga ono poput ostalih spomenutih djela ne čini harmonične cjeline…

Da, to je moderna žena, koja bez ikakve ideologije instinktivno (tj. grješno) živi. Ta žena nije uvrštena u broj ljudi koji nešto pridonose kulturnom razvitku; to je ona kroz vjekove izrabljena i potisnuta žena, koja je jedino bila stvar ljubavi i užitka, a nikada razumno biće - čovjek. To je ljubavnica, što je centar dekadentne poezije svih vjekova, a i Musset nije imao snagu duha da se izdigne nad vremenitost i poput Sofokla, Dante-a, Shakespear-a i Goethe-a, uoči ono što ženu čini čovjekom i ženom…

Sva ova poezija je produkt doba u kojem su ljudi bili siti i sigurni. Nije bilo životne borbe ni straha. Ljudi bijahu besposleni, pa su sebe i sve oko sebe analizirali i promatrali jednostrano.

Etički motivi za svu ovu poeziju nemaju vrijednosti; oni stvaraju ljude tipove bez ikakvih etičkih pretenzija. Sve društvene forme su samo štafaža *(ukras)*, a jedina realnost je rafinirana erotika. Doba koje ne poznaje borbe niti junaštva, ne može ni razumjeti etiku: ona za njih ne egzistira. Poradi toga se oni bacaju svom snagom na estetiku: kult ljepote je sve, ali pošto mu je jedini temelj subjektivni instinkt, to on stvara samo subjektivne vrednote, a nipošto objektivne, vječne. U isto doba besposlenosti, lijepe prirode, gdje čovjek na smrt ne misli, seksualni nagon je uvijek na površini te je u takvim epohama poezija ljubavi glavni potporanj umjetnosti, makar se erotika i spiritualizirala. Doba bez etičkih vrednota ne može dati veliku umjetninu.

Životi svetaca – vrletne visine poput alpskog gorja gdje je zrak čist

Maslovare 18. XII. 1918. *22 g.*

Gretin rođendan. Bog joj se smilovao!….

Slijedi prikaz životopisa sv. Josafata Kuncevića.

Životi Božjih svetaca najuzvišenija su tema književnosti. Životopis pa i najlošiji krije u sebi toliku poeziju i tolike vrednote upravo zato što je život sveca. Crkva je Božja vrt u kojemu raznovrsni sveci uspijevaju. Svi su si tako slični, a opet kolike li razlike između jedne sv. Terezije i jednog sv. Franje, sv. Elizabete i sv. Tome, sv. Augustina i sv. Jozafata. Sve su to nadljudi, kod kojih su temelji zajednički: mističko sjedinjenje s Bogom, apsolutno gospodstvo nad tijelom, i evanđeoska ljubav k bližnjem. Uslijed Milosti Božje jedan se ističe svojim organizatorskim radom, drugi mističko - pjesničkim životom, treći u

materijalnoj borbi, četvrti u znanstvenom životu. Sve su to vrletne visine poput alpskog gorja gdje je zrak čist i odakle se čovječanstvo promatra u sasvim drugoj perspektivi. A mi obični ljudi smo kao turisti, koji želimo dosegnuti te vrhove i dospjevši do neke visine, ne možemo dalje... ili se skliznemo i padnemo u dubinu.

Kod života jednog sveca svakako je najzanimljiviji njegov vlastiti duševni i tjelesni život: njegovo djelovanje u društvu samo je posljedica ovoga… Uslijed Božje Milosti, što ju je crpio molitvom, toliko je junaštvo stekao da je s veseljem išao u smrt. Zaista za svetu dušu nema veće i uzvišenije želje od mučeničke krune. To je kruna nutarnjeg zadovoljstva, da je čovjek postao gospodarom tijela i da može postati sličan svom Zaručniku, da može ujedinivši se s njim u križu osjećati najveću duševnu milinu, što je uopće moguće na ovome svijetu. Takav je bio nutarnji život. Krist je došao na svijet, da svu prirodu posveti, da svakog čovjeka i svaku narodnost posveti.

Iskrivljena slika ljubavi i braka

Maslovare, 20. XII. 1918. *22 g.*

Prikaz komedije "On ne badine pas avec l'amour" (Ne šali se s ljubavlju) od A. de Musset-a. Naglašavajući kako je Musset apsolutizirao ljubav k ženi i od te ljubavi načinio svojevrsnu religiju, Merz nastavlja kritičku analizu djela i njegova sadržaja:

Ali upravo je tu Musset zastao i u tome se pokazuje silna jednostranost pjesnikova: On u poeziji nije nikada nastojao riješiti problem braka. Svi brakovi u njegovim dramama su samo vanjska društvena forma, i svi brakovi, koje nam prikazuje ili o kojima se govori bez djece su. Čudno da se

je Musset upravo ovdje zaustavio; zar je on upotrebljavao umjetna sredstva, da se ne porode djeca iz njegovih ljubavi? Nevjerojatno bi to bilo za idealizirano shvaćanje njegove ljubavi, ali dijete je realan fakt koji on jamačno nije mogao nikako uklopiti u svoju filozofiju ljubavi. Zbog toga o tome nema nigdje ni spomena; i dokazuje nedostatnost njegove filozofije.

Vjera u Božju nazočnost i Njegovu zaštitu

27. XII. 1918. *22 g.*

Sveto siromaštvo! Ne brinuti se za sjetilne slasti! Pokloniti sve i žarko ljubiti bližnjega, koliko li veselja ima u svemu tome! A strah nestane sam od sebe. Stoga živjeti jedno odulje vrijeme upravo onako kako Ti savjest nalaže, pa ćeš biti sretan, a smrti se nećeš bojati. Strah noći i tame i vukova, dokaz je samo da nešto nije u redu kod tebe. Zašto se strašiš malovjerniče, ne spavam Ja, Ja sam uvijek uza Te i bdijem nad tobom, pa makar ti misliš da spavam. Kao na lađi - i ti nisi na sigurnijem mjestu kada si u toploj, zatvorenoj sobi, negoli u mračnoj šumi okružen urlajućim vucima. Zašto se bojiš smrti i muke? Ja znam kada i kako ćeš umrijeti i gorim od ljubavi k Tebi, pa zar misliš da ću ja Tebe ostaviti?! Pa ako dopustim da te vuci razderu, zar misliš da to nije moja odluka i da te ja za to manje volim? Ne boj se nikoga, moj sinko, i ako tvoje tijelo strune, ti ćeš i nadalje biti.

O, moj Bože, daj mi snagu, da Te žarko ljubim, da tako snažno u Te vjerujem, da se bez ikakva pomišljanja i straha, nevin kao dijete kojemu nije nitko pričao o strahu, prošećem kroz mjesta koja prijete smrću.

U meni je plamen za beskrajnim visinama

Nastavak studija u Beču, 1919. i 1920. g.

U siječnju 1919. Ivan polazi u Beč i nastavlja ondje studij književnosti. Kroz to vrijeme u dnevnik je zapisivao uglavnom analize književnih djela koja je čitao, te kritiku raznih kazališnih predstava i koncerata koje je pohađao. Usput je zabilježio i koji osvrt na politička zbivanja u novonastaloj državnoj tvorevini kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. U dnevniku nam ostavlja dragocjene zapise kroz koje možemo vidjeti stanje njegove duše koja je već sva prožeta Bogom i teži prema svetosti. Ljetne praznike Ivan provodi u Banjoj Luci. Toga ljeta Ivanovi su se roditelji preselili u Zagreb te Ivan Božićne blagdane provodi ondje. Zanimljiva su Ivanova zapažanja i analize raznih osoba i tadašnjih zbivanja koja prati. Ivan više nema mnogo osobnih problema na moralnom području. Promatranje ljudske ljubavi i spolnosti, te analize djela pod tim vidom, postaju sve zreliji. U tom razdoblju Ivan objavljuje i prvi svoj tiskani članak u javnosti pod naslovom "Novo doba" kojim započinjemo prikaz ovog perioda Ivanova života.

Novo doba

Nastavkom studija u Beču Ivan se aktivno uključuje u rad katoličkog društva hrvatskih studenata koje je nosilo naziv "Hrvatska". U tom društvu Ivan vrši službu tajnika i često drži predavanja. Predavanje koje je održao u veljači 1919. g. duboko se dojmilo svih nazočnih. U njemu je Ivan sažeo svoje iskustvo borav-

ka u ratu i spoznaje do kojih je ondje došao, napose o važnosti njegovanja duhovnog života. To je predavanje objavio kao prvi svoj tiskani rad pod naslovom «Novo doba» u đačkom časopisu «Zora-Luč» 1918./1919. br. 9-10, str. 210-214. Donosimo ovdje samo nekoliko izvadaka.

Beč, veljača 1919. *22 g. i 2 mj.*



Ivan Merz, student u Beču 1919.-1920.

Čovjek je silno slab i bez tuđe pomoći ne može ništa. Zato je On iz vječnosti stupio u historiju i postavši središtem cijeloga makrokozmosa dao nam je Sebe, da nas tjelesno i duševno preporodi. Ne zaboravimo na tu neizmjernu ljubav i posvetimo veću pažnju maloj bijeloj Hostijici, koja osamljena na nas čeka u studenim crkvicama… Oslobađati duh od vremenitosti i nezaslijepljenim pogledom promatrati razvijanje života imao bi biti cilj novih ljudi. Borba za savršenošću, askeza, mora biti naš svagdašnji kruh. Ona nam otvara nutarnje vidike, stvara od nas nesebične ljude, podržava u nama borbu sa zlim i daje nam snage da ne podlegnemo… Uslijed sasvim novih prilika koje nastaše tijekom ovoga rata, pojaviše se u našem javnom životu mnoge trzavice… duh slabosti je ušao u naše redove… Zaboravismo na kozmopolitizam Crkve i na njezin kroz vjekova izgrađeni politički program koji se jedino temelji na Kristovoj nau-

ci… Moramo zato svu našu pažnju posvetiti odgoju samih sebe i studiju katolicizma, koji mi nažalost ne poznajemo ni malo bolje od kakvog pučkoškolca. Stvoriti velike ljude cilj je svenarodnog katoličkog pokreta…

O djelovanju masonerije

Beč, 17. III. 1919. *22 g. i 3 mj.*

Učim i zalazim u razne organizacije… Oni oko Graza osnovaše "Kršćansko njemačku narodnu pozornicu" i jučer je bila prva predstava.

Beč, 31. III. 1919. *22 g. i 3. mj.*

Srbi imaju snažnu masonsku organizaciju. Sav njihov život od Petra pa do zadnjega pobratima u službi je slobodnih zidara. Netko je na temelju dokumenata iznio stvari koje su nas zapravo trgnule. Zar smo mi svi spavali i nismo opazili što se oko nas zbiva? Jedina uzdanica Crkve u nas, naš đački pokret, razdijelio se … Zar su to sve slučajnosti? Nije li baklja nesloge namjerno bačena u naše redove?… Sva neprijateljska štampa je u rukama masona. Zadnji je čas da se organiziramo i započnemo borbu. Kršćanstvo kao zajednički temelj Srba i Hrvata za sada je skoro utopija, jer masoni pomažu pravoslavlje ukoliko je ono u opreci s katolicizmom. Ne znam hoće li biti moguće organizirati jedan dio srpske kršćanske inteligencije, pa da zajednički započnemo rad oko pridignuća kršćanske kulture. No, jao, držim da je prekasno; ne znam bi li se našao među svom srpskom inteligencijom i jedan jedini koji ne bi bio zadojen liberalizmom.

Neka nam pomogne dragi Isus da svladamo sotonu u samome sebi i da ljubimo našega Stvori-

telja i našega bližnjega, pa da tako uzmognemo proslaviti i proširiti presvetu Crkvu.

U kontaktu s katoličkim organizacijama

Beč, 1. VII. 1919. *22. g. i 7 mj.*

Pater Leifert govori u Marijinoj kongregaciji o žrtvi; svi su je narodi imali: žrtvuje se postupno uvijek više… Prelazi na liturgiju. Kad bi učenjaci otkrili na kakvom otoku narod koji je kroz 2000 godina održao nošnju, običaje, jezik ne bi to mogli vjerovati. A u liturgiji je to sačuvano… osvjetljava misterij sv. mise. Sastanak svih kongregacija u Konzerthausu… govori se o karitativnom i apostolskom radu. Direktor Smit referira o djelovanju Volksbunda. Osvjetljuje socijalizam kao pseudoreligiju, herezu, protiv koje će se uspješno boriti.

Beč, 15. VII. 1919. *22 g. i 7 mj.*

U Kalksburgu smo razgledali isusovački samostan. Idealno je uređen. Otok mira i zadovoljstva. - Boljševici htjedoše proglasiti sovjetsku republiku. Vele, da je dosta ranjenih.

Učim staronjemački. Griješim….

O tragediji židovskog naroda

Beč, 25. VII. 1919. *22 g. i 7 mj.*

Držim da se kršćani odviše nekršćanski ponašaju spram Židova. Oni kao da ne razumiju tragiku tog nesretnog naroda koji je bio predestiniran da proživi veličanstvenu prošlost i da rodi Mesiju; a sada luta prezren i proklet bez kralja i svećenstva u tuđini. Mislim da bi kršćani morali pokazati više milosrđa spram tog zanimljivog naroda, ne samo iz historijskog pijeteta, već i zato, što će se jedan dio na koncu svijeta obratiti. I dje-

dovi tih budućih obraćenika su među nama, a mi ih proganjamo. Više razumijevanja i ljubavi spram tih ljudi i mi ćemo tako već i sada mnoge privući u zagrljaj naše svete Crkve. Osobito se moramo zauzimati za one Židove koji trpe, a takvih danas ima mnogo, pa će oni mjesto k boljševizmu doći k nama. Bogataš i kapitalizam, bilo koje vjere bio, ostaje naš protivnik.

Scheben *(pisac duhovnih knjiga)* prekrasno piše.

Potreba velikana duha koji će se boriti protiv zabluda

Banja Luka, 5. VIII. 1919. *22 g. i 8 mj.*

Studij literarne historije silno je zanimljiv. U pustoši književnosti 17. vijeka… izdiže se veličajna pojava isusovca Friedricha Spee, koji se u djelu Cautio criminalis bori protiv spaljivanja vještica, pjeva oduševljeno i blistavo o zaručništvu duše i umire od priljepčive bolesti, njegujući ranjene vojnike. Čovjeka obuzme oduševljenje za našu svetu vjeru koja u očajnim vremenima rađa nadljude - sv. Ignacija, sv. Franju Ksaverskog i druge. Uzdam se u Boga da će se i sada naći takvih ljudi u nas, upravo sada gdje se Crkva zdrmala i prijeti joj pogibelj da će se kod nas srušiti. Pokret protiv celibata, protiv crkvene discipline, akcija masonskih "reformatora" da se buntovnici svećenici potpomognu, sve su predznaci golemog kulturnog boja u našoj domovini. Moliti valja dragoga Boga da nam dade velikih ljudi.

Zaslužiti neizmjernu Kristovu ljubav

Zagreb, 26. IX. 1919. *22 g. i 9 mj.*

Preselili smo ovamo *(u Zagreb)*. Žalim za Bosnom i ljudima. Teško da ću se uživjeti u ovaj

mentalitet. Tamo su ljudi izrazitijeg značaja; ovi ovdje mi se čine bezbojni i mlitavi…

Jučer je bio najznamenitiji dan u mome životu. Obavio sam devetu svetu Pričest na slavu Presv. Srca Isusova i vjerujem da ću gledati dubine Presv. Trojstva. Neizmjernu ovu ljubav Kristovu moram barem nekako ovdje zaslužiti, pa ću s Božjom pomoću gledati da što snažnije nastavim djelo posvećenja.

Ljudska ljubav - slika ljubavi Krista prema Crkvi

Beč, 10. X. 1919. *22 g. i 10 mj.*

Zanimljiva su romantična pisma, osobito pisma Dorothee Veith-ove i Caroline Bohmer Schlegel-ove. Iz ovih se može studirati bit ljubavi. U njihovim, ženskim dušama projicirana je slika ljubavnika. One žive u idejama svojih ljubavnika, misle i zaključuju kao i oni. On njih diže na svoju razinu i u njihovim dušama vidi svoje produkte, vidi sam sebe. Upravo mi ova pisma potvrđuju nauku Crkve koja veli, da je brak (ljubav) odnos između Krista i duše (Crkve). Krist po Milosti projicira svoju narav u čovječjoj duši, diže je na svoju razinu, prožimlje je svojom slikom, ogledava se u njoj i ljubi ju neizmjerno. "Alles Vergängliche ist nur ein Gleichnis" *(Sve prolazno je samo jedna usporedba).*

Sveta obitelj – alegorija socijalnog preporoda

Beč, 12. X. 1919. *22 g. i 10 mj.*

U pogansko doba bila su ova tri staleža bespravna: ženski, dječji i radnički. O ženi je loše mislio Demosten, nju su prezirali ako je bila nerotkinja, u Rimu su žene u Tiber bacali. Radnici bija-

hu robovi; Cicero spominje da je sramota boraviti u radionici. Majka Božja, mali Isus i sv. Josip: božanska obitelj. Nije li ona alegorija socijalnog preporoda u kršćanstvu i oslobođenja žene (Marija), djeteta (Isus) i radnika (Josip). Velike socijalne pokrete, ženski i radnički, poznaje povijest i mi ih proživljavamo; do dječjega mora doći… Katolici bi morali već započeti s organizacijom djece.

Korist tjelesnog posta

Zagreb, 12. I. 1920. *23 g. 1 mj.*

Uzmimo jedno drugo povijesno doba, npr. doba Fichteovog idealizma, kada si je mladež zadojena nacionalnim oduševljenjem, nastojala na spartanski način stvoriti otporno tijelo da se sprema na velika djela, jačajući svoju volju. Zar nije jedno od najuspjelijih sredstava za to, uz mnoga druga bio npr. post. Zar ondašnjim oduševljenima ili čak Spartancima nije imponirao svaki onaj koji je stegnuo svoje tjelesne potrepštine na minimum? Eto, tako je jedna druga velika epoha dokazala da je postulat pozitivnih religija u pogledu posta upravo veličanstven.

Prosuđivanje života pod lećom vječnih istina

Zagreb, 12. I. 1920. *23 g. 1 mj.*

Ljudi koji ne razmišljaju, promatraju sve s današnjeg stanovišta i zbog toga ne mogu objektivno, pod lećom vječnih istina, prosuditi niti život niti umjetnost. Njihovo je mjerilo odviše usko, to je ona mala mjera efemernog svjetovnog nazora. No, ima jedan životni nazor, koji se tako rekuć kroz vjekove gradi na objektivnom prosuđivanju svega što opstoji, života, umjetnosti, koji u harmoničnu cjelinu niže kroz povijest svoj objektivni kritički sud o svim pojavama koje se razvijaju i mijenjaju. Taj organizirani kritički nazor je

shvaćanje Crkve koja se je kao gorušičino zrno razvila do velikog stabla. Kritika će prema tome biti najobjektivnija onda ako dakle promotrimo djela u svjetlu kršćanskih istina, čiju su istinitost vjekovi dokazali. Tako ćemo postići maksimum objektivne kritike; apsolutna će postati jedino onda kada sam Bog progovori u nama. *(Nastavak u sljedećem odlomku.)*

Proždrljivost u literaturi, životu i moralu

Zagreb, 12. I. 1920. *23 g. 1 mj.*

Evo jedan drastičan primjer: Tko se nije nasmijao Shakespearovom Fallstafu. Literarna kritika tvrdi, da je Fallstaf jedan od najuspjelijih komičnih figura u svjetskoj književnosti. Dovedite u kazalište od glada izmorena čovjeka; neka gleda proždrljivog debeljka, to veliko bure, koje misli samo na jelo i piće i na druge tjelesne užitke. Izgladnjeli gledalac će pobjesniti gledajući Fallstafa, jer je glad istančala u gledaoca smisao za socijalnu odgovornost, i on će kao u životu tako i na pozornici (i u ostaloj umjetnosti!) zamrziti toga čovjeka, koji tu preko mjere uživa, dok drugi u najvećoj bijedi i gladi trpe. Ali literarni kritičari… nisu jednostavno ni opazili da je Fallstaff uz vrlo oštru vanjsku izradbu gadan čovjek, koji nam se ne može svidjeti. A da smo zapitali mnijenje Crkve, ona bi nam svojim konačnim stilom rekla da je neumjerenost u jelu i pilu grijeh, a grijeh je gadan. *(Nastavak u sljedećem odlomku.)*

Nemoral u umjetnosti u prosudbi prosječnog kršćanina i kršćanskog kritičara

Zagreb, 12. I. 1920. *23 g. 1 mj.*

Svaki čovjek može o svemu izreći svoj objektivni sud, ako samo promisli kako Crkva o tome misli. U mnogome zaista i može. Ako npr. u jed-

nom romanu vidi preljub, ili na kakvoj slici prikazan sodomski grijeh, a autor uživa u tome prikazujući to sa stajališta slobode braka, veseleći se tome i tako dalje, svaki uvjereni kršćanin će moći reći da je to zlo, pa makar se on ne mogao ni uživjeti u sve faze tog čina. On, ako je uvjeren o istinitosti svog svjetovnog nazora, bit će uvjeren i o svojoj ispravnoj osudi. Druga je stvar opet od kršćanskog kritičara od zanata. On će moći proživjeti sve faze koje od njega traži umjetnička tvorevina i on će moći osjetiti i nijanse nedosljednosti, onu granicu između dobra i grijeha zato što u sebi dnevno proživljuje ili nastoji proživljavati objektivno najvrjedniji život - život kršćanski; tako on vrlo lako opazi kada logički i psihički razvitak umjetnine stane izlaziti iz kolotečine objektivnih kršćanskih istina. Time dolazimo do zaključka da bi kritičar, koji je za to zvanje nadaren, morao gajiti što intenzivniji kršćanski život (euharistijski, apstinentski i socijalni), morao nastojati da postane što veći čovjek - mora težiti za svetošću.

Sekte niču u bolesnom društvu gdje su kršćani zakazali

Zagreb, 29. I. 1920. *23 g. i 1 mj.*

Bio sam na dva predavanja u evangeličkoj školi nove vjere "Apsolutista". Neki gosp. Tomić suhonjav, mršav, ošišan čovjek, dugoljasta lica tamne boje zagrebački je pobornik te religije…. Vjera mi se čini budističkom sektom… Temelje je na teoriji apsolutne evolucije… Sam g. Tomić govorio je uvjerljivo, s elanom iz kojega se vidi, da je on sve te ideje proživio i da mu je iskreno stalo do istine. U svakom titraju njegova glasa je strujala ona čežnja za apsolutnom srećom, titrao onaj

umor iza dugog lutanja i traženja, da se je napokon smirio u toj vjeri. Slušaoci su pažljivi i ono istinito u toj vjeri, što im se sviđa, jao, oni ne znaju da je to mnogo veličanstvenije u njihovoj vlastitoj. Ne poznaju kršćanstva. Koliko bi bilo veselje g. Tomiću, kada bi se nakon tog burnog traženja upoznao s kršćanstvom. Ovakve sekte niču u bolesnom društvu i pokazuju ukoliko kršćani nisu svoju zadaću ispunili. Želja je u ljudi da individualno upoznaju kršćanstvo i zato su potrebna društva, gdje se mogu o tim stvarima sasvim slobodno, bez ustručavanja porazgovarati. U svim mogućim društvima, sektama, vjerama može svatko studirati anima naturaliter christiana *(da je ljudska duša po prirodi kršćanska).*

Iz dubine poput pjene dizalo se blato grijeha u duhovnim vježbama

Beč, 5. IV. 1920.
23 g. i 4 mj.

Veliki tjedan 1920.g. Ivan je proveo u samostanu St. Gabrijel kraj Mödlinga, gdje je proslavio i Uskrs. Ondje je obavljao liturgijske duhovne vježbe koje su na njega ostavile duboki dojam, kao što je uočljivo iz zapisa iz njegova dnevnika.



Ivan Merz (gornji red, drugi s desna) s hrvatskim studentima u Beču

Proveo sam od čiste srijede do danas u St. Gabrijelu kraj Mödlinga. Bio je to moj najljepši Uskrs; proživljavao sam umjetnički refleks velikih događanja - Kristovu muku i njegov Uskrs - uživivši se u liturgijsku umjetnost. Ispočetka smo

postili, šutjeli i razmišljali. Kada se je svjetska buka raspršila i duša ostala mirna, sama sa sobom, iz dubine poput pjene dizalo se blato grijeha koje se je nakupilo skoro nesvjesno. Zatim sjajno pjevanje lamentacija, pa misa Velikog četvrtka sa svojim veseljem i sv. Pričesti unutar svečane mise upravo onako kao kad je Isus ustanovio presv. Euharistiju, pa onda žalost usred te mise s ritmičkim kretnjama svih redovnika i sjajnom pratnjom orkestra itd. Otkrivenje Križa, te trpljenje Križnog puta potresli su mojom dušom. U subotu opet ono silno veselje nad uskrsnulim Spasiteljem, koje je tako divan izražaj našlo u liturgiji. *(Nastavak u sljedećem odlomku.)*

Liturgija – najveća umjetnička tvorevina na svijetu

Beč, 5. IV. 1920. *23 g. i 4 mj.*

Kao što je teologija centralna znanost, tako je liturgija centralna umjetnost. Ona je sasvim objektivna i odgovara Wagnerovu idealu, koji je htio sjediniti sve umjetnosti u jednu. Liturgija je izražaj duše Crkve, na njenom temelju lako bi bilo izraditi teoriju umjetnosti. U njoj se ogledava kao u kakvom zrcalu život Kristov. Ali ne onakav kakav nam se čini u povijesti, nego onakav kako ga gleda objektivni gledalac koji nije vezan na vrijeme ni na mjesto, već u visine promatra život, videći sav nadnaravni savez svih događaja: recimo kako ga promatra anđeo. Na taj način postaje umjetnost objektivno zrcalo za život koje hvata i one niti, koje obični čovjek ne opaža. Liturgija je dosegla vrhunac: ona je najveća umjetnička tvorevina koja opstoji na svijetu, a uz to je ona centralna umjetnina, jer umjetnički prikazuje život Kristov, koji je centar historije. *(Nastavak u sljedećem odlomku.)*

Motive rata, ljubavi, bluda, ubojstva obrađivati metodom Duha Svetoga

Beč, 5. IV. 1920. *23 g. i 4 mj.*

Sve ostale umjetnosti se moraju služiti istom metodom kao Duh Sveti u liturgiji: umjetnik mora prikazivati motiv rata, ljubavi, bluda, ubojstva i razne ostale teme umjetnosti u nadnaravnom savezu i čim bolje on to učini tim je umjetnina vrjednija. Naravno, za to se traži da bude umjetnik svet. Uzmimo npr. Krist kaže: Tko pogleda na ženu bližnjega s pohotom, čini u svojoj duši grijeh. Za Krista je to dovoljno i on tu ideju ne može dalje na daleko i široko razlagati, jer on mora zasijati sjeme svih ideja koje vladaju i koje će vladati u čovječanstvu. Tu ideju je Tolstoj u Kreutzerovoj sonati obradio i to vrlo dobro: on objektivno promatra ljudsko društvo i ono se zrcali na zaseban način u njegovoj duši. Slika u tom zrcalu prikazuje sve niti bludnje i grijeha u koje se je zaplelo moderno društvo... Tolstoj se dakle služi liturgijskom metodom. Ona izreka u Evanđelju je samo karika na koju je nadovezan ovaj roman. Ova se metoda može primijeniti na sve umjetničke tvorevine i ukoliko su one teocentrične, imaju umjetničku vrijednost.

Samostan Sv. Gabriela ostat će mi nezaboravan za cijelog život. Pokazuje kako Crkva Katolička rađa svukud novo prekrasno cvijeće. Ima oko 300 teologa Nijemaca iz Reicha, koji idu u Kongo, Novu Gvineju i druge zemlje da šire Kristovo Evanđelje. Većinom su snažni lijepi ljudi, šutljivi i ponizni. Ustaju u 3 s. i 15 m. izjutra i svu svoju ljubav su koncentrirali na službu Božju. Sv. Gabrijel je mali Beuron *(Benediktinski samostan u Njemačkoj).*

U meni je plamen za beskrajnim visinama

Beč, 12. V. 1920. *23 g. i 5 mj.*

Duševno sam najproduktivniji kada svladavam otpore ili kada trpim. Do sada sam trpio i svladavao otpore (rat, glad), jer me je Providnost postavila u taj položaj. Tada sam rado trpio. No nisam se još dovinuo do te visine da svojevoljno izaberem put savršeniji: put trpljenja. Ako svoj život pravo analiziram, to ne trošim mnogo više energije za svladavanje samoga sebe, nego li recimo obični liberalci. Popeo sam se na stanovitu visinu i sada me sila ustrajnosti na ovoj drži. Ali, u meni je plamen za beskrajnim visinama; žar za nepomućenim grljenjem Sina i Oca i Duha, a do toga se dolazi samo discipliniranim, taktičkim svladavanjem samoga sebe.

Ne bi li bilo moguće ne misliti nikada na jelo, ne zasititi se sasvim kod ručka, spavati samo 6 sati, primati dnevno sv. Pričest, gimnasticirati dnevno i uza sav gubitak energije, koji se u ovo utroši, učiti sistematski još jedno 10 sati dnevno i postati u znanosti čovjek vrstan. Sv. Katarino Sienska, moli se da dobijem željeznu volju!

Stvoriti si studijem snažnu bazu da u praksi ne podlegnem križu

Zagreb, 14. X. 1920. *23 g. i 10 mj.*

Materijalno mi možda u životu ne će nikada tako dobro ići. Sve mi ide po želji. Mogu se svake večeri tuširati, ležati na čistu podu, ustati u 5 ujutro, otići na sv. Misu i često primiti presv. Euharistiju. Hrane imam dovoljno, mesa nikada, odijelo mi nije poderano, kragni uvijek čisti. Sve, dakle, što mi tijelo zahtijeva, imam. Obitelj čovjeku, dakle, daje najjače sredstvo da uzmogne biti duševno krepak. Problem križa mogu sada teoretski studirati i dao Bog da si sada stvorim tako snažnu bazu, da u praksi ne podlegnem križu.

Cijeli moj život
kreće se oko Krista Gospodina

Studij u Parizu, 1920.-1922. g.



Pariz - Eiffelov toranj

Posredovanjem isusovca o. Miroslava Vanina, Ivan dobiva stipendiju katoličke udruge Les Amitiés Catholiques Françaises iz Pariza i sa svoja dva prijatelja Đ. Gračaninom i J. Ščetincem nastavlja studij književnosti u Parizu u jesen 1920.g. na Sorboni i Katoličkom institutu. Marljivo studira, čita i upoznaje rad francuskih katoličkih organizacija. No, ono što nam je ostavio zapisano u svome dnevniku, odaje njegovu duboku religioznost i shvaćanje života jedino kroz kršćansku vjeru. Isus Krist je u središtu njegova života. Ljubav prema Kristu mu je jedina vrijednost. Iz Pariza je Ivan pisao roditeljima nekoliko pisama iz kojih se vidi da je središte njegova života jedino Isus, a katoličku vjeru smatra svojim zvanjem.

Moje su molitve Srcu Isusovu uslišane

Pariz, 20. I. 1921. *24 g. i 1 mj.*

Tata je primio nakon 20 godina, na 12.I. (srebrnim svatovima) sv. Pričest. Moje su molitve Srcu Isusovom uslišane. U pismu, što mi ga je pisao vidim tipičan primjer konverzije. Milost - nadna-

ravni moment ga je obratio. Još ostaje mama na brizi! Srce Isusovo, pomozi!

Srce Isusovo, Tebi posvećujem svoj život!

Pariz, 23. III. 1921. *24 g. i 3 mj.*

Bol moja još uvijek traje i radi toga ne pisah skoro ništa. U prošlom razdoblju zahvaljujem Isusu Kristu da sam mogao za vrijeme korizme zaroniti u more boli Njegova Srca i da sam živio u tako uskoj vezi s Njime. Usput sam preveo Križni put Paul Claudela i čini mi se da bi svaki katolički pjesnik morao napisati jedan križni put da uzmognemo ocijeniti njegovu veličinu kao čovjeka.

Uslijed te moje očne boli ne mogoh se posvetiti studiju katoličke literature kako bih želio; a francuski jezik koji sam međutim učio, također radi unutrašnje rastresenosti ne naučih. Srce Isusovo, Tebi posvećujem svoj život; ako je na Tvoju slavu da trpim i tako dođem Tebi, neka bude tvoja volja i molim Te da uza me budu u Tvome kraljevstvu i moji roditelji.

Oblačenje novakinje benediktinke - Bogu posvećeni život

Za vrijeme studija u Parizu Ivan je često polazio na sv. Misu u čuvenu kapelicu sestara Benediktinki u ulici Monsieur, blizu koje je stanovao. Tako je 4. XI. 1921. prisustvovao slučajno i obredu oblačenja jedne novakinje. Ulazak u strogi klauzurni samostan mlade djevojke, kćerke jednog francuskog generala, kojoj nije znao ime, na Merza je ostavio duboki dojam te je još iste večeri zapisao o tome svoje dojmove u dnevnik. Iz teksta se vidi koliko je Merz duboko shvatio Bogu posvećeni život u redovništvu. Tim opisom Merz i nehotice otkriva svoje poglede na život i svijet, na prolaz-

nost i vječnost, na smisao ljudskog života koji je on također već pronašao.



Marie Denise Chevillotte, generalova kćerka, 1921.

Ova je novakinja proživjela cijeli redovnički život upravo onako kako je to gotovo proročki predvidio Ivan na dan njezina oblačenja. Postulator Ivanove kauze pronašao ju je na životu 1979. g. u benediktinskom samostanu kraj Pariza i doznao da se zove Marie Denise Chevillotte. Sestra je umrla 1991.g. u 90. godini života i 70. godini redovništva. Na njezinu sprovodu bio je i postulator kauze Ivana Merza.

Pariz, 4. XI. 1921. *24 g. i 11 mj.*

Prisustvovao sam kod benediktinki oblačenju novakinje. Liturgija veličajna; dojam kao da djevojče ide pod giljotinu, u smrt. Umire svijetu, postaje struna, koja će pjevati na vijeke slavu Božju. Izgarat će poput vatre i ući poput mudre djevice s užganom svjetiljkom u bračne dvore Zaručnika…

Valja sav svijet zaboraviti i sve sile koncentrirati u radu za Isusa. Zaboraviti prijatelje, planove, sve - iščeznuti sa zemlje, izgoriti da zaista uđem sa što više bližnjih gdje nas čeka Otac, Sin, Blažena Djevica Marija u Duhu Svetome, Apostoli, Mučenici, Anđeli, Djevice, Toma, Mahnić, Rogulja, svi oni beskrajni svjetovi Apokalipse.



Unutrašnjost samostana Benediktinki u Parizu u koji je ušla "generalova kćerka"

Samostan sestara Benediktinki kraj Pariza, u kojem je živjela i umrla "generalova kćerka"



Kada su u staro doba ljude žrtvovali (Ifigenija) da umire božanstvo, prisutne je prošla jeza. Mlada redovnica benediktinka ulazi u zatvor, da iz njega nikada ne iziđe. Prešla je prvi prag smrti, koji vodi u nebo.

Stare poganske ceremonije naslućivale su velike misterije, kršćanstvo ih je tek izrazilo.

Generalova kći napušta svijet, obučena kao bijela zaručnica da ne utone. Post, jesti stojeći, ustati u tamnoj noći, studenoj sobi, križ naprtiti na leđa, da se spasi pogani Babilon - hiljade prostitutki i razbludnika.

Bože, velik si, koji sitnim dušama ulijevaš nadnaravnu snagu i sramotiš članove znanosti, akademike, političare, koji stvaraju velike govore, a nisu spremni žrtvovati ni najmanje od svoje udobnosti.

Da, zrno mora biti bačeno u zemlju i tamo umrijeti, ako želi donijeti ploda.

Kraljice Djevica, ulij ulje svetosti u njenu dušu i njeno tijelo. Neka miomiris izgarajuće žrtve napuni zemlju svojim parama.

Danas čovjek mora pročitati knjižnicu, a ljudi ne znaju da Crkva posjeduje ljepšu dramsku poeziju od svih mogućih Sofokla i Shakespeara.

Ceremonija osim ljepote teksta ima tu prednost nad svjetskom dramskom poezijom, što po-

sljednja fingira nešto što je bilo, dok mi kod liturgije prisustvujemo samoj drami.

Oh, kako li su velike duše koje se posve odriču života! Adamovo sjeme je zgriješilo ne htijući slušati Boga, postalo je robom tijela, koje je ispod čovjeka.

Jedina poniznost uspostavlja poremećeni poredak: ne tražeći za se ništa, uništavajući sve u sebi što odvaja od Boga, nastojeći samoga sebe posve zaboraviti protuteža je Adamova grijeha po kojem je on htio postati jednak Bogu.



Benediktinka, s. M. Denise Chevillotte, 1979. g.

Oh, silno je žalostan čovječji život! Koliko li je stotina tisuća djevica, lijepih, zdravih, mudrih napustilo život, sreću, roditelje, da se uzidaju u samostanu i da im nestane ime. I danas, generalova kći ostavi poput tih stotina tisuća svoga oca dekorirana svakakvim medaljama, da nikada ne iziđe iz zidina rue Monsieur. Što li je mislila? Misterij života morao ju je dugo i dugo mučiti. Napokon je uvidjela, da je najbolje - pošto je ovaj život samo predradnja - što prije započeti, pa makar s mnogo muke, onaj život, koji će vječno trajati. Kod kuće je jedva čekala, da što prije započne redovnički život, jer su je svi mogući poslovi od toga odvraćali. Kada je prešla danas prag samostana, što li je mislila? Da će sada zapravo započeti prava priprava na onaj život. Nije li je obuzeo strah, da bi se mogla priviknuti na samostanski život i ovaj joj postati navikom. Oh da, morat će svim mogućim sredstvima sama sebe buditi, biti uvijek spremna na

dolazak Zaručnika. Morat će joj ovaj život postati tako nemio, da želi čas kad će prijeći preko drugog praga koji vodi u samostan Neba.

Bože moj, daj da iščezne poganstvo u kojem živimo!

Filozofija sreće

Uz svoj studij Ivan je u Parizu živio intenzivnim duhovnim životom koji se nije bio svidio njegovim roditeljima, te su se bili zabrinuli i to su mu izrazili i u pismima. U Ivanovim odgovorima se vidi kako je već potpuno uronio u svijet vjere i svu je stvarnost promatrao Božjim očima. Iz toga perioda potječu i njegove poznate pariške odluke kojima se uspinjao prema kršćanskoj svetosti, a donosimo ih na drugom mjestu u ovoj knjizi, str. 211.

Pariz, 21. I. 1921. *24 g. i 1 mj.*

Najbolje sredstvo da okušamo snagu kršćanstva jest pustiti da na nas djeluje Kristov život kako nam ga prikazuje Evanđelje i liturgija.

(Pismo ocu, Pariz, 21. I. 1921.)

Pariz, listopad 1921. *24 g. i 10 mj.*

U tome leži filozofija sreće: valja postaviti težište svih naših želja u onaj svijet, sebe posve zaboraviti radeći za Našega Gospodina Isusa Krista, koji je jedini vječan. *(Pismo ocu, Pariz, X. 1921.)*

Upotrijebiti sve energije da spasimo duše

Pariz, 9. X. 1921. *24 g. i 10 mj.*

Ako naime vjerujemo u apsolutno Božanstvo, tada nema slučaja *(Lk,12,1-8)*. Moramo dakle činiti uvijek volju Božju i ako On hoće da gladujemo, gladujmo; ako On traži da damo sebi glavu odsjeći, recimo: hvala Bogu! Osim toga valja znati da dragi Bog nikada neće natovariti na čovjeka onaj

teret koji ne bi mogao podnijeti... Pošto smo tako sretni da znamo da je ovaj život vrlo kratka faza i da ćemo zatim biti u vječnome nebu, budimo junački, žrtvujmo sekundu ovoga života da uđemo u beskonačno nebo. Molim javite mi svaku opozicionu misao, da tako uzmognemo u međusobnom nastojanju za ovo dvadeset-trideset godina, što nam je možda biti na zemlji, upotrijebiti sve naše energije da spasimo naše duše i što više duša naših bližnjih...



Ivan Merz, student u Parizu

(Pismo roditeljima, Pariz, 9. X. 1921.)

Cijeli moj život kreće se oko Krista Gospodina

Pariz, 20. X. 1921. *24 g. i 10 mj.*

Znadeš da me je život na sveučilištu u Beču, onda rat, studij i napokon Lurd potpuno uvjerio o istinitosti katoličke vjere i da se zato cijeli moj život kreće oko Krista Gospodina. Ti me ne smiješ krivo shvatiti i sebi predstaviti da znači jedno te isto vjerovati i žalostan biti. Upravo je protivno istina. Gospodinu se mora s veseljem služiti i veseliti se neobično lijepoj prirodi, sreći obiteljskog života i svim ostalim darovima.

(Pismo majci, Pariz, 20. X. 1921.)

Katolička je vjera moje životno zvanje

Pariz, 6. XI. 1921. *24 g. i 11 mj.*

Katolička je vjera moje životno zvanje i mora to biti svakom pojedinom čovjeku bez iznimke. Budući da je ovaj život samo kratka priprava za

vječnost, to je naravno da sav naš rad ide za tim. Jedan se ženi da dobavi nove stanovnike neba, drugi je osim toga novinar i širi istinu, jedan je željezničar i pridonosi brzom širenju Kraljevstva Božjega, itd. *(Pismo majci iz Pariza, 6.XI.1921.)*

Sve sile života usredotočiti prema drugom životu

Pariz, 4. VII. 1921. *24 g. i 7 mj.*

Treba sve sile ovoga života usredotočiti prema životu koji slijedi nakon boravka na zemlji. Najbolja upotreba vremena jest kontemplacija o Bogu i o objavljenim istinama. Priroda je slaba, ona nas odvraća od našeg određenja. Duh mora postati apsolutni gospodar, on mora zatomiti najmanji pokret naravi koji bi htio zapriječiti da se ravno slijedi jedini cilj života. Takav čin volje proizvodi trpljenje. Treba stoga trpjeti, treba se svladavati.... Svetac je čovjek u središtu stvaranja koji sve usmjeruje prema Bogu. *(Duh. vježbe u isusovačkom samostanu Manrese, Clamart - Pariz, 4. VII. 1921.)*



Clamart kraj Pariza
Dom Manrese u kojem je Ivan Merz obavljao duhovne vježbe za vrijeme svoga studija u Parizu

O ljubavi i čistoći u zreloj dobi

Zagreb, 1922. – 1928. g.

U ovom poglavlju objavljujemo Ivanove tekstove o tematici ljubavi i čistoće koje je napisao već kao zreo, formiran čovjek, s kruhom u rukama, s potpuno izgrađenim kršćanskim stavovima o tim stvarnostima ljudskoga života. Tu više nema traženja, kolebanja, sumnji na moralnom području. Sve mu je jasno. Za sebe osobno zna da ga Bog zove da mu se potpuno posveti, da mu preda svoj život, svu ljubav svoga srca, ali kao posvećeni laik u svijetu. Bilješke iz njegovih duhovnih vježbi na poseban način pokazuju njegovo potpuno predanje Kristovoj ljubavi. Ali isto tako mu je jasno na temelju studija Sv. Pisma i crkvenih dokumenata, koja je uloga ljudske ljubavi i seksualnosti u Božjem planu stvaranja i razvoja čovječanstva. Svoje viđenje izložio je na poseban način u svojoj brošuri "Ti i ona" koju je namijenio zrelijoj muškoj omladini, a objavio ju je 1926. g.

Njegova osobna ljubav prema Isusu Kristu očitovala se pod dva vida: veliko štovanje Euharistije i Presv. Srca Isusova. O tome pri kraju donosimo posebna poglavlja, nakon čega slijede još dva teksta Ivanova duhovnog vođe o. Josipa Vrbaneka, koji ga je promatrao izbliza u njegovu usponu prema svetosti posljednjih šest godina njegova života.

MERZ O SEBI I DRUGI O NJEMU

Dr. Dragutin Kniewald, Ivanov prijatelj, pripremajući 1923.g. molitvenik za katoličku mladež "Katolički đak", proveo je prethodno veliku anketu među katoličkim mladićima. Zamolio je i Ivana Merza, svoga dobrog prijatelja da mu odgovori na anketna pitanja. Odgovori, koji su se sačuvali u cijelosti, daju dragocjen uvid u Ivanovu dušu. Kad ih je pisao, Ivan je imao već 27 godina. U tim odgovorima Ivan nam daje autoportret svoje duše. Donosimo ovdje samo one odgovore koji se odnose na tematiku ove knjige.



U ovoj zgradi na Kaptolu u Zagrebu bila je Nadbiskupska gimnazija gdje je Merz bio profesor. Danas Bogoslovsko sjemenište.

Bez duhovnog života prestao bih bivstvovati

Zagreb, 1923. *27 g.*

Što molim ujutro i uvečer?

Ujutro: razmatranje 3/4 sata. Navečer: krunica, ispitivanje savjesti, pripravim materijal za razmatranje sljedećeg dana.

Imam li vjerskih sumnji?

Ne.

Koja je moja glavna pogreška?

Praecipitatio *(naglost)* u molitvi i radu.

Kako sam je upoznao?

Na duhovnim vježbama.

Koja mi korist od sv. ispovijedi?

Da lakše svladavam pogreške.
Što mi je najteže kod sv. ispovijedi?
Kazati grijehe protiv sv. čistoće.
Koliko puta na godinu primam sv. Pričest?
Dnevno.
Što je duhovni život?
Razmatranje o božanskim stvarima; sudjelovanje u unutrašnjem Božjem životu; postati u neku ruku Bog.
Je li duhovni život meni potreban?
Jest.
Zašto?
Jer bih bez njega prestao bivstvovati. Bez toga je pakao.
Koje i kakve knjige najradije čitam?
Filozofske (skolastičke) i teološke.
Koje su mi knjige dosada najviše koristile?
Donat: Ethica, Brevijar, Misal, Stari i Novi zavjet.
Kakvu su mi korist donijele?
Kanio se estetičko-literarnog gledanja na svijet i počeo promatrati život kakav je u stvarnosti, u koncepciji Stvoriteljevoj.
Koje su mi knjige dosad najviše škodile?
Dostojevski: Zločin i kazna. (20 god. života).
Koju su mi štetu nanijele?
Umislio si da i ja moram spašavati prostitutke, pa sam tako skoro nastradao.
……….
Koju i kakvu ulogu igra u mom mladom životu nastojanje oko očuvanja čistog srca?
Da nije bilo posebne zaštite Božje, možda bih svršio samoubojstvom, borba strahovito teška.
Koje je po mojem mnijenju ili iskustvu najsigurnije sredstvo za očuvanje čistog života?
Oduševljenje za sv. Crkvu, koje se temelji na poznavanju vjere. Dnevna sv. Pričest, sistematsko dnevno svladavanje tijela (u jelu, naglom ustaja-

nju iz kreveta, redovita tjelovježba barem 10 minuta dnevno), te ne tražiti žensko društvo.

Uzvišenost i ljepota kršćanske obitelji

Zagreb, lipanj 1924. *28 g.*

Među kolegama koji su zajedno s njime studirali u Parizu bio je i Matija Belić, s kojim je Ivan nastavio održavati kontakte i nakon završenog studija. Češće ga je posjećivao u Đakovu gdje je on živio sa svojom obitelji. Nakon jednog takvog posjeta Ivan mu je uputio pismo iz kojega donosimo ovaj izvadak:

"Od svega lijepog što sam vidio u Đakovu moram Vam priznati da mi se ipak Vaša obitelj najbolje svidjela; vidio sam konkretno pred sobom jednu kršćansku obitelj i mogao sam shvatiti posve zorno nauku sv. Crkve o zamašitom značenju obitelji, o prioritetu obitelji nad društvenom vlašću, državnom, o pravu roditelja na kršćanski odgoj u školi – napokon o svemu onom što se nadovezuje na ovu prvu stanicu naravnog društva, uređenog prema uzoru odnosa, koji opstoje između Krista i njegove sv. Crkve.... Molimo se jedni za druge, puni radosti i nostalgije za vječnom domovinom." *(Pismo obitelji Belić 1924.; objavljeno u knjizi: B.Nagy, Borac s bijelih planina Ivan Merz, Zagreb, FTI, str. 266-267)*

Borba za čuvanje čistoće duše

Beč, 1919. *23 g.*

Odgovarajući u društvu jednom kolegi koji je pravio aluzije na mladu gazdaricu kod koje je Ivan stanovao u Beču, te na napasti tijela, Merz je odgovorio: "Kad mi dođu takve misli, uzmem pokrivač, prostrem ga kraj kreveta i spavam na podu!"

(Put k suncu, 2. izd. Str.239)

Čistoća i nevinost ne stare!

Rim, 1925. *29 g.*

Kad smo stajali pred Michelangelovom Pietà u Bazilici sv. Petra u Rimu i razgovarali zašto je umjetnik prikazao Majku Isusovu tako napadno mladom, Merz je rekao: "Čistoća i nevinost ne stare!" *(D.Kniewald, Životopis Ivana Merza 1932. str.191).*



Ivan Merz,
mladi profesor u Zagrebu

Kako mu je čisto oko!

Zagreb, 1924. *28 g.*

Ivan je, odgovarajući na Božji poziv da mu se sav posveti, te svojim osobnim nastojanjem, do savršenosti ostvario kršćansku krepost – čistoću svoje duše. Kako su drugi doživljavali njegovu čistoću, možda je to najbolje izrazio njegov suvremenik koji je to opisao u svojim sjećanjima nakon jednog predavanja koje je Ivan održao o svojoj disertaciji u katoličkom društvu "Domagoju":

"Čitao nam je Ivan Merz svoju doktorsku disertaciju... kako nebeska ljepota katoličke liturgije svladava ohole pjesnike bezbožne Francuske...Ali nije Merz samo objektivni psiholog. Na svakoj stranici vidiš i osjećaš njega. Njega, koji je tako lijep, čist. Dok nam čita, duša mu gori vatrom koju ja ne poznam, glas zvoni ljepotom koju sam vidio samo u dječjim očima. Pa kad dođe koje mjesto koje ilustrira psalmom ili crkvenim himnom, onda je izražaj njegova lica neobičan. Ne znam opi-

sati to lice koje plamti. Je li to intenzivni doživljaj literarne ljepote? Ja li to proživljavanje božanske poezije sv. Pisma? Je li to izljev ljubavi nebeskom Autoru te poezije? Je li to čistoća mladenačke duše koja izgara u čežnji za zaručnikom?...

Kako mu je čisto oko! Kako je tih, ljubezan! Uvijek nasmijan, vedar i veseo. Zar ta duša ne zna što je bestidnost gradskih dana i pakao gradske noći? Zar prolazi mimo ljudi s molitvom u duši, s ljubavlju u srcu? Zar dolazi među ljude kao mironosac i pionir novoga života? Kako je lijep čisti mladić! Otkud ja znam da je on čist? Vidio sam – osjetio sam. Non potest abscondi civitas supra montem... ne može se sakriti grad na gori (Mt, 5, 14)!" *(Pero Crnkovački, Brat Vitez – Uspomene na dr. Ivu Merza, Luč, 1. VI. 1928. str. 276)*



Zgrada u Zagrebu (danas Starčevićev trg 6) gdje je Merz stanovao (drugi kat lijevo)

TI I ONA

Ivan mladima o ljubavi, braku i čistoći

Radeći među mladima u katoličkim organizacijama, napose u Hrvatskom orlovskom savezu, Ivan Merz kao njihov odgojitelj i apostol pozabavio se i važnim temama za svakog mladog čovjeka: ljubav, stav mladića prema djevojci i obratno, priprema za brak i obiteljski život, ne isključujući i život u djevičanstvu kakav je on sam provodio potaknut Božjom milošću. O svemu tome napisao je brošuru "Ti i ona",(izd. 1926.g.), te više članaka. Ovdje donosimo najprije kratki sažetak te brošure, te potom opširnije izvatke kao i druge Ivanove tekstove na istu temu.

Stav mladića prema djevojci

Zagreb, 1926. *30 g.*

Ivanov duhovni vođa i pisac njegova drugog životopisa, o. Josip Vrbanek, D.I., ovim je riječima sažeo Ivanovu poruku koju je uputio mladićima svojom knjižicom "Ti i ona":

Ona (djevojka-žena) je odraz Božjeg savršenstva, koja je tebi namijenjena da te dopunjujući diže. No, da ti zaista bude potpuna pomoć, treba da si međusobno sve donesete u brak i da ništa ne ispijete prije, jer će inače uzmanjkati u gorkim danima. Zato gledaj u zaručnici najprije značaj i duševnost koji kriju vječno blago za tvoje potomstvo. Prije ženidbe treba da ste oboje netaknuti, jer će samo takvi ostati vjerni u ženidbenoj čistoći. Izbjegavaj opasnosti nježnosti, preranog zaljubljivanja, dodire. Razvijaj se da joj u obitelji mogneš puno dati, a ne samo od nje tražiti i primati: sam Gospodin će te napuniti kroz tvoju pouzdanu

molitvu kad ga primaš u sakramentima. Božanska dobrota je ono vječno žensko što prosjajuje kroz žensko biće i pobuđuje te na jaču ljubav k Bogu. *(J.Vrbanek, Vitez Kristov Ivan Merz, Zagreb 1943. str. 265.)*

Sreća je ako se dobro zaljubiš, zlo ako se prerano zaljubiš

Sam Bog koji je stvorio Tebe i Tvoju narav, usadio Ti je osjećaje naklonosti prema djevojci u Tvoje srce. Da nema u srcu mlada čovjeka te čežnje za djevojkom, muškarac se ne bi ženio i ljudski bi rod već davno izumro. A Božja je odredba da se što više ljudi rodi; da se rođena djeca svetim krštenjem sjedine s Isusom i s Isusom uskrsnu na vječno gledanje Boga. Vidiš, kako kršćanstvo sve lijepo tumači. Malo čudno zvuči ako Ti kažem da su ovi osjećaji ugodnosti i čežnje, što ih osjećaš u prisutnosti djevojaka, radi djeteta, koje se ima roditi. Znam da Ti na to ne misliš; ali Bog na to misli, jer Ti inače ne bi te osjećaje ulio u srce. Stoga dobro promisli je li već došlo vrijeme da se topiš u tim osjećajima, ili si još premlad da se ženiš. Ako si sazreo za ženidbu i imaš ozbiljnu nakanu da se ženiš, onda Bože, pomozi; ne straši se djevojke i njezina društva. - Ali, ako si još premlad, ako još nisi za ženidbu, onda, brate, budi veoma oprezan.... A što je onda ako Ti u tom razdoblju izgrađivanja Tvoga značaja lijepo lice zavrti glavom? Tada zbogom, uzgoju značaja, staleška izobrazba, apostolat. Bit ćeš rastresen; svakom prilikom ćeš misliti na nju. Nećeš se moći izgraditi, ostat ćeš cijeli svoj život šeprtlja. Prije negoli si počeo živjeti, već Te je život svladao. A to je za te veliko zlo... Nemoj me krivo razumjeti: ne velim Ti da je zaljubljivanje zlo; naprotiv je ono velika

sreća ako se dobro zaljubiš; no ono je pravo zlo ako se prerano zaljubiš, jer će Ti ono ukočiti Tvoj duševni život upravo u ono doba kada je odredila Providnost da se duševno i tjelesno razvijaš.

(I. Merz, Pismo orlu, 1926., Arhiv)

Čistoća srca - najljepši biser mladenaštva

Trijezan mladić uviđa negativne posljedice preuranjene ljubavi, zato već u početku stvara odluku da će od sebe odbiti sve što bi ga zavelo na prerano druženje s djevojkom. Naobražen mladić veoma dobro zna da čist život ne samo da ne škodi zdravlju, već naprotiv mladiću daje neopisivu svježinu i snagu. On također zna da mu je već u mladosti Bog dao nagon da ga svladava i tako sustavno izgradi svoju ličnost. On je uvjeren da u srcu značajna čovjeka samo dvije žene smiju imati istaknuto mjesto: to je njegova majka, te majka njegove buduće djece. Zato mora svetu čistoću srca čuvati kao najljepši biser mladenaštva. A da uščuva taj biser, izbjegavat će sve one prilike koje bi ga mogle navesti na zlo, a to su loši razgovori, ružne kazališne predstave, kino, a poglavito nečedni ples i alkohol.....

Bude li se naša omladina držala tih smjernica, dobit ćemo čeličnih karaktera, svetaca i rodoljuba; dobit ćemo čvrste i plodne kršćanske obitelji, koje su glavna osnovica narodnoj veličini i javnom blagostanju građana. *(Ti i ona, str. 67-70)*

Zemaljska ljubav slika je ljubavi između Krista i Crkve

Sav razvoj spolnog nagona, od njegova početka, od raznolikosti muža i žene, pa sve do težnje da se muž i žena međusobno nadopune, i sve ra-

dosti zaručnika i tiha sreća mladenaca, muža i žene, sve te osjećaje Bog hoće i on ih je stavio u srce ljudsko. To je Bog ljudima rekao već u prvim počecima života na zemlji, kako to čitamo na prvoj stranici Biblije.... No ova zemaljska ljubav ima mnogo uzvišenije značenje. Ona je slika ljubavi koja veže Krista uz njegovu Crkvu. Kao neka slutnja, nadalje, upućuje čovjeka na mnogo savršeniju ljubav, koja čovjeka neće usrećiti samo nekako i na neko vrijeme, nesavršeno i prolazno, već će ta ljubav biti vječna i potpuna. Bračna je ljubav slika, slutnja, priprava za neograničenu ljubav Božju.... Težnja ljudske duše odviše je duboka, a da bi je zemaljska ljubav mogla trajno zadovoljiti. I samu najiskreniju bračnu ljubav uvijek smućuju bolesti, brige, trpljenja, a napokon se kod smrti pretvara i u žalost. Tada se treba duh junački osvijestiti i udovoljenje neograničenoj težnji za ljubavlju tražiti u zagrljaju Božjem.

(Ti i ona, str. 22-23)

Spolni nagon u zakonitom braku stvaratelj života i sreće

Kao što vodu nabujale rijeke krotimo nasipima da teče određenim koritom, što više, pomoću čeličnih cijevi je vodimo u elektranu i silimo da goni motore, koji rasvjetljuju daleke krajeve i tjeraju svojom snagom strojeve velikih tvornica, tako je čestit mladić dužan da ogradi divovsku i bijesnu snagu svoga spolnog nagona nasipima kršćanskog ćudoređa i pristojnosti dok slobodno ne odluči, ako je to volja Božja, da spolni nagon bude u zakonitom braku stvarateljem života, sreće, blagoslova. *(Ti i ona, str.34-35)*

Zadaće kršćanske obitelji

Danas omladina ima veoma loše pojmove o ovim temeljnim zakonima ljudskog poretka: ona ne zna da je obitelj glavna i temeljna stanica ljudskog društvenog poretka i da je cilj ljubavnog nagona, što ga mladić u sebi osjeća, u tome da jednom osnuje kršćansku obitelj koja će dati Bogu duše, roditeljima dobru djecu; koja će Crkvu obdariti svecima, domovinu pravim rodoljubima.

(Ti i ona, str. 67)

Cilj kršćanske politike: što više kršćanskih obitelji

Uzalud ćemo vikati "živjela Hrvatska", uzalud ćemo se nadmetati u rodoljubivim praznim frazama i hvastati se rodoljubnom politikom, ako naša politika ne bude kršćanska. Svaka pak kršćanska politika mora ići za tim da dobijemo što više kršćanskih obitelji, u kojima će bračni drugovi živjeti u nerazdruživoj vjernosti sve do smrti. Kršćanski će bračni drugovi gledati da imaju što veći broj djece i da u svojoj djeci uvijek gledaju neizmjerno dostojanstvo djece Božje. I zato se suvremeni katolički mladić već za rana mora pripravljati za svoj uzvišeni budući poziv oca obitelji, mora se odgajati daleko od svakog utjecaja preuranjenih ljubavi. Njegovo je geslo: hoću da moja mladost bude slobodna i netaknuta; netaknuta ne samo od grijeha, već i od preuranjenog zaljubljivanja. Jedino takva mladost daje potpune ljude. *(Ti i ona, str.70)*

Nebeski život već na zemlji po zavjetu vječnog djevičanstva

Brak muža i žene tajanstvena je slika veze Krista s Crkvom. "Muževi, ljubite svoje žene, veli

sveti Pavao, kao što je Krist ljubio Crkvu i sebe samoga predao za nju... Tajna je to velika; a ja smjeram prema Kristu i Crkvi."(Ef, 5,25 i 32). Brak ima zemaljsku zadaću da služi rađanju i odgajanju djece. Kada prođe ovaj život i bračna se veza raskida, čovjek treba da se ujedini sa Sinom Božjim, radi kojega je stvoren. Tada će svaka pojedina duša stupiti s uskrslim Kristom u vezu zaručničku. No ima odabranih duša koje već ovdje na zemlji stupaju u posebni zaručnički odnos s Kristom i odriču se zemaljske ljubavi. Duše, koje polože zavjet vječnog djevičanstva, već na zemlji počinju živjeti nebeskim životom i misle jedino i bez prestanka na svog nebeskog Zaručnika.

(Ti i ona, str.53)

Po zavjetu djevičanstva duša je vjenčana s Isusom Kristom

Katolička Crkva smatra da je svaka duša, koja je položila zavjet djevičanstva, vjenčana s Isusom Kristom. U tome je bitno značenje katoličkog celibata. Takva je djevičanska duša uzdignuta na dostojanstvo zaručnice Božje i već na zemlji živi nebeskim životom. Ona se natječe s neporočnošću anđela i bez prestanka misli na bračne odaje svoga nebeskog Zaručnika. Na zemlji još mora svladavati strasti, ali njezine kreposti gore poput zapaljene svjetiljke i s njom u ruci, u tamnoj zemnoj noći, čeka na nenadani dolazak svoga kraljevskog Zaručnika..... Nije svatko odabran da živi tim uzvišenim anđeoskim životom. Ali svi skupa moramo biti zahvalni Gospodu, ako je stavio u našu blizinu duše, koje su se odrekle svega i već na zemlji počinju živjeti onim životom koji je najstvarniji, jer se svršava u vječnosti. Ni poganski, ni židovski svijet nije poznavao takvog djevičan-

stva; ovaj je dragocjeni cvijet tek niknuo u čarobnom vrtu kršćanstva. *(Ti i ona, str.53-55)*

Ljudsko će srce zadovoljiti tek ljubav u vječnom sjedinjenju s Bogom

Ni u braku nije ljubav potpuna i sreća nepomućena, jer bolesti, trpljenja, smrt mute uvelike tu sreću, a često i samu ljubav. Čovjek u braku dolazi do uvjerenja da se potpuna, nerazdruživa ljubav ne može postići na ovoj zemlji i da će ljudsko srce tek zadovoljiti nerazdruživa ljubav u vječnom sjedinjenju s Bogom. Zemaljska je ljubav samo slika ljubavi Božje, slika ljubavi Krista prema svetoj Crkvi i put u zagrljaj Božji.

(Ti i ona, str. 66)



Unutrašnjost stana i sobe Ivana Merza u Zagrebu, Starčevićev trg 6, drugi kat

Prema Božanskoj ljubavi

Moralna čistoća Ivanove duše koju je postigao slijedeći vjerno poticaje Božje milosti, te svojim osobnim asketskim zalaganjem, nije postala sterilna zatvorenost u samoga sebe i svoju moralnu savršenost. Čistoća njegove duše učinila je dostojnim njegovo srce da je mogao primiti u sebe Božansku ljubav. Sav elan svoje duše, sublimiranu energiju tjelesnog vida ljudske ljubavi Ivan je usmjerio prema većoj, vječnoj, Božanskoj ljubavi koja mu se objavila u osobi Isusa Krista. Prema njemu je usmjerio cijelo svoje srce i energije svoje duše. Kako se Ivan uspinjao prema Božanskoj ljubavi, koja je sredstva upotrebljavao da do nje dođe, vidjet ćemo u poglavljima koja slijede. Bile su tu najprije godišnje duhovne vježbe, potom vjerno obdržavanje odluka – pravila života koje si je sam sastavio, tu je zatim bilo svakodnevno sudjelovanje u euharistiji i na kraju odano štovanje Srca Isusova.

NOVE SPOZNAJE KROZ DUHOVNE VJEŽBE

Od svojih studentskih dana Ivan je jednom godišnje obavljao Duhovne vježbe po metodi sv. Ignacija Loyolskog. S tom je praksom nastavio i kad se vratio sa studija i započeo svoj javni rad i djelatnost kao profesor na Nadbiskupskoj gimnaziji. Za vrijeme duhovnih vježbi Ivan je zapisivao bilješke sa svojim odlukama od kojih su nam se mnoge do danas sačuvale i koje nam pokazuju kako je Ivan duboko ušao u duhovni život i proživljavanje kršćanskih otajstava, te kako je odgovarao Bogu koji ga je pozivao na savršeniji kršćanski

život. Ovdje donosimo izvatke iz bilježaka Duhovnih vježbi koje je Ivan načinio 1923. u svojoj 27. g. života i pod kojima je odlučio, rasvijetljen Božjom milošću, da neće ulaziti u redovnički život, nego da će ostati u svijetu kao Bogu posvećeni laik i u tom staležu će raditi za proširenje Kristova Kraljevstva. U tim duhovnim vježbama Ivan je donio odluku da će položiti vječni zavjet čistoće koji je i položio za blagdan Bezgrešnog začeća Blažene Djevice Marije 8. XII. 1923. Iz tih bilježaka koje ovdje slijede, vidi se kako je Ivan došao do stupnja potpunog predanja u ljubavi prema osobi Isusa Krista i radu za širenje njegova Kraljevstva u dušama.



Bazilika Srca Isusova u Zagrebu koju je Ivan Merz svakodnevno pohađao

Zagreb, 7.-9. XI. 1923. *26 g. i 11 mj.*

Vršiti volju Oca Nebeskoga i biti pripravan ostaviti dom

Kao što se je Spasitelj otrgnuo od roditelja, mora se i moje srce osloboditi od njih. Vršiti volju Oca Nebeskoga i biti pripravan ostaviti dom, kada On to traži. Sada dok još boravim kod roditelja, voditi slobodnu egzistenciju i raditi ondje gdje to Katolički pokret traži bez obzira na roditelje. Moja je obveza da im pribavim onoliko sredstava ko-

liko im je potrebno da pristojno žive i gledati da njihov život i rad budu po srcu Božjem.

(Duh. vježbe, 8. XI. 1923.)

Isuse, najradije bih Ti tamo služio gdje se neprestano o Tebi razmišlja

Kako je slatko, Isuse, boraviti u Tvojoj vojsci, služiti pod Tvojom zastavom. I oca, i majku i sve što mi je drago zaboravljam kada se sjetim Tvoje nebeske pojave i Tvoje mile Majke. Isuse, sav se predajem Tebi. Najradije bih Ti tamo služio gdje se neprestano o Tebi razmišlja i samo, samo Tebi i više nikome ne služi. Ti valjda hoćeš da Ti savršenije služim u položaju u kojem sam sada. Ne bi li Ti želio da se osnuje jedna nova bratovština katoličkih laika, koji će se posebno obvezati da Ti služe? Ne bi li Ti želio da su u njihovu programu svakoga mjeseca dvodnevne duhovne vježbe? Ne bi li se oni mogli obvezati da će Tebe primiti svaki dan i da će dnevno moliti po uputama onih koji budu poglavari te bratovštine? A i njihov apostolat bi bio uređen po uputama tih poglavara prema kojima bi oni položili obvezu poslušnosti. - Isuse, neka bude Tvoja volja! Loquere, Domine, quia audit servus tuus! Govori, Gospodine, jer sluša Tvoj sluga. *(Duh. vježbe, 8. XI. 1923.)*

Nemati drugog zaručnika doli Tebe, Spasitelju moj

Molim Te, Isuse, da u staležu, koji sam izabrao, uvijek nastojim biti Tebi sličan; ne tražiti za se nikakav imetak, biti poslušan poticajima Tvojim u mojoj duši i savjetima moga duhovnog vođe, kojim se Ti služiš i nemati drugog Zaručnika doli Tebe, Spasitelju moj. Ne dopusti da Ti se ikada iz-

nevjerim i daj mi snagu da u dragovoljnome trpljenju postajem Tebi sve sličniji. Molim Te zato, Isuse, mogućnost da razmišljam o vječnim istinama i da se s Tobom, mojim Bogom, dnevno ujedinjujem. *(Duh. vježbe, 9. XI. 1923.)*

Živjeti u obiteljskoj kući
životom posve posvećenim Isusu

Ti mi veliš, Isuse, da Te slijedim. Zato te molim da uništiš u meni nagnuća koja me još vežu k roditeljima i čine me katkada mlitava i neodlučna u Tvojoj službi. Odlučujem zato da ću živjeti od sada u obiteljskoj kući životom posve posvećenim Tebi. Uvidim li da me ovakav život i najmanje sprečava da vršim Tvoju volju i u neznatnim stvarima i da bih u drugom položaju mogao više učiniti na Tvoju slavu, obećajem Ti da ću ostaviti očinski dom. *(Duh. vježbe, 9. XI. 1923.)*

Svoju beskrajnu ljubav
Bog najviše očituje u maloj Hostiji.
Tebi za uzdarje, Bože, dajem sama sebe!

Osjetio sam svu ljubav Božju, koja se očituje u njegovim neizmjernim dobročinstvima. U dobročinstvima tijela i duha. U svima je on sam nazočan, on sam radi dajući nam te darove. Pokreće svemir, sunca, da ja mogu živjeti, da biljke mogu rasti, koje će me hraniti. No najveće je dobročinstvo gdje nam se neizmjerni Bog sam daje. Očituje nam svoju veličinu u beskrajnom svemiru, u velikim morima; svoju ljubav u milosti posvećujućoj, koja te milijarde sićušnih nevjernih dušica ispunja samim sobom i čini dionikom neizmjernosti. - On svoju beskrajnu ljubav najviše pokazuje, ne dajući nam samo svoja dobročinstva, ne bivajući samo

prisutan, radeći sam dajući nam te darove - nego dajući nam svu svoju neizmjernost, beskrajnost - u maloj Hostiji za hranu.

O, preobilje Božje ljubavi, koja tako neznatnog, prašnog ljudskog stvora obdaruješ nepojmljivim darom Tebi za uzdarje, Bože, dajem sam sebe! Uzmi me i ne dopusti da svoje oko kada na stranu bacim i da požalim svoj izbor. Daj da kalež trpljenja primim i da zazovem na ovoj zemlji Tvoje ime, da Te nakon toga mogu licem u lice gledati! *(Duh. vježbe, 9. XI. 1923.)*



Unutrašnjost Bazilike Srca Isusova u Zagrebu, u kojoj je Ivan Merz svakodnevno prisustvovao sv. misi i primao sv. Pričest

RAST U SVETOSTI

U svome nastojanju oko kršćanske savršenosti Ivan je donosio odluke za svoje moralno usavršavanje koje je potom nastojao provoditi u svakodnevni život. Te odluke, kojih se savjesno pridržavao, uvelike su mu pomagale da je postupno postao gospodar svoje volje, svojih nagnuća, svoga tijela, gospodar svih pokreta svoga srca i svojih nagona. Živeći po njima Ivan je uspio doći do one moralne čistoće svoga srca koja je zadivljavala sve one koji su se s njime susretali.

Sačuvalo nam se nekoliko redakcija njegovih programa duhovnog života od kojih ovdje donosimo tri. Prva redakcija potječe još iz vremena s kraja rata. Boraveći još na fronti, gdje se približio Bogu i spoznao pravi smisao života u susretu sa smrću i patnjom, Ivan si 1918.g. sastavlja program duhovnog života.

Drugi skup odluka potječe iz njegovih studentskih dana u Parizu. Ivan ih naziva "direktivama za život." To su njegove čuvene pariške odluke sastavljene u jesen 1921. g.

Treći skup odluka koje ovdje donosimo, Ivan je sastavio u Zagrebu na duhovnim vježbama koje je nadopunjavao svake godine. Ovo je posljednja redakcija njegovih odluka iz 1928. koje je napisao strojopisom na malom papiru i ponio ih u svome misalu u bolnicu odakle je nakon neuspjele operacije kroz vrata smrti prešao u vječni život.

Njegove su se odluke usavršavale i prilagođivale okolnostima u kojima je Ivan živio, najprije kao student po europskim učilištima, a onda kao profesor u Zagrebu. One su velika potvrda kako je tijekom posljednjih deset godina svoga života ozbiljno radio na sebi, na svome samoodgoju, na usavršavanju svoje nu-

trine, na stjecanju kršćanskih vrlina spremno se odazivajući poticajima Božje milosti.

Započeti novi život u duhu novospoznatog katolicizma

Fonzaso - Italija, 5. II. 1918. *21 g. i 2 mj.*

Prva redakcija programa duhovnog života Ivana Merza koji je sastavio još na talijanskom ratištu 1918.g.

1. Gledat ću ponizno vršiti Božju volju, da ne budem odviše pohlepan za znanjem i da radim toliko koliko mogu. Nauka ne smije biti sama sebi svrhom, ona mora, uza svu ljepotu koju u sebi krije, pridonositi nešto i Kraljevstvu Božjem na zemlji. - 2. Uza svu ljubav k svojoj struci, svaki čovjek mora socijalno živjeti, živjeti u životu i potpomagati one koji trpe. - 3. Mislim kao đak raditi u društvu sv. Vinka - internacionalna religiozna pozadina - i u "Hrvatskoj" *(katoličko društvo hrvatskih studenata u Beču)* - nacionalno-religiozna pozadina. - 4. Valja nastojati da samo dva puta dnevno jedem; tako sam materijalno slobodan. Iz principa ne jesti u ostalo vrijeme, pa makar netko i ponudio. - 5. Ne smijem zaboraviti na svladavanje tijela. Tvrd ležaj, rano ustajati, kadikad strogo postiti, tako da u svakom momentu mogu raditi sa svojim tijelom što je meni volja. - 6. Također je važna njega zdravlja i tjelesne ljepote. Nova generacija mora biti zdrava, vesela, lijepa. Ono što je ružno, posljedica je grijeha. Zato se treba čovjek svladavati, a njegovanje zdravlja i ljepote smatrati kao sredstvo da sebe svlada i da ojača volju. - 7. Boga nikada zaboraviti! Neprestano težiti za sjedinjenjem s njime. - 8. Svaki dan - ponajbolje zoru - upotrijebiti jedino za razmišljanje i molitvu, po

mogućnosti u blizini Euharistije ili kod sv. mise. Taj sat treba biti izvor dana, u tome satu treba čovjek zaboraviti na cijeli svijet, potisnuti sve svjetske brige, svu nervozu života, da bude miran kao u kolijevci. - 9. U tome se satu moraju stvoriti planovi za budući dan, tu se razmišlja o vlastitim greškama i moli milost da se svlada sva slabost. - 10. Bilo bi grozno kad ovaj rat ne bi imao nikakve duševne koristi za me! Ne smijem onako živjeti kao što sam živio prije rata. Moram započeti novi, preporođeni život u duhu novo-spoznatog katolicizma. - 11. Jedini Gospodin neka mi pomogne, jer čovjek sam iz sebe ne može ništa.

Kroz svladavanje tijela prema slobodi duha

Pariz, 1921. *25 g.*

Drugi svoj program za duhovni život, poznate "pariške odluke", sastavio je Ivan za vrijeme studija u Parizu 1921.

1. Na sasvim tvrdom ležati. - 2. Cijelo tijelo dnevno ledenom vodom umivati. - 3. Izjutra ništa ne jesti. - 4. U petak glad osjećati. - 5. Češće u najboljem teku prestati (s jelom). - 6. Gimnasticirati svaki dan u kojim god prilikama. - 7. O sebi nikada ne govoriti. - 8. Samo ručati i večerati. - 9. Jednom mjesečno 24 sata ništa ne jesti ni piti. - 10. Suvišak svojih dobara siromahu pokloniti. - 11. O svojoj boli nikada ne govoriti. - 12. Što manje govoriti. - 13. Svaki se dan bar jednom posvema Bogu pomoliti. - 14. Ići u neugodne situacije. - 15. Vlastitu bol blagosivati. - 16. Katkada sebi svojevoljno, u potaji, bol zadavati. - 17. Katkada iz najboljega sna ustati i gledati zvijezde. - 18. Ići po najtamnijoj noći na strašiva mjesta pobijediti strah, jačati vjeru. - 19. Poniženje pred ljudima s vese-

ljem primiti. - 20. Ne odati se nikada odviše jednostrano znanosti. - 21. Biti sa životom u najužem kontaktu.

Isuse, želim da Te po Mariji svaki dan više ljubim

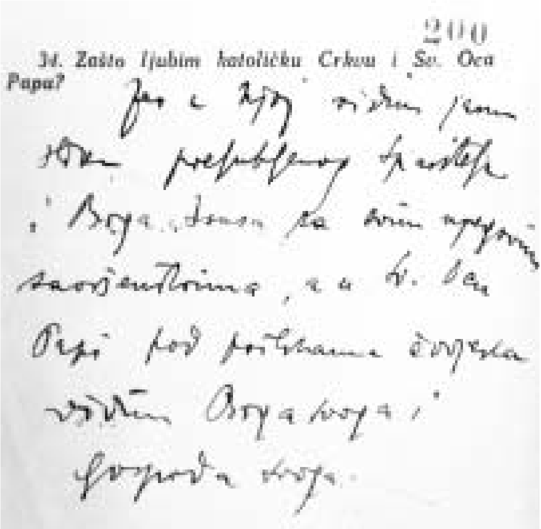
Zagreb, 1927. *31 g.*

Posljednju redakciju svoga "životnog pravila" Ivan je sastavio u Zagrebu. Ove je odluke, ispisane strojopisom na malom papiru i stavljenom u misal, Merz ponio sa sobom na posljednju zemaljsku životnu stanicu, u bolnicu na operaciju, odakle je kroz smrt prešao u blaženu Vječnost.

1. Prije svake molitve sjetiti se jutarnjeg razmatranja. - 2. Kada ima dosta druge hrane, što manje kolača. - 3. Prije svake molitve (adoracije, razmatranja) odrediti trajanje. - 4. Ne raditi iza večere svoje poslove. - 5. Mala tajna: Isuse, želim da Te po Mariji svaki dan više ljubim! - 6. Kao pokoru što savršenije vršiti staleške dužnosti. - (7. Kao pokoru smatrati redovnim pravilom naspavati se tek svaki drugi dan.) - (*Ovu je 7. odluku po savjetu ispovjednika Ivan ublažio, pa ju je u izvorniku naknadno stavio u zagradu.)* - 8. Pričestiti se svaki dan i po mogućnosti pohoditi presv. Oltarski Sakrament. - 9. Bezuvjetno kao pokoru električno brzo ustajati, uvijek i bez iznimke. Ustati bezuvjetno u onaj čas, kada sam to navečer odlučio (pa makar morao zbog umora po danu počivati). Ne leći po drugi put. - 10. Kod svakog obroka učiniti koju pokoru za spas duša. - 11. Qui regulae vivit, Deo vivit. (Tko po pravilu živi, Bogu živi): stoga bez važnih razloga ne mijenjati svoje odluke. - 12. U adventu nikome ne dati povoda da se smije. - 13. Smijati se samo u znak duhovne radosti. - 14. Kad se služim tehničkim sredstvima za širenje slave Božje, biti barem na onoj visini na kojoj su liberal-

ci (s istim potrebama) kad oni rade za stjecanje novca. - 15. Moj govor i ponašanje prema bližnjemu mora podupirati, a ne rušiti njegovu kontemplaciju. 16. Biti što uredniji. - 17. Ama nesciri et pro nihilo reputari. (Nastoj da budeš nepoznat i da do tebe ništa ne drže.) - 18. S ljudima koji nemaju osobne krivnje da nisu katolici govoriti u duhu animae Ecclesiae (duše Crkve) i prosuđivati da li vrše ono što naravni zakon od njih traži, i nadovezivati na ono naravno dobro što je u njima. - 19. Nikada ne prigovarati jelu. - 20. Ne bockati, pogotovo ne majku. - 21. Ljubiti sv. šutnju. - 22. Kod jutarnjeg ustajanja, umivanja, hoda u crkvu misliti na presv. Euharistiju.

(Put k suncu, 2. izd. 1993.str. 114-115)


200

34. Zašto ljubim katoličku Crkvu i Sv. Oca Papu?

Faksimil odgovora Ivana Merza na pitanje jedne ankete: Zašto ljubim Katoličku Crkvu i Sv. Oca Papu? "Jer u njoj vidim jasnu sliku preljubljenog Spasitelja i Boga Isusa sa svim njegovim savršenstvima, a u Sv. Ocu Papi pod prilikama čovjeka vidim Boga svoga i Gospoda svog".

Kristova ljubav u Euharistiji

Ivanova ljubav prema osobi Isusa Krista nije ostala samo na razini kontemplacije u molitvi. Dobila je svoj konkretni izraz u ljubavi prema presvetoj Euharistiji koja mu je postala privilegirano mjesto susreta s Kristom i središte njegova duhovnog života. Već od mladosti paralelno s njegovim duševnim borbama i teškoćama, zamjećuje se kako ga milost Božja privlači upravo preko osjetnih, gotovo mističnih doživljaja kod sv. Pričesti.

Posljednjih šest godina života Ivan je svakodnevno prisustvovao svetoj misi u Bazilici Srca Isusova u Zagrebu, gdje mu se danas nalazi posljednje počivalište. Misli koje je zabilježio o Euharistiji pune su zanosa i ljubavi. "Govorio sam sa žarom koji mi je dala presv. Euharistija", izjavio je još kao student nakon jednog predavanja mladima. Ljubav prema Isusu nazočnom u Euharistiji bila je u ishodištu njegovih brojnih apostolskih pothvata.

Pričest - izvor života

B. Luka, 25. III. 1914. *17 g. i 3 mj.*

Pričest je izvor života.

B. Luka, 26. IV. 1914. *17 g. i 4 mj.*

Što više upoznajem katolicizam, to više vidim da je neiscrpljiviji. Kolika je Ljubav Njegova, kad On, Neizmjernost, koga ne možemo shvatiti, On koji ravna svemirom i svakom travkom i koji zna i gleda na prepiranje sićušnog ljudskog roda, daje nama, malenima i ništavnima Sebe za blagovanje.

Mistički osjećaj pretvorbe u misi

Sarajevo, 25. X. 1915. *18 g. i 10 mj.*

Sjajna su neka mjesta iz Ivanova evanđelja o Pričesti. Kod zadnje mise mnogo sam o njima razmišljao i tako se uživio da sam zbilja mistički osjećao pretvorbu i da je ondje prisutan Krist, kojemu se moramo klanjati.

Ne može se izreći što se to osjeća kad se Krist s nama sjedini

B. Luka, 24. XI. 1915. *18 g. i 11 mj.*

Čovjek u svakom času vidi kako je malen, a kako je velik Onaj, koji je umro za nas; koji Kruh - Bože, samoga Sebe daje, svu onu veličinu, onu Ljubav. Ne može se izreći što se osjeća, kad se On s nama sjedini. Ne, tu je želja za još više i više, za Kristom cijelim za Svjetlom vječnim, za Bogom Stvoriteljem za kojim srce snažno, eruptivno teži.

Osjetne milosti kod svete Pričesti

B. Luka, 27. XII. 1915. *19 g.*

Kad sam gdjegod u vedroj, svijetloj, sunčanoj prirodi, pa pomislim na svoje osjećaje kod Pričesti, čudno mi je, kao da je to bio neki san, tajinstven, čudan i lijep san, neki osjećaj, neko ozračje, kojeg sada nemam, a kad sam u tom osjećaju, zaboravim sve, samo me nešto vuče, neodoljivo vuče...

Vječno se diviti Euharistiji - neizmjernoj Ljubavi

B. Luka, 24. II. 1916. *19 g. i 2 mj.*

Jako volim tišinu i mir, mogu razmišljati, mogu misliti na misterij Euharistije, zapadati u nepomično začuđenje, mogu se dugo moliti… Ljepše

je u samoći. Ljepše je zavući se u tamnu crkvicu i kod treptanja vječne svjećice, za zadnjih traka sunca, tiho moliti krunicu i diviti se, vječno i vječno se diviti Euharistiji, tome sjaju, toj veličini, toj neizmjernoj Ljubavi.

Čovjek je ovdje samo putnik i određen je za nešto više

B. Luka, 28. II. 1916. *19. g. i 2 mj.*

Bio sam jučer na Pričesti i tako sam veseo i zadovoljan, tako da se, čini mi se, neću nikada žalostiti, pa makar mi i teško bilo... Čovjek je ovdje samo putnik, njegovo pravo određenje nije ovdje, na toj zemlji, nego je on izabran za nešto više.

Blizina Euharistije krijepi

Graz, 20. III. 1916. *19 g. i 3 mj.*

I sva ona mistika crkve, ono treptanje vječnoga svjetla i bezbroj svijeća, obuzima dušu kano neki nadnaravni miris. Opis je nepotreban; svatko znade kako blizina Euharistije krijepi.

Svesilna moć Euharistije

Graz, 27. III. 1916. *19 g. i 3 mj.*

Upravo sada trebam duševne snage, trebam crpsti iz nepresahljivog vrela Ljubavi, iz one svesilne moći Euharistije, koja napunja dušu rasvjetom, koja je svjetlija od dana, koja je pretvara u duševno zadovoljstvo, koja miruje u osjećanju nečega nepoznatog i neizmjernog. Silno, svesilno bih htio opet tome Vrelu. Bože, pomozi mi!

Silna želja za Hostijom

Slov. Bistrica, 19.VII.1916. *19 g. i 7 mj.*

Sam ne znam, bez ikakve misli, tu je ona silna želja za Kruhom, za onom malom Hostijom. Ništa

ne znam tada, sav razum spava, a moja bi usta i sva moja unutrašnjost htjela bi Hostiju da se s njom spoji.

Dodir s nadnaravnim svijetom kroz Euharistiju

Ratište, Mürzzushlag, 15. VIII. 1916. *19 g. i 8 mj.*

Rano sam ustao, otišao na Pričest i nastojao sam se zadubiti u taj misterij, pa mi se čini da sam doista duboko zaronio u sama sebe i u onaj svijet. Ne, nisam vidio sve, no kano da sam osjetio kao u nekoj magli one zakone, ono nešto koje pokreće sve, pa iza toga Madonu s Djetetom, a uz to Ono još veće, sve skupa sam osjetio ujedinjeno u Hostiji.

Religiozna okolina pozitivno djeluje na čovjeka

U pismu svome prijatelju N. Bilogriviću Ivan opisuje svoje dojmove sa sudjelovanja na sv. misi u crkvi u Bolzanu (Bozen), kamo je Ivan navraćao boraveći na fronti.

Ratište, Bozen, 26. I. 1917. *20 g. i 1 mj.*

Neopisivo duboko djeluje crkva, gdje se uz mistični sjaj od mnogo i mnogo svijeća obavlja u



Francusko-latinski misal Ivana Merza na mjestu u Bazilici Srca Isusova u Zagrebu iz kojega je svakodnevno pratio sv. misu na što upozorava i metalna spomen-pločica na klupi gdje je Merz klečao.

isti čas, toliko puta taj misterij svih misterija. I svijet u toj tišini stupa glavnom oltaru, gdje svećenik dijeli kruh Gospodnji. Direktno se osjeća, kako je čovjek kano na nekom otoku usred burnog mora; na otoku istinitog i pravog života. Iz onih malih ženica, što su trpjele i na sebi razumjele sfingu ovog života, izlazi u tim velikim časovima, kada su sasvim sitne kod Stola Gospodnjeg - neko nadnaravno svjetlo, koje cijelu crkvu ispunjava melodijama nečujnih pjesama anđela. Nemam riječi da izrazim, kako religiozna okolina pozitivno djeluje na čovjeka.

Pričest vojnika na ratištu u Alpama

Ratište, Bozen, 28. III. 1917. *20 g. i 3 mj.*

Pričest se dijeli. Ona mala bijela hostijica, bijela i sjajna i sjaji tog vedrog dana, ide tim crnim izmučenim ljudima. A ovi su sklopili preko prsiju ruke, spustili glavu sve do zemlje i u sebi proživljuju taj Misterij. Sva priroda je divna, sve uopće, osim čovjeka, je sretno i lijepo. Izgleda samo: duša im je danas čišća i svjetlija od ovog ogromnog svjetla alpske nedjelje, sva ova veličina prirode je samo simbol čovječje duše. I ovo njegovo jadno, skršeno i slomljeno crno tijelo ne spada zapravo ovamo; ono mora propasti i doći u harmoniju s ostalom ljepotom.

Gospodin mi je draži od svega na svijetu

Ratište, Zingarella, 22. VI. 1917. *20 g. i 6 mj.*

Htio bih blagovati Gospodina, koji me voli više nego itko i koji mi je draži od svega na svijetu. Samo ga nisam dostojan, odviše sam slab da bih se bez i najmanje pomisli žrtvovao za presvetu Hostiju.

Tuga zbog nedostatka Euharistije

Ratište, Monte Rasta, 9. IX. 1917. *20 g. i 9 mj.*

Svete Euharistije nema. Živim ovdje kao poganin ili kao kakva zvijer, kao da Agnus*(Jaganjac)* nije više u središtu kosmosa, kao da Ga uopće nema. Bože, Tješitelju, dođi da moju prirodu prožmeš atomima vječnosti, pa da tako - sličniji Tebi - razumijem tijek bivovanja.

Kad ćemo vidjeti uskrsnulog Jaganjca?!

Ratište, Monte Rasta, 5. X. 1917. *20 g. i 10 mj.*

Kad će konačno doći vrijeme kad neće više biti nikakve odvratnosti, nikakve noći i nikakva grijeha? Kad će doći vrijeme vječne slave, vječnog osvjetljenja? Kad ćemo vidjeti uskrsnulog Jaganjca i sjaj njegove vječno lijepe Majke, koji se proteže iznad svih svjetova? Kada, kada ćemo biti ujedinjeni u pjevanju nebeskih korova, kada ćemo se izgubiti u vječnom pjevanju Sanctus, Sanctus, Sanctus, obavijenom božanskim sjajem? Kada će doći vrijeme da se neće morati jesti, kad se neće morati boriti za najmanje dobro djelo... U našem je tijelu zakon, sasvim drugačiji od onoga koji je u našoj duši... Apstinencija i Euharistija su putovi koji nas onamo vode. Post i Pričest, dvije oprečnosti. Post zadaje muku i lišava nas užitka, a Pričest nam daje neizmjerni užitak i pretvara naše tijelo u božansko tijelo.

Pričest daje snage za borbu

Beč, 9. IV. 1918. *21 g. i 4 mj.*

Idem sutra na sv. Pričest da opet upijem snage za borbu. Ovih zadnjih dana dosta sam popustio. Bio sam polijen, neuredno sam jeo, malo se molio, nimalo trpio, ljutio se, bio i poškrt... i izgubio zato vezu s Onim.

Ruke koje drže Krista

Ratište, Solarol, 13. VII. 1918. *21 g. i 7 mj.*

Neki dan vidjeh svećenika. Najradije bih poljubio ruke koje držahu Krista. O, Bože, da sam već kod Tebe! Najbolje bi bilo da plamenom svoga milosrđa sažgeš parazite grijeha, koji su se usukali u moju dušu, pa da dobar i svet stupim u Te…

Čudo čudesa: Krist u Euharistiji središte cijelog makrokozmosa

Beč, II. 1919. *22 g. i 2 mj.*

Čovjek je silno slab i bez tuđe pomoći ne može ništa. Zato je On iz vječnosti stupio u povijest i postavši središtem cijeloga makrokozmosa, dao nam je Sebe da nas tjelesno i duševno preporodi. Ne zaboravimo na tu neizmjernu ljubav i posvetimo veću pažnju maloj bijeloj Hostijici, koja osamljena na nas čeka u studenim crkvicama. Svijet živi za se, kao da se nije dogodilo to čudo čudesa, na koje je silnom čežnjom čekao kroz eone cijeli makrokozmos....

(Novo doba, Luč 9-10, 1919., str. 210)

Najveća stvar na svijetu: Crkva - misa - pretvorba

Zagreb, IX. 1924. *27 g. i 9 mj.*

Najveća stvar, koja postoji na svijetu jest sv. Crkva; najveća stvar u Crkvi jest misa, a u misi pretvorba. I kao što je Krist za svog zemnog života bio usmjerio sve svoje misli prema Golgoti, tako zaručnica Kristova, Crkva, upire sve svoje poglede prema oltaru. Što se dakle događa na oltaru, to je najveća stvar koja se uopće zbiva na svijetu. Tamo se zbiva socijalno djelo kategzohen, molitva i žrtva, koju je za spas cijeloga svijeta prika-

zao Isus na Kalvariji i koju katolička hijerarhija - taj nosilac svećeničkog reda Kristova - javno prikazuje Bogu za sve ljude i u ime njih svih.

(Duhovna obnova po liturgiji, Luč br. 1, 1924. str. 11)

Vrhunac liturgije i života: sjedinjenje s Kristom u sv. Pričesti

Zagreb, IX. 1924. *27 g. i 9 mj.*

U sv. Pričesti gdje se vaše tijelo i vaša duša ujedinjuje sa samim Božanstvom, treba biti vrhunac vašega života; u tom je činu i vrhunac cjelokupne liturgije. Sve veličanstvene molitve i pjesme, sva vaša razmatranja, svi vaši čini tijekom dana moraju biti kristocentrični, moraju biti usmjereni prema tom jedinom času vašega dnevnoga života. Na taj se način već na zemlji ispunjava vaša zadnja svrha i postajete dionicima same biti Božje.

(Duhovna obnova po liturgiji, Luč br. 1, 1924. str. 11)

Po svetoj Pričesti postajemo dionicima beskrajnog života Riječi Božje

Zagreb, IX. 1924. *27 g. i 9 mj.*

Budite uvjereni da je sveta misa bez svete pričesti donekle fragmentarna. Spasitelj se mogao utjeloviti također pod prilikama zlata ili kamena; on to nije učinio, već je primio prilike kruha i vina i time nam je jasno rekao da želi da ga kod svake svete mise blagujemo. Žrtva je tek onda potpuna ako se u misi najtjesnijim vezama ljubavi sjedinimo s Isusom pretapanjem jedne biti u drugu. To činimo po sv. Pričesti. Zato su se prvi kršćani pričešćivali prigodom svake svete mise. Budimo suvremeni katolici i postanimo po sv. Pričesti dionicima beskrajnog života Riječi Božje.

(Duhovna obnova po liturgiji, Luč br. 1, 1924. str. 11)

Euharistija nas vodi k vrhuncu kršćanske savršenosti

Zagreb, XII. 1923. *23 g.*

Euharistija, najjače sredstvo, za nas je na ovoj zemlji ona vatra koja u nama pali rđe grijeha i daje života našoj duši, tako da i ona usplamti novim žarom. Tada mi sami na sebi iskusimo riječi sv. Pavla, koji veli: "Živim ja, ali ne ja nego u meni živi Krist."(Gal. 2,20). To je plod presv. Euharistije. Ona nas vodi k vrhuncu kršćanske savršenosti, pravog unutarnjeg života. Ona je naša prva radost na zemlji; po njoj već postajemo dionicima buduće nebeske slave.

Po svetoj Pričesti u našoj duši počinju strujati one vode koje vode u život vječni (Iv 4,14). Sveta Pričest najbrže i najlakše preporađa i diže naš nutarnji život. U svetoj Pričesti duša slavi svoje trijumfe, ona postaje slična svome božanskom Zaručniku, postaje božanska. Granice nutarnjeg savršenstva kao da prestaju; duša postaje dionicom neizmjernosti i vječnosti. *(Unutarnja snaga Kongregacije, Katolički list br. 51, 1923., str. 618)*



Bijela vrpca s vijenca što su Ivanu Merzu na grob 1929. postavili mladi. Na vrpci je natpis: "HVALA TI, ORLE KRISTOV, ŠTO SI NAM POKAZAO PUT K 'SUNCU'! - Braća i sestre Vinkovci."
(Vrpca se danas čuva u Merzovu muzeju u Zagrebu.)

Srce Isusovo,
Tebi posvećujem svoj život!

U posljednjem periodu života u Ivanovu duhu veoma je prisutna misao na Presveto Srce Isusovo, čiji je bio štovatelj još od studentskih dana. Njegove tekstove koji nam svjedoče njegovu veliku ljubav prema Srcu Isusovu donosimo ovdje kronološki kako su nastajali. Misao na Srce Isusovo nalazi mjesto i u njegovom posljednjem spisu što je napisao vlastoručno, a to je bio njegov testament, odnosno tekst natpisa za njegov grob što si ga je sam sastavio neposredno prije smrti.

Obavio pobožnost Devet prvih petaka

Prvi spomen na Srce Isusovo imamo u njegovu dnevniku prigodom završetka velike devetnice spasa, nakon što je obavio pobožnost devet prvih petaka u čast Srcu Isusovu.

Zagreb, 26. IX. 1919. *22 g. i 9 mj.*

Jučer je bio najznamenitiji dan u mome životu. Obavio sam devetu sv. Pričest na slavu Presv. Srca Isusova i vjerujem da ću gledati dubine Presv. Trojstva. Neizmjernu ovu Kristovu ljubav moram barem nekako ovdje zaslužiti, pa ću Božjom pomoći gledati da što snažnije nastavim djelo posvećenja.

Molitva Srcu Isusovu za roditelje

Ivanovi roditelji nisu bili toliko religiozni kao on. Ivan se trudio da ih privede bliže Bogu što mu je po-

stupno i uspjelo. Molio se stoga Srcu Isusovu, koje ga je uslišalo.

Pariz, 20. I. 1921. *24 g. i 1 mj.*

Tata je primio nakon 20 godina, na 12. I. (srebrnim svatovima) sv. Pričest. Moje su molitve Srcu Isusovu uslišane. U pismu, što mi ga je pisao, vidim tipičan primjer konverzije. Obratio ga je nadnaravni element: milost. Još ostaje mama na brizi. Srce Isusovo, pomozi!

Svoj život posvećuje Srcu Isusovu

Ivan je dosta tjelesno trpio i nakon rata. Bolovao je na očima. Trpljenje ga je sve više približavalo Kristu. U ovom pariškom zapisu u dnevniku nalazimo njegovu poznatu rečenicu u kojoj tvrdi da posvećuje svoj život Srcu Isusovu.

Pariz, 23. III. 1921. *24 g. i 3 mj.*

Bol moja još uvijek traje i radi toga ne pisah skoro ništa. U prošlom razdoblju zahvaljujem Isusu Kristu da sam mogao za vrijeme korizme zaroniti u more boli Njegova Srca i da sam živio u tako uskoj vezi s Njime. Usput sam preveo Križni put Paul Claudela... Uslijed te moje očne boli ne mogoh se posvetiti studiju katoličke literature kako bih želio... Srce Isusovo, Tebi posvećujem svoj život; ako je na Tvoju slavu da trpim i tako dođem Tebi, neka bude tvoja volja i molim Te da uza me budu u Tvome kraljevstvu i moji roditelji.

Privoditi duše Srcu Isusovu

Ivan je gorio od revnosti za širenje Kristova Kraljevstva. Želja mu je da što veći broj ljudi privede k Bogu i k Srcu Isusovu. Tekst iz njegova čuvenog Predgovora Zlatnoj Knjizi o tome nam uvjerljivo govori.

Zagreb, V. 1924. *27 g. i 5 mj*

Dao dobri Bog da Zlatna Knjiga u ovome obliku odgoji vojsku apostola, vojsku svetaca, koja će se razletjeti diljem hrvatske domovine i osvajati poput katoličkih vitezova carstvo ljudskih duša. Neka i ona nešto pridonese da posvuda kod nas zavladaju načela svete Rimokatoličke Crkve i da na taj način Presveto Srce Isusovo privine što veći broj naše braće u svoj božanski zagrljaj.

(Put k Suncu, 1993. str. 156)



Oltarna slika Bazilike Srca Isusova u Zagrebu pred kojom je Ivan Merz svakodnevno molio

"U Presvetom Srcu odani"

Gotovo sva svoja privatna pisma Ivan je redovito završavao s formulom "u presvetom Srcu odani". I to je jedan podatak koji nam govori koliko je bio prožet ljubavlju Kristova Srca. Donosimo izvadak iz njegova pisma sarajevskom nadbiskupu Šariću.

Zagreb, 3. V. 1926. *29 g. i 5 mj.*

Jasno je da smo se mi orlovi stavili u službu svete Crkve spremni da je milošću Božjom pomažemo u širenju Kraljevstva njezina božanskog Zaručnika. Nemamo nikakvih sporednih ciljeva, već onaj jedini glavni: što više duša sjediniti s Isusom. Stoga se apsolutno pokoravamo i u tom pitanju, kao u svim drugima, našim biskupima ….U svete se molitve preporuča Vaš u presv. Srcu odani I.Merz. *(Pismo sarajevskom Nadbiskupu Ivanu Ev. Šariću, 3.V.1926.)*

Isusovo Srce suosjeća s ljudskim potrebama

I u drugim svojim člancima Ivan Merz spominje Srce Isusovo. Tako u članku "Socijalno ekonomska akcija katolika" piše:

Zagreb, V. 1927. *30 g. i 5. mj.*

U socijalno-ekonomsku djelatnost katolika spadaju sve one ustanove, koje imaju kao neposredan cilj da ljudima, i to poglavito onim slojevima koji trpe, materijalno pomognu. U taj rad spadaju katolički radnički sindikati, raznovrsne zadruge za nabavu, osiguravajuća i pripomoćna društva i slično. Kad se Isus popeo na brdo i vidio mnoštvo gladnog puka oko sebe, smilovalo mu se. No istodobno, dok je Njegovo Srce osjetilo tjelesnu bol izgladnjelih ljudi, još je većma ono osjetilo onu glad za Istinom, koja je mučila bijedni narod. Nahranio je pet tisuća ljudi... Tim što je nahranio gladan narod, postigao je Isus jedan duhovni i vrhunaravni cilj: narod je u Isusu upoznao Proroka i obećanog Mesiju i kasnije je lakše mogao razumjeti otajstvo presv. Euharistije.

(Put k Suncu, 2. izd. 1993. str. 167)

Molitva Srcu Isusovu za novu zajednicu

U želji da se potpuno stavi u službu Kristu i širenju njegova Kraljevstva u dušama, Ivan je namjeravao osnovati zajednicu katoličkih laika po uzoru na sličnu talijansku ustanovu "Opera Kardinal Ferrari". Takve ustanove zovu se sekularni, odnosno svjetovni instituti. Rana smrt ga je spriječila da provede zamisao, ali je njegovu ideju djelomično ostvarila njegova bliza suradnica Marica Stanković; osnovala je prvi ženski svje-

tovni institut u Crkvi u Hrvata pod nazivom Zajednica suradnica Krista Kralja. U svojem pismu Marici Stanković spominje Srce Isusovo od kojega očekuje pomoć:

Zagreb, 31. VIII. 1927. *30 g. i 8. mj.*

Veoma se radujem da ste se molitvom dali u pripravu za "Operu" (svjetovni red). To je najnaravniji početak. Tako ćete si isprositi providencijalnog muža, koji će ostvarenje uzeti u ruke. Ako Vam je moguće sastavite popis djevojaka, koje se za to zanimaju, a pogotovo ako ih ima s vječnim zavjetom čistoće. A Vi svakako pišite u "Za Vjeru i Dom" u tom duhu, kako uz veliki poziv što ga žena ima kao majka i supruga, danas trebamo djevica, koje u svijetu poput redovnica sudjeluju u osvajalačkoj, spasavajućoj i posvećujućoj misiji Crkve… Čini se da je ostvarenje muške Opere (svjetovni red) isto tako udaljeno kao i Vaše.... Međutim se mi molimo Presv. Srcu, da nam ono u pravi čas pokaže put. Ne dvojim, da će to Presv. Srce i učiniti; osnutak mnogih redova u povijesti pokazuje, kako su oni tako reći spontano iznikli i prokrčili put unatoč zaprekama. *(Pismo Marici Stanković, 31.VIII.1927. - Život, br.5. 1938., str.295)*

Srce Isusovo - najjači faktor za rekristijanizaciju društva

Ivan se bavio mišlju da pokrene jedan katolički dnevnik. U tu je svrhu posjetio uredništvo poznatog francuskog katoličkog dnevnika "La Croix" i informirao se o organizaciji izdavanja njihova lista. Već je bio sastavio i pravila za urednike toga hrvatskoga katoličkog dnevnika kojemu je dao naziv "Kristov stijeg".

Donosimo ovdje samo one izvatke gdje izrijekom spominje Srce Isusovo:

Zagreb, 1927. *30 g.*

Što se tiče druge točke, to svaki urednik mora biti uvjeren da on neće napredovati i neće moći postati duhovnim vođom svojih čitalaca, ako ostane isključen iz euharistijskog pokreta i ako se ne posveti Presv. Srcu Isusovu, koje je danas najjači faktor za rekristijanizaciju društva. Budući da je čovjek odviše slab i jer posve generalni savjeti vrlo rijetko urode konkretnim plodom, to valja od svakog urednika laika tražiti da se obveže sub levi (pod laki grijeh) da će ispunjavati, dok je član redakcije, sljedeće: 1. Posvetit će se Presv. Srcu Isusovu, pričestivši se na devet prvih petaka; 2. Pričestit će se barem dva puta mjesečno (ali se preporuča da to čini svake nedjelje); 3. Ispitat će si dnevno savjest; 4. Dnevno će barem pola sata posvetiti razmatranju, molitvi, duhovnom štivu...; 5. Dnevno će izmoliti jedan Veni Creator (Dođi Duše Sveti)… *(Put k Suncu, 2. izd. 1993. str. 171)*

Očekujem vječno, nepodijeljeno, potpuno posjedovanje Presvetog Srca Isusova

Prije odlaska u bolnicu na operaciju Ivan je, predosjećajući da će umrijeti, sastavio svoju oporuku, odnosno svoj nadgrobni natpis i to na latinskom jeziku, jeziku Crkve. To je bilo ujedno i posljednje što je Ivan napisao u svome životu. U nekoliko rečenica Ivan je sažeo sav svoj život i svoje vjerovanje u budućnost koju mu obećaje Onaj kojemu je povjerovao i posvetio svoj život. I u tom zadnjem spisu Ivan spominje Srce Isusovo riječima koje izražavaju čvrstu vjeru i nadu u obećano blaženstvo. Treba uočiti tri pridjeva kojima označuje imenicu "possessio-posjedovanje" a čime je izrazio

svoju duboku vjeru, te nadu i žarku želju za sjedinjenjem s Kristovom ljubavlju kroz Njegovo srce: inseparabilis, plenissima, aeterna possessio Smi cordis Iesu – nepodijeljeno, najpotpunije, vječno posjedovanje Presvetog Srca Isusova.

Ivanova oporuka jest divan zaključak njegova života, kruna njegove pobožnost i svečani finale remek-djela što ga je Ivan stvorio od svoje duše i svoga života. Riječi njegove oporuke nalaze se danas uklesane na mramornoj spomen-ploči na njegovu grobu u Bazilici Srca Isusova u Zagrebu. Donosimo ih ovdje u latinskom izvorniku kako ga je Merz sastavio i u hrvatskom prijevodu:

Zagreb, 24. IV. 1928. *31 g. i 4. mj.*

TESTAMENTUM

Decessit in pace fidei catholicae.
Mihi vivere Christus fuit et mori lucrum.
Expecto misericordiam Domini
et inseparabilem, plenissimam, aeternam
possessionem Smi Cordis Jesu.
I(van) M(erz) dulcis in refrigerio et in pace.
Anima mea attinget finem suum
quare creata erat.
En Theo Kyrio.

Umro u miru katoličke vjere.
Život mi je bio Krist a smrt dobitak.
Očekujem milosrđe Gospodinovo
i nepodijeljeno potpuno vječno
posjedovanje Presvetog Srca Isusova.
I(van) M(erz) sretan u blaženstvu i miru.
Duša će moja postići cilj za koji je stvorena.
U Gospodinu Bogu.

U Bazilici Srca Isusova tijelo Ivana Merza očekuje uskrsnuće



Brončani reljef Ivana Merza na njegovu grobu u Bazilici Srca Isusova u Zagrebu. Izradio akad. kipar, o. Marijan Gajšak, D.I.

Ovako veliku ljubav, nadu i očekivanje za sjedinjenjem sa Srcem Isusovim Božja je Providnost i na vidljiv način nagradila. Njegovo je tijelo 1977.g. preneseno s Mirogoja, gdje je bilo sahranjeno u obiteljskoj grobnici, u Baziliku Srca Isusova u Zagrebu, u Palmotićevoj ul., tj. u onu crkvu u koju je Ivan posljednjih šest godina svoga života svakoga dana dolazio na sv. Misu i primao sv. Pričest. I ondje pod svodovima ovog nacionalnog svetišta Presv. Srca Ivanovo tijelo očekuje uskrsnuće.



Grob Ivana Merza u Bazilici Srca Isusova u Zagrebu.

Duhovnik o. J. Vrbanek o vjeri i čistoći Ivana Merza

Dolaskom u Zagreb nakon završenog studija u Parizu Ivan si je odabrao ispovjednika i duhovnog vođu u osobi isusovca o. Josipa Vrbaneka, koji je vršio službu u Bazilici Srca Isusova. U ovu je crkvu Ivan svakodnevno dolazio na svetu misu i primao sv. Pričest. Sigurno da je o. Vrbanek Ivana najbolje poznavao i stoga su nam njegove izjave i svjedočanstva veoma dragocjeni. Godine 1943., o 15. obljetnici Ivanove smrti, o. Vrbanek je objavio biografiju Ivana Merza pod naslovom "Vitez Kristov – Ivan Merz". Biografija je bila sastavljena već u vidu pokretanja postupka za Ivanovo proglašenje blaženim i svetim te je u njoj o. Vrbanek nastojao dokazati heroizam Ivanovih kršćanskih vrlina. Iz te biografije o Ivanu Merzu prenosimo cijelo jedno poglavlje u kojem o. Vrbanek opisuje Ivanovo nastojanje i borbu za očuvanje moralne čistoće i stjecanje iste vrline. O. Vrbanek napisao je još jedan važan tekst o Ivanovoj borbi za vjeru i čistoću, koji je pronađen u njegovoj pisanoj ostavštini. Taj je tekst napisan 2. II. 1943. U njemu opisuje dvije krize Ivana Merza pa tim tekstom započinjemo ovaj prikaz.

DVIJE KRIZE DR. IVANA MERZA

Svaki ih od nas proživljuje, jer ih mora proživjeti. Mora proživjeti krizu čistoće, kad je na raskrižju: hoće li biti samo "pametna životinja" koja se zna naužiti - ili će biti "razumna životinja", tj. čovjek koji nagonima vlada prema višoj svrsi. Svaki mora proživjeti krizu vjere kad je na raskrižju: hoće li ostati samo čovjek, ili će svjesno

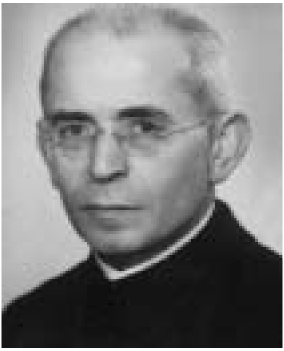
postati još i dijete Božje, tj. kršćanin, koji prihvaća povrh razuma i objavu, objavu tajna kojih ne razumije, ali razumom ne može dokazati ni protuslovlja. Stavljen je na kušnju: ili se poniziti priznavajući da neizmjerni Bog može imati u sebi i u svom ravnanju svijeta za čovjeka nedokučivih istina - ili se uznijeti umišljajući si da je umom i življenjem neovisan o Božanstvu.

Obje krize javljaju se na pragu zreloga života, jer upravo život valja usmjeriti. One izazivlju jedna drugu, uvjetuju se međusobno i razrješavaju. Čovjek se mora kao čovjek umom i voljom odlučiti. Na raskrižju vjere kao da više govori um, na raskrižju čistoće - srce i volja. Uistinu rješava jednu i drugu slobodu, rezultat uma i volje. Rješava povezanost: ostajem čist jer vjerujem, vjerujem jer ostajem čist. Vjerujem u dušu i djetinjstvo Božje, pa ću ostati čist jer se to dolikuje djetetu takvoga Oca i Majke, Majke Marije i Crkve, čist ću biti, jer će blaženi čista srca Boga gledati.

Po tom je načelu i dr. Ivan Merz rješavao svoje krize. Rješavao ih je isprva onim znanjem iz srednjoškolskog vjeronauka te iz razgovora s prijateljima. Silogizmi mu nisu razvijeni, ali su zaključci pravilni, u brzini umovanja izostavlja posredovane misli kao i svi duboki mislioci. Misleći, on odmah i doživljuje Stvoritelja u sebi, kako ga umom vidi kao zadnji uzrok izvan stvari. U svom Dnevniku bilježi Ivan te borbe, pa evo dva mjesta o tomu.

Beč, 17. V. 1915.: "Život mi je veliki upitnik. Od dana se do dana gubi moja djetinja vjera. Ono prijašnje razlikovanje između dobra i zla nedostaje mi više. Pitam se: je li ono što sam prije držao dobrim, uistinu dobro? Što je to uistinu dobro, postoji li dobro?... Evo što vidim: Šećem se uvečer po

parku i gledam gdje je na svakoj klupi po jedan par... Uistinu ovaj prirodni zakon postoji, zakon ljubavi u smislu sjetilnog nagnuća muža k ženi. Na ove parove ne gledam više prijašnjim okom... kada sam se u akademiji gnjusio toga blata. Da sada opravdam ovo načelo moram se pitati postoji li Bog? Činjenica je da On postoji, da Ga osjećam oko sebe, u sebi, tu, ovdje, ondje, svagdje. Njegove melodije drže i napunjaju sav svemir. Svaki čovjek ćuti duh nečega većega i vječnijega... Dakle, Bog postoji.



o. Josip Vrbanek, D.I., duhovni vođa i ispovjednik Ivana Merza

Što je taj Bog, kakav je, možemo li se Njemu moliti? Je li osoban? Na ta nam pitanja odgovara naša nutrina u pojedinim jednostavnim slučajevima. Uvrijedim li svoje roditelje, žao mi je. To je dokaz, da osjećaj počinjene nepravde nije predrasuda, nego da pravda u nama postoji. Pravda je jedan princip, koji je u nama i sva se nutrina u nama uzrujava, ako radimo protiv njega. I Onaj, koga mi oko sebe osjećamo, do kojeg razum dolazi da je vječan, komu duša nehotice teži, taj će biti jamačno sama Pravednost. Time dolazimo do osobnoga Boga. On postoji i ja tvrdo vjerujem i u najjačim časovima kušnje i sumnje, da je On jedini vječni, veliki Bog. Kad On postoji, već slijedi da naš život ima svrhu... No nije dosta samo vjerovati. Naša vjera mora biti pravilo, mora biti putokaz života, da ne radimo protiv načela pravednosti i vječnosti... Religije daju sisteme. I ja kažem: Ili katolik, ili ništa! U ovome pogledu nije u meni nika-

da postojala ni najblaža sumnja. Znam i osjećam da je katolicizam jedina prava vjera. O drugima nisam nikada ni mislio da bi bile bolje od katoličke. Eto, ja sam u duši katolik, ali onaj pračovjek u meni, onaj Faust, koji ne zna za odgoj ni predrasude, vuče me u težnju dolje i pravi od mene da sumnjam u sve.

No dosta o tome. Trebalo bi svoj život kritizirati. Time, što je moja čista vjera u katoličanstvo oslabila, opalo je svako pravo oduševljenje, svaki oštri sud o svemu što se događa. Sve što promatram, gledam, i ne znam je li dobro ili zlo... I sada je krajnje vrijeme da sve ovo opet stresem i da pomislim, da je Netko poradi Istine umro za me na križu. I trgnem se tada i vidim da sve te djevojke u parku, ti muževi i lijepe forme, samo su gadna strast. I ja ne smijem tako što opravdavati, jer znam da je ovaj zakon nagnuća muža prema ženi samo poradi naše duše ovdje, jer naša je duša "Mi"- duša, koja se usavršava i diže. Ova negativna strana ljepote samo je zato ovdje da stvara od nas ljude. I gledat ću da se probijem, da na ženu ne gledam kao na lijepo tijelo, k njoj me njezina vanjština ne smije vući. Othrvat ću joj se i u njoj ću tražiti samo ono što je vječno. I zbilja, sad opet osjećam da vjerujem, da vjerujem katolički. Ne Venera, nego Majka Božja, to je za nas jedini pravi put. I promatrajući život, znat ću što je plemenito, a što nije."

Borba traje dalje jer se narav ne ubija nego oplemenjuje. Vrhunarav i milost dižu ljudsku slabost, ali pod uvjetom da se čovjek podlaže, da je ponizan tj. da prizna istinu. Ivan to uviđa i evo što bilježi:

Banja Luka, 23. I. 1916. "Htio bih biti ponizan, silno ponizan. Svu onu prirođenu oholost uništiti

i ponizno težiti za istinom, samo zbog te same istine, a nikako ne misliti na ljude, što su oni uradili, što su oni pročitali i biti u tom pogledu suvremen. Duboku temeljnu naobrazbu tražim, a ne množinu pročitanih knjiga. Svejedno sam nezadovoljan i žalostan. Znam da ne bi smjelo ovako biti. Bio sam pače na Pričesti danas; ono nekoliko časova u crkvi bijah sav sretan i još više, kad mogoh bar donekle zaroniti u ovo otajstvo. No, brzo iza toga nasta čuvstvo nezadovoljstva, možda je to zato jer proživljujem neku čudnu borbu, koje ni sam još nisam svjestan. Od onog oduševljenja i samosvijesti, koja je bila u meni, polako odustajem i približujem se silnim naporom kršćanskom poimanju i uviđam, da u mnogom imam krivo, dapače da još nemam temeljnih filozofskih načela... U životu sam dušom i tijelom katolik... ali u srcu, ne u razumu, i nehotice sumnjam... Sebe još ne poznam. Znam da bih mogao kakvim fi-



Ivan Merz (drugi s desna, donji red) sa skupinom đaka kongreganista na "liturgijskom izletu" u trapističkom samostanu u Rajhenburgu, 27. XII. 1923. Prvi s lijeva, donji red, Franjo Šeper, maturant, budući zagrebački nadbiskup i kardinal.

lozofskim umovanjem doći do nemoralnih zaključaka ili nauka za život; ali nikada ne bih sam bio nemoralan; dapače bih prezirao i gadio se od nemoralnih ljudi."

Sumnja o kojoj Ivan govori bila je samo ona nejasnoća, što je čovjek ima u duševnim stvarima dok je živ, jer bi ih želio tako zorno gledati kao i tjelesne. K tome za premnoge znanstvene i vjerske istine nemamo potpune očitosti; one su sigurne, ali još ostaje koji razloščić, koji zamračuje umu potpunu jasnoću, pa čovjek treba da voljom svojom učini kraj nemirnom i nerazboritom kolebanju duha. To je "certitudo libera" - slobodna sigurnost. Sitne duše lome na njoj krila svog idealizma i padaju najprije u sumnju, a onda u bezvjerstvo. To gore i brže ako ih strast zamračuje. Jaki Merzov duh i čisto srce ustraju u traženju Istine i on se podvrgava ugledu Crkve, dok se i znanstveno potpuno ne izgradi.

Poniznošću je dakle Merz riješio obje krize, provukao se kroz Scilu i Haribdu. Čistoća je poniznost tijela pred razumom, vjera je poniznost razuma pred objavom. No ta poniznost rezultira iz veledušna srca. Kakvu plemenitost i veledušje sadržava njegova odluka: "Makar sumnja ostaje, ostajem ipak čist!" To je rješenje problema predodabranja i milosne suradnje, to je temelj vjere i značaja. Gospodin se nije dao natkriliti u veledušju, nego je Ivana nagradio velikim milostima. Dao mu je milost svetačke vjere. Proučavanjem i molitvom dovinuo se do dubokog razumijevanja vjerskih otajstava što ga je pokazivao u govoru i pismu, u životu i vladanju. Gospodin mu je dao priliku te je u Lurdu i na svoje oči vidio čudesa... Lurdsko je vrelo u vrtu katoličke Crkve, dakle

Bog daje Crkvi svjedočanstvo da navješta njegovu istinu. I Ivan sav sretan uz nju pristaje i svom joj se dušom predaje. Pa kakvom je jasnoćom gledao Boga Gospodina na poslu za ljude, tako se i on dao na posao za dizanje i širenje katoličke vjere i života pomoću Katoličke Akcije.

Kako mu je čistoća pomogla do žive vjere, tako će opet vjerom uzdići čistoću do potpuna sjaja. U vrijeme najžešće borbe, 8. XII. 1915. zavjetovao je čistoću do ženidbe; a kad je vjera potpuno pobijedila zavjetovao je 8. XII. 1923. vječnu čistoću. I kad sam ga nekom zgodom nakon toga pitao, je li mu teško držati zavjet, rekao je: "Pa ja sada uopće nemam tih napasti." Čovjek neoženjen, u tridesetim godinama, pa nema napasti! Zaista rijetka milost, ali Merzu je bila dana, jer je prije bio "u malom vjeran". Poniznošću, odricanjem, molitvom Mariji i Pričešću očuvao je i razvio vjeru; odgojio u sebi karakter, dijete Božje, sveca. *o. Josip Vrbanek, D.I.*



Ivan Merz s isusovcem o. Brunom Foretićem u Rimu, 1925. god. prigodom hodočašća Orlovske organizacije u Svetoj godini.

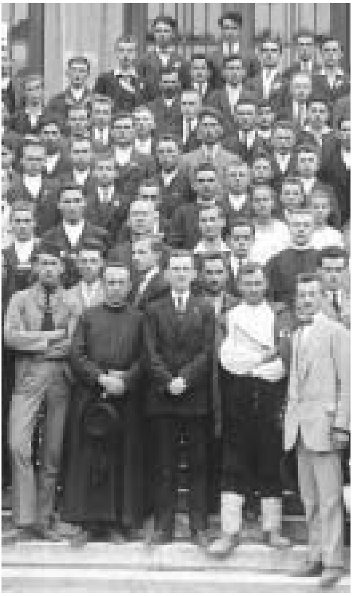
VITEŠKA ZAKLETVA - ZAVJET ČISTOĆE

Odlomak iz knjige o. Josipa Vrbaneka
"Vitez Kristov – Ivan Merz",
Zagreb, 1943., str. 179. – 185.

Treba istaknuti kako je Ivan sredio dva najjača nagona: za hranom i spolnim užitkom. Silovita su obadva, jer im je svrha važna: očuvati i razviti život pojedinca, te s brojnim pojedincima život čitavoga ljudskog roda. No baš iz te sile i važnosti odskače i potreba i zasluga sređenja, a u načinu sređivanja, očituje se pravo viteštvo. Ivan nije nikada griješio proždrljivošću; samo mu se majčinim tetošenjem razvila sladokusnost. On hoće i ovu zatomiti, pa o Bezgrješnom Začeću 1916. odlučuje ne jesti izvan triju obroka, a početkom 1918. na talijanskoj fronti odlučuje da će samo dva puta na dan jesti. Kakvih ga je žrtava i borbe to stajalo, svjedoči prizor iz zaklona na visokom vrhuncu blizu Belluna 23. VIII. 1918., gdje se sam sebi ruga, dok mu je izgladnjela narav tražila samo redovitu okrepu.

"U samog sebe zaljubljeni čovječe: slanina, sočni kruh, mnogo jedi, siši sok, nek' se sve cijedi niz grlo i napunja trbuh. Život! Smisao svega! Hoćeš biti dobar, sjajiti kud prolaziš, a da si rob svog vječno gladnog želuca koji sve traži, traži nešto snažno i sočno. Sutra ćeš umrijeti, čovječe! Umrijeti! Da, i komis i špek i sve drugo još će tu biti i ležati na stolu, a tebe neće biti, ni tvog trbuha, kao da nisi ništa jeo. Kukavico jedna! Kada ćeš već umrijeti, a ti barem gledaj da ti duh bude slobodan, da trbuh izgubi vlast nad tobom, kukavico jedna!! Bože, daj mi urnebesnu snagu, da sve svoje strasti skupim u šaku, pa da ih zahvatim desni-

com rukom i topovskom snagom hitnem o stijene, da se ko' staklo razbiju i razlete na sve strane. - Bože, Bože, kada ću to moći, kad ću zemljom stupati pročišćen! Pomozi mi, Bože, jer je bolje ne živjeti, nego tako živjeti… Sjeti se smrti - a slanina u kutu vreba. - Tko veli da je post glupost, taj ne zna ništa. Bez posta nema pravoga duševnog života; čovjek nema onda nad sobom vlasti. A to je glavno. Daj mi, Bože, silnu volju, pa makar bio gol i bos. Jer, ako sam već na svijetu, svejedno je imam li zvijezdu pod vratom, ili da mi proviruje košulja na laktu. Glavno je veliko Ja, sloboda duha, koja se ni smrti ne boji, a ostalo je sve sporedno! (12 kg sam spao na težini)."



Ivan Merz (u sredini), izabrani predsjednik Hrvatskog katoličkog omladinskog saveza u ljetu 1923. u Zagrebu. Do njega o. Bruno Foretić, D.I.

(D, 23. VIII. 1918.)

To veliko "Ja" jest neumrla duša, kojoj Ivan gleda veličinu u sličnosti s Isusom, a do nje dolazi produhovljenjem. Zato bilježi dva mjeseca kasnije:

"Odricanje je pravi put k Bogu, a trpljenje koje uslijed ovoga nastaje, mora pojačati snagu života - ako je ona počelo života - i stvarati od nas

snažne ljude, ne samo u ćudorednom pogledu, nego ljude potpune za život; učenjake, radnike itd. Apstinencija ne samo da nije zapreka naučnom radu, nego mora i biti podloga ovome. Danas mi je tako snažna volja, da te nazore provedem u djelo; - jer zaista čovjek se gadi samom sebi zbog svojih neukroćenih strasti." *(D, 10. X. 1918.)*

"Vina, ni piva nije Ivan nikada pio, a niti pušio nije. Jeo je uvijek polagano, tek u velikoj hitnji nešto brže", svjedoči njegov otac u listu 23. IX. 1942. Pariškim odlukama išao je Ivan još dalje te zaista postao savršenim gospodarom svoga grla, a preko njega i preko sređene mašte također gospodarom spolnih nagnuća. U pogledu ovih imao je Ivan još od realke (gimnazije) dvije teškoće. Prvu, što nije mogao pravo razlučiti nagon od ljubavi; i drugu, što nije razlikovao nehotične prirodne pojave od hotimične grješne naslade. On čezne za ljubavlju, a odvraća se od nagona; a u jednom i drugom ne zna pravo što je grješno, a što nije. Kroz cijelih pet godina ove neizvjesnosti zadržava ipak svjesnu težnju: griješiti neću, hoću biti čist. I da mu to uspije zavjetuje 8. XII. 1915. Majci Božjoj da će pod zaštitom njezinom neokaljano čuvati čistoću do ženidbe. Zavjetom dakako nisu napasti prestale, nego mu je Bl. Gospa dala milosti, te ih je junački svladavao. Sijevala su mu česta prosvjetljenja sa stajališta naravne i vrhunaravne ljepote i koristi sv. čistoće. Mjesec dana nakon zavjeta, 7. I. 1916., veli da je u napasti "preda mnom slika Sikstine uvijek" tj. Rafaelova umjetnina koju je upoznao iz "Grala". Sam običaj zazivati Gospu stekao je u Marijinoj kongregaciji. Već 22. VII. 1914. opaža na oporavku u Opatiji: "Na kupanju na me jako djeluje erotični moment…, ali

kad pozovem Djevicu u pomoć pomogne mi mnogo".

Uspomena na njegovu "prvu idealnu ljubav" pomagala je Ivanu da je lakše prelazio preko nečistih ganuća kod mnogog štiva, što ga je morao čitati i usred ružnih prizora gradskoga života. Ratni napori oduzimali su također napastima nešto snage, a isto tako i ozbiljno učenje i post prije i poslije rata. Borba ipak nije bila laka. "Svagdje onaj veliki strah da bi mogao biti sjetilan... Kada će čovjek biti tako jak, da bude naivan i iskren kao dijete?" On čisti do zadnjeg kutića vlastito srce, i ako mu se na čas uzbudi osjećaj proti učinjenomu zavjetu, Ivan ga brzo suzbija i kaje se. "Sebi sam gadan kad pomislim kako sam razgovarao sa Z…" *(D, 20. IX. 1916.)* Od protuprirodnog grijeha tako se zgraža te je jasno da na njega nije nikada svjesno ni pomislio. Mladić koji pred Sveznajućim priznaje: "Kad čujem da se gadno govori, kad se u moju dušu hoće gadne slike uvući, uvijek vidim nepromijenjenu sliku Gospe s Djetetom, onaj lijepi i veličanstveni i blagi izraz, ono usredotočenje svega uzvišenoga"

(D, 19. XII. 1914.) - taj mladić ne pada svjesno!

Uspoređujući dva katolička javna radnika, primjećuje značajno: "Sam osjećam da me se ma kako naobražen čovjek ne bi nikada mogao tako dojmiti kao čisti. To je činjenica, i baš mi ova potvrđuje istinitost kršćanskih ćudorednih načela. Čistoća i vječno čistoća treba da je geslo."

(D, 28. II. 1916.)

Tome primjereno nastojao se Ivan i vladati. Premda ga je priroda vukla u žensko društvo, on ga ipak izbjegava, a u društvu dobre katoličke obitelji ostavlja dojam čestitog, čistog mladića.

Kćerke iz uzorne obitelji Jovićevih u Banjoj Luci još se i danas sjećaju, kako su se djetinjom nevinošću radovale, kad je Ivan došao u posjete, jer - vele - "njega se nismo bojale". Bilo je to u obitelji sa devetero žive djece, ali koju je majka odgajala veleći: "Volila bih da vas u devet sanduka (lijesova) redom iz kuće iznesu, nego da ste mi koje nevaljalo." Slično je bilo i u obitelji Vlašićevih. Da, "lijep je čist naraštaj u sjaju svome, mio je Bogu i ljudima." (Mudr. 4, 1)

Ukoliko je koje vrijeme prije god. 1923. nekim djevojkama posvećivao veću pažnju, jednoj u Beču, dvjema u Banjoj Luci, činio je to proučavajući ih, bi li značajem njemu odgovarale da ih vjenča. Nijednoj nije što obećavao, niti ikakvim dodirom njihovo povjerenje zlorabio. U jednoj od njih neprestano gleda Rafaelovu "Gospu od Velikog Vojvode" - "Madona Granduca" i zato mu se sviđa.

Za vojnog dopusta 20. IX. 1916. ustanovljuje: "Ovaj obiteljski život mi ne godi. Ustaje kasno, jede vječno, a živi svakim danom jednako kao stroj. Dočim kad sam sâm, pa makar i gladan, osjećam bar da nešto svladavam, kako se borim i dolazim sve bliže k Savršenstvu. Tamo barem duša živi i promatra, dočim ovdje ne osjećam tako jasno razlike između tijela i duše."

Ovo su samo prvi valovi magneta Božje ljubavi, koja ga je privlačila, da joj se sav preda. Sve dubljim promatranjem Božanske dobrote i ljepote kroz prirodu i Objavu, kroz Isusa i Mariju, kroz Crkvu i Svete, kroz Montmartre i Lurd, Ivan nalazi svoj puni Ideal života. Ovaj ga nadahnjuje i privlači, diže i preobrazuje kroz Euharistiju te on uviđa, da je: "Krista ljubit' - to je nad sve slasti;

Kristu služit' - to je nad sve časti; Kristov biti - to je veličina, a sve drugo varka i taština." Tomu idealu će se sav predati u službi u Katoličkoj Akciji. Pa da bude "Omnia Uni" - "Sve Jednome", Ivan će u istim duhovnim vježbama o Svim Svetima god. 1923., kad je konačno upoznao tu svoju zadaću, odlučiti se također da ostane neoženjen i da učini zavjet vječne čistoće koji je i položio 8. XII. 1923. Na to se je dugom vježbom i strogom pokorom dostatno pripravio, pa mu ga i nije bilo teško obdržavati. Gledajući Ivanov ispovjednik kako se Ivan mora mnogo družiti s djevojkama, upita ga jednom je li mu je teško držati taj zavjet? Posve mirno odgovori Ivan: "Pa ja sada uopće nemam tih napasti!" Zaista rijetka milost, ali Merzu je bila dana, jer je "u malome bio vjeran" čuvajući osjetila, i jer je imao svoju veliku ljubav: Isusa, Mariju, Crkvu, duše! Njima se on raduje, za njih radi, za njih mnogo trpi. Tu stojimo pred činjenicom uspjeha nadnaravnog odgoja: milosti i junačke volje. Ivan je zaista bio nošen Milošću i to u obliku neobičnih Božjih zahvata u njegovo mišljenje i odluke.

Dok o zavjetu nitko nije imao pojma, u razgovoru se ipak vidjela Ivanova velika stidljivost. Na svadbi prijatelja iz realke P. izdržao je Ivan sa svatovima dugo u noć. Bio je razgovorljiv i držao krasnu nazdravicu. Svatovi se igrali i "jastučca". Jedna odlična Orlica izabrala Ivana i po običaju klekla očekujući poljubac. Ivan ostao na svom mjestu miran, kao da se to njega i ne tiče. "Društvu za volju moraš i Ti!" rekoše svatovi. "Ne! Nije moj običaj", odvrati Ivan i nastavi razgovor o drugom, kao da prizora i nije bilo. Tako izbavi i Orlicu iz neprilike, jer joj je bilo da zaplače. Samoj

je sebi spočitavala: "Pa kako sam se i usudila tako što očekivati?"

Videći ga ovakva upita ga drugom zgodom znanica iz mladosti: "Ivane, pa zašto se ne ženiš?" "Oženio sam se već s knjigom", odgovori on. I oboje se nasmijali, a i razumjeli.

Orlice *(članice katoličkog ženskog udruženja)* su ga po društvenom poslu posjećivale, pa i podvečer, kad su one i on dospjeli. Ivan je nastojao da bude uvijek i tko "treći", a to je bila barem bolesna majka koja je godinama u susjednoj sobi bolesna ležala. Kasnije bi Ivan u pravi čas upozorio posjetiteljice da se kućna vrata točno u 9 sati zatvaraju, pa se razgovor uvijek toliko ranije svršio da je on mogao i koji korak ispratiti i još se u pravo vrijeme povratiti.

Ivan je dakle upotrebljavao sva sredstva, pa i naravna, da čistoću srca sačuva, najviše dakako uživajući čistog Jaganjca i gledajući na Nebesku Majku. Sramežljivost je djetinjstva svoga produhovio i zaista bio opet "anđeo u tijelu", kako smo ga gledali. Čuli smo već o tom izjave Orlica, a razabire se isto i iz općenitih svjedočanstava. Priznali su to i njegovi čestiti protivnici, kao npr. P. C. u "Luči" 1928. str. 276.:

"Čitao nam je Ivan Merz svoju doktorsku disertaciju… Na svakoj stranici vidiš i osjećaš njega. Njega, koji je tako lijep, čist. Dok nam čita, duša mu gori vatrom, koje ja ne poznam, glas zvoni ljepotom, koju sam vidio samo u dječjim očima…Je li to izljev ljubavi nebeskom Početniku pjesništva? Je li to čistoća mladenačke duše koja izgara u čežnji za Zaručnikom?…Kako mu je čisto oko! Kako je tih, ljubezan! Uvijek nasmijan, vedar i veseo…Kako je lijep čisti mladić! Otkud ja znam,

da je on čist? Vidio sam - osjetio sam. Ne može se sakriti grad na gori…" Opravdano je dakle dr. D. Kniewlad u svome životopisu o Ivanu ustvrdio da je Ivan djevičansku čistoću sačuvao netaknutu. *(Životopis, 1932, str. 233).*



Ivan Merz (prvi desno) s orlovskim hodočašćem u Svetoj godini pred Bazilikom Svetog Petra u Rimu, u rujnu 1925. god. Hrvatski orlovi imali su čast pedvoditi povorku Međunarodnog hodočašća mladeži u Jubilarnoj godini. Iza mladića s tablom: dr. Ivo Protulipac, o. Bruno Foretić i dr. Avelin Ćepulić.

Žene o Merzu

Ova knjiga ne bi bila potpuna kad ne bismo dodali i ovo poglavlje. Na prethodnim stranicama puno smo toga čitali što je Merz mislio i govorio o temama i sadržajima koji se izravno tiču ženskoga svijeta. Međutim, kako su žene Merza doživljavale, što one imaju o njemu reći, kako je on na njih djelovao i to je važno i zanimljivo čuti. A toga ima veoma mnogo. Od brojnih njihovih objavljenih izjava i svjedočanstava za ovu knjigu odabrali smo nekoliko. Osim Mire Preisler sve su Merza dobro poznavale posljednjih šest godina njegova života, s njime su gotovo svakodnevno surađivale kao članice katoličke organizacije. Poslušajmo što nam one o Merzu govore.

MARICA STANKOVIĆ

Stajali smo kraj vođe, učitelja, sveca

Prof. Marica Stanković (1900.-1957.) bila je najbliža suradnica Ivana Merza u apostolatu među ženskom katoličkom mladeži. On je na nju u duhovnom smislu najviše utjecao tako da je krenula njegovim putom, i nakon njegove smrti ostvarila je njegovu ideju utemeljivši svjetovni institut Suradnica Krista Kralja. Puno je toga napisala o Ivanu Merzu. Među ostalim i seriju članaka pod zajedničkim naslovom "Vitez ženske časti" u časopisu "Za vjeru i dom" koji su objavljivani za 10. obljetnicu Ivanove smrti, tijekom školske godine 1937./38. U uvodu ove serije napisala je Marica Stanković da je izraz "vitez ženske časti" najbolji kojim može opisati Merza u odnosu prema ženskom svi-

jetu. Njezinu izjavu koju ovdje donosimo napisala je na molbu Ivanova duhovnika o. J. Vrbaneka u vidu svjedočanstva za Merzovu beatifikaciju. Ovaj tekst Marice Stanković objavljen je u biografiji Ivana Merza od J. Vrbaneka «Vitez Kristov Ivan Merz», str.89-91.



Prof. Marica Stanković 1900.-1957.

Upoznala sam dr. Ivana Merza nakon što se vratio iz Pariza i pratila sam njegov život i rad sve do njegove smrti. Vidjela sam ga gotovo svaki dan. Promatrala sam ga u crkvi i kod vjerskih čina. Pratila sam ga, kad se počeo zalagati za Katoličku Akciju prema smjernicama Pija XI. Gledala sam njegovu orijašku borbu da Orlovstvo postane središnjom organizacijom hrvatske katoličke mladeži. Razumjela sam i divila se njegovim nastojanjima oko euharistijskog, liturgijskog i papinskog odgoja naše mladeži. Išla sam za njim, kao što su išle za njim ogromne skupine djevojaka i mladića, koje su htjele da preko Orlovstva grade Božju Hrvatsku. I zato sam dr. Ivana Merza poznavala ne samo kao prvoborca i ideologa Orlovstva, već mi je bio poznat i njegov svagdanji, najintimniji život.

Vidjela sam ga u smijehu i u šali. Vidjela sam ga u dnevnom saobraćaju s ljudima razne dobi i staleža. Vidjela sam ga, kad su teški tereti i brige sagibale njegova leđa. Kad nije nalazio razumijevanja i kad je bio sam. Vidjela sam ga u zabrinuto-

sti i boli. U situacijama neobično teškim, kad i najčvršća duša stenje i zaplače. Vidjela sam ga i za vrijeme njegove posljednje bolesti i na samrtničkom krevetu.

Vidjela sam kroz tolike godine moga javnog rada mnogo požrtvovnih, i lijepih duša. Ali Ivanova duša natkrililila je sve. On nije svoju dušu uprljao nijednim propustom, nijednom nedosljednošću, nijednom slabošću. Nikad nije bio neraspoložen, nikad zlovoljan, nikad nestrpljiv. Nikad nije pokazao malodušnost u poteškoćama, klonulost u razočaranjima i neuspjesima. Kroz sve, pa i kroz najteže kušnje, prolazio je s neiskazanom vedrinom i mirom. Dok smo se mi uzrujavali, on je molio. Dok smo mi vodili žučljive polemike, on je klečao pred Presvetim. Dok smo mi ogorčeno napadali naše protivnike, on nas je svojom blagošću zadivljavao.

Nikada on nije nikoga napadao, iako je doživio mnogo nepravda. Nikada nikoga ogovarao, iako smo mu mi namještali stupice, samo da vidimo, hoće li se sveti Merz prevariti i dometnuti koju na račun bližnjega. Nikad nikoga nije osuđivao, iako je načelna njegova borba za čistoću Katoličke Akcije bila neobično teška. U svakoj duši gledao je Krista, prisutnost svetog Trojstva, i zato se prema svakoj vladao sa neobičnim štovanjem.

U Merčevoj se blizini nije moglo misliti nešto grješno, nisko, pa ni manje vrijedno. Sve je to u njegovoj blizini nestalo. On je svojom pojavom, svojim govorom, svojim mirom dizao dušu u visine. Kad je razgovarao o najobičnijim dnevnim stvarima, poslovima, brigama, kad su mu ljudi pričali o najobičnijim svojim doživljajima, potre-

bama, pa čak i sitnim svađama, ni onda se Merz nije izgubio i onda je ostao na visini, uvijek spreman da diže duše k Bogu. Na njemu se osjećala blizina Božja. On ju je nosio, kudgod je prolazio. Kad smo uz njega bili, mi smo je gotovo osjetno osjećali. I zato je trebao samo jedan Merčev pogled, samo jedan susret s njim, i najnemirnija duša smirivala se, utješila se.

Jest, mi smo i kraj živog Merza osjećali, da stojimo kraj vođe, učitelja, sveca. A danas, kad je prošlo 15 godina od njegove smrti, danas s još većim uvjerenjem tvrdimo, da je svetac živio u našim redovima. Jer njegov lik kroz 15 godina nije potamnio, već nam je svaki dan bliži, jasniji, privlačiviji.

Upravo ova mutna i krvava vremena traže velikih uzora, velikih duša, koje svojom katoličkom izgrađenošću i dosljednošću, mogu liječiti i blažiti rastrganost, bijedu i bolesti suvremenog čovjeka. A Merz je takav nenadkriljiv uzor, takva neobično skladna katolička i svetačka ličnost.

Spremna sam i pod zakletvom potvrditi, da je dr. Ivan Merz posjedovao kršćanske kreposti u herojskom stupnju. I da je nastojanje, da se povede proces za beatifikaciju, i opravdano i nužno. Dao Bog, da sa oltara mučeničke Hrvatske zasjaji lik našega Ivana, našega sveca.

U Zagrebu, 7. studenog 1942.

Marica Stanković

ĐURĐICA VITKOVIĆ

Veliki naš Učitelju, hvala ti!

O desetoj obljetnici smrti Ivana Merza 1938. g. cijeli peti broj isusovačkog časopisa Život bio je posvećen Ivanu Merzu. Isti taj broj bio je objavljen kao posebno izdanje pod naslovom "Božji čovjek Hrvatske - Ivan Merz". Uvod i posvetu za ovo posebno izdanje napisala je prof. Đurđica Vitković koja je ovim tekstom sažela sva mišljenja i izjave djevojaka i žena koje su Ivana Merza poznavale; ovim je riječima najbolje izrazila što je Ivan Merz značio za žene i djevojke svoga vremena.

U dubokoj zahvalnosti Kristu Kralju, u počast svog velikog brata, dr. Ivana Merza, u desetoj godini njegova smirenja na Srcu božanske Ljubavi i tihe adoracije Najsvetijoj od žena, predajemo svojim sestrama ovu knjigu.

VELIKI NAŠ UČITELJU, hvala ti!

Hvala ti, što si nas naučio kako se vjerno ljubi Krist.

Hvala ti, što si nam pokazao svu slast euharistijskog blagovanja, svu vitalnu snagu božanske mane, svu ljepotu prijateljstva s dobrim Pastirom i Zaručnikom duša.

Hvala ti, što si nas naučio gledati Krista u Njegovu mističnu tijelu, Njegovoj svetoj zaručnici, Crkvi katoličkoj.

Hvala ti, što si nas upozorio da ne možemo biti katolici bez ljubavi Papi, biskupima i svećenicima.

Hvala ti, što si nam otvorio srce za one po kojima nam govori sam Duh Sveti.

Hvala ti, što nam je danas jasno da u ljubavi k njima, iskazujemo ljubav i poštovanje samom Bogu, i da prezirući njih, Gospoda preziremo.

Hvala Ti, što u pomazaniku Božjem gledamo ne slaba grešnika, nego drugog Krista, čovjeka jaka koji svojom riječju saziva trojednog Boga da Ga samo po njegovim posvećenim rukama možemo primiti u sebe.

Hvala Ti, što si nas naučio projicirati sve svoje želje i nastojanja na transcendentalno, vječno; što si nas uputio da U BOGU smirimo nemirna svoja srca, da neizmjernu pustoš njihovu možemo zadovoljiti samo Neizmjernim.

Za sve ovo hvala ti!

DOBRI NAŠ PRIJATELJU, hvala ti!

Hvala ti, što si nam srca učinio širokim da obuhvatimo u njih sve ljude, sve sestre i braću svoju, dragu domovinu i cio svijet.

Hvala ti, što si nas oplemenio u shvaćanju onih koji nas mrze i progone, da budemo ponizni i blagi, veseli sa sretnima i žalosni s tužnima.

Hvala ti, što s tobom kao s asiškim Siromahom pjevamo himnu radosti i zahvale za sunce i zvijezde, za sitna mrava i malenu travku.

Za sve ovo hvala ti!

ČISTI NAŠ BRATE, hvala ti!

Hvala ti, što si bio prema nama tako delikatan i suptilan. Što si razumio sve najfinije vibracije i najsitnije stanice djevojačke duše.

Hvala ti, što si u svakoj ženi gledao sliku Najčistije. Ti si bio, lijepi brate, jedan među tisućama koji si savršeno shvatio u saobraćaju s nama, zašto je KRIST PO ŽENI došao na svijet.

Hvala ti, Ivane, što si iskreno poštovao sve svoje sestre, što si u svakoj od njih gledao Kristoforu, Bogorodičin nastavak, da - bogorodicu.

Hvala ti, što smo po tebi uzljubile čistuću djevica, bjelinu Marije i njezina Sina.

Za sve ovo hvala ti!

VELIČA DUŠA NAŠA GOSPODINA, JER NAM VELIKE STVARI UČINI ONAJ KOJI JE MOĆAN...

Gospodin te je dao našoj domovini, Hrvatskoj - da budeš jedan između nas.

S tobom smo živjeli, gledali te i slušali kroz 31 godinu. Bio si kao i mi, a opet toliko iznad nas!

Bio si DIJETE OSOBITE MILOSTI I LJUBAVI BOŽJE.

Bio si DJEVIČANSKA - EUHARISTIJSKA DUŠA.

Zato sva naša zahvalnost Kralju slave!

Sveci se ne rađaju svaki dan, a mi smo sveca imali kraj sebe kao člana svoje organizacije.

U njoj si nam ostavio skupocjeno blago, nepropadljivu baštinu.

Mi ti, sveti naš brati Ivane, koji si život svoj prikazao Gospodaru vjekova za sve nas, obećajemo da ćemo uvijek biti vjerne čuvarice tvoje baštine, da ćemo se kao i ti boriti samo ZA KRISTA I NJEGOVO KRALJEVSTVO u dušama.

To je naš Zavjet tebi u desetgodišnjici tvoga počivanja u krilu Vječnoga Oca.

MIRA PREISLER

Naš dobri brat Ivan

Usporite korake! Ušutkajte misli,
koje ste glasno razasuli idući ulicama u žurbi za dnevnim poslovima!
Ušutkajte misli... Ovim je prašnim ulicama našega dragog grada hodao apostol.
Prolazio je mirno, uronjen u misterij Ljubavi.
On, naš dobri brat Ivan!
Apostol ŠUTNJE, Apostol SAMOZATAJE,
Apostol DOBRIH DJELA.

Prolazio je glavnim ulicama, bučnim, punim prolaznika, što grozničavo traže svršetak svakoga dana,
što rastjeruju misli i želje i ostaju prazni i umorni tražeći smirenje.
Kraj njih je prošao naš dobri brat Ivan, Apostol naših dana.
Njegove su se misli skupile u svjetlu Gospodnjem.
I kad je iz daleka nazrio prebivalište Njegovo,
Nasred bi ulice pobožno skinuo šešir,
U džepu je nosio Gospina zrna i molio,
Uvijek je molio - On, apostol!

Tu je učio, radio, i molio.
Ostavio nam je kao baštinu svoja traženja - vječna u Gospodinu,
Ljepotu svojih misli u krilu Djevice, svoj život neprestane žrtve, kao ogledalo čovjeka, koji u slici Besmrtnog prolazi putem dostojan otkupljenja.
To je bio naš brat Ivan.

Usporite korake, otvorite srca -
Kroz naše ulice prolazi on - još uvijek,
u Gospodinu vječan!

Zagreb, 4. XI. 1964.

VIKTORIJA ŠVIGIR

Merz Božji i ničji!

Po zvanju prosvjetni djelatnik, V. Švigir bila je aktivno uključena u rad katoličkih organizacija. Ivana Merza dobro je poznavala i s njim surađivala.

Prigodom hodočašća djevojaka-orlica u Rim 1926. g., na kojem sam sudjelovala, Merz nas je pratio. U Firenzi su nam dvije djevojke zakasnile, vlak je krenuo, a Merz je povukao kočnicu. Imao je velikih neugodnosti zbog toga. Ali je u našim očima veoma odskočio i izazvao divljenje. Velika je bila njegova ljubav prema čovjeku. Učiniti uslugu ili se gotovo rastrgati da netko dobije namještenje, bila je njegova izrazita vrlina. Merz je uvijek moderan. Svi su govorili: Merz je svetac, a bio je tako naravan, pristupačan i otvoren. Kad je umro imala sam osjećaj: ne nešto strašno, nego nešto se veliko dogodilo. Imali smo osjećaj da je on za nešto umro. Kada su se neke djevojke raspitivale da li je Merz za ženidbu, jedna starija, koja ga je dobro poznavala rekla je: "Merz je Božji i ničji". Tako je i bilo.

MIRA MAJETIĆ

Anđeoski čist

Merz je bio kućni prijatelj obitelji Majetić. Učiteljica Mira s njime je surađivala u apostolatu među mladima.

Merz je bio veoma drag da ga se moralo voljeti. Anđeoski čist. Ništa se lošega o njemu nije moglo pomisliti, a kamoli reći. Bio je oduševljen Lurdom. Jednom je za našu priredbu kroz grad preko Zrinjevca na rukama donio veliki kip Gospe Lurdske ne obazirući se na ljude. Jedan doktor pa ovako! Tu mi se on u svojoj poniznosti najviše svidio. Omogućio mi je da sam mogla putovati na hodočašće u Lurd. Dokumente, kojih nisam imala, posljednjeg dana mi je pribavio. Kad sam ga požalila što je cijeli dan zbog mene izgubio, reče mi: "Zar ne znate da sam ja taj dan dobio a ne izgubio. Dani, u kojima ne učinimo ništa za bližnjega to su izgubljeni dani!"

POGOVOR

Kao što je rečeno u predgovoru, u ovoj smo knjizi prikazali samo jedan dio duhovnog lika Ivana Merza. Ova knjiga nije njegova biografija, niti potpuni prikaz njegove duhovnosti, niti cjelovito izdanje njegova dnevnik. Na temelju tekstova skupljenih iz raznih njegovih spisa nastojali smo prikazati njegov stav prema ljudskoj ljubavi, simpatiji, braku, čistoći, i to polazeći najprije od njegova osobnog iskustva koje nam je zapisao u svome dnevniku. Potom smo u drugom dijelu prikazali kako je svoju težnju za ljubavlju i svoje srce, vođen Milošću, postupno usmjerio prema Božanskoj ljubavi u osobi Isusa Krista kojemu je potom posvetio cijeli svoj život.

Bilo bi veoma pogrešno kad bi si na temelju samo ovdje objavljenih tekstova čitatelj stvarao sliku o Sluzi Božjemu. Cjeloviti Merz je čovjek širokih vidika i nadasve apostolske angažiranosti u širenju Božjega Kraljevstva u dušama. Njegova ljubav prema Kristu našla je konkretan izraz na raznim područjima kršćanskog apostolata. Bio je to najprije njegov zauzeti rad u katoličkom odgoju mladeži kroz katoličke organizacije. Zatim je tu bio posebno važan njegov liturgijski apostolat po čemu je poznat kao jedan od glavnih pokretača liturgijske obnove u Hrvatskoj. Nadasve se isticala njegova ljubav prema Papi i Crkvi koju je ustrajno širio oko sebe, a koja je napose došla do izražaja u njegovu nastojanju oko uvođenja papinske Katoličke Akcije u Hrvatsku.

O Ivanu Merzu napisani su brojni članci, studije, biografije i dvije doktorske disertacije. Cjelovit popis knjiga koje su o njemu objavljene donosimo na kraju knjige.

Čitatelje koji žele upoznati Ivanovu duhovnost, upućujemo na tri knjige koje nam donose izbor njegovih najljepših misli. To su "Put k suncu", "Plamen za visinama" i "Misli" u kojima će se moći upoznati sve bogatstvo Ivanove duše u svim njezinim vidovima. A o njegovoj mnogostrukoj apostolskoj djelatnosti čitatelji će naći brojne podatke u njegovim biografijama i drugim studijama koje su o Merzu objavljene.

Već i kroz ovu knjigu, a napose kroz ostale publikacije o Merzu, svatko se može uvjeriti o istinitosti i aktualnosti izjave koju je izrekao Kardinal Franjo Kuharić u dokumentarnom filmu o Ivanu Merzu što ga je Hrvatska televizija snimila i prikazala 14. svibnja 2000. Kardinal među ostalim veli: "Ivan Merz je poruka Božja našem vremenu." Na svima nama je da se potrudimo tu Božju poruku poslušati.

Božidar Nagy, D.I.

BIBLIOGRAFIJA

Knjige tekstova Ivana Merza

Ivan Merz: **Put k suncu. Odabrani spisi**. - Zagreb, Postulatura Ivana Merza, 1978., 179 str.

Ivan Merz: **Put k suncu. Odabrani tekstovi Ivana Merza.** Priredio i komentirao o. Božidar Nagy. - Zagreb, FTI i Postulatura, 1993. - Drugo nadopunjeno izdanje, 232 str.

Ivan Merz: **L'influence de la liturgie sur les ecrivains francais**. (Utjecaj liturgije na francuske pisce). Doktorska disertacija Ivana Merza obranjena 1923. Zagreb, Postulatura i Filozofski fakultet Zagrebačkog sveučilišta, 1996., 303 str.

Ivan Merz: **Plamen za visinama**. Najljepše misli Ivana Merza. Zagreb, FTI, 1999., 128 str.

Ivan Merz: **Misli.** Zagreb, Postulatura I.Merza, 2001.

Bibliografija svih članaka i studija Ivana Merza nalazi se u knjizi "Put k Suncu", drugo izdanje, 1993.

* * * * * * *

Biografije, knjige i veće studije o Ivanu Merzu

Dr. Dragutin Kniewald: **Ivan Merz - život i djelovanje.** Zagreb, 1932., 272 str.

Božji čovjek Hrvatske - Dr.Ivan Merz. Zbirka eseja i članaka. Zagreb, 1938., 71 str.

Josip Vrbanek, DI: **Vitez Kristov Ivan Merz,** Zagreb, 1943., 254 str.

Božidar Nagy, DI: **Borac s bijelih planina - Ivan Merz.** Zagreb, Filozofsko-teološki institut, 1971., 372 str.

Božidar Nagy, DI: **Prijatelj mladih - Ivan Merz**, Zagreb 1974., 132 str.

Dr. Marin Škarica: **Ivan Merz - iniziatore del movimento liturgico in Croazia** (Ivan Merz, začetnik liturgijskog pokreta u Hrvatskoj), Rim 1975., 511 str.; doktorska disertacija na talijanskom jeziku (u rukopisu). Objavljen izvadak.

Božidar Nagy, DI: **Ivan Merz - uomo di fede ed educatore alla fede** (Ivan Merz - čovjek vjere i odgojitelj za vjeru), Rim 1977., 354 str.; doktorska disertacija na talijanskom jeziku (u rukopisu). Objavljen izvadak.

Pojava i značenje dr. Ivana Merza u Crkvi u Hrvatskoj. Zbornik radova sa Simpozija, održanog 1978.g. prigodom 50. obljetnice smrti Ivana Merza. Zagreb, 1979., 130 str.

Božidar Nagy, DI: **Tko je Ivan Merz?** Kratak prikaz života i djelovanja Ivana Merza. Zagreb. Postulatura, 1980., 88 str.

Dr. Dragutin Kniewald: **Sluga Božji dr. Ivan Merz** (drugo izdanje), Zagreb, UPT, 1988., 318 str.

Dušan Žanko: **Svjetlo na gori - Dr. Ivan Merz**. Zagreb, Postulatura, 1990., 75 str.

Dr. Kniewald Karoly: **A lelek tuzharcosa - Dr. Ivan Merz elete**. Szalesi Muvek 1940., 193 str. *Prijevod biografije Ivana Merza na mađarskom jeziku.*

Božidar Nagy: **Ivan Merz, istaknuti laik u svjedočenju Evanđelja**. - Zagreb, Postulatura, 1. izdanje 1995., 2. izdanje 1996., 56 str.

Simpozij o Ivanu Merzu 1996. g. - Radovi objavljeni u časopisu "Obnovljeni život", br. 3/4 1997.

Fabijan Veraja: **Ivan Merz, pioniere dell' Azione Cattolica in Croazia**. Positio super vita virtutibus et fama sacntitatis. (Ivan Merz pionir Katoličke akcije u Hrvatskoj. Pozicija o životu, krepostima i glasu svetosti.) Roma, Libreria Editrice Vaticana, 1998., 1104 str.

Bibliografija brojnih članaka, eseja i manjih studija o Ivanu Merzu nalazi se u Ivanovim biografijama od dr. D. Kniewalda.

* * * * * * *

Časopisi o Ivanu Merzu

Glasilo Postulature - Ivan Merz. Časopis za promicanje poznavanja i štovanja Ivana Merza. Izlazi u Zagrebu od 1973.g.

Rycerz krzyza bialego - Vitez bijeloga križa. List I.Merza na poljskom jeziku. Izdaje ga i uređuje Jozef Staszkowian, Gromadka, Poljska. Izlazi od 1993.g.

SADRŽAJ

RADOST I NADA

ovaj niz knjiga nudi čitatelju mogućnost dubljeg molitvenog i meditativnog života

1. Dietrich von Hildebrand
   ENCIKLIKA HUMANAE VITAE
2. S. Ignacio de Loyola
   DUHOVNE VJEŽBE
3. Vatroslav Halambek
   KAPI ZA SRCE
4. Karl Rahner
   MOLITVE ŽIVOTA
5. Stjepan Harjač
   SRCE - DAR
6. Stjepan Harjač
   ŽIVOT IZ SRCA
7. Anthony de Mello
   PUT K BOGU
8. Ivan Cindori
   KAMO IDE TVOJ ŽIVOT?
9. Ignacio Echaniz
   RAZGOVORI SA SVECEM
10. Anthony de Mello
    PJEV PTICE, Zagreb
11. Anthony de Mello
    MOLITVA ŽABE (I. dio)
12. Anthony de Mello
    MINUTA MUDROSTI
13. Anthony de Mello
    IZVORI
14. Anthony de Mello
    MOLITVA ŽABE (II. dio)
15. Mihaly Szentmartoni
    U POTRAZI ZA PUNINOM
16. Slavko Pavin
    TI UZA ME
17. Ivan Cindori
    DOĐI I VIDI!
18. Mirko Nikolić
    MOLITI - ALI KAKO?
19. Anthony de Mello
    POZIV NA LJUBAV
20. Nikola Stanković
    ZRNO VJERE
21. Nikola Stanković
    KLICA NADE
22. Nikola Stanković
    KLAS LJUBAVI
23. Mirko Nikolić
    LJEPOTA SUSRETA
24. Pierre Teilhard de Chardin
    HVALOSPJEV SVEMIRA
25. Mirko Nikolić
    RADOST SUSRETA
26. Ivan Merz
    PLAMEN ZA VISINAMA
27. Anthony de Mello
    DIRNUT BOGOM
28. Mirko Nikolić
    SNAGA SUSRETA
29. Dan Siluan
    BOG IZA REŠETAKA
30. Nikola Stanković
    MISLI ZA DOBRO JUTRO
31. Carlos G. Valles
    ŽIVJETI ZAJEDNO
32. Niko Bilić
    VJERUJ I ŽIVI
33. Mirko Nikolić
    MILOST SUSRETA
34. Ivan Merz
    LJUBAV I ČISTOĆA



IVAN MERZ rođen je u Banjoj Luci 16. XII. 1896. g. gdje završava gimnaziju. Nakon mature, 1914. g., pohađa kroz tri mjeseca vojnu akademiju, a potom 1915.g. započinje studij u Beču. Prvi svjetski rat prekida mu studij. Poslan je na talijanski front gdje ostaje od 1916. do 1918.g. Nakon rata nastavlja studij književnosti u Beču i potom u Parizu. 1922. g., dolazi u Zagreb gdje službuje kao profesor francuskog jezika **na** Nadbiskupskoj klasičnoj gimnaziji. Doktorirao je na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Sve svoje slobodno vrijeme riječju i perom posvećuje odgoju mladeži u katoličkim organizacijama. Umro je u Zagrebu 10. svibnja 1928. g. u 32. godini života na glasu svetosti. Postupak za njegovo proglašenje blaženim i svetim odvija se u Vatikanu.

* * *

Knjiga "LJUBAV I ČISTOĆA" nije biografija Ivana Merza, ni cjelovit prikaz njegova života i djelovanja, niti opis njegove duhovnosti. Nije također ni potpuno izdanje njegova dnevnika. Sam naslov knjige sugerira odgovor. U ovoj je knjizi prema njegovim spisima prikazan samo jedan vid njegove psihološke i duhovne fizionomije: doživljaj ljudske ljubavi, njegovi stavovi prema djevojci i ženi, njegova razmišljanja o tjelesnom vidu ljudske ljubavi - spolnosti, njegove nutarnje borbe koje je u sebi proživljavao u svome nastojanju oko moralne čistoće. Na kraju se prikazuje izgrađivanje njegove osobnosti do potpunog predanja jednoj većoj, univerzalnoj, vječnoj ljubavi koju je našao u osobi Isusa Krista. Za upoznavanje cjelovitosti svetačkog lika Ivana Merza, napose njegov apostolat u Katoličkoj akciji, treba konzultirati njegove biografije i ostale studije o njemu.

ISBN 953-6257-89-0